

॥आसा घरु १० महला ५ ॥

१ ओअंकार सतिगुर प्रसादि ॥

ईश्वर एकच आहे. तो ओंकारस्वरूप आहे. सतगुरूकृपेने तो प्राप्त होतो.

जिस नो तूं असथिरु करि मानहि ते पाहुन दो दाहा ॥

पुत्र कलत्र ग्रिह सगल समग्री सभ मिथिआ असताहा ॥१ ॥

रे मन किआ करहि है हा हा ॥

द्रिसटि देखु जैसे हरिचंदउरी इकु राम भजनु लै लाहा ॥१ ॥रहाउ ॥

जैसे बसतर देह ओढाने दिन दोड़ चारि भोराहा ॥

भीति ऊपरे केतकु धाईऐ अंति ओरको आहा ॥२ ॥

जैसे अंभ कुंड करि राखिओ परत सिंधु गलि जाहा ॥

आवगि आगिआ पारब्रहम की उठि जासी मुहत चसाहा ॥३ ॥

रे मन लेखै चालहि लेखै बैसहि लैदा साहा ॥

सदा कीरति करि नानक हरि की उबरे सतिगुर चरण ओटाहा ॥४ ॥१ ॥१२३ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४०१)

शब्दार्थ : असथिरु – स्थिर; मानहु – मानतोस; पाहुन – पाहुणा; दाहा – दिवसाचा; असनाहा – स्नेह, मोह; हरिचंदउरी – गंधर्वनगरी, मायानगरी; लाहा – लाभ; बसतर – वस्त्र; ओढाने – परिधान केले; भोराहा – दिवस; केतकु – कितीकाळ; धाईऐ – धावणार; ओरको – किनारा, शेवट; अंभ – पाणी; गलि जाहा – मिसळून जाते; आवगि – आली; मुहत – मुहूर्त, वेळ; चसाहा – क्षणाचा; लेखै – कर्मलेख; चालहि – चालते; लैदा – घेणे; साहा – श्वास; उबरे – उद्धार; ओटाहा – आधार, आश्रय;

भावार्थ : हे जीवा ! ज्या ज्या गोष्टींना तू स्थिर, शाश्वत मानतोस ते तर ह्या जगात दोन दिवसांचे पाहुणे आहेत. पत्नी, पुत्र, घरदार, अन्य सारे ऐश्वर्य हे सारे काही ज्याचा तू मोह करतोस ते सारे काही नश्वर आहे. ॥१ ॥ हे मना ! तू कशासाठी एवढा आनंदित होतोस ? हे जे जे काही तुला दिसते आहे ना ती केवळ मायानगरी आहे मृगजळ आहे. तू एकमेव प्रभुनामाचा लाभ प्राप्त कर. ॥१ ॥रहाउ ॥ अरे तू ह्या देहावर पांघरलेले वस्त्र हे ज्याप्रमाणे चार-दोन दिवसात फाटून जाते, त्याप्रमाणे हे सारे कधी ना कधी नष्ट होणार हे निश्चित आहे. मग ह्या जगासाठी ह्या मोहमायेसाठी कशाला उगाच धावपळ करतोस ? असे करणे म्हणजे भिंतीवर डोके अपटण्यासारखे आहे. आपल्यालाच त्याचा त्रास सहन करावा लागतो. ॥२ ॥ पाण्याने भरलेल्या हौदात मीठ टाकले की ते त्यात लगेच विरघळून जाते. पाण्याशी एकरूप होऊन जाते त्याचप्रमाणे प्रभू परमात्म्याची आज्ञा झाल्यावर तुझे हे शरीर क्षणार्धात अनंतात विलीन होऊन जाईल. ॥३ ॥ हे माझ्या मना ! जीव जन्माला येतानाच त्याने किती श्वास घ्यावेत किती दिवस ह्या जगात राहावे, हे भाग्यलेखात लिहून ठेवले आहे. त्या भाग्यलेखाप्रमाणेच तुझे सारे व्यवहार चालतात व भाग्यलेखात लिहिल्याप्रमाणेच एक दिवस तुला ह्या जगातून जावे लागणार आहे. नानक सांगतात, मी सदैव त्या प्रभू परमात्म्याची कीर्ती गातो. जो सतगुरूच्या चरणांचा आश्रय घेतो, त्याची मोहमायेच्या पाशातून सुटका होते. ॥४ ॥१ ॥१२३ ॥

॥ आसा महला ५ ॥

अपुसट बात ते भई सीधरी दूत दुसट सजनई ॥
अंधकार महि रतनु प्रगासिओ मलीन बुधि हछनई ॥१ ॥
जउ किरपा गोबिंद भई ॥
सुख संपति हरिनाम फल पाए सतिगुर मिलई ॥१ ॥रहाउ ॥
मोहि किरपन कउ कोई न जानत सगल भवन प्रगटई ॥
संगि बैठनो कही न पावत हुणि सगल चरण सेवई ॥२ ॥
आढ आढ कउ फिरत दूढते मन सगल त्रिसना बुझि गई ॥
एकु बोलु भी खवतो नाही साधसंगति सीतलई ॥३ ॥
एक जीह गुण कवन वखानै अगम अगम अगमई ॥
दासु दास दास को करीअहु जन नानक हरि सरणई ॥४ ॥२ ॥१२४ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४०२)

शब्दार्थ : अपुसट – अस्पष्ट; अयोग्य सीधरी – सुधारले, योग्य होते; दूत दुसट – दुष्ट शत्रू; सजनई – मित्र; प्रगासिओ – प्रकाशित झाले; हछनई – स्वच्छ; संपति – संपत्ती; मोहि – मला; किरपन – कृपण; प्रगट – प्रसिद्ध; हुणि – झाले; आढ आढ – पै पै; दूढते – शोधत; खवतो – सहन करणे, खपवून घेणे; जिह – जीभ; वखानै – वर्णन करतात; करीअहु – कर.

भावार्थ : सतगुरूची कृपा झाल्यामुळे माझे वेडेवाकडे कडू बोलही आता सरळ व गोड झाले. माझे दुष्ट शत्रूही मित्र झाले आहेत. माझ्या मनातील मोहमायेच्या अज्ञानाचा अंधकार नष्ट झाला आहे व तेथे ब्राह्मज्ञानाचा प्रकाश पसरला आहे. माझी विषयविकाराने मलिन झालेली बुद्धी आता स्वच्छ झाली आहे. ॥१ ॥ जेव्हा माझ्यावर प्रभू परमात्म्याची कृपा झाली, तेव्हा मला सतगुरूची प्राप्ती झाली व फलस्वरूप आत्मिक सुख व प्रभुनामरूपी संपत्ती प्राप्त झाली. ॥१ ॥रहाउ ॥ मला कृपणाला त्या जगात कोणीही ओळखत नव्हते. पण आता मी साऱ्या जगात प्रख्यात झालो आहे. मला कोणी जवळ बसूही देत नव्हते. आता सारे जण माझी चरणसेवा करतात. ॥२ ॥ पूर्वी मी कवडी कवडी शोधत हिंडत होतो, मोहमायेच्या सांसारिक सुखाच्या शोधात हिंडत होतो आता गुरुकृपेने माझी मोहमायेची सारी तृष्णा नष्ट झाली आहे. पूर्वी मी कोणाचा एक शब्दही ऐकून घेत नव्हतो एवढा मी अहंकारी होतो पण आता संतसज्जनांच्या संगतीने माझे मन शांत झाले आहे. ॥३ ॥ अगाध सामर्थ्याचे किती वर्णन करू शकेल. नानक म्हणतात, हे प्रभो ! मी तुला अनन्यभावे शरण आलो आहे. मला तुझ्या दासांच्या दासांचा दास कर एवढीच माझी तुझ्या चरणी नम्र विनंती आहे. ॥४ ॥२ ॥१२४ ॥

॥ आसा महला ५ ॥

रे मूडे लाहे कउ तूं ढीला ढीला तोटे कउ बेगि धाडआ ॥
ससत वखरु तूं धिंनाहि नाही पापी बाधा रेनाडआ ॥१ ॥
सतिगुर तेरी आसाडआ ॥
पतित पावनु तेरो नामु पारब्रहम मै एहा ओटाडआ ॥१ ॥रहाउ ॥

खंड ३ [१४४]

गंधण वैण सुणहि उरझावहि नामु लैत अलकाइआ ॥
 निंद चिंद कउ बहुतु उमाहिओ बूझी उलटाइआ ॥२ ॥
 पर धन पर तन पर ती निंदा अखाधि खाहि हरकाइआ ॥
 साच धरम सिउ रुचि नही आवै सति सुनत छोहाइआ ॥३ ॥
 दीन दइआल क्रिपाल प्रभ ठाकुर भगत टेक हरि नाइआ ॥
 नानक आहि सरण प्रभ आइओ राखु लाज अपनाइआ ॥४ ॥३ ॥१२५ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४०२)

शब्दार्थ : मूडे - मूढा, मूर्खा; लाहे - लाभ; ढीला - निष्काळजी; तोटे - हानी, तोटा; कउ - का; बेगि - वेगाने;
 धाइआ - धावतोस; ससत - स्वस्त; वखरु - सौदा; धिंनहि - घेणे; बाधा - बांधलेला; रेनाइआ - कर्ज; आसाइआ
 - आशा; ओटाइआ - आधार, आसशा; गंधण - वाईट; वैण - वचन, शब्द; सुणहै - ऐकतोस; उरझावहि - मस्त
 होऊन जाणे; लैत - घेणे, उच्चारणे; अलकाइआ - आळस करतो; निंद - निंदा, चिंद - विचार; उमाहिओ - उत्साह,
 उल्हास; बूझी - समजलास; उलटाइआ - हसून जाणे; छोहाइआ - रागावतो; नइआ - नाम; टेक - आधार, आसरा;
 अहि - इच्छा करणे.

भावार्थ : हे मूर्खा ! ज्या गोष्टीने तुला लाभ होणार आहे तिकडे तू दुर्लक्ष करतोस आणि ज्यामुळे तुझा तोटा होणार आहे
 तिकडे तू धावत सुटतोस. प्रभुनाम घेण्याऐवजी नश्वर अशा क्षणिक सुखामागे धावत सुटतोस. हे पाप्या ! साधासोपा
 प्रभुभक्तीचा स्वस्त सौदा खरेदी करण्याऐवजी स्वतः मोहमायेच्या कर्जात स्वतःस बांधून घेतोस. ॥१ ॥ मला सतगुरूचीच
 केवळ आशा आहे. हे परमात्मा ! तुला पतितपावन म्हणतात. तू पतितांचा उद्धार करतोस. मला केवळ तुझाच आधार
 आहे. ॥१ ॥रहाउ ॥ ज्यामुळे तू विषयविकारांच्या आहारी जाशील अशी अश्लील गाणी ऐकण्यात तू रमून जातोस. पण
 प्रभुनामासारख्या चांगल्या गोष्टीबद्दल मात्र तू आळस करतोस. ॥२ ॥ परक्याचे धन चोरणे, दुसऱ्याची निंदा करणे, परस्त्रीची
 अभिलाषा करणे असल्या न करण्यासारख्या गोष्टी करण्यात तू रंगून जातोस. तुला तुझ्या खऱ्या धर्माविषयी प्रेम वाटत
 नाही. सत्यवचन प्रभुनाम ऐकण्याचा तुला तिटकारा वाटतो. ॥३ ॥ हे दीन दयाळा, हे कृपाळू प्रभू ! तुझे नाम हाच तुझ्या
 भक्तांचा आधार आहे. नानक सांगतात, हे प्रभो मी अनन्य भावाने तुला शरण आलो आहे. माझे स्वीकार कर आणि माझी
 लाज राख. ॥४ ॥३ ॥१२५ ॥

॥ आसा महला ५ ॥

मिथिआ संगि संगि लपटाए मोहा माइआ करि बाधे ॥
 जह जानो सो चीति न आवै अहंबुधि भए आंधे ॥१ ॥
 मन बैरागी किउ न आराधे ॥
 काच कोठरी माहि तूं बसता संगि सगल बिखै की बिआधे ॥१ ॥रहाउ ॥
 मेरी मेरी करत दिनु रैनि बिहावै पलु खिनु छीजै अरजाधे ॥
 जैसे मीठै सादि लोभाए झूठ धंधि दुरगाधे ॥२ ॥
 काम क्रोध अरु लोभ मोह इह इंद्री रसि लपटाधे ॥
 दीई भवारी पुरखि बिधातै बहुरि बहुरि जनमाधे ॥३ ॥

खंड ३ [१४५]

जउ भइओ क्रिपालु दीन दुख भंजनु तउ गुर मिलि सभ सुख लाधे ॥

कहु नानक दिनु रैनि धिआवउ मारि काढी सगल उपाधे ॥४ ॥

इउ जपिओ भाई परखु बिधाते ॥

भइओ क्रिपालु दीन दुख भंजनु जनम मरण दुख लाथे ॥१ ॥ रहाउ दूजा ॥४ ॥४ ॥१२६ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४०२)

शब्दार्थ : मिथिआ – मिथ्य, अशाश्वत; लपटाए – चिकटून राहणे; बाधे – बांधला जाणे; जानो – जावयाचे आहे, गंतव्य; अहंबुद्धी – वृथा अभिमान, अहंकार; काच कोठरी – कच्चे घर; बिखै – विषयविकार; बिआधे – व्याधी, रोग; बिहातै – व्यतीत करणे; छीजै – झिजतो, क्षीण होतो; अरजाधे – आयुष्य; धंधि – धंदे; दुरगाधे – दुर्गंध; अरु – आणि; इह – हे; इंद्रि – इंद्रिये; भवारी – फेरी; बहुरि – परत; जनमाधे – जन्मतो; जउ – जेव्हा; तउ – तेव्हा; लाधे – प्राप्त होते; इउ – अशाप्रकारे; लाथे – नष्ट होणे.

भावार्थ : जीव नश्वर गोष्टींना चिकटून राहतो. मोहमायेने बांधला जातो. आपल्या जीवनाचा उद्देश काय, आपणास काय प्राप्त करावयाचे आहे ह्याचा विचार सुद्धा त्याच्या चित्तास स्पर्श करित नाही. अहंकाराने अंध होऊन जातो. ॥१ ॥ हे मना ! तू मोहमायेपासून विरक्त होऊन प्रभू परमात्म्याची आराधना का करत नाहीस ? तुझे हे शरीर कच्च्या घरासारखे आहे. केव्हा नाश पावेल ते सांगता येत नाही. ते नश्वर आहे. ते विषयविकाराच्या व्याधीने ग्रासलेले आहे. ॥१ ॥ रहाउ ॥ माझे करण्यात रात्रंदिवस गुंतून पडून तू तुझ्या आयुष्याचा प्रत्येक क्षण वाया घालवत आहेस. मोहमायेच्या गोड स्वादाला भूलून तू खोटा दुर्गंधीयुक्त वाईट धंदे करतोस. ॥२ ॥ काम, क्रोध, लोभ आदि इंद्रियजन्य विकारात तू गुंतून पडला आहेस, म्हणूनच त्या विधात्याने, त्या परमपुरुषाने तुला जन्ममरणाच्या चक्रात फिरत ठेवले आहे. ॥३ ॥ जेव्हा तो दीनांचे दुःख नष्ट करणारा प्रभू परमात्मा तुझ्यावर कृपा करील तेव्हाच तुला सतगुरू प्राप्त होऊन सर्व सुखाची प्राप्ती होईल. नानक सांगतात, हे जीवा ! तू सदैव रात्रंदिवस प्रभू परमात्म्याचे ध्यान कर, तो तुझ्या सर्व व्याधी दूर करील. ॥४ ॥ हे जीवा ! तू अशा प्रकारे प्रभू परमात्म्याचा जप कर की तो दीनांचे दुःख दूर करणारा प्रभू तुझ्यावर कृपावंत होऊन तुझी जन्ममरणाच्या दुःखातून मुक्तता करील. ॥१ ॥ रहाउ ॥ दुसरा ॥४ ॥४ ॥१२६ ॥

॥ आसा महला ५ ॥

निमख काम सुआद कारणि कोटि दिनस दुखु पावहि ॥

घरी मुहत रंग माणहि फिरि बहुरि बहुरि पछुतावहि ॥१ ॥

अंधे चेति हरि हरि राइआ ॥

तेरा सो दिनु नेडै आइआ ॥१ ॥ रहाउ ॥

पलक द्रिसटि देखि भूलो आक नीम को तूंमरु ॥

जैसा संगु बिसीआर सिउ है रे तैसो ही इहु पर ग्रिहु ॥२ ॥

बैरी कारणि पाप करता बसतु रही अमाना ॥

छोडि जाहि तिन ही सिउ संगी साजन सिउ बैराना ॥३ ॥

सगल संसारु इहै बिधि बिआपिओ सो उबरिओ जिसु गुरु पूरा ॥

कहु नानक भव सागरु तरिओ भए पुनीत सरीरा ॥४ ॥५ ॥१२७ ॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. ४०३)

शब्दार्थ : निमख – क्षणभर; सुआद – आस्वाद; दिनस – दिवस; घरी – घटका; मूर्हूर्त – दोन घटकांचा काळ; पछुतावहि – पश्चात्ताप; नेडै – जवळ; भूलो – विसरला; आक – एक वृक्ष; नीम – कडूलिंब; तुबरू – कडू भोपळा; बिसीअर – विषारी साप; तैसो – तसा; परग्रिहु – परस्त्री; बैरी – वैरी, माया; अमाना – अमानत, तारण; साजन – प्रियकर, सजना; उनरिओ – उद्धार; भए – झाले.

भावार्थ : हे कामविकाराने अंध झालेल्या जीवा, तू क्षणभराच्या कामोपभोगामुळे पुढे कोटी कोटी दिवस सारे जीवन दुःख भोगतोस. घटका दोन घटका कामरंगात रंगून जातोस व नंतर वारंवार पश्चात्ताप करत बसतोस. ॥१॥ हे अंधळ्या ! तुझा मरणाचा दिवस जवळ आला आता तरी प्रभू परमात्म्याचे स्मरण कर. ॥१॥रहाउ ॥ हे जीवा ! ज्या कामविकाराला तू भुलला आहेस तो कडूलिंबासारखा ओक वृक्षासारखा सुंदर दिसत असला, तरी परिणामी कडू आहे. परस्त्रीशी संग हा विषारी सापाशी संगत केल्याप्रमाणे विनाशकारी आहे. ॥२॥ अरे अंधळ्या ! ही माया तुझी वैरी आहे. तिच्या नादी लागून तू पाप कर्म करतोस आणि त्यासाठी ज्यामुळे तुझा उद्धार होणार आहे ती वस्तू प्रभुनाम मात्र तू गहाण टाकतोस. अरे वेड्या, जे नश्वर आहे. जे अखेर तुला सोडून जाणार आहे, त्याच्यावर तू प्रेम करतोस व जो तुझा खरा मित्र-प्रभू परमात्मा त्याच्याशी मात्र वैर करतोस. ॥३॥ सगळे जग हे अशा प्रकारे मोहमायेने विषयविकाराने व्यापलेले आहे. ज्याला सतगुरू प्राप्त झाला तोच ह्यातून सुखरूपपणे बाहेर पडतो. नानक सांगतात, अशा माणसाचे तन-मन पवित्र होते व तो हा भवसागर तरून जातो. ॥४॥५॥१२७॥

॥ आसा महला ५ दुपदे ॥

लूकि कमानो सोई तुम्ह पेखिओ मूड मुगध मुकरानी ॥

आप कमाने कड ले बांधे फिरि पाछै पछुतानी ॥१॥

प्रभ मेरे सभ बिधि आगै जानी ॥

भ्रम के मूसे तूं राखत परदा पाछै जीअ की मानी ॥१॥रहाउ ॥

जितु जितु लागे तितु तितु लागे किआ को करै करानी ॥

बखसि लैहु पारब्रहम सुआमी नानक सद कुरबानी ॥२॥६॥१२८॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. ४०३)

शब्दार्थ : लूकि – गुप्तपणे, लपून छपून; कमानो – कमावले, प्राप्त केले; सोई – तो; पेखिओ – पाहतो; मूड – मूढ, अज्ञानी; मुगध – मूर्ख; मुकरानी – अस्वीकार करणे, नाकारणे; बांधे – बांधले जाणे; मूसे – फसलेले; परानी – प्राणी; बखसि – क्षमा.

भावार्थ : माणूस लपूनछपून पापकर्म करतो, त्याला वाटते आपले हे पापकर्म कोणीही पाहिले नाही पण प्रभू परमात्मा सर्व काही पाहत असतो. पण विचारल्यावर माणूस ते साफ नाकारतो. पण कधी ना कधी त्याचे हे पाप उघडे पडते व मग त्याच्यावर पश्चात्ताप करण्याची वेळ येते. ॥१॥ माणूस जे जे कर्म करतो ते माझ्या प्रभू परमात्म्यास आधीच माहित असते. पण मोहमायेच्या भ्रमात सापडून तो ते पडद्याआड दडवून ठेवतो व लपूनछपून आपल्या मनाप्रमाणे पापकर्म करतच राहतो. पण बिचारा जीव तरी काय करणार. तो प्रभू परमात्मा त्यास जे जे करावयास लावतो, ते ते तो करतो. नानक सांगतात, हे प्रब्रह्म परमात्म्या ! तू ह्या जीवांना क्षमा कर. मी तुझ्यावरून सदैव माझे प्राण ओवाळून टाकतो. ॥२॥६॥१२८॥

॥ आसा महला ५ ॥

अपुने सेवक की आपे राखै आपे नामु जपावै ॥
जह जह काज किरति सेवक की तहा तहा उठि धावै ॥१॥
सेवक कउ निकटी होइ दिखावै ॥
जो जो कहै ठाकुर पहि सेवकु ततकाल होइ आवै ॥१॥रहाउ ॥
तिसु सेवक कै हउ बलिहारी जो अपने प्रभ भावै ॥
तिस की सोइ सुणी मनु हरिआ तिसु नानक परसणि आवै ॥२॥७॥१२९॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४०३)

शब्दार्थ : काज – कार्य; कीरती – कृती, करणी; पहि – जवळ; ततकाल – तत्काळ; भावै – आवडतो; हरिआ – प्रसन्न होणे, प्रफुल्लित होणे; परसणि – स्पर्श करण्यासाठी.

भावार्थ : प्रभू परमात्मा आपल्या सेवकाच्या पतप्रतिष्ठेचे रक्षण करतो व तो स्वतः त्याच्याकडून प्रभुनामाचे स्मरण करवून घेतो. जेथे जेथे सेवकाचे काम असेल तेथे तेथे त्याच्या मदतीसाठी प्रभू परमात्मा स्वतः धावून जातो. ॥१॥ प्रभू परमात्मा स्वतः सेवकाच्या जवळ राहून त्यास तो स्वतः साहाय्य करत असल्याचे दाखवून देतो. सेवक प्रभू परमात्म्याकडे जे जे काही मागतो ते सर्व काही प्रभू परमात्मा त्यास तत्काळ प्राप्त करून देतो. ॥१॥रहाउ ॥ नानक सांगतात, जो सेवक प्रभू परमात्म्यास आवडतो त्याच्यावर मी माझे सर्वस्व अर्पण करतो. त्याचा महिमा ऐकून मन प्रसन्न होते, प्रफुल्लित होते व त्याच्या चरणांना स्पर्श करण्यासाठी मी त्याच्याकडे धाव घेतो. ॥२॥७॥१२९॥

॥ आसा घरु ११ महला ५ ॥

१ ओअंकार सतिगुर प्रसादि ॥

ईश्वर एकच आहे. तो ओंकारस्वरूप आहे. सतगुरूच्या कृपेने तो प्राप्त होतो.

नटुआ भेख दिखावै बहु बिधि जैसा है ओहु तैसा रे ॥
अनिक जोनि भ्रमिओ भ्रम भीतरि सुखहि नाही परवेसा रे ॥१॥
साजन संत हमारे मीता बिनु हरि हरि अनीता रे ॥
साधसंगि मिलि हरि गुण गाए इहु जनमु पदारथु जीता रे ॥१॥रहाउ ॥
त्रै गुण माइआ ब्रहम की कीन्ही कहहु कवन बिधि तरीऐ रे ॥
धूमन घेर अगाह गाखरी गुर सबदी पारि उतरीऐ रे ॥२॥
खोजत खोजत खोजि बीचारिओ ततु नानक इहु जाना रे ॥
सिमरत नामु निधानु निरमोलकु मनु माणकु पतीआना रे ॥३॥१॥१३०॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४०३)

शब्दार्थ : नटुआ – नट; भेख – सोंग, वेश; परवेसा – प्रवेश; मीता – मित्र; आनीता – अनित्य; इहु – हा; किन्ही – उत्पन्न केलेली; कवन – कोणत्या; बिधि – मार्ग; धुमन – भोवरा; आगाह – अथांग; गाखरी – दुस्तर; ततु – तत्त्व, वास्तव; निरमोलकु – अमूल्य; माणकु – माणीक.

खंड ३ [१४८]

भावार्थ : नट नाना वेश धारण करून रंगभूमीवर नाना भूमिका वठवतो पण अंतरात मात्र तो जो आहे तसाच राहतो त्यात काहीही बदल होत नाही. त्याप्रमाणे ह्या संसाररूपी रंगभूमीवर द्वैतात फसून जीव नाना योनीत फिरत राहतो पण तो अशांतच राहतो. त्यास सुखाची प्राप्ती होत नाही. ॥१॥ हे संतसज्जन हो ! हे माझ्या मित्रांनो ! त्या एकमेव प्रभू परमात्म्याशिवाय अन्य सारे काही अनित्य आहे, नश्वर आहे. जो संतसंगतीत बसून प्रभू परमात्म्याचे गुणगान गातो त्याच्या मानवजन्माचे सार्थक होते. ॥१॥ राहाउ ॥ ब्रह्मदेवापासून हा मायारूपी संसार निर्माण झाला तो कोणत्या मार्गाने पार करता येईल ? हा संसारसागर अथांग आहे. त्यात विषयविकाराचे महाभयानक भोवरे आहेत व पार करण्यास फार अवघड आहेत पण तरीही सतगुरूकडून प्राप्त झालेल्या प्रभुनामाच्या स्मरणाने तो पार करता येतो. ॥२॥ नानक सांगतात, की मी खूप शोध घेऊन, खूप विचार करून हे रहस्य जाणले आहे; सर्व गुणांचे भांडार असलेल्या प्रभुनामाच्या सतत स्मरणाने मन मोत्यासारखे तेजस्वी होते. ते विषयविकाराच्या भोवऱ्यातून पार होण्यासाठी सत्कर्माकडे वळते. ॥३॥ ॥१॥ १३० ॥

॥ असा महला ५ दुपदे ॥

गुर परसादि मेरै मनि वसिआ जो मागउ सो पावउ रे ॥
 नाम रंगि इहु मनु त्रिपताना बहुरि न कतहूं धावउ रे ॥१॥
 हमरा ठाकुरु सभ ते ऊचा रैणि दिनसु तिसु गावउ रे ॥
 खिन महि थापि उथापन हारा तिस ते तुझहि डरावउ रे ॥१॥ राहाउ ॥
 जब देखउ प्रभु अपुना सुआमी तउ अवरहि चीति न पावउ रे ॥
 नानक दासु प्रभि आपि पहिराइआ भ्रमु भउ मेटि लिखावउ रे ॥२॥ ॥२॥ ॥१३१॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४०४)

शब्दार्थ : कतहूं – कोठेही; बहुरि – परत; रैणि – रात्र; थापि – स्थापित करतो, निर्माण करतो; उथापन – विस्थापित करतो, नष्ट करतो; उरावउ – घाबरतो; अवरहि – अन्य कोणीही; पहिराइआ – सन्मानित केले.

भावार्थ : सतगुरूकडेने माझ्या मनात प्रभू परमात्म्याने वास केल्यामुळे आता मी त्याच्याकडे जे काही मागतो ते मला प्राप्त होते. प्रभुनामात मन रंगून गेल्याने तृप्त झाले आहे. आता ते अन्य कोठेही धावत नाही. ॥१॥ माझा स्वामी तो प्रभू परमात्मा सर्वश्रेष्ठ आहे. रात्रंदिवस मी त्याचे गुण गातो. तो क्षणात एखाद्या जीवास अत्युच्च स्थानी विराजमान करतो तर क्षणात कोणास विस्थापित करून त्यास नष्ट करतो. हे मना ! अशा ह्या समर्थ प्रभूच्या नामाने मी तुला धाकात ठेवतो. ॥१॥ राहाउ ॥ जेव्हा जेव्हा मी त्या सर्वसमर्थ प्रभू परमात्म्यास माझ्या चित्तात विराजमान झालेला पाहतो, तेव्हा तेव्हा माझ्या मनात अन्य कोणाचाही विचार येत नाही. दास नानक सांगतात, प्रभू परमात्म्याने स्वतः मला सन्मानित केले आहे त्यामुळे माझ्या चित्तातील सर्व भ्रम नष्ट झाले आहेत. आता मी सदैव प्रभुनामाचेच लेखन करतो. ॥२॥ ॥२॥ ॥१३१॥

॥ आसा महला ५ ॥

चारि बरन चउहा के मरदन खटु दरसन कर तली रे ॥
 सुंदर सुघर सरूप सिआने पंचहु ही मोहि छली रे ॥१॥
 जिनि मिलि मारे पंच सूरबीर ऐसो कउनु बली रे ॥
 जिनि पंच मारि बिदारि गुदारे सो पूरा इह कली रे ॥१॥ राहाउ ॥
 वडी कोम वसि भागहि नाही मुहकम फउज हठली रे ॥

खंड ३ [१४९]

कहु नानक तिनि जनि निरदलिआ साध संगति कै झली रे ॥२ ॥३ ॥१३२ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४०४)

शब्दार्थ : चउहा – चारही जार्तीचे; खटु – षट्, सहा; सुघर – सुडौल; सरूप – सुस्वरूप; सिआने – शहाणे; पंचहु – पंच विकार; कउनु – कोण; बली – बलवान; गुदारे – नष्ट केले; वडी – मोठी; कोम – जमात; वसि – ताब्यात; भागहि – पळून जाणे; मुहकम – दृढ; फउज – फौज, सेना; हठली – हट्टी; निरदलिआ – निर्दालन केले; झली – आधार, आश्रय.

भावार्थ : चारही वर्णांच्या चारही जार्तींच्या ज्यांनी सर्व सहाही दर्शनांचा पूर्णांशाने अभ्यास केला आहे असे विद्वान सुंदर सुडौल सुस्वरूप शहाण्यांनाही काम, क्रोध, मोह, मद, मत्सर ह्या पंचविकारांनी छळले आहे. ॥१ ॥ असा कोण बलवान पुरुष आहे की ज्यांनी ह्या पंचविकारांना मारून टाकले आहे ? हे बंधू ! ज्याने ह्या पाचही विकारांना मारून तुकडे तुकडे करून नष्ट करून आपला जीवन व्यवहार सुचारूपणे चालवला आहे तोच ह्या कलियुगात पूर्णपुरुष होय. ॥१ ॥रहाउ ॥ ह्या पंचविकारांचा जबरदस्त मोठा गोतावळा आहे. ज्यांना पळवून लावणे महाकर्मकठीण आहे. त्यांची सेना महाहट्टी व बलवान आहे नानक सांगतात, ज्यांना संतजनांची संगत लाभली तेच ह्या पंचविकारांचे निर्दालन करू शकतात. ॥२ ॥३ ॥१३२ ॥

॥ आसा महला ५ ॥

नीकी जीअ की हरि कथा ऊतम आन सगल रस फीकी रे ॥१ ॥रहाउ ॥

बहु गुनि धुनि मुनि जन खटु बेते अवरु न किछु लाईकी रे ॥१ ॥

बिखारी निरारी अपारी सहजारी साधसंगि नानक पीकी रे ॥२ ॥४ ॥१३३ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४०४)

शब्दार्थ : नीकी – सुंदर; आन – अन्य; गुनि – गुणवान; धुनि – ध्वनी; खटु – षट् दर्शने; बेते – ज्ञानी; लाईकी – लाभदायक; बिखारी – विषयविकारांना मारणारी; निराली – निराळी; अपारी – अपार; सहजारी – सहजावस्था, प्राप्त करून देणारी; पीकी – प्राशन केले.

भावार्थ : हरिकथा ही जीवासाठी अत्यंत उत्तम गोष्ट आहे. बाकी सर्व गोष्टी प्रभुगुणगाना पुढे तुच्छ आहेत. ॥१ ॥रहाउ ॥ ही हरिकथा अनेक गुणांनी युक्त असून अत्यंत सुमधुर आहे. ध्वनी शास्त्र पारंगत मुनीजन व षट् दर्शनांचे ज्ञानी सुद्धा हरिकथेपेक्षा अन्य कोणतीही गोष्ट लाभदायक मानत नाहीत. ॥१ ॥ विषयविकारांना नष्ट करणारी हरिकथा फार श्रेष्ठ आहे. तिचा महिमा अपार आहे. नानक सांगतात, संतजनांच्या संगतीत बसून हरिकथामृत प्राशन केल्याने जीव सहजावस्था प्राप्त करतो. ॥२ ॥४ ॥१३३ ॥

॥ आसा महला ५ ॥

हमारी पिआरी अंम्रित धारी गुरि निमख न मन ते टारी रे ॥रहाउ ॥

दरसन परसन सरसन हरसन रंगि रंगी करतारी ते रे ॥१ ॥

खिनु रम गुर गम हरि दम नह जम हरि कंठि नानक उरिहारी रे ॥२ ॥५ ॥१३४ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४०४)

शब्दार्थ : पिआरी – प्रिय; अग्रितधारी – अमृताची धार; टारी – टाकली; परसन – स्पर्श; सरसन – रसाळ; हरसन – आनंददायी; करतारी – कर्ता प्रभू; रम – उच्चार कर; गम – पोच; दम – श्वास; नह – नाही; कंठी – गळ्यातला हार; उरिहारी – हृदयात धारण केली.

भावार्थ : हरिकथा ही अमृताच्या धारेसारखी सुमधुर आहे. ती मला अत्यंत प्रिय आहे. सतगुरुकृपेने मला तिचा क्षणभरही विसर पडत नाही. ॥१॥रहाउ॥ ही कथा गायल्याने प्रभूच्या दर्शनाचा, त्याचा चरणस्पर्शाचा अनुभव प्राप्त होतो. ह्या वाणीच्या उच्चाराने मनात आनंदाच्या लहरी उत्पन्न होतात. ॥१॥ जरी क्षणभर का होईना प्रभू परमात्म्याचे गुणगान केले, तरी जीव सतगुरुपर्यंत पोहचू शकतो. जर प्रत्येक श्वासाबरोबर प्रभू परमात्म्याचे स्मरण केले तर मृत्यूचे भय उरत नाही. नानक सांगतात, ही हरिकथा गळ्यात हारासारखी शोभून दिसते. हे जीवा ! ही हरिकथा हृदयाशी दृढपणे धारण कर. ॥२॥५॥१३४॥

॥ आसा महला ५ ॥

नीकी साध संगानी ॥रहाउ॥

पहर मूरत पल गावत गावत गोविंद गोविंद वखानी ॥१॥

चालत बैसत सोवत हरि जसु मनि तनि चरन खटानी ॥२॥

हंड हउरो तू ठाकुर गउरो नानक सरनि पछानी ॥३॥६॥१३५॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. ४०४)

शब्दार्थ : नीकी – सुंदर; संगानी – संगत; पहर – प्रहर; मूरत – मुहूर्त; गावत – गायन करणे; वखानी – वर्णन करणारे; जसु – यश; खटानी – सामावून जाणे; हउरो – तुच्छ; गउरो – श्रेष्ठ, गौरवयुक्त; सरनि पछानी – शरण गेलो.

भावार्थ : संतजनांची संगत कल्याणकारी असते. ॥१॥रहाउ॥ तेथे प्रत्येक प्रहरात, प्रत्येक क्षणी गोविंदाचे गुणगान गातात ॥१॥ उठता, बसता चालताना, झोपेतही तेथे प्रभू परमात्म्याचे यशोगान गायले जाते. मन प्रभुचरणाशी एकरूप होऊन जाते. ॥२॥ नानक सांगतात, हे प्रभो ! मी गुणहीन तुच्छ जीव आहे. तू गुणवंत सर्वश्रेष्ठ स्वामी आहेस. मी तुला शरण आलो आहे. ॥३॥६॥१३५॥

॥ रागु आसा महला ५ घरु १२ ॥

१ ओं सतिगुर प्रसादि ॥

ईश्वर एकच आहे. तो ओंकारस्वरूप आहे. सतगुरुकृपेने तो प्राप्त होतो.

तिआगि सगल सिआनपा भजु पारब्रहम निरंकारु ॥

एक साचे नाम बाझहु सगल दीसै छारु ॥१॥

सो प्रभु जाणीऐ सद संगि ॥ गुर प्रसादी बूझीऐ एक हरि कै रंगि ॥१॥रहाउ॥

सरणि समरथ एक केरी दूजा नाही ठाउ ॥ महा भउजलु लंघीऐ सदा हरि गुण गाउ ॥२॥

जनम मरणु निवारीऐ दुखु न जमपुरि होइ ॥ नामु निधानु सोई पाए क्रिपा करे प्रभु सोइ ॥३॥

एक टेक अधारु एको एक का मनि जोरु ॥

नानक जपीऐ मिलि साध संगति हरि बिनु अवरु न होरु ॥४॥१॥१३६॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४०५)

शब्दार्थ : तिआगि – त्याग; सिआनपा – बुद्धिचातुर्य; बाझहू – बाकी; छारु – राख; तूच्छ बूझीए – जाण, समजून घे; भउजलु – भवसागर; लंघीए – ओलांडणे, पार करणे; निवारिऐ – निवारण करणे; जारु – शक्ती, आश्रय; होरू – अन्य.

भावार्थ : हे बंधू ! तू तुझे सारे बुद्धिचातुर्य सोड आणि त्या निराकार परब्रह्माची उपासना कर. त्या एकमेव सत्यरूप प्रभुनामाशिवाय बाकी दिसणारी ही सारी सृष्टी तुच्छ आहे. ॥१॥ तो प्रभू परमात्मा सदैव तुझ्या जवळच आहे हे जाण. सतगुरुकृपेने त्या एकमेव प्रभू परमात्म्याच्या रंगात रंगून जा. ॥१॥ राहाउ ॥ त्या सर्वसमर्थ प्रभू परमात्म्यास शरण जा. त्याच्याशिवाय शरण जाण्यायोग्य अन्य कोणतेही स्थान नाही. हरीचे गुणगान करून हा भवसागर पार करून जा. ॥२॥ ज्याच्यावर तो प्रभू परमात्मा स्वतः कृपा करील त्यासच जन्ममरणातून सुटका करणारी यमपाशातून सुटका करणारी, प्रभुनामरूपी संपत्ती प्राप्त होईल. ॥३॥ तो प्रभू परमात्मा हाच जीवाचा एकमेव आधार आहे. आश्रय आहे. मनालाही त्याचाच आश्रय आहे. नानक सांगतात, साधुसंतांच्या संगतीत राहून प्रभू परमात्म्याचे नामस्मरण करावे. तोच एकमेव शाश्वत व स्थिर आहे. अन्य कोणीही नाही. ॥४॥ १११३६ ॥

॥ आसा महला ५ ॥

जीउ मनु तनु प्रान प्रभ के दीए सभि रस भोग ॥

दीन बंधप जीअ दाता सरणि राखण जोगु ॥१॥

मेरे मन धिआइ हरि हरि नाउ ॥

हलति पलति सहाइ संगे एक सिउ लिव लाउ ॥१॥ राहाउ ॥

बेद सासत्र जन धिआवहि तरण कउ संसारु ॥

करम धरम अनेक किरिआ सभ ऊपरि नामु अचारु ॥२॥

कामु क्रोधु अहंकारु बिनसै मिलै सतिगुर देव ॥

नामु द्विडु करि भगति हरि की भली प्रभ की सेव ॥३॥

चरण सरण दइआल तेरी तूं निमाणे माणु ॥

जीअ प्राण अधारु तेरा नानक का प्रभु ताणु ॥४॥ ११२३७ ॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. ४०५)

शब्दार्थ : जोगु – योग्य; हलति पलती – इह-परलोक; लिवलाउ – चित्त एकाग्र कर; सासत्र – शास्त्र; किरिआ – कर्मकांड; बिनसै – नष्ट होते; सेव – सेवा; निमाणे – मानरहित; माणे – सन्मान; ताणू – बल.

भावार्थ : हे जीवा ! तुझा आत्मा, तुझे प्राण, शरीर, सर्व सुखोपभोगाची साधने हे सारे काही प्रभू परमात्म्यानेच तुला दिले आहे. तोच दीनाचा बंधू आहे. जो जीवाला आत्मिक ज्ञान देणारा आहे. शरण आलेल्यांचे रक्षण करण्यास समर्थ आहे. ॥१॥ हे माझ्या मना ! तू सदैव प्रभू परमात्म्याचे ध्यान कर. हरिनामाचा जप कर. इह-परलोकी तेच तुझ्या बरोबर असणार आहे, तुला साहाय्य करणार आहे. त्या एकमेव प्रभू परमात्म्याच्या ठायी तू तुझे चित्त एकाग्र कर. ॥१॥ राहाउ ॥ लोक हा संसारसागर तरून जाण्यास वेद, शास्त्रे यांचे पठण करतात, अनेक कर्म-धर्म, क्रियाकर्म करतात. पण ह्या सर्वांहून नामजप श्रेष्ठ आहे. ॥२॥ नामस्मरणाने सतगुरूची प्राप्ती होते. काम, क्रोध, अहंकार नष्ट होतात. हे जीवा ! तू प्रभुनाम तुझ्या हृदयात दृढपणे धारण कर. नामसेवा ही प्रभू परमात्म्याची उत्तम सेवा आहे. ॥३॥ हे दयाघना, मी तुझ्या चरणी शरण आलो आहे. तू मानहीनांना सन्मान प्राप्त करून देतोस. नानक सांगतात, तो प्रभू परमात्मा हाच जीवाचा एकमेव आधार आहे. ॥४॥ ११२३७ ॥

॥ आसा महला ५ ॥

डोलि डोलि महा दुखु पाइआ बिना साधू संग ॥
खाटि लाभु गोविंद हरि रसु पारब्रहम इक रंग ॥१ ॥
हरि को नामु जपीऐ नीति ॥
सासि सासि धिआइ सो प्रभु तिआगि अवर परीति ॥१ ॥रहाउ ॥
करण कारण समरथ सो प्रभु जीअ दाता आपि ॥
तिआगि सगल सिआणपा आठ पहर प्रभु जापि ॥२ ॥
मीतु सखा सहाइ संगी ऊच अगम अपारु ॥
चरण कमल बसाइ हिरदै जीअ को आधारु ॥३ ॥
करि किरपा प्रभ पारब्रहम गुण तेरा जसु गाउ ॥
सरब सूख वडी वडिआई जपि जीवै नानकु नाउ ॥४ ॥३ ॥१३८ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४०५)

शब्दार्थ : डोलि डोलि – दोलायमान, द्विधा; खाटि – प्राप्त कर; नीति – नित्य; सासि सासि – प्रत्येक श्वासागणिक; परीति – प्रीत, प्रेम; मितु – मित्र; बसाइ – धारण कर; वडी – मोठा; वडिआइ – मोठेपण.

भावार्थ : हे जीवा ! तू संतसज्जनांची संगत न केल्यामुळे तुझे मन नेहमी द्विधा स्थितीत असते. दोलायमान अवस्थेत असते. त्यामुळे तुला दुःख प्राप्त होते. हे जीवा ! तू प्रभुनामरसाचा आस्वाद घेऊन प्रभुनामात तल्लीन होऊन प्रभुप्राप्तीचा लाभ मिळव. ॥१ ॥ नित्य प्रभुनामाचा जप कर. अन्य सर्व गोष्टींचा त्याग करून प्रत्येक श्वासागणिक प्रभू परमात्म्याचे ध्यान कर. ॥१ ॥ रहाउ ॥ तो प्रभूपरमात्माच सर्व काही करत असतो. तो जीवास सर्व काही देत असतो. हे जीवा ! तू तुझे सर्व शहाणपण सोडून दे. व अष्टौप्रहर प्रभूचे नामस्मरण कर. ॥२ ॥ तो प्रभू परमात्मा तुझा खरा मित्र, सखा, सहायक व सदैव तुझ्या सोबत राहणारा आहे. तो महान आहे, अगम्य आहे. अपार आहे. तोच जीवाचा आधार आहे. त्याचे चरणकमल हृदयात धारण कर. ॥३ ॥ हे परब्रह्म प्रभू परमात्मा ! माझ्यावर कृपा कर. मी तुझे यशोगान गातो. नानक सांगतात, प्रभू परमात्म्याचे नामस्मरण केल्याने जीवाला मोठेपणा प्राप्त होतो, सर्व सुख प्राप्त होते. ॥४ ॥३ ॥१३८ ॥

॥ आसा महला ५ ॥

उदमु करउ करावहु ठाकुर पेखत साधू संगि ॥
हरि हरि नामु चरावहू रंगनि आपे ही प्रभ रंगि ॥१ ॥
मन महि राम नामा जापि ॥
करि किरपा वसहु मेरै हिरदै होइ सहाई आपि ॥१ ॥रहाउ ॥
सुणि सुणि नामु तुमारा प्रीतम प्रभु पेखन का चाउ ॥
दइआ करहु किरम अपुने कउ इहै मनोरथु सुआउ ॥२ ॥
तनु धनु तेरा तूं प्रभू मेरा हमरै वसि किछु नाहि ॥
जिउ जिउ राखहि तिउ तिउ रहणा तेरा दीआ खाहि ॥३ ॥

खंड ३ [१५३]

जनम जनम के किलविख काटै मजनु हरि जन धुरि ॥

भाइ भगति भरम भउ नासै हरि नानक सदा हजूरि ॥४ ॥४ ॥१३९ ॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. ४०५)

शब्दार्थ : उदमु – उद्यम, उद्योग; करउ – करतो; करावहु – करवून घेतो; पेखत – पाहून; चरावहु – चढवणे; सुणि – ऐकून; जाउ – उत्साह; किरम – कृमी, तुच्छ कीटक; सुआउ – प्रयोजन; वसि – ताब्यात, हातात; रहणा – राहणे; किलविख – किल्मिष, पाप; मजनु – स्नान; धूरि – चरणधूल; नासै – नष्ट होते; हजूरि – समक्ष.

भावार्थ : हे प्रभू ! जर तू माझ्याकडून करवून घेतलेस, तर साधुसंतांच्या संगतीत तुझे दर्शन घेऊन, मी माझा उद्योग करत राहीन. हे प्रभू ! तू स्वतः मला प्रभुनामाच्या रंगाने रंगवून टाक. ॥१ ॥ माझे मन सदैव रामनामाचा जप करत रहावे. हे प्रभो ! तू मला साहाय्य कर व माझ्या मनात वास कर. ॥१ ॥ रहाउ ॥ हे प्रभो ! तुझे नाम ऐकून ऐकून माझ्या मनात तुझ्या प्रत्यक्ष दर्शनाची इच्छा निर्माण झाली आहे. हे प्रभो ! तुझ्या ह्या क्षुद्र जीवावर कृपा कर. तुझे दर्शन हेच माझे मनोरथ आहे. माझ्या जीवनाचे लक्ष्य आहे. ॥२ ॥ हे प्रभो ! माझे हे तन, मन, धन, सारे काही तुझेच आहे. तू माझा स्वामी आहेस. माझ्या हाती काही नाही. जसे तू मला ठेवशील तसा मी राहीन. तू जे देशील त्यावरच मी माझी उपजीविका करीन. ॥३ ॥ नानक सांगतात, संतजनांच्या चरणधूळीने स्नान केल्याने जन्म जन्मांतरीची पापे नष्ट होतात. प्रभू प्रेमाने, प्रभू भक्तीच्या प्रभावाने सर्व प्रकारचे भय नष्ट होते व प्रभू परमात्म्याच्या प्रत्यक्ष दर्शनाची अनुभूती प्राप्त होते. ॥४ ॥४ ॥१३९ ॥

॥ आसा महला ५ ॥

अगम अगोचरु दरसु तेरा सो पाए जिसु मसतकि भागु ॥

आपि क्रिपालि क्रिपा प्रभि धारी सतिगुरि बखसिआ हरिनामु ॥१ ॥

कलिजुगु उधारिआ गुरुदेव ॥

मल मूत मूड जि मुघद होते सभि लगे तेरी सेव ॥१ ॥ रहाउ ॥

तू आपि करता सभ खिसटि धरता सभ महि रहिआ समाइ ॥

धरम राजा बिसमादु होआ सभ पई पैरी आइ ॥२ ॥

सतजुगु त्रेता दुआपरु भणीऐ कलिजुगु ऊतमो जुगा माहि ॥

अहि करु करे सु अहि करु पाए कोई न पकडीऐ किसै थाइ ॥३ ॥

हरि जीउ सोई करहि जि भगत तेरे जाचहि एहु तेरा बिरदु ॥

कर जोडि नानक दानु मागै अपणिआ संता देहि हरि दरसु ॥४ ॥५ ॥१४० ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४०६)

शब्दार्थ : अगम – अगम्य; अगोचर – अदृश्य; भागु – भाग्य; दरसु – दर्शन; धारि – धारण केली; बखसिआ – प्रदान केले; कलिजुगु – कलियुगात; मलभूत – मलमूत्र; मूड – मूढ; मुघद – मुग्ध, मूर्ख; धरता – धारण करणारा; बिसमादु – आश्चर्य, नवल; पइ – पडली; पैरी – पायावर; सतजुगु – सत्य युग; त्रेता – त्रेता युग; दुआपार – द्वापार युग; भणीऐ – म्हणतात; अहि – हे; करु – हात; जाचहि – याचना करतात; बिरदु – ब्रीद; अपणिआ – आपल्या.

भावार्थ : हे प्रभो ! तू अगम्य आहेस. ज्ञानेंद्रियांनी तुला जाणता येत नाही. तू अगोचर आहेस. चर्मचक्षूंना तू दिसत नाहीस. त्यांनाच तुझे दर्शन होते ज्यांच्या भाग्यात तसे लिहिलेले असेल. ज्याच्यावर प्रभू परमात्म्याची कृपा होते त्यांना सतगुरू कडून हरिनामाची प्राप्ती होते. ॥१ ॥ ह्या कलियुगात गुरुदेव जीवांचा उद्धार करतात. ह्या कलियुगात जे जे मलमूत्रासमान

खंड ३ [१५४]

मलिन होते, जे मूढ, मूर्ख होते ते सारे प्रभू परमात्म्याची सेवा करू लागले. ॥१॥रहाउ॥ हे प्रभो ! तूच सर्व काही करणारा कर्ता आहेस. तूच सगळ्या सृष्टीची धारणा करतोस. तू सर्वात सामावलेला आहेस. सर्व लोक तुझ्या चरणाशी नतमस्तक होऊन तुझी सेवा करताना पाहून धर्मराजही आश्चर्यचकित झाला. ॥२॥ पूर्वी सत्य युग, द्वापार युग, त्रेता युग चांगले होते असे सर्वजण म्हणत पण आता कलियुगच श्रेष्ठ आहे, असंच सर्वजण म्हणतात. कारण ह्या युगात जीव आपल्या हाताने जे कर्म करतो त्याचे फळ त्यासच भोगावे लागते. त्याचे फल अन्य कोणासही भोगावे लागत नाही ॥३॥ हे प्रभू ! तुझे भक्त तुझ्याकडे ज्याची याचना करतात ते ते तू त्यांना देतोस. हेच तुझे ब्रीद आहे. नानक सुद्धा दोन्ही कर जोडून याचना करतो की, हे प्रभो ! तुझ्या संतजनांना दर्शन दे. ॥४॥५॥१४०॥

॥ रागु आसा महला ५ घरु १३ ॥

१ ओअंकार सतिगुर प्रसादि ॥

ईश्वर एकच आहे. तो ओंकारस्वरूप आहे. सतगुरुकृपेने तो प्राप्त होतो.

सतिगुर बचन तुम्हारे ॥ निरगुण निसतारे ॥१॥रहाउ॥

महा बिखादी दुसट अपवादी ते पुनीत संगारे ॥१॥

जनम भवंते नरकि पडंते तिन्ह के कुल उधारे ॥२॥

कोइ न जानै कोइ न मानै से परगटु हरि दुआरे ॥३॥

कवन उपमा देउ कवन वडाई नानक खिनु खिनु वारे ॥४॥१॥१४१॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४०६)

शब्दार्थ : निरगुण – गुणहीन, दुर्गुणी; बिखादी – क्रूर; दुसट – दुष्ट; अपवादी – शिवीगाळ करणारे, भांडखोर; संगारे – संगतीने; भवंते – भटकणारे; तिन्ह – त्याच्या; वारे – समर्पण.

भावार्थ : हे सतगुरू तुझ्या उपदेशाने दुर्गुणी माणूसही भवसागर पार करून गेला ॥१॥रहाउ॥ महाक्रूर, दृष्ट, शिवीगाळ करणारे भांडकुदळ लोकही सतगुरूच्या संगतीने पवित्र झाले ॥१॥ जे जन्मभर मोहमायेत, विषयविकारात भटकत राहून अखेर नरकात गेले, त्यांच्या कुळाचाही सतगुरूच्या संगतीने उद्धार झाला ॥२॥ ज्यांना जगात कोणी ओळखतही नव्हते, ज्यांना जगात कोणी मानही देत नव्हते, ते सतगुरूच्या संगतीने प्रभुद्वारी सुप्रतिष्ठित झाले. ॥३॥ नानक सांगतात, सतगुरूला मी कोणती उपमा देऊ ? त्याचे मोठेपण कोणत्या शब्दात वर्णन करू. मी क्षणोक्षणी त्याच्यावर माझे सर्वस्व समर्पित करतो. ॥४॥१॥१४१॥

॥ आसा महला ५ ॥

बावर सोइ रहे ॥१॥रहाउ॥

मोह कुटंब बिखै रस माते मिथिआ गहन गहे ॥१॥

मिथन मनोरथ सुपन आनंद उलास मनि मुखि सति कहे ॥२॥

अंघ्रितु नामु पदारथु संगे तिलु मरमु न लहे ॥३॥

करि किरपा राखे सतसंगे नानक सरणि आहे ॥४॥२॥१४२॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४०६)

शब्दार्थ : बावर – बावरून गेलेले, बावचळलेले; सोड – झोपलेले; बिखै – विषयविकारात; माते – मस्त; मिथिआ – मिथ्या; गहन गहे – पकडून धरतात; सुपन – स्वप्न; उलास – उल्हास; मरमु – मर्म, रहस्य.

भावार्थ : ह्या जगात जीव बावरून जाऊन मोहमायेत निद्रिस्त होऊन राहतो ॥१॥ राहाउ ॥ ते कुटुंबाच्या मोहमायेने, विषयविकाराने मस्त होऊन असत्य नश्वर गोष्टींनाच कवटाळून बसतात. ॥१॥ स्वेच्छाचारी जीव खोट्या मनोरथांना, स्वप्नातल्या आनंदाला, उल्हासाला सत्य मानून त्यात रमून जातो. ॥२॥ प्रभू परमात्म्याचे अमृतनाम सदैव बरोबर असूनही त्याबद्दल त्याला तिळमात्रही प्रेम वाटत नाही. प्रभुनामाचे मर्म तो जाणत नाही. नानक सांगतात, ज्यांना प्रभू परमात्म्याच्या कृपेने संतसंगत लाभली तेच प्रभू परमात्म्यास शरण जातात. ॥४॥ २ ॥ १४२ ॥

॥ आसा महला ५ तिपदे ॥

ओहा प्रेम पिरी ॥१॥ राहाउ ॥

कनिक माणिक गज मोतीअन लालन नह नाह नही ॥१॥

राज न भाग न हुकम न सादन ॥ किछु किछु न चाही ॥२॥

चरनन सरनन संतन बंदन ॥ सुखो सुखु पाही ॥

नानक तपति हरी ॥ मिले प्रेम पिरी ॥३॥ ३ ॥ १४३ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४०६)

शब्दार्थ : ओहा – त्याचे; पिरी – प्रिय प्रभू; कनिक – सोने; लालन – लाल; भाग – ऐश्वर्य, सुखोपभोग; तपति – ताप; हरी – हरण केले, नष्ट केले.

भावार्थ : मला फक्त त्या प्रिय प्रभू परमात्म्याचे प्रेम पाहिजे. अन्य काहीही नको. ॥१॥ राहाउ ॥ मला सोने नको, मोती नको, रत्ने नकोत, लाल नको. ॥१॥ राज्य, ऐश्वर्य, अन्य सुखोपभोग, अधिकार, महाल माड्या काही काही नको. ॥२॥ मी प्रभू परमात्म्यास शरण जाऊन संतसज्जनांना वंदन करावे, त्यातच सारे सुख आहे. नानक सांगतात, जर मला माझ्या प्रिय प्रभूची प्राप्ती होईल, तर माझ्या मनातील मोहमायेचा, विषयविकारांचा ताप नष्ट होईल ॥३॥ ३ ॥ १४३ ॥

॥ आसा महला ५ ॥

गुरहि दिखाइओ लोइना ॥१॥ राहाउ ॥

ईतहि ऊतहि घटि घटि घटि तूंही तूंही मोहिना ॥१॥

कारन करना धारन धरना एकै एकै सोहिना ॥२॥

संतन परसन बलिहारी दरसन ॥ नानक सुखि सुखि सोइना ॥३॥ ४ ॥ १४४ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४०७)

शब्दार्थ : गुरहि – सतगुरूने; लोइना – डोळ्यांना; ईतहि – येथे, इहलोकी; ऊतहि – तेथे, परलोकात; मोहिना – मोहना; कारन – कार्य; करना – करणारा; धारन – धारण करणारा; सोहिना – सुंदर; परसन – स्पर्श; सोइना – झोपतो.

भावार्थ : माझ्या सतगुरूने मला प्रभू परमात्म्याचे प्रत्यक्ष दर्शन घडवले आहे. ॥१॥ राहाउ ॥ इहलोकात, परलोकात, प्रत्येक जीवात, हे मोहना तूच भरून राहिला आहेस. ॥१॥ हे प्रभो ! ह्या सृष्टीचा निर्माता तूच आहेस. साऱ्या सृष्टीची धारणा, सर्व जीवांचे पालन पोषण करणाराही एकमेव तूच आहेस. ॥२॥ नानक सांगतात, तुझ्या संतांचे चरणांना स्पर्श

करून, त्यांचे दर्शन करून मी त्यांच्यावर माझे सर्वस्व समर्पित करतो. त्यामुळे मला आत्मिक जीवन प्राप्त होऊन मी सुखाने झोपतो. ॥३॥४॥१४४॥

॥ आसा महला ५ ॥

हरि हरि नामु अमोला ॥ ओहु सहजि सुहेला ॥१॥रहाउ ॥

संगि सहाई छोडि न जाई ओहु अगह अतोला ॥१॥

प्रीतमु भाई बापु मोरो माई भगतन का ओल्हा ॥२॥

अलखु लखाइआ गुर ते पाइआ नानक इहु हरि का चोल्हा ॥३॥५॥१४५॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४०८)

शब्दार्थ : अमोला – अमूल्य; सुहेला – सुखी; अगह – अथांग, अनंत; अतोला – अतुलनीय; ओल्हा – आश्रय; अलखु – अलक्ष्य, अदृश्य; लखाइआ – दाखवला; चोल्हा – कौतुक.

भावार्थ : ज्या जीवास प्रभू परमात्म्याचे अमूल्य नाम प्राप्त झाले आहे, तो सहजावस्थेत पोचून सुखात राहतो. ॥१॥रहाउ ॥ तो प्रभू परमात्मा अगाध आहे, अतुलनीय आहे. तो सदैव जीवाची संगत करतो, साहाय्य करतो. जीवाला तो कधीच सोडून जात नाही ॥१॥ हे बंधू ! तो प्रिय प्रभू माझा बाप आहे. माझी आई आहे. भक्तांचे आश्रयस्थान आहे. ॥२॥ नानक सांगतात, माझ्या सतगुरूने मला त्या अलक्ष्य प्रभू परमात्म्याचे दर्शन घडवले. त्या सतगुरूमुळे मला प्रभू परमात्मा प्राप्त झाला. त्या प्रभूचीच ही लीला आहे. ॥३॥५॥१४५॥

॥ आसा महला ५ ॥

आपुनी भगति निबाहि ॥ ठाकुर आइओ आहि ॥१॥रहाउ ॥

नामु पदारथु होइ सकारथु हिरदै चरन बसाहि ॥१॥

एह मुकता एह जुगता राखहु संत संगहि ॥२॥

नामु धिआवड सहजि समावड नानक हरि गुन गाहि ॥३॥६॥१४६॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४०७)

शब्दार्थ : निबाहि – सफल कर; आइओ – आलो; आहि – इच्छा; सकारथु – सार्थक; बसाहि – प्राप्त कर, धारण कर; मुकता – मुक्ती; जुगता – युक्ती; गाहि – गातो.

भावार्थ : हे प्रभो ! मी माझ्या मनात एक इच्छा धरून तुझ्या दारी आलो आहे. मला तुझी भक्ती दे, ही माझी इच्छा सफल कर. ॥रहाउ ॥ जेव्हा हृदयात प्रभुचरणाची स्थापना होते, तेव्हा प्रभुनाम सार्थकी लागते. ॥१॥ हे प्रभो ! मला सदैव संतसज्जनांची संगत लाभू दे. तीच मुक्ती आहे. सार्थ जीवन जगण्याची तीच युक्ती आहे. ॥२॥ नानक सांगतात, हे प्रभू परमात्मा ! मी सदैव हरिगुण गावे. सदैव नामस्मरण करावे व सहजसमाधीत तुझ्या रूपात सामावून जावे. ही माझी इच्छा तू पूर्ण कर. ॥३॥६॥१४६॥

॥ आसा महला ५ ॥

ठाकुर चरण सुहावे ॥ हरि संतन पावे ॥१॥रहाउ ॥

खंड ३ [१५७]

आपु गवाइआ सेव कमाइआ गुन रसि रसि गावे ॥१॥

एकहि आसा दरस पिआसा आन न भावे ॥२॥

दइआ तुहारी किआ जंत विचारी नानक बलि बलि जावे ॥३॥७॥१४७॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४०७)

शब्दार्थ : सुहावै – सुंदर; आपू – अहंकार; एकहि – एकमेव प्रभूची; पिआसा – तहानलेला; आन – अन्य; तुहारी – तुझी; विचारी – विचारा.

भावार्थ : प्रभूचे चरण सुंदर आहेत. संतांना प्रभू परमात्मा प्राप्त झाला आहे. ॥१॥ रहाउ ॥ ज्याने आपला अहंकार नष्ट केला, त्यासच प्रभुनामाची प्राप्ती होते. तो प्रभू परमात्म्याचे आनंदाने गुणगान करतो. ॥१॥ हे प्रभो ! माझ्या मनात एकमेव प्रभू परमात्म्याची आशा आहे. तुझ्या दर्शनास मी तहानलो आहे. व्याकूळ झालो आहे. मला अन्य काहीही आवडत नाही. ॥२॥ हे प्रभू ! ही सारी तुझी दया आहे. कृपा आहे. जीव विचारा काय करणार ? नानक सांगतात, हे प्रभो ! मी तुझ्या चरणी माझे सर्वस्व समर्पित करतो. ॥३॥७॥१४७॥

॥ आसा महला ५ ॥

एकु सिमरि मन माही ॥१॥ रहाउ ॥

नामु धिआवहु रिदै बसावहु तिसु बिनु को नाही ॥१॥

प्रभ सरनी आईऐ सरब फल पाईऐ सगले दुख जाही ॥२॥

जीअन को दाता पुरखु बिधाता नानक घटि घटि आही ॥३॥८॥१४८॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४०७)

शब्दार्थ : एको – एकमेव प्रभू परमात्मा; सिमरि – स्मरण; रिदै – हृदयात; तिसु – त्याच्या; जाही – जाते, नष्ट होते; जीअन – जीवांना; आहि – आहे.

भावार्थ : हे जीवा ! तू त्या एकमेव प्रभू परमात्म्याचे आपल्या मनात स्मरण कर. ॥१॥ रहाउ ॥ प्रभुनामाचे स्मरण कर. ते तुझ्या हृदयात धारण कर. तुला साहाय्य करणारा ह्या जगात प्रभू परमात्म्याखेरीज अन्य कोणीही नाही. ॥१॥ प्रभू परमात्म्यास शरण गेल्याने सर्व काही प्राप्त होते. अवघे दुःख दूर होते. ॥२॥ सर्व जीवांना निर्माण करणारा, त्यांना सर्व काही देणारा तो अकाल पुरुषच आहे. नानक सांगतात, तो प्रत्येक जीवात विद्यमान आहे. ॥३॥८॥१४८॥

॥ आसा महला ५ ॥

हरि बिसरत सो मूआ ॥१॥ रहाउ ॥

नामु धिआवै सरब फल पावै सो जनु सुखीआ हुआ ॥१॥

राजु कहावै हउ करम कमावै बाधिओ नलिनी भ्रमि सूआ ॥२॥

कहु नानक जिसु सतिगुरू भेटिआ सो जनु निहचलु थीआ ॥३॥६॥१४९॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४०७)

शब्दार्थ : बिसरत – विसरला; मुआ – मेला; धिआवै – ध्यान करतो; पावै – प्राप्त करतो; सुखीआ – सुखी; हुआ –

झाला; राजु – राजा; कहावै – म्हणतो; बाधिओ – बांधला गेला; नलिनी – पिंजरा; सुआ – पोपट; निहचलु – निश्चल, स्थिर; थीआ – झाला.

भावार्थ : जो प्रभू परमात्म्यास विसरला तो जिवंत असून मेला. ॥१॥ जो प्रभुनामाचे ध्यान करतो त्याला सर्वकाही प्राप्त होते. तो सुखी होतो. ॥१॥ जो स्वतःस राजा म्हणवतो. तो अहंकाराने म्हणतो की हे सारे मी माझ्या कर्तृत्वाने कमावले आहे. ज्या प्रमाणे पोपट भ्रमाने पिंजऱ्यात अडकतो त्याप्रमाणे जो स्वतःस राजा म्हणवतो तो मोहमायेच्या पाशात बांधलेला असतो. ॥२॥ नानक सांगतात, ज्याला सतगुरू प्राप्त झाला तो मोहमायेच्या पाशातून मुक्त होऊन त्यास आत्मिक स्थिरता प्राप्त होते. ॥३॥ ११११४९ ॥

॥आसा महला ५ घरु १४॥

१ ओअंकार सतिगुर प्रसादि ॥

ईश्वर एकच आहे. तो ओंकारस्वरूप आहेत. सतगुरुकृपेने तो प्राप्त होतो.

ओहु नेहु नवेला ॥ अपुने प्रीतन सिउ लागि रहै ॥१॥ ॥रहाउ ॥

जो प्रभ भावै जनमि न आवै ॥ हरि प्रेम भगति हरि प्रीति रचै ॥१॥

प्रभ संगि मिलीजै इहु मनु दीजै ॥ नानक नामू मिलै अपनी दइआ करहु ॥२॥ १११५० ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४०७)

शब्दार्थ : नेहु – स्नेह; नवेला – नवा; मिलीजै – मिळून जाणे, एकरूप होणे.

भावार्थ : हे बंधू! प्रभू परमात्म्याशी जोडलेला स्नेह, प्रेम नित्य नूतन असते. सदैव ताजेतवाने असते. ॥१॥ ॥रहाउ ॥ जो प्रभू परमात्म्यास आवडला, तो जन्ममरणाच्या चक्रातून मुक्त झाला. ज्याला प्रभू परमात्म्याचे प्रेम प्राप्त झाले, हरिभक्ती प्राप्त झाली, तो सदैव प्रभुप्रेमात तल्लीन होऊन जातो. ॥१॥ जेव्हा मन प्रभू परमात्म्याच्या चरणी अर्पण केले जाते, तेव्हाच प्रभू परमात्म्याशी एकरूप होता येते. नानक सांगतात, हे प्रभो! माझ्यावर दया कर. मला तुझे नाम दे. ॥२॥ १११५० ॥

॥ आसा महला ५ ॥

मिलु राम पिआरे तुम बिनु धीरजु को न करै ॥१॥ ॥रहाउ ॥

सिंम्रिति सासत्र बहु करम कमाए प्रभू तुमरे दरस बिनु सुखु नाही ॥१॥

वरत नेम संजम करि थाके नानक साध सरनि प्रभ संगि वसै ॥२॥ १११५१ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४०८)

शब्दार्थ : धीरजु – धैर्य; सिंम्रिति – स्मृती; सासत्र – शास्त्रे; वरत – व्रत; संजम – संजम; थाके – दमलो; साध – साधुसंत.

भावार्थ : हे प्रभू रामा! मला तुझी प्राप्ती होवो. तुझ्या प्राप्तीशिवाय माझ्या मनात धैर्य उत्पन्न होणार नाही. ॥१॥ ॥रहाउ ॥ मी सर्व स्मृती वाचल्या, शास्त्रे वाचली. नाना कर्मे केली. पण तुझ्या दर्शनाशिवाय सुख प्राप्त होत नाही. ॥१॥ अनेक व्रते, नाना नेम केले, इंद्रिय संयमित केले. हे सर्व करून मी आता थकलो आहे. नानक सांगतात, सतगुरूला शरण गेल्यानेच प्रभू परमात्म्याजवळ स्थान प्राप्त होते. ॥२॥ १११५१ ॥

खंड ३ [१५९]

॥ आसा महला ५ घरु १५ पड़ताल ॥

१ ओअंकार सतिगुर प्रसादि ॥

ईश्वर एकच आहे. तो ओंकारस्वरूप आहे. सतगुरुकृपेने तो प्राप्त होतो.

बिकार माइआ मादि सोइओ सूझ बूझ न आवै ॥
पकरि केस जमि उठारिओ तद ही घरि जावै ॥१ ॥
लोभ बिखिआ बिखै लागे हिरि वित चित दुखाही ॥
खिन भंगुना कै मानि माते असुर जाणहि नाही ॥१ ॥रहाउ ॥
बेद सासत्र जन पुकारहि सुनै नाही डोरा ॥
निपटि बाजी हारि मूका पछुताइओ मनि भोरा ॥२ ॥
डानु सगल गैर वजहि भरिआ दीवान लेखै न परिआ ॥
जेंह कारजि रहै ओल्हा सोइ कामु न करिआ ॥३ ॥
ऐसो जगु मोहि गुरि दिखाइओ तउ एक कीरति गाइआ ॥
मानु तानु तजि सिआनप सरणि नानकु आइआ ॥४ ॥१ ॥१५२ ॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. ४०८)

शब्दार्थ : मादि – नशा; सोइओ – झोपतो; उठारिआ – उठवतो; तद – तेव्हा; बिखिआ – विष; बिखै – विषयविकार; हिरि – घालवून; वित – वित्त; चित – चित्त; भंगुना – भंगुर; मानि – गर्व; डोरा – बहिरा; डानु – दंड; वजहि – कारण; भरिआ – भरलेले; ओल्हा – पडदा; मोहि – मला; तानु – बळ; तजि – त्यागून.

भावार्थ : हे बंधू ! जी व्यक्ती विषयविकारांच्या मागे लागून मोहमायेच्या निद्रेत झोपून राहते, तिला कधीही विवेकबुद्धी सुचत नाही. अखेर जेव्हा यमराज त्याला केसाला धरून उठवतो तेव्हाच त्याला जाग येते व प्रभू परमात्म्याची, आपल्या मूळ स्वरूपाची आठवण होते. पण आता फार उशीर झालेला असतो. यम त्याला घेऊन जातो. ॥१ ॥ जो विषयविकारांच्या अधीन झाला. तो लोभाने दुसऱ्याचे धन हिरावून घेऊन त्यास दुःख देतो. जो अशा नश्वरसुखाने मत्त होतो असा नरपशू अन्य काहीही जाणत नाही. ॥१ ॥रहाउ ॥ अशा व्यक्तीस, सगळे वेद, सगळी शास्त्रे ओरडून जीवनाचा योग्य मार्ग सांगत असतात. पण मोहमायेने बहिरा झाल्याने त्यास काहीही ऐकू जात नाही. पण अखेर हा जीवनाचा खेळ पूर्णपणे हरल्यानंतर मात्र त्यास पश्चात्ताप होतो ॥२ ॥ मोहमायेत लिप्त होऊन गैरमार्गाने गेलेल्या जीवास प्रभू परमात्मा शिक्षा करतो, असा जीव प्रभूच्या दरबारात कधीही स्थान प्राप्त करू शकत नाही. ज्या योगे प्रभू दरबारात स्थान प्राप्त होईल असे कोणतेही कर्म तो करत नाही. ॥३ ॥ नानक सांगतात, माझ्या सतगुरूने मला जगाचे हे मायावी रूप दाखवले त्यामुळे मी सावध होऊन प्रभू परमात्म्याच्या गुणस्तुतीच्या मार्गाने गेलो. सर्व अहंकार, सामर्थ्याचा, बुद्धिमत्तेचा गर्व सोडून प्रभू परमात्म्यास शरण गेलो. ॥४ ॥१ ॥१५२ ॥

॥ आसा महला ५ ॥

बापारि गोविंद नाए ॥

साध संत मनाए प्रिअ पाए गुन गाए पंच नाद तूर बजाए ॥१ ॥रहाउ ॥

किरपा पाए सहजाए दरसाए अब रातिआ गोविंदा सिउ ॥

खंड ३ [१६०]

संत सेवि प्रीति नाथ रंगु लालन लाए ॥१॥

गुर गिआनु मनि द्रिडाए रहसाए नही आए सहजाए मनि निधानु पाए ॥

सभ तजी मनै की काम करा ॥

चिरु चिरु चिरु चिरु भइआ मनि बहुतु पिआस लागी ॥

हरि दरसनो दिखावहु मोहि तुम बतावहु ॥

नानक दीन सरणि आए गलि लाए ॥२॥२॥१५३॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४०८)

शब्दार्थ : बापारि – व्यापार करून; मनाए – प्रसन्न केले; पंचनाद – पाच प्रकारचे नाद; तूर – वाद्ये; बजाए – वाजवले; सहजाए – सहजावस्था; दरसाए – दर्शन झाले; रातिआ – अनुरक्त झालो; रहसाए – प्रसन्न होणे; चिरु चिरु – खूप वेळ; बलावहु – सांग; गलिलाए – आर्लिंगन दिले.

भावार्थ : जो मनुष्य प्रभुनामाचा व्यापार करतो, सतत प्रभुनामाचे स्मरण करतो, त्याच्यावर साधुसंत प्रसन्न होतात व सतगुरूकडून त्याला प्रभू परमात्म्याच्या मिलनाचा अनुभव येतो. त्याच्या अंतःकरणात पाच प्रकारचे मंगलनाद निनादू लागतात. मंगलवाद्येच वाजत आहेत अशी अनुभूती प्राप्त होते. ॥१॥२॥२॥१५३॥ अशा साधकास प्रभू परमात्म्याच्या कृपेने सहजसमाधीचा अनुभव येतो, तो गोविंदाच्या प्रेमात रंगून जातो. संतसज्जनांची सेवा केल्याने मनात प्रभू परमात्म्याविषयी प्रेम उत्पन्न होते व जे प्रभूला प्रिय आहे त्या विषयीही प्रेम उत्पन्न होते. ॥१॥ जो साधक सतगुरूने दिलेले उपदेशरूपी ज्ञान आपल्या मनात दृढपणे धारण करतो, तो जन्ममरणाच्या फेऱ्यातून मुक्त होतो. त्यास सहजसमाधी अवस्था प्राप्त होतो. त्यास प्रभूनामाचा खजिनाही प्राप्त होतो. तो आपल्या मनातील सर्व वासनांचा त्याग करतो. नानक सांगतात, हे प्रभो ! खूप दिवसांपासून माझ्या मनात तुझ्या दर्शनाची इच्छा निर्माण झाली आहे. मला दर्शन दे. मला तूच मार्ग दाखव. मी दीन तुला शरण आलो आहे. मला पोटाशी धरून तुझ्या जवळ आश्रय दे. ॥२॥२॥१५३॥

॥ आसा महला ५ ॥

कोऊ बिखम गार तोरै ॥ आस पिआस धोह मोह भ्रम ही ते होरै ॥१॥२॥२॥१५४॥

काम क्रोध लोभ मान इह बिआधि छोरै ॥१॥

संत संगि नाम रंगि गुन गोविंद गावउ ॥ अनदिनो प्रभ धिआवउ ॥

भ्रम भीति जीति मिटावउ ॥ निधि नामु नानक मोरै ॥२॥३॥१५४॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४०८)

शब्दार्थ : कोऊ – कोणी; बिखम – कठीण; गार – गाठ, अहंकाराची गाठ; तोरै – तोडतो; धोह – द्रोह, फसगत; होरै – थांबवणे; बिआधी – व्याधी रोग; छोरै – सोडतो; अनदिनो – दररोज; जीति – जिंकून; मिटावउ – नष्ट करणे; निधि – संपत्ती; मोरै – माझी.

भावार्थ : जगात असा कोणी विरळाच माणूस असतो की जो विषयविकाराच्या भक्कम मिठीतून स्वतःची सोडवणूक करून घेतो, मोहमाया, वंचना, भ्रम यांना थोपवू शकतो. ॥१॥२॥२॥१५४॥ काम, क्रोध, अहंकारापासून क्वचितच कोणी मुक्त होऊ शकतो. ॥१॥ नानक सांगतात, हे बंधू ! मी संतसंगतीत प्रभुनामात रंगून प्रभू परमात्म्याचे गुणगान गातो. सदैव प्रभुनामाचे स्मरण करतो. अशा प्रकारे मी भ्रमाची भिंत तोडून मोहमायेला, विषयविकारांना जिंकून नष्ट करून टाकले आहे. हे बंधू ! प्रभुनामा हीच माझी संपत्ती आहे. त्या मुळेच माझे सर्व विकारांपासून रक्षण झाले आहे. ॥२॥३॥१५४॥

खंड ३ [१६१]

॥ आसा महला ५ ॥

कामु क्रोधु लोभु तिआगु ॥

मनि सिमरि गोबिंद नाम ॥

हरि भजन सफल काम ॥१॥रहाउ ॥

तजि मान मोह विकार मिथिआ जपि राम राम राम ॥

मन संतना कै चरनि लागु ॥१॥

प्रभ गोपाल दीन दइआल पतित पावन पारब्रहम हरि चरण सिमरि जागु ॥

करि भगति नानक पूरन भागु ॥२॥४॥१५५॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४०८)

शब्दार्थ : मिथिआ – मिथ्या, नश्वर, खोटे; जागो – जागृत राहा, सावध राहा; भागु – सौभाग्य.

भावार्थ : हे जीवा ! काम, क्रोध आदी विकारांचा त्याग कर आणि मनात प्रभुनामाचे स्मरण कर. हरिभजन केल्याने सर्व काम सफल होते. सर्व इच्छा पूर्ण होतात. ॥१॥रहाउ ॥ हे जीवा ! मोहमाया, अहंकार हे विकार खोटे आहेत. ते तुला प्रभू परमात्म्यापासून दूर नेतील. त्यांचा त्याग कर, सदैव राम राम असा प्रभुनामाचा जप कर व संतजनांच्या पायी आश्रय घे. ॥१॥ तो सर्व जीवांचे पालन करणारा प्रभू गोपाल दीनांचे रक्षण करतो. तो परब्रह्म परमात्मा पतितांना पावन करतो. हे जीवा ! अशा ह्या हरीच्या चरणी जागृत राहून स्मरण कर. नानक सांगतात, हे बंधू ! तू प्रभू परमात्म्याची भक्ती कर त्यामुळे तुला सौभाग्य प्राप्त होईल. ॥२॥४॥१५५॥

॥ आसा महला ५ ॥

हरख सोग बैराग अनंदी खेलु री दिखाइओ ॥१॥रहाउ ॥

खिनहूं भै निरभै खिनहूं खिनहूं उठि धाइओ ॥

खिनहूं रस भोगन खिनहूं खिनहूं तजि जाइओ ॥१॥

खिनहूं जोग ताप बहु पूजा खिनहूं भरमाइओ ॥

खिनहूं किरपा साधू संग नानक हरि रंगु लाइओ ॥२॥५॥१५६॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. ४०९)

शब्दार्थ : हरक – हर्ष; सोग – शोक; बैराग – वैराग्य, अनासक्ती; अनंदी – आनंदमय; दिखाइओ – दाखवले; खिनहूं – क्षणात; भोगन – भोगतो; तजि जाइओ – त्याग करून निघून जातो; जोग – योग; ताप – तप; भरमाइओ – संभ्रमात पडतो.

भावार्थ : हे सखी ! त्या प्रभू परमात्म्याने मला ह्या जगाचा विचित्र खेळ दाखवला आहे. त्यात कधी हर्ष आहे, कधी शोक आहे, कधी विरक्ती आहे, तर कधी आनंदीआनंद आहे. ॥१॥रहाउ ॥ ह्या संसारात जीव कधी क्षणात भयभीत होतो तर क्षणात निर्भय होऊन संसारासाठी धावपळ करू लागतो. क्षणात जीव मायेचे रंग भोगताना दिसतो तर क्षणात ह्या साऱ्याचा त्याग करून जीव हे जग सोडून जातो. ॥१॥ क्षणात जीव योगात रममाण होऊन तपश्चर्या करतो, पूजाअर्चा आदी कर्मकांड करत मायेत भ्रमत-भटकत राहतो पण नानक मात्र साधुसंतांच्या संगतीत राहून प्रभू परमात्म्याच्या प्रेमरंगात रंगून जातो. ॥१॥५॥१५६॥

॥रागु आसा महला ५ घरु १७ आसावरी ॥

१ ओअंकार सतिगुर प्रसादि ॥

ईश्वर एकच आहे. तो ओंकारस्वरूप आहे. तो सतगुरुकृपेने प्राप्त होते.

गोबिंद गोबिंद करि हां ॥ हरि हरि मनि पिआरि हां ॥
गुरि कहिआ सु चिति धरि हां ॥ अन सिउ तोरि फेरि हां ॥
ऐसे लालनु पाइओ री सखी ॥१ ॥रहाउ ॥
पंकज मोह सरि हां ॥ पगु नही चलै हरि हां ॥
गहडिओ मूड नरि हां ॥ अनन उपाव करि हां ॥
तउ निकसै सरनि पै री सखी ॥१ ॥
थिर थिर चित थिर हां ॥ बनु ग्रिहु समसरि हां ॥
अंतरि एक पिर हां ॥ बाहरि अनेक धरि हां ॥
राजन जोगु करि हां ॥ कहु नानक लोग अलोगी री सखी ॥२ ॥१ ॥१५७ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४०९)

शब्दार्थ : पिआरि – प्रेम; अन – अन्य; तोरि – तोडून; फेरि – फिरवून; ऐसे – ह्या प्रकारे; लालनु – प्रिय प्रभू; पंकज – चिखल; सरि – सागर; पगु – पाय; गहडिओ – अडकलेला, गाडला गेलेला; मूड – मूर्ख; अनिन – अनन्य; उपाव – उपाय; तउ – तेव्हा; सरनि पै – शरण जातो; थिर – स्थिर; बनु – वनात; समखरि – समसमान; पिर – प्रिय प्रभू; बाहरि – बाहेर; राजन जोगु – राजयोग; अलोगी – अलौकिक.

भावार्थ : हे सखी ! तू प्रभू परमात्म्याचे स्मरण कर. प्रभू परमात्म्यावर मनापासून प्रेम कर. सतगुरु जो उपदेश देईल तो अंतःकरणात धारण कर. मनातले अन्य सारे भाव, सारे संकल्प विकल्प तोडून टाक. ह्याच मार्गाने हे सखे तू प्रभुपतीस प्राप्त करू शकशील ॥१ ॥रहाउ ॥ हे जग, हा संसार मोहमायेचा चिखल आहे. मूर्ख माणूस तर ह्या चिखलात पूर्णपणे गाडला जातो. कितीही उपाय केले तरी त्याची त्यातून सुटका होत नाही. हे सखी ! प्रभू परमात्म्यास शरण गेल्यानेच ह्यातून सुटका होते. ॥१ ॥ हे सखे चित्त स्थिर केले, मनातील संकल्प-विकल्प दूर करून मन शांत केले, घर आणि वन जेव्हा समसमान वाटू लागतील, तेव्हा अंतःकरणात एकमात्र प्रभू परमात्म्याचा वास होईल. मनातील सर्व विकार बाहेर काढून टाक. हेच राजयोगाचे लक्षण होय. त्यामुळे सांसारिक कर्मे करत असतानाही मन त्यात लिप्त न होता सदैव प्रभू परमात्म्याशी एकरूप होऊन राहते. नानक सांगतात, ही एक अलौकिक अवस्था आहे. प्रभुनामाच्या स्मरणानेच ती प्राप्त होत. ॥२ ॥१ ॥१५७ ॥

॥ आसावरी महला ५ ॥

मनसा एक मानि हां ॥ गुर सिउ नेत धिआनि हां ॥
द्रिडु संत मंत गिआनि हां ॥ सेवा गुर चरानि हां ॥
तउ मिलीऐ गुर क्रिपानि मेरे मना ॥१ ॥रहाउ ॥
टूटे अन भरानि हां ॥ रविओ सरब थानि हां ॥
लहिओ जम भइआनि हां ॥ पाइओ पेड थानि हां ॥

खंड ३ [१६३]

तउ चूकी सगल कानि ॥१॥

लहनो जिसु मथानि हां ॥ भै पावक पारि परानि हां ॥

निज घरि तिसहि थानि हां ॥ हरि रस रसहि मानि हां ॥

लाथी तिस भुखानि हां ॥ नानक सहजि समाइओ रे मना ॥२॥२॥१५८॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४०९)

शब्दार्थ : मनसा – इच्छा; नेत – नित्य; धिआनि – ध्यान कर; ट्रिडु – दृढ; भरानि – भ्रम; रविओ – व्यास; यानि – स्थानी; लहिओ – नष्ट झाले; भइआनि – भय; पेड यानि – मूलस्थान; कानि – अभाव; लहनो – लिहिले आहे; मथानि – कपाळी; भै – भय; पावक – अग्नी; पारि – पार केला; परानि – प्राणी; तिसहि – त्याचे; मानि – भोगतो; लाथी – नष्ट झाली; तिस – तहान; भुखानि – भूक; सहजि – सहजावस्था, सहजसमाधी.

भावार्थ : बा मना ! त्या एकमेव प्रभू परमात्म्याच्या मिलनाची इच्छा मनात धर. सदैव प्रभू परमात्म्याचे स्मरण कर. संतांनी दिलेला उपदेश, संतांनी दिलेले ज्ञान मनात दृढतापूर्वक धारण कर. सतगुरुचरणांची सेवा कर. हे माझ्या मना ! असे केल्याने सतगुरुची कृपा होते व त्याच्यामुळे प्रभू परमात्म्याची भेट होते. ॥१॥ रहाउ ॥ अन्य सर्व भ्रम नष्ट होतात. प्रभू परमात्मा सर्व ठिकाणी आहे. तो सर्व व्यास आहे ह्याची अनुभूती येते. यमाचे भय नष्ट होते. मी प्रभू परमात्म्याचे मूळ स्वरूप जाणल्यामुळे मला आता कशाचाही अभाव उरला नाही. ॥१॥ ज्याच्या भाग्यात तसे आधीच प्रभू परमात्म्याने तसे लिहून ठेवले असेल तो जीव भवाग्नी पार करून जातो. तो आपल्या मूळस्थानी प्रभू परमात्म्यापाशी जाऊन पोहोचतो. त्यास प्रभूप्रेमरस प्राप्त होतो. त्याची मोहमायेची तृष्णा व विषयविकारांची भूक नष्ट होते. नानक सांगतात, तो सहजसमाधीत निमग्न होऊन राहतो. ॥२॥२॥१५८॥

॥आसावरी महला ५॥

हरि हरि हरि गुनी हां ॥ जपीऐ सहज धुनी हां ॥

साधू रसन भनी हां ॥ छूटन बिधि सुनी हां ॥

पाईऐ वड पुनी मेरे मना ॥१॥ रहाउ ॥

खोजहि जन मुनी हां ॥ सब का प्रभ धनी हां ॥

दुलभ कलि दुनी हां ॥ दूख बिनासनी हां ॥

प्रभ पूरन आसनी मेरे मना ॥१॥

मन सो सेवीऐ हां ॥ अलख अभेवीऐ हां ॥

तां सिउ प्रीति करि हां ॥ बिनसि न जाइ मरि हां ॥

गुर ते जानिआ हां ॥ नानक मनु मानिआ मेरे मना ॥२॥३॥१५९॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४०९)

शब्दार्थ : गुनी – गुणवान, सर्व गुणसंपन्न; धुनी – ध्वनी; रसन – रसना, जिह्वा; भनि – म्हणते; छूटन – सुटण्याचा; बिधि – बंधन; पाईऐ – प्राप्त होते; वड – महा, मोठे; पुनी – पुण्य; खोजहि – शोधतात; सब – सर्वांचा; बिनासनी – विनाश करणारा; आसनि – आशा; सो – त्याची; अभेवी ऐ – अज्ञेय-ज्याचे सत्यस्वरूप कोणीही जाणू शकत नाही असा.

खंड ३ [१६४]

भावार्थ : हे माझ्या मना ! सदैव त्या सर्व गुणांनी परिपूर्ण असलेल्या प्रभू परमात्म्याचे स्मरण कर. सर्व संतजन सहजावस्थेत जाऊन आपल्या जिव्हेद्वारा त्याच्याच नामाचा जप करतात. अस ऐकलंय की मोहमायेपासून, विषयविकारापासून सुटका करून घेण्याचा हाच एकमेव मार्ग आहे. पण तो महाभाग्याने प्राप्त होतो. ॥१॥रहाउ ॥ सारे मुनीजन सर्व जीवांचा धनी जो प्रभू परमात्मा, त्याचा शोध घेत हिंडत आहेत. पण मनाच्या सर्व आशा पूर्ण करणारा, दुःखांचा नाश करणारा तो प्रभू परमात्मा कलियुगात प्राप्त करणे दुर्लभ आहे. ॥१॥ हे माझ्या मना ! जो अज्ञेय आहे, ज्याचे पूर्ण रूप कोणीही जाणू शकत नाही, त्या प्रभू परमात्म्याची सेवा कर. जो नाश पावत नाही, जो मरत नाही. अशा शाश्वत-अमर प्रभू परमात्म्यावर प्रेम कर. नानक सांगतात, ज्याने सतगुरूकडून हे जाणले. त्याचे मन पूर्ण संतुष्ट झाले व त्याने प्रभुसत्तेचा मनोमन स्वीकार केला. ॥२॥३॥१५९॥

॥ आसावरी महला ५ ॥

एका ओट गहु हां ॥ गुर का सबदु कहु हां ॥
 आगिआ सति सहु हां ॥ मनहि निधानु लहु हां ॥
 सुखहि समाईऐ मेरे मना ॥१॥रहाउ ॥
 जीवत जो मरै हां ॥ दुतरु सो तरै हां ॥
 सभ की रेनु होइ हां ॥ निरभउ कहउ सोइ हां ॥
 मिटे अंदेसिआहां ॥ संत उपदेसिआ मेरे मना ॥१॥
 जिसु जन नाम सुखु हां । तिसु निकटि न कदे दुखु हां ॥
 जो हरि हरि जसु सुने हां ॥ सभु को तिसु मने हां ॥
 सफलु सु आइआ हां ॥ नानक प्रभ भाइआ मेरे मना ॥२॥४॥१६०॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४१०)

शब्दार्थ : एका – एकमेव प्रभू; ओट – आश्रय; गहु – ग्रहण कर; सबहु – प्रभुनाम, उपदेश; कहु – उच्चार कर, स्मरण कर; लहु – प्राप्त कर; सामाईऐ – सामावून जा; रेनु – धूळ; अंदेखिआ – चिंता; निकटि – निकट, जवळ; कदे – कधीही, कदापि; भाइआ – आवडला.

भावार्थ : हे माझ्या मना ! त्या एकमेव प्रभू परमात्म्याचा आश्रय घे. सतगुरूने तुला दिलेल्या प्रभुनामाचा मुखाने उच्चार कर. सतगुरूची आज्ञा सत्य मानून मनात धारण केल्याने सर्व सुखाचा निधी प्रभू परमात्मा प्राप्त होतो. हे मना ! ह्याच मार्गाने गेल्याने जीव सदैव सुखात निमग्न होऊन राहते. ॥१॥रहाउ ॥ जो मनुष्य जिवंतपणीच विषयविकारापासून मुक्त होतो, तो तरून जाण्यास दुस्तर असा भवसागर तरून जातो. जो अत्यंत विनम्र भावाने सर्वांच्या पायांची धूळ होऊन राहतो, त्यासच खरा निर्भय म्हणतात. ॥१॥ हे माझ्या मना ! ज्यांना संत जनांकडून प्रभुनामाचा उपदेश प्राप्त होतो, त्याच्या मनातील सर्व शंका कुशंका, चिंता लयाला जातात. ज्या सेवकास नामसुखाची प्राप्ती झाली, दुःख त्याच्या जवळसुद्धा फिरकत नाही. हे मना ! जो प्रभू परमात्म्याचे यशोगान सदैव सांगतो, जो प्रभू परमात्म्यास आवडतो त्याचे जगात येण्याचे सार्थक झाले. ॥२॥४॥१६०॥

॥ आसावरी महला ५ ॥

मिलि हरि जसु गाईए हां ॥ परमपदु पाईए हां ॥
उआ रस जो बिधे हां ॥ ता कउ सगल सिधे हां ॥
अनदिनु जागिआ हां ॥ नानक बडभागिआ मेरे मना ॥१ ॥रहाउ ॥
संत पग धोईए हां ॥ दुरमति खोईए हां ॥
दासह रेनु होइ हां ॥ बिआपै दुखु न कोइ हां ॥
भगता सरनि परु हां ॥ जनमि न कदे मरु हां ॥
असथिरु से भए हां ॥ हरि हरि जिन्ह जपि लए मेरे मना ॥१ ॥
साजनु मीतु तूं हां ॥ नामु द्रिड़ाइ मूं हां ॥
तिसु बिनु नाहि कोइ हां ॥ मनहि अराधि सोइ हां ॥
निमख न वीसरै हां ॥ तिसु बिनु किउ सरै हां ॥
गुर कउ कुरबानु जाउ हां ॥ नानकु जपे नाउ मेरे मना ॥२ ॥५ ॥१६१ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४१०)

शब्दार्थ : परमपदु – परमपद, अत्युच्च आध्यात्मिक अवस्था; उआ – त्या; बिधे – बद्ध; सिधे – सिद्धी; रेनु – धूल; बिआपै – त्रास देत नाही; परु – पड; असथिरु – स्थिर; मु – मला; निमख – निमिषमात्रही, क्षणभरही; सरै – भरण पोषण; कुरबानु – समर्पित.

भावार्थ : संतसज्जनांच्या संगतीत एकत्र बसून प्रभू परमात्म्याचे गुणगान करावे. असे केल्याने परमपद प्राप्त होते. प्रभुप्रेमाने जो बांधला गेला त्याला सर्व सिद्धी प्राप्त होतात. असे लोक मोहमायेपासून, विषयविकारांपासून सदैव सावध असतात. नानक सांगतात, हे माझ्या मना ! असे लोक महाभाग्यवान होत. ॥१ ॥रहाउ ॥ हे जीवा ! संतांचे चरण धुतल्याने, संतांची सेवा केल्याने दुर्मती नष्ट होते. मनातील वाईट विचार लयाला जातात. विनम्र होऊन प्रभू सेवकांच्या पायाची धूल होऊन राहिल्याने कोणतेही दुःख, भवताप जीवास व्यापू शकत नाही. प्रभू सेवकांना शरण जाणारा जन्म-मरणाच्या चक्रातून मुक्त होतो. हे माझ्या मना ! ज्याने अंतःकरणपूर्वक प्रभू परमात्म्याचे स्मरण केले, त्याची बुद्धी स्थिर होते. कोणत्याही परिस्थितीत ती दोलायमान होत नाही. कारण त्या जीवाची प्रभू परमात्म्यावर दृढ श्रद्धा असते. ॥१ ॥ हे प्रभू ! तूच माझा साजण, तूच माझा मित्र, तूच तुझे नाम माझ्या मनात दृढ कर. मला माझ्या प्रभू परमात्म्याशिवाय अन्य कोणी कोणीही नाही. माझे मन त्याचीच आराधना करते. मला क्षणभरही त्याचा विसर पडू नये कारण त्याच्याशिवाय मी जगूच शकत नाही. नानक सांगतात, माझ्या मना तू सतगुरुचरणी आपले सर्वस्व समर्पित कर आणि सदैव प्रभुनामाचा जप कर. ॥२ ॥५ ॥१६१ ॥

॥ आसावरी महला ५ ॥

कारन करन तूं हां ॥ अवरु ना सुझै मूं हां ॥
करहि सु होईए हां ॥ सहजि सुखि सोईए हां ॥
धीरज मनि भए हां ॥ प्रभ कै दरि पए मेरे मना ॥१ ॥रहाउ ॥
साधू संगमे हां ॥ पूरन संजमे हां ॥
जब ते छुटे आप हां ॥ तब ते मिटे ताप हां ॥

खंड ३ [१६६]

किरपा धारीआ हां ॥ पति रखु बनवारीआ मेरे मना ॥१ ॥
 इहु सुखु जानीऐ हां ॥ हरि करे सु मानीऐ हां ॥
 मंदा नाहि कोइ हां ॥ संत की रेन होइ हां ॥
 आपे जिसु रखै हां ॥ हरि अंग्रितु सो चखै मेरे मना ॥२ ॥
 जिस का नाही कोई हां ॥ तिस का प्रभू सोइ हां ॥
 अंतरगति बुझै हां ॥ सभु किछु तिसु सुझै हां ॥
 पतित उधारि लेहु हां ॥ नानक अरदासि एहु मेरे मना ॥३ ॥६ ॥१६२ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४१०)

शब्दार्थ : कारन – कार्य; करन – करणारा; अवरु – अन्य; सुझै – सुचणे, लक्षात येणे; मुं – मला; सोई ऐ – झोपावे;
 भए – उत्पन्न झाला; संजमे – संयमाने; जब – जेव्हा; आप – अहंकार; बनवारीआ – विष्णू; जानीऐ – जाणावे;
 मानीऐ – मान्य कर; मंदा – वाईट; रेन – धूळ; अंतरगति – अंतरमनात चाललेली खळबळ; अरदासि – प्रार्थना.

भावार्थ : हे प्रभो ! ह्या सृष्टीत जे जे काही घडते ते सारे तूच करतोस. मला तरी अन्य कोणी दिसत नाही. तुझ्यामुळेच जीव सहज भाव प्राप्त करून सुखात राहतो. हे प्रभू परमात्मा तुझ्यामुळेच जीवाच्या मनात धैर्य निर्माण होते. म्हणूनच माझ्या मना तू प्रभू परमात्म्याच्या दारी शरण जा. ॥१ ॥ रहाउ ॥ हे माझ्या मना ! संतसज्जनांची संगत धर. असे केल्याने आपली ज्ञानेंद्रिये व कर्मेंद्रिये आपल्या ताब्यात राहतात. जेव्हा मनातील अहंभाव नष्ट होतो, तेव्हा जीवाची भवतापातून सुटका होते. म्हणून माझ्या मना ! प्रभुचरणी प्रार्थना कर, की हे प्रभू परमात्मा, जगाच्या स्वामी मी तुला शरण आलो आहे. माझ्यावर कृपा कर माझ्या पत-प्रतिष्ठेचे रक्षण कर. ॥१ ॥ हे माझ्या मना ! प्रभू परमात्मा जे काही करतो त्यातच सुख मान. ह्या जगात कोणीही वाईट नाही. तू विनम्र होऊन संतजनांच्या पायीची धूळ हो. म्हणजे तुला हे समजेल. हे माझ्या मना ! प्रभू परमात्म्यास जो आवडतो त्यास तो प्रभुनामामृत चाखावयास देतो. ॥२ ॥ ज्यास कोणाचाही आधार नाही त्यास प्रभू परमात्मा स्वयं आधार देतो. हे जीवा ! तो प्रभू परमात्मा अंतर्ज्ञानी आहे. कोणाच्या अंतर्मनात काय विचार चालले आहेत हे तो पूर्णपणे जाणतो. नानक सांगतात, माझी प्रभू परमात्म्याच्या चरणी एकच प्रार्थना आहे की प्रभो आम्हा पतित जीवांचा उद्धार कर. ॥३ ॥६ ॥१६२ ॥

॥ आसावरी मला ५ इक तुका ॥

ओइ परदेसीआ हां ॥ सुनत संदेसिआ हां ॥१ ॥ रहाउ ॥
 जा सिउ रचि रहे हां ॥ सभ कउ तजि गए हां ॥
 सुपना जिउ भए हां ॥ हरि नामु जिन्हि लए ॥१ ॥
 हरि तजि अन लगे हां ॥ जनमहि मरि भगे हां ॥
 हरि हरि जनि लहे हां ॥ जीवन से रहे हां ॥
 जिसहि क्रिपालु होइ हां ॥ नानक भगतु सोइ ॥२ ॥७ ॥१६३ ॥२३२ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४१०)

शब्दार्थ : ओइ – हा; सुनत – ऐकतोस का; संदेसिआ – संदेश; जासिउ – ज्या मायेसह; रचि – रमून; भए – झाले;
 भगे – भटकतात; जिसहि – ज्याच्यावर.

भावार्थ : हे परदेशी जीवा ! तू ह्या जगात चार दिवसांचा पाहुणा आहेस. मी देत असलेला हा संदेश नीट ध्यान देऊन ऐक. ॥१॥ राहाउ ॥ तुझ्या आधी येथे आलेले जीव मोहमायेत रंगून गेले होते. ते सर्व काही येथेच सोडून गेले. त्यांचे जीवन स्वप्नवत विरून गेले. म्हणून सांगतो तू प्रभुपरमात्म्याचे नामस्मरण का करत नाहीस ? ॥१॥ जो जीव प्रभू परमात्म्याचे नामस्मरण करण्याचे सोडून अन्य गोष्टीत गुंतला, मोहमायेच्या पाशात गुंतला, ते जन्ममरणाच्या चक्रात फिरत राहतो. ज्यांनी प्रभुनामाचे स्मरण करून प्रभू परमात्मा प्राप्त करून घेतला, तेच आत्मिक जीवन जगतात. नानक सांगतात, ज्याच्यावर प्रभू परमात्म्याची कृपा होते, तोच त्याचा भक्त होतो. ॥२॥ ७ ॥ १६३ ॥ २३२ ॥

॥ रागु आसा महला ९ ॥

१ ओअंकार सतिगुर प्रसादि ॥

ईश्वर एकच आहे. तो ओंकारस्वरूप आहे. सतगुरुकृपेने प्राप्त होते.

बिरथा कहउ कउन सिउ मन की ॥

लोभि ग्रसिओ दस हू दिस धावत आसा लागिओ धनकी ॥१॥ राहाउ ॥

सुख कै हेति बहुत दुखु पावत सेव करत जन जन की ॥

दुआरहि दुआरि सुआन जिउ डोलत नह सुधि राम भजन की ॥१॥

मानस जनम अकारथ खोवत लाज न लोक हसन की ॥

नानक हरि जसु किउ नही गावत कुमति बिनासै तन की ॥२॥ १ ॥ २३३ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४११)

शब्दार्थ : बिरथा – पीडा, दुःख, व्यथा; कहू – सांगू; कउन – कोणास; ग्रसिओ – ग्रासले, वेढले; दसहू – दाही; दिस – दिशा; आसा – ओढ, आशा; हेति – साठी; सेव – सेवा, नोकरी; सुआन – श्वान, कुत्रा; सुधि – ध्यान, आठवण; अकारण – व्यर्थ, वाया; खोवत – घालवतो; हसन – हसतात; जसु – यश; कुमति – दुष्ट वासना; बिनासै – विनाश करतो.

भावार्थ : माझ्या मनाची व्यथा मी कोणाला सांगू ? धनाच्या मोहात फसून मी वेड्यासारखा दाही दिशांना धावतोय ॥१॥ राहाउ ॥ सुखासाठी धडपडतोय. पण दुसऱ्याची चाकरी करण्याचे दुःखच वाट्याला येतंय. कुत्र्यासारखे दारोदारी हिंडतोय पण रामभजनाची शुद्धी राहिली नाही. ॥१॥ मानवजन्म व्यर्थ घालवतोय. लोक माझी दशा पाहून मला हसतात पण त्याचीही मला लाज वाटत नाही. नानक सांगतात, अरे वेड्या, हा मोह सोडून हरीचे गुणगान का नाही करत? त्यानेच तुझ्या मनातील दुष्टवासना नष्ट होतील. ॥२॥ १ ॥ २३३ ॥

॥ रागु आसा महला १ असटपदीआ घरु २ ॥

१ ओअंकार सतिगुरु प्रसादि ॥

ईश्वर एकच आहे. तो ओंकारस्वरूप आहे सतगुरुकृपेने तो प्राप्त होतो.

उतरि अवघटि सरवरि न्हावै ॥ बकै न बोलै हरि गुण गावै ॥

जलु आकासी सुनि समावै ॥ रसु सतु झोलि महा रसु पावै ॥१॥

ऐसा गिआनु सुनहु अभ मोरे ॥ भरिपुरि धारि रहिआ सभ ठउरे ॥१॥ राहाउ ॥

खंड ३ [१६८]

सचु ब्रतु नेमु न कालु संतावै ॥ सतिगुर सबदि करोधु जलावै ॥
 गगनि निवासि समाधि लगावै ॥ पारसु परसि परम पदु पावै ॥२ ॥
 सचु मन कारणि ततु बिलौवै ॥ सुभर सरवरि मैलु न धोवै ॥
 जै सिउ राता तैसो होवै ॥ आपे करता करे सु होवै ॥३ ॥
 गुर हिव सीतलु अगनि बुझावै ॥ सेवा सुरति बिभूत चडावै ॥
 दरसनु आपि सहज घरि आवै ॥ निरमल बाणी नादु बजावै ॥४ ॥

शब्दार्थ : उतरि – उतरून; सरवरि – सरोवर; बकै – व्यर्थ; सुनि जलु – वाफ, बाष्प; सुनि – शून्यात, परब्रह्मात; सतु – सत्य; झोलि – घुसळून, मंथन करून; धारि – धारण करणे; उडरे – ठिकाणी; संतावै – सतावणे, दुःख देणे; गगनि – दशम द्वारी, ब्रह्मरंध्राजवळ; पारसु – परीस; परसि – स्पर्श; बिलौवै – मंथन करणे; सुभर – काठोकाठ भरलेले; मैलु – मल; राता – रंगला; हिव – हिम, बर्फ; बिभूत – विभूती, भस्म; चडावै – शरीरास फासतो; दरसनि – दर्शनयोगी; सहज – सहजावस्था, सहजसमाधी;

भावार्थ : हे योगी भतृहरी, जर जीव विषयविकाररूपी, मोहमायारूपी कुमार्ग सोडू सत्संगरूपी सरोवरात स्नान करील, अन्य व्यर्थ बडबड न करता प्रभू परमात्म्याचे गुणगान करेल तर ज्याप्रमाणे पाण्याची वाफ हवेत विरून जाते, हवेत एकरूप होऊन जाते, त्याप्रमाणे साधक प्रभू परमात्म्याशी एकरूप होऊन जातो. प्रभुरूपात सामावून जातो. असा साधक प्रभुनामरूपी रसाचे मंथन करून वारंवार नामाचे उच्चारण करून महारसाची ब्रह्मरसाची प्राप्ती करतो व प्रभू परमात्मा प्राप्त करतो. ॥१ ॥ हे माझ्या मना ! तू हे जाणून घे की तो प्रभू परमात्मा सर्वत्र परिपूर्ण भरलेला आहे. तो सर्वव्याप्त आहे व सर्व सृष्टीची धारणाही तोच करतो. ॥१ ॥ राहाउ ॥ ज्या प्रभुभक्ताने सत्यरूप प्रभुनाम हेच आपल्या जीवनाचे व्रत मानले, त्यासच आपल्या जीवनाचा नियम केला तर त्यास काळ त्रास देऊ शकत नाही. असा भक्त सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करून आपल्या अंतःकरणातील क्रोधभावना जाळून टाकतो. तो दशमद्वारी (ब्रह्मरंध्रात) आपले प्राण एकवटून समाधी लावील तर प्रभुनामाच्या परीस स्पर्शाने परमपद मोक्ष प्राप्त करील. ॥२ ॥ असा जीव आपले मन स्वच्छ करण्याकरिता परमतत्त्वाचे मंथन करतो म्हणजे प्रभुनामाचे सतत स्मरण, मनन, चिंतन करतो, जो प्रभुनामामृताने काठोकाठ भरलेल्या निर्मल सरोवरात स्नान करतो, तो ज्या प्रभुप्रेमात रंगला त्याच्या सारखाच होतो, प्रभुरूप होतो. त्याला हे ज्ञान प्राप्त होते की ह्या जगात जे काही घडत आहे ते प्रभू परमात्माच करत आहे. ॥३ ॥ सतगुरु हा बर्फाप्रमाणे शीतल आहे. त्याच्या संगतीने मनातील मोहमायेचा, विषयविकाराचा अग्नी विझून जातो. हे योगी ! तू सेवाभावरूपी विभूती अंगाला फास. सेवा हीच साधना मान. तू सहजावस्थेत राहून मन अंतर्मुख करून मनात उठणाऱ्या संकल्प विकल्पांचे ध्यानपूर्वक निरीक्षण कर. प्रभुनामरूपी निर्मळ वाणीरूपी वाद्य वाजव. ॥४ ॥

अंतरि गिआनु महा रसु सारा ॥ तीरथ मजनु गुर विचारा ॥
 अंतरि पूजा थानु मुरारा ॥ जोती जोति मिलावणहारा ॥५ ॥
 रसि रसिआ मति एकै भाइ ॥ तखत निवासी पंच समाइ ॥
 कार कमाई खसम रजाइ ॥ अविगत नाथु न लखिआ जाइ ॥६ ॥
 जल माहि उपजै जल ते दूरि ॥ जल महि जोति रहिआ भरपूरि ॥
 किसु नेडै किसु आखा दूरि ॥ निधि गुण गावा देखि हदूरि ॥७ ॥

अंतरि बाहरि अवरू न कोइ ॥ जो जिसु भावै सो फुनि होइ ॥
सुणि भरथरि नानकु कहै बीचारु ॥ निरमल नामु मेरा आधारु ॥८॥१॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४११)

शब्दार्थ : सारा – आस्वाद घेणे; पंच – श्रेष्ठ, साधक; अविगत – अव्यक्त; नडै – जवळ; कार – कार्य; अविगत – अव्यक्त; लखिआ – दिसणे, पुन्हा पुन्हा. आखा – सांगतात; हदुरि – आसपास; फुनि – परत; भरथरि – भृत्यही योगी; थानु – स्थान; मिलवणहारा – जोडणारा, एकरूप करणारा.

भावार्थ : हे योगी ज्याने आपल्या अंतरात असलेल्या अंतरात्म्यास, प्रभू परमात्म्यास जाणले आहे, त्यास सर्वज्ञान प्राप्त झाले. सतगुरूकडून प्राप्त झालेल्या प्रभुनामरूपी तीर्थात जो स्नान करतो, ज्याने आपले अंतःकरण हे प्रभू परमात्म्याचे पूजा स्थान मानले आहे, असा योगीच आपली आत्मज्योत प्रभू परमात्म्याच्या परमज्योतीत एकरूप करतो. ॥५॥ हे योगी ! अंतःकरणात प्रभू विषयक ज्ञानाचा प्रकाश प्राप्त होणे हे सर्व रसांचे सर्व मार्गांचे सारतत्त्व आहे. काम क्रोधादी पंचविकारांवर ताबा ठेवतो तोच स्थितप्रज्ञ होऊन स्थिरपदी आरूढ होतो. तो प्रभू परमात्म्याच्या इच्छेप्रमाणे कार्य करतो. सर्व जीवांचा स्वामी तो प्रभू परमात्मा अव्यक्त स्वरूप आहे. ॥६॥ ज्याप्रमाणे प्रभू परमात्मा संसारात सर्वत्र भरून राहिलेला असूनही तो सर्व गोष्टींपासून अलिप्त असतो. असे जर आहे तर हे योगी हे कसे सांगता येईल की कोण त्याच्याजवळ आहेत? कोण त्याच्यापासून दूर आहे? हे योगी ! मी तर त्या सर्वव्याप्त प्रभू परमात्म्यास सदैव आपल्या आसपास आहे. असे समजून त्या गुणसागर प्रभूचे गुण गातो. ॥७॥ आत-बाहेर त्या प्रभू परमात्म्याशिवाय अन्य कोणीही नाही. जे त्याला वाटते तेच ह्या जगात घडते. हे योगी भृत्यही ! नानक विचारपूर्वक सांगतात, ते ऐक. प्रभू परमात्म्याचे निर्मळ, पवित्र नाम हेच माझ्या जीवनाचा आधार आहे. ॥८॥१॥

॥ आसा महला १ ॥

सभि जप सभि तप सभ चतुराई ॥ ऊझडि भरमै राहि न पाई ॥
बिनु बूझे को थाइ न पाई ॥ नाम बिहूणै माथे छाई ॥१॥
साच धणी जगु आइ बिनासा ॥ छूटसि प्राणी गुरमुखि दासा ॥१॥ रहाउ ॥
जगु मोहि बाधा बहुती आसा ॥ गुरमती इकि भए उदासा ॥
अंतरि नामु कमलु परगासा ॥ तिन्ह कउ नाही जम की त्रासा ॥२॥
जगु त्रिअ जितु कामणि हितकारी ॥ पुत्र कलत्र लागि नामु विसारी ॥
बिरथा जनमु गवाइआ बाजी हारी ॥ सतिगुरु सेवे करणी सारी ॥३॥
बाहरहु हउमै कहै कहाए ॥ अंदरहु मुक्तु लेपु कदे न लाए ॥
माइआ मोहु गुरसबदि जलाए ॥ निरमल नामु सद हिरदै धिआए ॥४॥

शब्दार्थ : ऊछडि – उजाड माळरान; भरमै – भटकतो; राहि – मार्ग; याइ – स्थान; छाई – राख; साच – सत्य, सदैव, अस्तित्वमान, स्थिर; छूटसि – सुटतात, मुक्त होतात; बाधा – बद्ध, बांधलेला; मोहि – मोहात; कइ – कोणी; उदासा – विरक्त; तिन्ह – त्याला; त्रिअ – स्त्री; विसारी – विसरतो; सारि – श्रेष्ठ; बाहरहु – बाह्यत; हउमै – अहंकार अंदरहु – आतून; लेपु – लिप्त; सद – सदैव;

खंड ३ [१७०]

भावार्थ : हे बंधू ! प्रभू परमात्म्यास जाणल्याशिवाय केलेले सर्व परिश्रम म्हणजे उजाड वाळवंटातून रस्ता शोधण्यासारखे व्यर्थ आहे. तुझे सर्व जप, तप, कर्म, सर्व शहाणपण सारे काही व्यर्थ आहे. प्रभू परमात्म्याविषयीचे ज्ञान प्राप्त झाल्याशिवाय कोठेही स्थान प्राप्त होत नाही. जीवनात स्थिरता प्राप्त होत नाही. प्रभुनामाशिवाय जन्म व्यर्थ होय. ॥१॥ केवळ प्रभू परमात्माच सदैव स्थिर, सदैव अस्तित्वमान, सदा शाश्वत आहे. अन्य सारे जग नश्वर आहे. उत्पन्न होते, नष्ट होते. जो सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करून प्रभू परमात्म्याचा सेवक होतो, तोच ह्या जन्ममरणाच्या चक्रातून मुक्त होतो. ॥१॥ रहाउ ॥ हे जग नानाविध आशा अभिलाषांनी, मोहमायेने बांधले गेले आहे. पण कोणी विरळा माणूस सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करून मोहमायेतून विरक्त होतो. त्याच्या अंतःकरणात प्रभुनामरूपी कमल विकसित होते. त्याला यमराज त्रास देऊ शकत नाही. ॥२॥ स्त्रीविषयक मोहाने सारे जग जिंकले आहे. कामविकारामुळे जीव कामिनीच्या मोहात गुंतून पडला आहे. तो आपली पत्नी, मुले, बाळे ह्यातच रममाण होऊन प्रभू परमात्म्यास विसरून गेला आहे. त्यामुळे त्याने आपला जन्म व्यर्थ घालवला आहे. तो जीवनाच्या खेळात पराभूत झाला आहे. हे जीवा ! सतगुरूस्वरूप प्रभू परमात्म्याची सेवा करणे हेच श्रेष्ठ कर्म होय. हेच उत्तम आचरण होय. ॥३॥ जो प्रभुसेवक सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करून मोहमायेला जाळून टाकतो व आपले हृदयात सदैव प्रभू परमात्म्याच्या निर्मळ नामाचे स्मरण करतो तो जगात व्यवहार करताना जरी बाह्यात्कारी अहंकारी वाटला, तरी तो अंतःकरणातून मोहमायेतून मुक्त झालेला असतो. त्याच्या अंतःकरणात अहंकाराचा किंचितही लेप नसतो. ॥४॥

धावतु राखै ठाकि रहाए ॥ सिख संगति करमि मिलाए ॥

गुर बिनु भूलो आवै जाए ॥ नदरि करे संजोगि मिलाए ॥५॥

रुडो कहउ न कहिआ जाई ॥ अकथ कथउ नह कीमति पाई ॥

सभ दुख तेरे सूख रजाई ॥ सभि दुख मेटे साचै नाई ॥६॥

कर बिनु वाजा पग बिनु ताला ॥ जे सबदु बुझै ता सचु निहाला ॥

अंतरि साचु सभे सुख नाला ॥ नदरि करे राखै रखवाला ॥७॥

त्रिभवण सूझै आपु गवावै ॥ बाणी बूझै सचि समावै ॥

सबदु वीचारे एक लिव तारा ॥ नानक धंनु सवारणहारा ॥८॥२॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. ४१२)

शब्दार्थ : धावतु – धावणाऱ्या, चंचल; भूलो – भुललेला; नदर – कृपा; संजोगि – सुयोग; रूडी – सुंदर; रजाई – आज्ञा; भेटे – नष्ट होते; ताला – नृत्य; निहाला – सुखी, प्रसन्न; नाला – साथ, संगतीने; सुझै – ज्ञान प्राप्त होते; बूझै – समजते; एक लिव तारा – एकाग्र चिंतने; सवारणहारा – सावरणारा.

भावार्थ : तो आपल्या चंचल मनास मोहमायेपासून, विषयविकारांपासून रोखून धरून प्रभुमार्गाकडे वळवतो. त्यास संतजनांची संगत प्राप्त होतो. ज्यास सतगुरू प्राप्त होत नाही ते मोहमायेने भुलून जन्ममरणाच्या चक्रात अडकून फिरत राहतात. ज्याच्यावर प्रभू परमात्म्याची कृपा होते त्यांचे संयोगाने प्रभू परमात्म्याशी मिलन होते. ॥५॥ प्रभू परमात्म्याच्या सौंदर्याचे किती वर्णन करावे, तो वर्णनापलीकडे आहे. त्या अवर्णनीय प्रभूचे वर्णन करणे, त्याचे मोल करणे कोणासही शक्य नाही. हे प्रभो ! तुझ्या आज्ञेप्रमाणे आचरण केल्याने सारे दुःख ही सुखावह वाटू लागले. सत्यरूप प्रभू परमात्म्याच्या नामाचे स्मरण केल्याने सर्व दुःख नष्ट होते. ॥६॥ ज्यास शब्दप्रभूचे ज्ञान होते त्याची इतकी आत्मिक उन्नती होते की हात नसूनही तो वाद्य वाजवतो, पाय नसूनही नृत्य करतो. तो सदैव सुखी असतो. ज्याच्या अंतःकरणात प्रभू परमात्मा वास करतो, सर्व सुखे त्याच्या जवळ उभी असतात. तो प्रभू परमात्मा अशा भक्तांचे सदैव रक्षण करतो. ॥७॥ जो प्रभुचिंतनात निमग्न होऊन

आपल्या मनातील अहंकार नष्ट करतो, त्यास प्रभू परमात्मा त्रिभुवनात व्याप्त आहे हे ज्ञान प्राप्त होते. असा मनुष्य सतगुरूकडून प्राप्त झालेला उपदेश आपल्या अंतःकरणात दृढपणे धारण करतो व सत्यरूप प्रभू परमात्म्याशी एकरूप होऊन जातो व निरंतर प्रभुनामात निमग्न होऊन राहतो. नानक सांगतात, अशा माणसाचे तर जीवन धन्य होतेच पण तो इतरांना भवसागरातून तारून नेतो ॥८ ॥२ ॥

॥ आसा महला १ ॥

लेख असंख लिखि लिखि मानु ॥ मनि मानिऐ सचु सुरति वखानु ॥
 कथनी बदनी पड़ि पड़ि भारु ॥ लेख असंख अलेखु अपारु ॥१ ॥
 ऐसा साचा तूं एको जाणु ॥ जंमणु मरणा हुकमु पछाणु ॥१ ॥रहाउ ॥
 माइआ मोहि जगु बाधा जमकालि ॥ बांधा छूटै नामु सम्हालि ॥
 गुरु सुखदाता अवरु न भालि ॥ हलति पलति निबही तुधु नालि ॥२ ॥
 सबदि मरै तां एक लिव लाए ॥ अचरु चरै तां भरमु चुकाए ॥
 जीवन मुक्तु मनि नामु वसाए ॥ गुरुमुखि होइ त सचि समाए ॥३ ॥
 जिनि धर साजी गगनु अकासु ॥ जिनि सभ थापी थापि उथापि ॥
 सरब निरंतरि आपे आपि ॥ किसै न पूछे बखसे आपि ॥४ ॥

शब्दार्थ : मानु – अहंकार; मानिऐ – मान्य करणे; वखानु – वर्णन करणे; अलेखु – वर्णनातीत; जमकालि – मृत्यू; भालि – शोधणे; हलति पलति – इह-परलोक; निबही – सोबत करणे; सबदि – शब्दाने, प्रभूनामाने; अचरु – अमल; धर – धरती; साजी – निर्माण केली; थापि – स्थापन केले, उत्पन्न केले; उथापि – नष्ट केली; बखसे – कृपा करतो;

भावार्थ : प्रभू परमात्म्याच्या स्वरूपाबद्दल अनेक लेख, पुस्तके, लिहून माणूस आपल्या ज्ञानाचा गर्व करतो पण वास्तविक प्रभू परमात्म्याशी आपले मन एकाग्र करूनच सत्यरूप प्रभूचे सत्यज्ञान अंतरात प्रगट होते. अन्यथा प्रभू परमात्म्याचे वर्णन करणारे कितीही लेख लिहिले, कितीही व्याख्याने दिली तर तो निव्वळ भारच होईल. प्रभू परमात्म्याविषयी अनेक लेख लिहिले जातील पण प्रभू परमात्मा लेखांच्या कक्षेत बांधता येतच नाही तो ह्या सर्वांच्या पलिकडे आहे. ॥१ ॥ हे जीवा ! असा सत्यस्वरूप, अपार प्रभू परमात्मा एक आणि एकच आहे हे तू जाण. जन्म, मरण, हे सारे काही त्याच्याच आज्ञेने घडते हेही तू जाणून घे. ॥१ ॥रहाउ ॥ मोहमायेमुळेच जग मृत्यूशी बांधले गेले आहे. केवळ प्रभुनामाचा आसरा घेतल्यानेच हे बंधन तुटून जाते. हे जीवा ! केवळ सतगुरूच तुला आत्मिक सुखाचा मार्ग दाखवील. त्याला सोडून आत्मिक सुखासाठी तू अन्यत्र कोठेही शोधाशोध करत धावू नकोस. इह-परलोकी प्रभूनामच तुझी सदैव सोबत करील. ॥२ ॥ जेव्हा मनुष्य सतगुरूकडून प्राप्त झालेल्या उपदेशाप्रमाणे वागून मनातील मोहमाया, विषयविकार, अहंकार यांना मारून टाकील, तेव्हाच तो प्रभुनामात तल्लीन होऊन जाईल. कधीही तृप्त न होणारे कामादी विकारांना नष्ट करील तोच त्यापासून उत्पन्न होणाऱ्या मोहापासून मुक्त होईल. अंतःकरणात प्रभुनाम दृढ केल्याने व्यक्ती जिवंतपणीच मुक्ती प्राप्त करील. सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण केल्यानेच व्यक्ती सत्यरूप प्रभू परमात्म्याशी एकरूप होते. ॥३ ॥ ज्या प्रभू परमात्म्याने ही धरणी उत्पन्न केली, हे आकाश निर्माण केले, जो ह्या जगातील सर्व गोष्टींचे सृजन करतो व त्यांचा नाशही करतो, तोच प्रभू परमात्मा निरंतर सर्वत्र वास करतो. असा हा प्रभू जेव्हा कोणा जीवावर कृपा करतो तेव्हा तो कोणाचा सल्लाही घेत नाही. ॥४ ॥

तू पुरु सागरु माणक हीरु ॥ तू निरमलु सचु गुणी गहीरु ॥
 सुखु मानै भेटै गुर पीरु ॥ एको साहिबु एकु वजीरु ॥५ ॥
 जगु बंदी मुकते हउ मारी ॥ जगि गिआनी विरला आचारी ॥
 जगि पंडितु विरला वीचारी ॥ बिनु सतिगुरु भेटे सभ फिरै अहंकारी ॥६ ॥
 जगु दुखीआ सुखीआ जनु कोइ ॥ जगु रोगी भोगी गुण रोइ ॥
 जगु उपजै बिनसै पति खोइ ॥ गुरुमुखि होवै बूझै सोइ ॥७ ॥
 महघो मोलि भारि अफारु ॥ अटल अछलु गुरुमती धारु ॥
 भाइ मिलै भावै भइकारु ॥ नानकु नीचु कहै बीचारु ॥८ ॥३ ॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. ४१२)

पुरु – भरपूर, भरलेला; गहिरु – गहन गंभीर; पिरु – पीर, आध्यात्मिक गुरु; हउ – अहंकार; रोइ – रडतो; महघो – महाग; मोलि – मूल्य; अफारु – फार, अपार; भारि – भार, बोजा; भाइ – प्रेमभाव, भक्तिभाव; भातै – आवडते; भइकारु – भयंकर, भययुक्त.

भावार्थ : हे प्रभो ! तू गुणरूपी हिरे माणकांनी खचाखच भरलेला गुणसागर आहेस. तू निर्मल आहेस पवित्र आहेस. तू सदैव अस्तित्वमान, स्थिर, सत्य आहेस. तू गुण गंभीर आहेस. अथांग आहेस. जो गुरुला आपला आध्यात्मिक मार्गदर्शक मानतो तोच आत्मिक सुख प्राप्त करतो. हे प्रभो ! तूच साऱ्या जगाचा स्वामी आहेस. तूच तुझा मंत्री होऊन ह्या जगाचा कारभार चालवतोस. ॥५ ॥ हे सारे जग मोहमायेच्या, विषयविकाराच्या बंधनाने जखडले गेले आहे. पण ज्याने आपल्या मनातील अहंकार नष्ट केला, तो मुक्त झाला. ह्या जगात विद्वान पंडित अनेक आहेत पण सांगण्याप्रमाणे, बोलण्याप्रमाणे आचरण करणारे क्वचितच कोणी ज्ञानी पुरुष असतो. सतगुरूची प्राप्ती न झाल्याने अनेक लोक अहंकाराने मत्त होऊन फिरत आहेत. ॥६ ॥ हे सारे जग दुःखाने व्याप्त आहे. क्वचितच कोणी सुखी आहे. सारे जग मोहमायेच्या, विषयविकाराच्या रोगाने रोगग्रस्त झाले आहे. भोग भोगत आहे व दुःखाने रडत आहे. प्रभू परमात्म्यास विसरलेला जीव जगात जन्म घेतो व आपली पतप्रतिष्ठा गमावून ह्या जगातून निघून जातो. अशा प्रकारे जन्ममरणाच्या फेऱ्यात फिरत राहतो. जो सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करतो त्यासच हे ज्ञान प्राप्त होते. ॥७ ॥ प्रभू परमात्म्यास प्राप्त करणे फार अवघड आहे. त्याचे मोल फार महाग आहे. त्याचे गुणही अनंत आहेत. सतगुरूचा उपदेश मनात दृढपणे धारण केल्यानेच तो अटळ, अचल प्रभू प्राप्त करता येतो. तो भगवंत भावाचा भुकेला आहे. भक्ती व प्रभू विषयीची आदर युक्त भीती मनात बाळगणारा भक्तच प्रभूस प्रिय होतो. हा नम्र सेवक नानक ही गोष्ट तुम्हास विचारपूर्वक सांगत आहे. ॥८ ॥३ ॥

॥ आसा महला १ ॥

एकु मरै पंचे मिलि रोवहि ॥ हउमै जाइ सबदि मलु धोवहि ॥
 समझि सूझि सहज घरि होवहि ॥ बिनु बूझे सगली पति खोवहि ॥१ ॥
 कउणु मरै कउणु रोवै ओही ॥ करण कारण सभसै सिरि तोही ॥१ ॥रहाउ ॥
 मुए कउ रोवै दुखु कोइ ॥ सो रोवै जिसु बेदन होइ ॥
 जिसु बीती जाणै प्रभ सोइ ॥ आपे करता करे सु होइ ॥२ ॥
 जीवत मरणा तारे तरणा ॥ जै जगदीस परमगति सरणा ॥
 हउ बलिहारी सतिगुर चरणा ॥ गुरु बोहिथु सबदि भै तरणा ॥३ ॥

खंड ३ [१७३]

निरभउ आपि निरंतरि जोति ॥ बिनु नावै सूतकु जगि छोति ॥

दुरमति बिनसै किआ कहि रोति ॥ जनमि मूए बिनु भगति सरोति ॥४॥

शब्दार्थ : एकु – एक; पंचे – पाच, नातेवाईक; समझि – समजून; सूझि – जाणून घेऊन; सभसे – सर्वांच्या; सिरि – शीर्षस्थानी; बेदन – वेदना; बीती – प्रसंग येतो; बोहिथु – जहाज; सुतकु – अपवित्रता; छोति – अपवित्र;

भावार्थ : कोणी एखादा माणूस मरतो. त्याचे पाच नातेवाईक एकत्र येऊन दुःखाने रडतात. पण त्यांचा हा विलाप अज्ञानापोटी असतो कारण प्रत्येक जीव हा मरणारच आहे हे सत्य त्यांना उमजतच नाही. त्यांच्या ह्या अज्ञानामुळे ते प्रभू परमात्माजवळील आपली प्रतिष्ठा गमवून बसतात, जे प्रभुनामाच्या साहाय्याने आपल्या मनातील अज्ञानाचा मळ धुऊन टाकतात त्यांना जीवनाच्या क्षणभंगुरतेचे, मृत्यू अटळ असल्याचे ज्ञान प्राप्त होते. मग ते सहजावस्था प्राप्त करून आपले मन स्थिर करतात. ॥१॥ वास्तविक ह्या जगात मरणारा व रडणारा दोघे एकच आहेत. प्रभूचीच रूपे आहेत. कारण कार्य करणारा कर्ता प्रभू परमात्माच आहे. प्रत्येक गोष्टीच्या शीर्षस्थानी तो प्रभू परमात्माच आहे. ॥१॥ रहाउ ॥ कोणी एक मरतो. कोणी तरी रडतो. ज्यास वेदना होतात तो रडतो, कोण कोणत्या हेतूने रडतो, कोणावर काय आपत्ती ओढवली आहे हे सारे काही तो प्रभू परमात्मा जाणतो. सर्व काही तो प्रभू परमात्माच करतो. तो जे करतो तेच होते. ॥२॥ जो जिवंतपणीच मनातील अहंकाराला, विषयविकारांना मारून टाकतो, तो भवसागर तरून जातो. हे जगदीशा ! तुझा जय जयकार असो. जे त्यास शरण जातात त्यांना परमगती प्राप्त होते. मी सतगुरुचरणी माझे सर्वस्व समर्पित करतो. सतगुरू हे जहाज आहे - सतगुरूकडून प्राप्त झालेल्या प्रभुनामाने भवसागर तरून जाता येतो. ॥३॥ तो प्रभू परमात्मा निर्भय आहे. त्याची प्रकाशज्योत प्रत्येक जीवाच्या अंतरात सदैव प्रकाशमान असते. प्रभुनामाशिवाय जीव अपवित्र आहे. सारा संसार अपवित्र आहे. दुर्बुद्धीमुळे मोहमायेच्या नादी लागून विषयविकारात फसून जीव आत्मिक मरण मरत असतो. जो तो आपल्या कर्माने मरत असतो. मग कोणी कोणासाठी का बरे रडावे ? प्रभू परमात्म्याचा जो ध्वनी अंतर्मनात निनादत असतो तो न ऐकल्याने, त्याकडे दुर्लक्ष केल्यानेच मनुष्य जन्ममरणाच्या चक्रात फिरत राहतो. ॥४॥

मूए कउ सचु रोवहि मीत ॥ त्रै गुण रोवहि नीता नीत ॥

दुखु सुखु परहरि सहजि सुचीत ॥ तनु मनु सउपउ क्रिसन परीति ॥५॥

भीतरि एकु अनेक असंख ॥ करम धरम बहु संख असंख ॥

बिनु भै भगती जनमु बिरंथ ॥ हरि गुण गावहि मिलि परमारंथ ॥६॥

आपि मरै मारे भी आपि ॥ आपि उपाए थापि उथापि ॥

खिसटि उपाई जोती तू जाति ॥ सबदु वीचारि मिलणु नही भ्राति ॥७॥

सूतकु अगनि भखै जगु खाइ ॥ सूतकु जलि थलि सभ ही थाइ ॥

नानक सूतकि जनमि मरीजै ॥ गुरपरसादी हरि रसु पीजै ॥८॥४॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४१३)

शब्दार्थ : त्रैगुण – सत्त्व, रज, तम हे तीन गुण; नीता नीत – दररोज; सुचीत – सचेत; सउपउ – समर्पित करणे; बिरंथ – व्यर्थ; परमारंथ – परमार्थ; आपि – प्रभू परमात्मा; भ्राति – भ्रांती.

भावार्थ : जे खरे मित्र असतात ते आपल्या मित्राच्या विरह दुःखाने खरोखरचे मनापासून रडतात. बाकीचे त्रिगुणात लिप्त झालेले अन्य संसारी लोक मात्र नित्य रडण्याचा उपचार पाळत असतात. वास्तविक व्यक्तीने सुख दुःखाच्या पलिकडे

जाऊन आपले चित्त सहजभावात स्थिर केले पाहिजे व आपले तन, मन त्या श्रीकृष्णाच्या प्रीतीत समर्पित केले पाहिजे. ॥५॥ वास्तविक जीव असंख्य असले, तरी त्या सर्वांच्या ठायी एकच प्रभू परमात्मा वास करतो. त्याचप्रमाणे बाह्यतः धर्म कर्म वेगवेगळे असले, असंख्य असले तरीही सर्व परमार्थसाधकांनी एकत्र येऊन हरीचे गुण गावेत. प्रभू परमात्म्याच्या भावभक्तीशिवाय जन्म व्यर्थ आहे. ॥६॥ मरणाराही प्रभू परमात्माच असतो. मरणाराही तोच असतो. प्रत्येक जीव हे त्याचेच रूप आहे. तोच उत्पन्न करतो तोच नष्ट करतो. हे प्रभो ! तूच ही सारी सृष्टी निर्माण केलीस, त्यात नाना प्रकारचे जीव निर्माण केलेस व त्या सर्वांच्यात आपली ज्योत प्रकाशित केलीस. प्रभुनामाच्या चिंतनानेच प्रभू परमात्म्याची प्राप्ती होते. प्रभुनामाशिवाय जीव सदैव मायेच्या भ्रमातच फिरत राहतो. ॥७॥ मोहमायारूपी तृष्णा व विषयविकाररूपी अग्नी हेच खरे अपवित्र आहेत ते सदैव भडकत असतात व सारे जग त्याच्या भक्ष्यस्थानी पडते. अपवित्रता नाही कुठे ? जळी, स्थळी सर्वत्र अपवित्रता आहे. नानक सांगतात, ह्या अपवित्र्यातच सारे जीव जन्मतात आणि मरतात. पण सतगुरुकृपेने प्रभुनामरूपी अमृत प्राशन करून आपले जीवन पवित्र करावे. ॥८॥ ॥४॥

॥ रागु आसा महला १ ॥

आपु वीचरै सु परखे हीरा ॥ एक द्रिसटि तारे गुर पूरा ॥
 गुरु मानै मन ते मनु धीरा ॥१॥
 ऐसा साहु सराफी करै ॥ साची नदरि एक लिव तरै ॥१॥ रहाउ ॥
 पूंजी नामु निरंजन सारु ॥ निरमलु साचि रता पैकारु ॥
 सिफति सहज घरि गुरु करतारु ॥२॥
 आसा मनसा सबदि जलाए ॥ राम नराइणु कहै कहाए ॥
 गुर ते वाट महलु घरु पाए ॥३॥
 कंचन काइआ जोति अनूपु ॥ त्रिभवण देवा सगल सरूपु ॥
 मै सो धनु पलै साचु अखूटु ॥४॥

शब्दार्थ : आपु – स्वस्वरूप; मानै – प्रसन्न झाला; साहू – स्वामी; सारू – श्रेष्ठ; पैकारु – हुशार, चतुर; सिफति – स्तुती; करतारु – कर्ता; वाट – मार्ग; पलै – पदरात, जवळ; अखूटु – अक्षय;

भावार्थ : जो साधक स्वतःचे आत्मस्वरूप आत्मचिंतनाद्वारा ओळखतो तोच प्रभुनामरूपी हिऱ्याची पारख करतो. पूर्णगुरु तर एका दृष्टिक्षेपात जीवाला भवसागर पार करून नेतो. सतगुरु प्रसन्न झाला तर तो मनाने मनाला धीर देतो. ॥१॥ प्रभू परमात्मा महान सराफ आहे, रत्नपारखी आहे. तो एका कटाक्षात भक्ताची पारख करतो. सत्यरूप प्रभूच्या कृपाकटाक्षाने भक्त प्रभू परमात्म्याशी एकरूप होतो. ॥१॥ रहाउ ॥ निष्कलंक मायारहित प्रभू परमात्म्याचे नाम हीच भक्ताची खरी श्रेष्ठ संपत्ती होय. जो निर्मल प्रभू परमात्म्याच्या प्रेमरंगात रंगून जातो, तो हुशार रत्नपारखी होऊन प्रभू परमात्म्याच्या गुणांची स्तुती करून सहजावस्था प्राप्त करून त्या कर्त्या परमपुरुषास आपल्या हृदयात धारण करतो. ॥२॥ असा भक्त प्रभुनामाच्या साहाय्याने आपल्या मनातील साऱ्या आशा मनीषा जाळून नष्ट करतो. तो सदैव प्रभू परमात्म्याचे त्या राम नारायणाचे नामस्मरण करतो व इतरांसही नामस्मरण करण्यास प्रवृत्त करतो. आपल्या सतगुरुने दाखवलेल्या मार्गाने जाऊन तो प्रभू परमात्म्याच्या महालात प्रवेश प्राप्त करतो. ॥३॥ माणसास भगवंताने सोन्यासारखा देह दिला आहे. त्यात अनुपम अशी आत्मज्योत प्रकाशित आहे. तो प्रभू परमात्मा सर्व त्रिभुवनाचा स्वामी आहे. ह्या सृष्टीतील सारे जीव त्याचीच रूपे आहेत. मला त्या प्रभू परमात्म्याचे कधीही कमी न होणारे अक्षय नामधन प्राप्त झाले आहे. ॥४॥

पंच तीनि नव चारि समावै ॥ धरणि गगनु कल धारि रहावै ॥
 बाहरि जातउ उलटि परावै ॥५ ॥
 मूरखु होइ न आखी सूझै ॥ जिहवा रसु नही कहिआ बूझै ॥
 बिखु का माता जग सिउ लूझै ॥६ ॥
 ऊतम संगति ऊतमु होवै ॥ गुण कउ धावै अवगण धोवै ॥
 बिनु गुर सेवे सहजु न होवै ॥७ ॥
 हीरा नामु जवेहर लालु ॥ मनु मोती है तिस का मालु ॥
 नानक परखै नदरि निहालु ॥८ ॥५ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४१३)

शब्दार्थ : पंच – पाच तत्त्वे, (पृथ्वी, आप, तेज, वायू, आकाश); तीनि – तीन, त्रिभुवने, तिन्ही लोक (स्वर्ग, पृथ्वी, पाताळ); नव – नऊ खंड; चारि – चार दिशा; समावै – परिव्याप्त आहे, सामावलेला आहे; कल – शक्ती; जातउ – जाणाऱ्या; उलटि परावै – उलट दिशेला परतवतो; आखी – डोळ्यांनी; सूझै – जाणतो, पाहतो; बिखु – विष; माता – मस्त; लूझै – भांडतो, झगडतो; नदरि – कृपा; निहाले – सुखी, प्रसन्न.

भावार्थ : प्रभू परमात्मा पंचतत्त्वात, तीनही खंडात, चारही दिशात सामावलेला आहे. त्याने आपल्या शक्तीने आकाश व धरती यांना धारण केले आहे. तो बाहेर जाणाऱ्या चंचल मनाला रोखून उलट दिशेला म्हणजे अंतरंगात असलेल्या आत्मतत्त्वाकडे वळवतो. ॥५ ॥ जो आपल्या डोळ्यांनी हे सर्व पाहून समजू शकत नाही, ज्याची जीभ कधी प्रभुनामामृताची चव चाखत नाही, संतजन सांगत असलेल्या विचारांचे जो मर्म जाणत नाही तो मनुष्य मूर्ख होय. तो सदैव मोहमायेत मस्त होऊन जगाशी भांडत राहतो. ॥६ ॥ उत्तम लोकांच्या-साधूसंतांच्या - संगती माणूस उत्तम होतो. त्याच्या अंतःकरणातील अवगुण नष्ट होऊन त्या जागी सद्गुण निर्माण होतात. सतगुरूची संगत प्राप्त झाल्याशिवाय सहजावस्था, समाधीअवस्था प्राप्त होत नाही. ॥७ ॥ नानक सांगतात, प्रभू परमात्मा ज्याची आपल्या कृपादृष्टीने पारख करतो, त्यास तो नामरूपी हिरे, माणके, लाल आदी जवाहर व मोत्यासारखे स्वच्छ मनही संपत्ती देतो. ॥८ ॥५ ॥

॥ आसा महला १ ॥

गुरमुखि गिआनु धिआनु मनि मानु ॥ गुरमुखि महली महलु पाछानु ॥
 गुरमुखि सुरति सबदु नीसानु ॥१ ॥
 ऐसे प्रेम भगति वीचारी ॥ गुरमुखि साचा नामु मुरारी ॥१ ॥रहाउ ॥
 अहिनिंसि निरमलु थानि सुथानु ॥ तीन भवन निहकेवल गिआनु ॥
 साचे गुर ते हुकमु पछानु ॥२ ॥
 साचा हरखु नाही तिसु सोगु ॥ अंग्रितु गिआनु महा रसु भोगु ॥
 पंच समाई सुखी सभु लोगु ॥३ ॥
 सगली जोति तेरा सभु कोई ॥ आपे जोडि विछोडे सोई ॥
 आपो करता करे सु होई ॥४ ॥

शब्दार्थ : गुरमुखी – सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करणारा; महलि महलु – प्रभू परमात्म्याचे निवासस्थान;

खंड ३ [१७६]

सुरति – ज्ञान; यांनि – स्थान; थानि – परमोच्च स्थान; निहकेवल – वासनाविरहित ज्ञान; हरखु – हर्ष, प्रसन्नता; पंच – पंचविकार; समाई – नष्ट केले; विछोडे – वियुक्त करणे;

भावार्थ : सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण केल्यानेच ज्ञान, ध्यान प्राप्त होते व मन प्रभू परमात्म्याशी जोडले जाऊन प्रसन्न होते, संतुष्ट होते. गुरूकडूनच प्रभू परमात्म्याच्या ब्रह्मांडव्यास स्वरूपाचे ज्ञान प्राप्त होते. प्रभूप्राप्तीचा मार्ग कळतो. गुरूच्या उपदेशाप्रमाणे वागल्याचे हेच लक्षण की भक्तास प्रभुनामाची गोडी लागते. ॥१॥ सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण केल्याने मनात प्रभुभक्तीचा विचार-चिंतन सुरू होते व त्यामुळे मनातील दुष्ट विचारांचे मर्दन करणाऱ्या प्रभू परमात्म्याच्या नामाची प्राप्ती होते. ॥१॥ राहाउ ॥ सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करणारा भक्त आपल्या हृदयात निर्मल प्रभू परमात्म्यास सुप्रतिष्ठित करतो. तिन्ही लोकात व्यास वासनारहित प्रभू परमात्म्याचे ज्ञान प्राप्त होते. सतगुरूकडून त्यास प्रभू परमात्म्याच्या आज्ञेचे ज्ञान प्राप्त होते. ॥२॥ अशाच प्रभुभक्ताचा, क्लेश, शोक, सारे काही नष्ट होऊन खऱ्या आनंदाची प्राप्ती होते. तो ज्ञानरूपी अमृत व प्रभुनामरूपी महारसाचा आस्वाद उपभोगतो. जर जगातले सर्व लोक विकारांना ताब्यात ठेवतील, तर सर्व जग सुखी होईल ॥३॥ हे प्रभो! सर्व जीव ही तुझीच रूपे आहेत. सर्व जीवांच्या अंतरात तुझीच परमज्योत प्रकाशत आहे. तूच जीवांना आपल्याशी जोडून घेतोस व तूच त्यांना स्वतःपासून विभक्त करतोस. हे प्रभो! तू जे करतोस तेच होते. ॥४॥

ढाहि उसारे हुकमि समावै ॥ हुकमो वरतै जो तिसु भावै ॥

गुर बिनु पूरा कोइ न पावै ॥५॥

बालक बिरधि न सुरति परानि ॥ भरि जोबनि बूडै अभिमानि ॥

बिनु नावै किआ लहसि निदानि ॥६॥

जिस का अनु धनु सहजि न जाना ॥ भरमि भुलाना फिरि पछुताना ॥

गलि फाही बउरा बउराना ॥७॥

बूडत जगु देखिआ तउ डरि भागे ॥ सतिगुरि राखे से वडभागे ॥

नानक गुर की चरणी लागे ॥८॥६॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४१४)

शब्दार्थ : ढाहि – नष्ट करतो; उसारे – उत्पन्न करतो; हुकमि – आज्ञा; भावै – आवडतो; सुरति – बुद्धी; जोबनि – तारुण्य; बुडै – बुडतो; लहसि – प्राप्त करणे; निदानि – शेवटी; जाना – जाणले; काहि – फास; बउरा – बावळा, वेडा.

भावार्थ : सारे काही तूच नष्ट करतोस आणि तूच पुन्हा निर्माण करतोस. सारे काही तुझ्याच आज्ञेप्रमाणे घडते. जे तुझ्या आज्ञेप्रमाणे वागतात तेच तुला आवडतात. सतगुरूच्या कृपेशिवाय कोणीही प्रभू परमात्म्यास प्राप्त करू शकत नाही. ॥५॥ बाल्यावस्थेत व वृद्धावस्थेत माणसाची मती मंद असते आणि जवानीमध्ये तो गर्वात, अहंकारात बुडालेला असतो. त्या मुळे संपूर्ण जीवनात माणसाला प्रभू परमात्म्याचे नामस्मरण करायची आठवणही होत नाही. प्रभुस्मरण न करून तो कोणता लाभ प्राप्त करू शकेल? तो जीवनात काहीही प्राप्त करू शकत नाही. ॥६॥ ज्या प्रभू परमात्म्याने जीवास पोषणासाठी अन्न व धन दिले, त्यास चित्त एकाग्र करून जाणून घेत नाही व मोहमायेच्या भ्रमाला भुलून त्यातच रममाण होऊन राहतो, त्याला अखेर पश्चात्ताप करावा लागतो व गळ्यात मायेचा फास अडकवून घेऊन वेड्यासारखा हिंडत राहतो. ॥७॥ जेव्हा मनुष्य आपल्या डोळ्यादेखत हे जग बुडताना पाहतो, तेव्हा मग भीतीने तो धावत सुटतो. ज्यांना सतगुरू वाचवतो ते भाग्यवान होत. म्हणून नानक सांगतात सतगुरूच्या चरणी शरण जा ॥८॥६॥

॥ आसा महला ॥१॥

गावहि गीते चीति अनीते ॥ राग सुणाई कहावहि बीते ॥
बिनु नावै मनि झूठु अनीते ॥१॥
कहा चलहु मन रहहु घरे ॥ गुरमुखि राम नामि त्रिपतासे खोजत पावहु सहजि
हरे ॥१॥रहाउ ॥
कामु क्रोधु मनि मोहु सरीरा ॥ लबु लोभु अहंकारु सु पीरा ॥
राम नाम बिनु किउ मनु धीरा ॥२॥
अंतरि नावणु साचु पछाणै ॥ अंतर की गति गुरमुखि जाणै ॥
साच सबद बिनु महलु न पछाणै ॥३॥
निरंकार महि आकारु समावै ॥ अकल कला सचु साचि टिकावै ॥
सो नरु गरभ जोनि नही आवै ॥४॥
जहां नामु मिलै तह जाउ ॥ गुर परसादी करम कमाउ ॥
नामे राता हरि गुण गाउ ॥५॥

शब्दार्थ : चिति – चित्तात; अनीते – अनैतिक, पापी; सुणाई – ऐकवतो; कहावहि – म्हणवतो; बीते – वितरागी, विरक्त; त्रिपतासे – तृप्त होतो; लबु – लालसा; पीरा – पीडा; नावणु – स्नान; महलु – प्रभूचे निवासस्थान; अकल – अकृत्रिम; कमाउ – कर.

भावार्थ : ह्या जगात काही लोक वरकरणी लोकांना दाखवण्याकरता भक्तिगीते गाऊन आपण प्रभुभक्त असल्याचा देखावा करतात पण त्यांच्या मनात मात्र सदैव पापी विचारच भरलेले असतात. लोकांना राग, द्वेष सोडून विरक्त होण्यास सांगतात. पण त्यांच्या मनात प्रभुनामाऐवजी खोटे व पापी विचारच भरलेले असतात. ॥१॥ हे मना ! तू मोहमायेच्या नादी लागून कोठे भटकत फिरतोस ? तू आपल्याच मनात विचार करून स्थिर हो. तू सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करून आपल्याच अंतरात प्रभुनामाच्या आधाराने तृप्त होऊन शोध घेतलास तर सहजावस्थेत जाऊन तू प्रभू परमात्म्याला प्राप्त करशील. ॥१॥रहाउ ॥ जीवाच्या मनात काम, क्रोध आहेस. शरीरास मोह, लालसा, लोभ अहंकाराची पीडा आहे. रामनामाशिवाय मनास धीर कसा प्राप्त होणार. ॥२॥ आपल अंतःकरण शुद्ध केल्याने अंतःकरणात वास करणाऱ्या त्या प्रभू परमात्म्यास ओळखता येते. जो आपल्या सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करतो, तोच आपल्या अंतःकरणातील गती विधी जाणतो पण प्रभू परमात्म्याच्या नामस्मरणाशिवाय प्रभू परमात्म्याच्या घरी प्रवेश प्राप्त होत नाही. ॥३॥ ही सर्व दृष्टमान सृष्टी ही त्या निराकार प्रभू परमात्म्याचे व्यक्त स्वरूप आहे असे जो जाणतो, त्या प्रभू परमात्म्यास अगणित कलांनी युक्त आहे हे जाणून जो आपले चित्त त्या सत्यरूप परमात्म्याचे ठायी एकरूप करतो, तो जन्ममरणाच्या चक्रातून मुक्त होतो. ॥४॥ म्हणूनच जेथे प्रभुनाम प्राप्त होईल तेथे मी जाईन. सतगुरूच्या कृपेने मी तेच करीन ज्या योगे मला प्रभुनामाची प्राप्ती होईल आणि प्रभुनामात रंगून जाऊन हरीचे त्या प्रभू परमात्म्याचे गुण गाईन. ॥५॥

गुर सेवा ते आपु पछाता ॥ अंग्रित नामु वसिआ सुखदाता ॥
अनदिनु बाणी नामे राता ॥६॥
मेरा प्रभु लाए ता को लागै ॥ हउमै मारे सबदे जागै ॥

खंड ३ [१७८]

ऐथै ओथै सदा सुखु आगै ॥७ ॥
 मनु चंचलु बिधि नाही जाणै ॥ मनमुखि मैला सबदु न पछाणै ॥
 गुरमुखि निरमलु नामु वखाणै ॥८ ॥
 हरि जीउ आगै करी अरदासि ॥ साधू जन संगति होइ निवासु ॥
 किलविख दुख काटे हरिनाम प्रगासु ॥९ ॥
 करि बीचारु आचारु पराता ॥ सतिगुर बचनी एको जाता ॥
 नानक राम नामि मनु राता ॥१० ॥७ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४१४)

शब्दार्थ : राता – रममाण; आपु – स्वतःस; पछाता – ओळखतो; वसिआ – वास करतो; लाए – लावतो; हउमै – अहंकार; ऐथै – इथे, इहलोकात; ओथै – तेथे, परलोकात; अरदासि – प्रार्थना; किलविख – पाप; पराता – प्रवृत्त झाला; जाता – जाणला.

भावार्थ : सतगुरूने दिलेल्या उपदेशाप्रमाणे प्रभू परमात्म्याची सेवा केल्यानेच माणूस आपले स्व-स्वरूप जाणतो. त्यामुळे आत्मिक सुख देणारा सुखदाता प्रभू परमात्मा अंतःकरणातच वास करत आहे हे कळते. मन सदैव प्रभुनामाचे उच्चारण करण्यात रंगून जाते. ॥६ ॥ माझा प्रभू परमात्मा जर जीवास प्रभुनामात लीन करील, तरच तो जीव सदैव प्रभुनामात लीन होऊन राहील. असा मनुष्य आपल्या मनातील अहंकास मारून प्रभुनामात जागृत राहतो. अशा माणसापुढे इह-परलोकात सर्वत्र आत्मिक सुख हात जोडून उभे राहते. तो जीव सदैव आत्मिक सुख उपभोगतो ॥७ ॥ पण माणसाचे मन महाचंचल आहे. एका जागी स्थिर होतच नाही, त्यामुळे त्यास प्रभुप्राप्तीचा मार्ग सापडत नाही. स्वेच्छाचारी जीवाचे मन मोहमायेने, विषयविकाराने, अहंकाराने सदैव मलिन असते. पण जो सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करतो त्याने मन निर्मल होते व तो प्रभुनाम गाऊ लागतो. ॥८ ॥ मी प्रभू परमात्म्यापुढे विनम्र होऊन प्रार्थना करतो की, हे प्रभो! मला सदैव साधुसंतांची संगत लाभू दे. माझ्या मनात प्रभुनामाचा प्रकाश पसरू दे. ॥९ ॥ नानक सांगतात, जो मनुष्य सतगुरूकडून प्राप्त झालेल्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करण्यास प्रवृत्त होतो, तो प्रभू परमात्म्याशी प्रभुनामाच्या साहाय्याने भक्तीने प्रेमाचे नाते जोडतो व रामनामात रंगून जातो, तल्लीन होऊन जातो. ॥१० ॥७ ॥

॥ आसा महला १ ॥

मनु मैगलु साकतु देवाना ॥ बनखंडि माइआ मोहि हैराना ॥
 इत उत जाहि काल के चापे ॥ गुरमुखि खोजि लहै घरु आपे ॥१ ॥
 बिनु गुर सबदै मनु नही ठउरा ॥
 सिमरहु राम नामु अति निरमलु अवर तिआगहू हउमै कउरा ॥१ ॥रहाउ ॥
 इहु मनु मुगधु कहहु किउ रहसी ॥ बिनु समझै जम का दुखु सहसी ॥
 आपे बखसे सतिगुरु मेलै ॥ कालु कंटकु मारे सचु पेलै ॥२ ॥
 इहु मनु करमा इहु मनु धरमा ॥ इहु मनु पंच ततु ते जनमा ॥
 साकतु लोभी इहु मनु मूडा ॥ गुरमुखि नामु जपै मनु रुडा ॥३ ॥
 गुरमुखि मनु असथाने सोई ॥ गुरमुखि त्रिभवणि सोझी होई ॥
 इहु मनु जोगी भोगी तपु तापै ॥ गुरमुखि चीन्है हरि प्रभु आपै ॥४ ॥

खंड ३ [१७९]

शब्दार्थ : मैगलु – हत्ती; साक्तु – शाक्त, प्रभूपासून दूर गेलेला; देताना – वेडा, दिवाणा; बनखंडी – जंगलात, अरण्यात; हैराना – हैराण होणे; चापे – दबलेला, दाबला गेलेला; लह – प्राप्त होते; ठउरा – स्थिर; गिआगहु – त्याग कर; कउरा – कडू; मुगधु – मूर्ख; सहसी – सहन करणे; बखसे – कृपा; पेले – प्रेरित केले; मूडा – मूढ, मूर्ख; रूडा – शहाणे, सुंदर; असथानो – स्थिर; चीन्हे – ओळखतो;

भावार्थ : मन हे हत्ती आहे. प्रभू परमात्म्यापासून दूर गेले आहे. मोहमायेने त्यास वेडा केला आहे. असा हा मनरूपी हत्ती मोहमायेच्या जंगलात फसून हैराण झाला आहे. हे मन कालाच्या दबावाखाली इकडे-तिकडे व्यर्थ भटकत फिरत आहे. मनुष्य सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करून आपल्या सत्यस्वरूपास जाणून घेऊन प्रभू परमात्म्यास प्राप्त करू शकतो. ॥१॥ सतगुरूकडून प्रभुनाम प्राप्त झाल्याशिवाय हे चंचल मन स्थिर होत नाही. हे जीवा ! तू कडू अहंकाराचा त्याग कर आणि रामनामाचे स्मरण कर. ॥१॥ रहाउ ॥ हे मूर्ख मन स्थिर कसे होणार. स्वरूपास, प्रभू परमात्म्यास न ओळखल्यामुळे त्यास जन्ममरणाचे दुःख सहन करावे लागते. प्रभू परमात्म्याची कृपा झाली तर सतगुरूची प्राप्ती होते व सत्यरूप प्रभू परमात्म्याच्या प्रेरणेने काळरूपी कंटकाला मारता येते. ॥२॥ हे मन पंचतत्त्वांपासून बनले आहे. तेच चांगले-वाईट कर्म करते. तेच आपला धर्म, आपले कर्तव्य पार पाडत असते. हे मूर्ख मन लोभामुळे प्रभू परमात्म्यापासून दूर जाते. सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करून प्रभुनामाचे स्मरण केल्याने मन सुंदर होते, शांत होते, प्रभुमार्गी होते. ॥३॥ सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण केल्याने मन स्थिर होते. अशा जीवास त्रिभुवनाचे ज्ञान प्राप्त होते. ह्या मनामुळेच जीव योगी, भोगी वा तपस्वी होतो. सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करणाऱ्यास त्याच्या अंतःकरणात वास करणाऱ्या प्रभू परमात्म्याची ओळख पटते. ॥४॥

मनु बैरागी हउमै तिआगी ॥ घटि घटि मनसा दुबिधा लागी ॥
राम रसाइणु गुरमुखि चाखै ॥ दरि घरि महली हरि पति राखै ॥५॥
इहु मनु राजा सूर संग्रामि ॥ इहु मनु निरभउ गुरमुखि नामि ॥
मारे पंच अपुनै वसि कीए ॥ हउमै ग्रासि इकतु थाइ कीए ॥६॥
गुरमुखि राग सुआद अन तिआगे ॥ गुरमुखि इहु मनु भगती जागे ॥
अनहद सुणि मानिआ सबदु वीचारी ॥ आतमु चीन्हे भए निरंकारी ॥७॥
इहु मनु निरमलु दरि घरि सोई ॥ गुरमुखि भगति भाउ धुनि होई ॥
अहिनिंसि हरि जसु गुरपरसादि ॥ घटि घटि सो प्रभु आदि जुगादि ॥८॥
राम रसाइणि इह मनु माता ॥ सरब रसाइणू गुरमुखि जाता ॥
भगति हेतु गुर चरण निवासा ॥ नानक हरि जन के दासनि दासा ॥९॥८॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४१५)

शब्दार्थ : घटि – शरीर; पंच – पंचविकार; वसि – वश; इकतु थाइ – एके ठिकाणी, एकाग्र; अन – अन्य; धुनि – ध्वनी, नाद; आदि – सृष्टीच्या निर्मितीच्याही आधी; युगादि – युगांच्याही आधी.

भावार्थ : हे मन कधी अहंकाराचा त्याग करून विरक्त बनते तर कधी हेच मन माणसाला द्वैतात गुंतवून ठेवते. पण जो मनुष्य सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करून प्रभुनामरूपी रसायन चाखतो तो प्रभू परमात्म्याच्या दरबारात प्रतिष्ठा प्राप्त करतो. ॥५॥ हे मन शरीराचा राजा आहे. ह्या संसार सागरात ते एखाद्या शूर योद्ध्यासारखे लढत असते. सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करून प्रभुनाम प्राप्त केल्याने मन निर्भय बनते. हेच मन पंचविकारांना मारून आपल्या ताब्यात ठेवून

अहंकार नष्ट करून जीवाला एकमात्र प्रभू परमात्म्याच्या भक्तीकडे वळवतो. ॥६॥ सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण केल्याने मनातील मोहमाया आदी अन्य विकारांचा त्याग करता येतो. मनात भक्तिभावाचा ध्वनी निनादू लागतो. आत्म्याचा अनाहत नाद ऐकून मन संतुष्ट होते व प्रभूनामाचे चिंतन करू लागते. ॥७॥ असा प्रभू सेवक निर्मल मनाने प्रभू दरबारात स्थान प्राप्त करतो. तो गुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करून प्रभूनामात भक्तीभावाने तल्लीन होतो. तो गुरुकृपेने रात्रंदिवस हरीचे यशोगान गातो. त्यास समजून येते की युगपूर्व अस्तित्वमान असलेला व युगानुयुगे अस्तित्वमान असलेला तो प्रभू परमात्मा सर्व जीवांच्या ठायी वास करतो. ॥८॥ ॥८॥ सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करून मन राम रसायनाने मत्त होते व सर्व व्याधींवरील एकमात्र उपाय प्रभूनाम त्याचे त्यास ज्ञान प्राप्त होते. भक्ती प्राप्त करण्यासाठी सतगुरूच्या चरणांचा आश्रय घ्यावा. नानक सांगतात, असा भक्त प्रभू परमात्म्याच्या दासाचा दास होऊन राहतो. ॥९॥ ॥८॥

॥ आसा महला १ ॥

तनु बिनसै धनु का को कहीऐ ॥ बिनु गुर राम नामु कत लहीऐ ॥
राम नाम धनु संगि सखाई ॥ अहिनिंसि निरमलु हरि लिव लाई ॥१॥
राम नाम बिनु कवनु हमारा ॥
सुख दुख सम करि नामु न छोडउ आपे बखसि मलावणहारा ॥१॥रहाउ ॥
कनिक कामनी हेतु गवारा ॥ दुबिधा लागे नामु विसारा ॥
जिसु तूं बखसहि नामु जपाइ ॥ दूतु न लागि सकै गुन गाइ ॥२॥
हरि गुरु दाता राम गुपाला ॥ जिउ भावै तिउ राखु दइआला ॥
गुरुमुखि रामु मेरै मनि भाइआ ॥ रोग मिटे दुखु ठाकि रहाइआ ॥३॥
अवरु न अउखधु तंत न मंता ॥ हरि हरि सिमरणु किलविख हंता ॥
तूं आपि भुलावहि नामु विसारि ॥ तूं आपे राखहि किरपा धारि ॥४॥

शब्दार्थ : बिनसै – नष्ट होते; लहीऐ – प्राप्त होईल; सखाइ – सहायक, सखा; छोडउ – सोडणे; मिलावणहारा – मिलन, प्राप्त करणारा; हेतु – प्रेम; गवारा – अडाणी, मूर्ख; दुबिधा – द्विधा, द्वैत; विसारा – विसरला; दूतु – यमदूत; भाइआ – आवडला; तंत – तंत्र; मंता – मंत्र; हन्ता – नष्ट करणारा;

भावार्थ : शरीर तर नष्ट होते. मग त्याने कमावलेल्या धनाची काय किंमत? ते तर त्याच्या बरोबर येत नाही. प्रभूनाम हेच खरे धन, सतगुरुशिवाय अन्य कोणाकडूनही प्रभूनामरूपी धनाची प्राप्ती होत नाही. रामनाम हेच शाश्वत धन आहे. मृत्युनंतरही ते जीवाची साथसंगत करते. हे बंधू! तू सदैव त्या निर्मल प्रभू परमात्म्याच्या नामात एकरूप होऊन राहा. ॥१॥ रामनामाशिवाय ह्या जगात आपले दुसरे कोण आहे? ते रामनामच आपले आहे. हे जीवा! तू सुख-दुःखाला समान लेख, प्रभूनामास सोडू नकोस. प्रभू परमात्मा स्वतः तुला स्वतःत समाविष्ट करून घेईल. ॥१॥ रहाउ ॥ हे मूर्खा! तू कनक-कामिनीच्या प्रेमात अडकून द्वैतात, मोहमायेच्या नादी लागून प्रभूनामास विसरलास. हे प्रभू! ज्याच्यावर तू कृपा करतोस त्यास तू नामस्मरणाची प्रेरणा देतोस. जो सदैव प्रभू परमात्म्याचे गुण गातो त्यास यमदूत स्पर्शही करत नाहीत. ॥२॥ तो प्रभू परमात्माच सर्वांचा गुरू आहे. सर्वश्रेष्ठ दाता आहे. पृथ्वीवरील सर्व जीवांचा पालनकर्ता आहे. हे दयाळा? तुला जसे वाटेल तसे माझे रक्षण कर. सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण केल्यानेच माझ्या मनात प्रभू परमात्म्याबद्दल प्रेम उत्पन्न झाले, सर्व भवरोग नष्ट झाले, दुःखही दूर झाले. ॥३॥ हरिनामाशिवाय ह्या जगात अन्य कोणतेही औषध नाही. तंत्र नाही, मंत्र नाही. एकमेव प्रभू

परमात्म्याचे नामस्मरण केल्याने सर्व पाप नष्ट होते. हे प्रभो! तूच जीवाला मोहमायेत भुलवून जीवास प्रभुनामाचा विसर पाडतोस. तर जीवावर तूच कृपा करून त्यांचे रक्षण करतोस. ॥४॥

रोगु भरमु भेदु मनि दूजा ॥ गुर बिनु भरमि जपहि जपु दूजा ॥
आदि पुरख गुर दरस न देखहि ॥ विणु गुर सबदै जनमु कि लेखहि ॥५॥
देखि अचरजु रहे बिसमादि ॥ घटि घटि सुर नर सहज समाधि ॥
भरिपुरि धारि रहे मन माही ॥ तुम समसरि अवरु को नाही ॥६॥
जा की भगति हेतु मुखि नामु ॥ संत भगत की संगति रामु ॥
बंधन तोरे सहजि धिआनु ॥ छुटै गुरमुखि हरि गुर गिआनु ॥७॥
ना जमदूत दूखु तिसु लागै ॥ जो जनु राम नामि लिव जागै ॥
भगति वछलु भगता हरि संगि ॥ नानक मुकति भए हरि रंगि ॥८॥९॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४१६)

शब्दार्थ : दूजा – द्वैतभाव; देखहि – पाहतो; अचरजु – आश्चर्य; बिसमादि – आश्चर्यचकित; समसारि – समान, समतुल्य; तोरे – तोडतो.

भावार्थ : जो जीव सतगुरूला शरण न जाता, मोहमायेच्या भ्रमात सापडून अन्य कुमार्गाकडे वळतो, भवरोगाने बाधीत होऊन त्याच्या मनात अप-परभाव व द्वैत निर्माण होते. त्यास आदीपुरुष परमात्म्याचे दर्शन प्राप्त होत नाही. शब्दगुरूशिवाय प्रभुनामाशिवाय त्याचा जन्म व्यर्थ जातो. त्याच्या मानवजन्माचे सार्थक होत नाही. ॥५॥ हा चमत्कार पाहून मन आश्चर्यचकित होते की सहजसमाधीमध्ये तो प्रभू परमात्मा सर्व जीवांच्या, देव- देवतांच्या अंतरात वास करतो. त्या सर्वव्याप्त प्रभू परमात्म्यास मी माझ्या हृदयात धारण करतो. हे प्रभो! तुझ्या समान अन्य कोणीही नाही. ॥६॥ ज्यांच्या मनात नामस्मरणाबद्दल प्रेम आहे, जे मुखाने सदैव प्रभुनामाचाच उच्चार करतात अशा संतजनांच्या संगतीत प्रभू स्वतः वास करतो. हे जीवा! तू मोहमायेची, विषयविकारांची, अहंकाराची सर्व बंधने तोडून टाक आणि सहजसमाधीत राहून प्रभू परमात्म्याचे ध्यान कर. सतगुरूच्या उपदेशप्रमाणे आचरण केल्याने सर्व बंधनातून सुटका होऊन प्रभू परमात्म्याचे ज्ञान होते. ॥७॥ जो जीव, रामनामात एकाग्र होऊन सावधचित्त होतो, त्यास यमदूतांचे वा अन्य कोणतेही दुःख स्पर्श करत नाही. तो भक्तवत्सल प्रभू सदैव भक्तांच्या संगतीत राहतो. नानक सांगतात, प्रभुभक्तीत रंगून गेलेला भक्त मुक्त होतो. ॥८॥९॥

॥ आसा महला १ इक तुकी ॥

गुरु सेवे सो ठाकुर जानै ॥ दूखु मिटै सचु सबदि पछानै ॥१॥
रामु जपहु मेरी सखी सखैनी ॥ सतिगुरु सेवि देखहु प्रभु नैनी ॥१॥रहाउ ॥
बंधन मात पिता संसारि ॥ बंधन सुत कंनिआ अरु नारि ॥२॥
बंधन करम धरम हउ कीआ ॥ बंधन पुतु कलतु मनि बीआ ॥३॥
बंधन किरखी करहि किरसान ॥ हउमै डंनु सहै राजा मंगै दान ॥४॥
बंधन सउदा अणवीचारी ॥ तिपति नाही माइआ मोह पसारी ॥५॥
बंधन साह संचहि धनु जाइ ॥ बिनु हरि भगति न पवई थाइ ॥६॥

खंड ३ [१८२]

बंधन बेदु बादु अहंकार ॥ बंधनि बिनसै मोह विकार ॥७ ॥

नानक राम नाम सरणाई ॥ सतिगुरि राखे बंधु न पाई ॥८ ॥१० ॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. ४१६)

शब्दार्थ : ठाकूर – प्रभू परमात्मा; सखी सखैनी – सख्यांनो व मैत्रिणींनो; कलत्र – पत्नी; बीना – द्वैतभाव; किरखी – कृषी, शेती; किरसान – शेतकरी; डंनु – दंड, शिक्षा; मंगै – मागतो; सउदा – व्यापार; अणवीचारी – अविचाराने; तिपति – तृप्ती; पसारी – प्रसार, फैलाव; साह – सावकार; थाइ – स्थान.

भावार्थ : जो सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे प्रभू परमात्म्याची सेवा करतो, त्यास प्रभू परमात्म्याच्या सर्व व्यापकत्वाचे ज्ञान होते. त्याचे मोहमायेमुळे उत्पन्न होणारे दुःख दूर होते व तो शब्दाच्या, प्रभुनामाच्या माध्यमातून सत्यरूप प्रभूस ओळखतो. हे माझ्या सख्यांनो, हे माझ्या मैत्रिणींनो ! रामनामाचा जप करा. सतगुरूची सेवा केल्याने प्रभू परमात्म्याचे प्रत्यक्ष दर्शन घडते. ॥१ ॥रहाउ ॥ ह्या संसारात माता-पिता हे बंधन आहे. त्याचप्रमाणे कन्या, पुत्र, पत्नी हीही बंधनेच आहेत. ॥२ ॥ अहंकाराने प्रवृत्त होऊन केलेले कर्म, धर्म ही बंधनच आहे. पुत्र, स्त्री ही बंधनच आहे. ॥३ ॥ द्वैतभाव मनात ठेवून केलेली शेती ही बंधनकारकच होते. जेव्हा प्रभू परमात्मरूपी राजा त्याच्याकडून प्रभुनामरूपी आपला वाटा (शेत सारा) मागतो तेव्हा अहंकाराने व्याप्त झालेला शेतकरी त्याकडे दुर्लक्ष करतो, त्यामुळे प्रभू परमात्मा त्यास शिक्षा करतो. ॥४ ॥ अविचाराने प्रभुनामाचे स्मरण न करता व्यापार करणे हेही असे बंधन आहे, की त्यामुळे असा व्यापार करणारा कधीही संतुष्ट होत नाही. त्याची मोहमायेची भूक वाढतच राहते. ॥५ ॥ सावकार सावकारी करून धनसंचय करतो तेही बंधन कारकच ठरते कारण (प्रभुनामाशिवाय) ते धन अखेर नष्टच होते. हरिभक्तीशिवाय केलेले कोणतेही कार्य प्रभू परमात्म्याकडून स्वीकारले जात नाही. ॥६ ॥ अहंकारापोटी केलेले वेदपठण, वादविवाद, हेही बंधनच आहे. मोहमायेच्या विषयविकारांच्या बंधनात अडकलेला जीव अखेर नष्टच होतो. ॥७ ॥ नानक सांगतात, जो मनुष्य प्रभुनामाला शरण गेला, त्याचे मोहमायेपासून, विषयविकारांपासून, अहंकारापासून सतगुरू रक्षण करतो. अशा भक्तास कोणतेही बंधन बांधू शकत नाही. ॥८ ॥१० ॥

॥ रागु आसा महला १ असटपदीआ घरु ३ ॥

१ ओअंकार सतिगुर प्रसादि ॥

ईश्वर एकच आहे. तो ओंकारस्वरूप आहे. तो सतगुरूकृपेने प्राप्त होतो.

जिन सिरि सोहनि पटीआ मांगी पाइ संधूरु ॥

से सिर काती मुंनीअन्हि गल विचि आवै धूडि ॥

महला अंदरि होदीआ हुणि बहणि न मिलन्हि हदूरि ॥१ ॥

आदेसु बाबा आदेसु ॥

आदि पुरख तेरा अंतु न पाइआ करि करि देखहि वेस ॥१ ॥रहाउ ॥

जदहु सीआ वीआहीआ लाडे सोहनि पासि ॥

हीडोली चडि आईआ दंद खंड कीते रासि ॥

उपरहु पाणी वारीऐ झले झिमकनि पासि ॥२ ॥

इकु लखु लहन्हि बहिठीआ लखु लहन्हि खडीआ ॥

गरी छुहारे खांदीआ माणन्हि सेजडीआ ॥

खंड ३ [१८३]

तिन्ह गलि सिलका पाईआ तुटन्हि मोतसरीआ ॥३॥

धनु जोबनु दुइ वैरी होए जिन्ही रखे रंगु लाइ ॥

दूता नो फुरमाइआ लै चले पति गवाइ ॥

जे तिसु भावै दे वडिआई जे भावै देइ सजाइ ॥४॥

शब्दार्थ : सिरि – कपाळी; सोहनि – शोभादायक; पटीआ – पट्ट्या; मांगी – भांगात; सुंधूरु – शेंदूर; काती – कात्री; मुंनीअन्हि – मुंडन करणे, कापणे; गल – गळा; धूडि – धूळ; होदीआ – होता; हुणि – निवास; बहणि – बसणे; मिलन्हि – मिळणे; हदुरि – जवळ; आदेसु – नमस्कार; जदहु – जेव्हा; सीआ – होती; विआहिआ – विवाहिता; लाडे – पती; हिडोली – पालखी; दंड खंड – हस्तीदंती बांगड्या; झिमकनि – चमकणारे पंखे; लहन्हि – घेऊन; गरी – नारळ; छुआरे – खारीक; खांदिआ – खात होती; माणन्हि – रममाण होणे; सेजडिआ – शेजेवर; सिलका – दोरी; तूटन्हि – तुटली; मोतसरीआ – मोत्याचे सर; दुता – यमदूताने; फुरमाइआ – आज्ञा केली; जे – जर;

भावार्थ : एके काळी जी सुंदर स्त्री आपल्या काळ्याभोर केशकलापाने व भांगामध्ये भरलेल्या सौभाग्यदर्शक शेंदराने शोभिवंत दिसत होती तिला आता तिच्या केसाचे मुंडन करून विद्रूप केले आहे. जो तो आता तिची विटंबना करत आहेत. एके काळी कोण्या महालात तिचे वास्तव्य होते. पण आता तिला कोणी त्या महालाच्या आसपासही फिरकू देत नाही. ॥१॥ हे आदिपुरुषा, प्रभू परमात्म्या, तुला नमस्कार असो. तुझे कार्याचा हेतू कोणासच कळला नाही. तुझे रहस्यही कोणी जाणू शकला नाही. हे जे काही घडते आहे ते तूच करतोस आणि नाना वेश करून तूच ते पाहतोस. ॥१॥ राहाउ ॥ जेव्हा ह्या सुंदरीचा विवाह झाला, तेव्हा ती आपल्या पतीसह सौभाग्यवती बनून थाटात पालखीत बसून आली होती. तिने हातात हस्तिदंती बांगड्यांचा चुडा भरला होता. तिच्यावरून पाणी ओवाळून तिची दृष्ट काढली जात होती. ॥२॥ सासरी आल्यावर उठता बसता तिच्यावरून लाखो रुपये ओवाळून टाकले जात होते. खारीक खोबरे आदी पौष्टिक पदार्थ खात होती व सुखमय शेजेवर शयन करीत होती. पण हायरे दैवा ! तिचा पती मृत झाल्याने तिच्या गळ्यात आज दुर्भाग्याची दोरी बांधली गेली आहे. गळ्यातील मोतीहार तुटून गेले आहेत. ॥३॥ धन आणि यौवन ज्याचा तिला फार गर्व होता तेच आता तिचे वैरी झाले आहेत. बाबराने आपल्या क्रूर शिपायांना आज्ञा केली व तिची प्रतिष्ठा धुळीस मिळवून ते तिला जेरबंद करून ओढून नेत आहेत. हे परमेश्वरा ! तुला योग्य वाटेल त्यास मोठेपण देतोस, तर तुझी इच्छा होईल त्यास सजाही देतोस. ॥४॥

अगो दे जे चेतीऐ तां काइतु मिलै सजाइ ॥

साहां सुरति गवाईआ रंगि तमासै चाइ ॥

बाबरवाणी फिरि गई कुइरु न रोटी खाइ ॥५॥

इकना वखत खुआईअहि इकन्हा पूजा जाइ ॥

चउके विणु हिंदवाणीआ किउ टिके कढहि नाइ ॥

रामु न कबहू चेतिओ हुणि कहणि न मिलै खुदाइ ॥६॥

इकि घरि आवहि आपणै इकि मिलि मिलि पुछहि सुख ॥

इकन्हा एहो लिखिआ बहि बहि रोवहि दुख ॥

जो तिसु भावै सो थीऐ नानक किआ नामुख ॥७॥११॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४१७)

शब्दार्थ : अगो – पूर्वीपासून; चेतीऐ – नामस्मरण; तां – तर; काडतु – का बरे, कशाला; साहा – राजा; सुरति – सुबुद्धी; बाबरवाणी – बादशाहा बाबराची आज्ञा; कुडरु – राजकुमार; इकना – कोणाचा; वखत – वेळ, प्रार्थनेची वेळ; खुआई अहि – नष्ट झाली; चउके – चौरंग; हिंदवाणीआ – हिंदू स्त्रिया; कबहु – कधीही; हुणि – आता; थीऐ – होते.

भावार्थ : जर जीवाने आधीपासूनच आपल्या कर्तव्याकडे लक्ष दिले असते, तर ही शिक्षा कशाला भोगावी लागली असती. राजाची बुद्धी भ्रष्ट झाली तो नाचगाण्यात, विषयविकारात लिप्त होऊन त्याने आपल्या कर्तव्याकडे दुर्लक्ष केले. आता चोहीकडे बाबराची द्राही फिरली व त्याच्या अत्याचाराने त्रस्त होऊन प्रजाच काय पण अमीर-उमरावही चार घास सुखाने खाऊ शकणार नाहीत अशी वेळ आली आहे. ॥५॥ कोणीही वेळेवर नमाज पढू शकत नाही. हिंदू स्त्रिया तर बाहेर अंघोळही करू शकत नाहीत. देवळात जाऊन पूजाअर्चाही करू शकत नाही. ज्यांनी आपल्या धन-यौवनाच्या मस्तीने रामनामही उच्चारले नाही, त्यांना आता खुदाचे नाव घेणेही अवघड झाले आहे. ॥६॥ कोणी विरळे जीव (बाबराच्या) ह्या अत्याचारातून निसटून आपापल्या घरी येऊन पोहोचले आहेत व ते एकमेकांच्या सुख-दुःखाची विचारपूस करत आहेत. काही काहीच्या नशिबी दुःख आणि दुःखच लिहिलेले असते. नानक सांगतात, त्या प्रभू परमात्म्याची इच्छा असेल तसेच घडते. बिचारा माणूस तरी काय करणार ? त्याच्या हाती काहीही नाही. ॥७॥११॥

॥आसा महला १॥

कहा सु खेल तबेला घोडे कहा भेरी सहनाई ॥
 कहा सु तेगबंद गाडेरडि कहा सु लाल कवाई ॥
 कहा सु आरसीआ मुह बंके ऐथै दिसहि नाही ॥१॥
 इहु जगु तेरा तू गोसाई ॥
 एक घडी महि थापि उथापे जरु बंडि देवै भाई ॥१॥रहाउ ॥
 कहां सु धर दर मंडप महला कहा सु बंक सराई ॥
 कहां सु सेज सुखाली कामणि जिसु वेखि नीद न पाई ॥
 कहा सु पान तंबोली हरमा होईआ छाई माई ॥२॥
 इसु जर कारणि घणी विगुती इनि जर धणी खुआई ॥
 पापा बाझहु हावै नाही मुइआ साथि न जाई ॥
 जिसु नो आपि खुआए करता खुसि लए चंगिआई ॥३॥
 कोटी हू पीर वरजि रहाए जा मीरु सुणिआ धाइआ ॥
 थान मुकाम जले बिज मंदर मुछि मुछि कुइर रुलाइआ ॥
 कोई मुगलु न होआ अंधा किनै न परचा लाइआ ॥४॥

शब्दार्थ : भेरी – नगरा; तेराबंद – तलवार बहादूर; गाडेरडि – रथयोद्धे; कबाइ – वस्त्रे; आरसीआ – आरसे; बंके – सुंदर; ऐथै – येथे; गोसाई – पृथ्वीपती; जरु – धन, सोने; वंडी – वाटणे; देवै – देतो; सराई – धर्मशाळा; हरमा – राणीवसा, पडदानशीन स्त्रिया; छाई माई – अदृश्य झाल्या; इसु – ह्या; जर – सोने; घणी – अनेक; विगुती – अपमानित झाले; खुआई – पथभ्रष्ट झाले; बझहु – विय; खुसि – हिसकावून घेणे; चंगीआई – चांगुलपणा; वरजि – वर्ज करणे, थांबवणे; मीरु – बाबर बादशाहा; धाइआ – आक्रमण; बिज मंदर – भक्कम मंदिरे; मुछि मुछि – तुकडे तुकडे; कुइर – राजकुमार;

भावार्थ : (सैदपूर नगर ज्याच्यावर बाबराने चढाई केली तेथे पूर्वी ऐश्वर्य नांदत होते. त्याचा उल्लेख करून नानक विचारतात.) पूर्वी तेथे शूर योद्धांचे तलवारबाजी वगैरेचे मर्दानी खेळ चालायचे. ऐश्वर्य नांदायचे. आता कोठे गेले ते घोडे, त्याचे तबेले, कोठे गेले ते नगारे, ती रणवाद्ये ? कोठे गेले ते तलवार बहादूर, लाल वस्त्रे परिधान केलेले ते योद्धे ? आरशात आपले रूप न्याहाळणारे ते सुंदर चेहरे कोठे लुप्त झाले ? आता हे काहीही कोठेही दिसत नाही. ॥१॥ हे जगदीशा ! हे जग तुझेच आहे. तूच ते निर्माण केले आहेस. त्याचा तूच स्वामी आहेस. एका क्षणात तू सारे निर्माण करतोस. एका क्षणात तूच ते नष्टही करतोस. तर एकाची धनदौलत काढून दुसऱ्याला देतोस. ॥१॥ रहाउ ॥ कोठे गेली ती सुंदर घरे दारे, महाल माड्या, ती भव्य मंदिरे ? कोठे आहेत त्या सुंदर धर्मशाळा ? ज्यांना पाहून झोप उडून जाते असे त्या सुंदर स्त्रिया, त्यांच्या सुंदर शय्या, आता कोठे आहेत ? तांबूल व तांबूल देणाऱ्या गणिका, तसेच सदैव पडदानशीन असणाऱ्या कुलीन स्त्रीया कोठे गेल्या ? ॥२॥ ह्या धनदौलती पायी अनेक लोक दुःखी झाले. अनेक कुमार्गाला लागले. पापाचरण करू लागले. धनदौलत अत्याचार केल्याशिवाय जमवता येतच नाही आणि मेल्यावर बरोबर येतच नाही. ज्यांना वाईट मार्गाला लावायचे त्यांचे चांगले गुण प्रभू परमात्मा आधीच काढून घेतो. ॥३॥ जेव्हा मीर बाबर चढाई करून येतो आहे, अशी वार्ता कळली तेव्हा अनेक सत्पुरुषांनी (पीरांनी) चमत्कार करून त्यांना रोखतो असे सांगितले पण त्यांची वज्रासारखी भक्कम मंदिरे छिन्नविच्छिन्न होऊन धुळीला मिळाली. घरेद्वारे अग्नीत भस्मसात झाली. अनेक राजे, राजकुमार नष्ट झाले. अनेक तंत्रमंत्र जादूटोणा, गंडे दारे ताईत कशाचा काहीही उपयोग झाला नाही. एकही मोगल अंधळा झाला नाही. कोणाचे काहीही वाकडे झाले नाही. ॥४॥

मुगल पठाणा भई लडाई रण महि तेग वगाई ॥

ओन्ही तुपक ताणि चलाई ओन्ही हसति चिडाई ॥

जिन्ह की चीरी दरगह पाटी तिन्हा मरणा भाई ॥५॥

इस हिंदवाणी अवर तुरकाणी भटिआणी ठकुराणी ॥

इकन्हा पेरण सिर खुर पाटे इकन्हा वासु मसाणी ॥

जिन्ह के बंके घरी न आइआ तिन्ह किउ रैणि विहाणी ॥६॥

आपे करे कराए करता किस नो आखि सुणाईऐ ॥

दुखु सुख तेरै भाणै होवै किस थै जाइ रुआईऐ ॥

हुकमी हुकमि चलाए विगसै नानक लिखिआ पाईऐ ॥७॥१२॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. ४१७)

शब्दार्थ : वगाइ – चालवली; ओन्ही – त्यांनी (मोगलांनी); तुपक – लहान तोफ; ताणि – नेम धरून; हसति – हत्ती; चीरी – पत्र, चिठी; पायी – पाठवली; तिन्हा – त्यांचे; हिंदवणी – हिंदू स्त्रिया; तुरकाणी – तुर्की स्त्रिया, मुसलमान स्त्रिया; भटि आणी – रजपूत स्त्रिया; ठाकुराणी – ठाकुर स्त्रिया; पेरण – बुरखा, पदर, वस्त्र; सिर खुर – डोक्यापासून पायापर्यंत; पाटे – फाटले; मसाणि – स्मशान; रैणि – रात्र; विहाणी – व्यतीत होणे; हुकमी – प्रभू परमात्मा; विगसै – प्रसन्न होणे.

भावार्थ : मोगल आणि पठाण यांच्यात युद्ध झाले दोघांनीही तलवारबाजी केली. मोगलांनी नेम धरून छोट्या तोफांचा मारा केला तर पठाणांनी हत्तीवरून चाल केली. ज्यांच्या नावे प्रभू परमात्म्याकडून चिठी आले ते मृत्युमुखी पडले. ॥५॥ कित्येक हिंदू, तुर्की, रजपूत, ठाकूर स्त्रियांची वस्त्रे डोक्यापासून पायापर्यंत फाडली गेली. त्यांची बेअब्रू केली. अनेक स्त्रियांनी आत्महत्या केली. ज्याचे पती घरी परत आले नाहीत युद्धात मारले गेले त्या बिचान्या स्त्रियांची जीवनरूपी रात्र कशी जाणार. ॥६॥ हे प्रभो ! सर्व काही तूच करतोस आणि करवतोस. आम्ही आमचे दुःख तुझ्याशिवाय कोणाला

सांगणार ? कोणाला ऐकवणार. हे प्रभो ! जीवास सुख देणे वा दुःख देणे तुझ्याच हाती आहे. आम्ही तुझ्याशिवाय अन्य कोणापुढे जाऊन रडावे ? नानक सांगतात, प्रत्येक जीवाला आपल्या भाळी लिहिलेला कर्मलेख भोगावाच लागतो. तो आज्ञा करणारा प्रभू परमात्मा आपली आज्ञा प्रत्येकाचे भाळी लिहून ठेवतो. ॥७॥१२॥

॥आसा काफी महला १ धरु ८ असटपदीआ ॥

१ ओं सतिगुर प्रसादि ॥

ईश्वर एकच आहे. तो ओंकारस्वरूप आहे. सतगुरुकृपेने प्राप्त होते.

जैसे गोइलि गोइली तैसे संसारा ॥
 कूडु कमावहि आदमी बांधहि घर बारा ॥१॥
 जागहु जागहु सूतिहो चलिआ वणजारा ॥१॥रहाउ ॥
 नीत नीत घर बांधीअहि जे रहाणा होई ॥
 पिंडु पवै जीउ चलसी जे जाणै कोई ॥२॥
 ओही ओही किआ करहु है होसी सोई ॥
 तुम रोवहुगे ओस नो तुम्ह कउ कउणु रोई ॥३॥
 धंधा पिटिहु भाईहो तुम्ह कूडु कामावहु ॥
 ओहु न सुणई कत ही तुम्ह लोक सुणावहु ॥४॥
 जिस ते सुता नानका जागाए सोई ॥
 जे घरु बूझै आपणा तां नीद न होई ॥५॥
 जे चलदा लै चलिआ किछु संपै नाले ॥
 ता धनु संचहु देखि कै बूझहु बीचारे ॥६॥
 वणजु करहु मखसूसु लैह मत पछोतावहु ॥
 अउगण छोडहु गुण करहु ऐसे ततु परावहु ॥७॥
 धरमु भूमि सतु बीजु करि ऐसी किरस कमावहु ॥
 तां वापारी जाणीअहु लाहा लै जावहु ॥८॥
 करमु होवै सतिगुरु मिलै बूझै बीचारा ॥
 नामु वखाणै सुणे नामु नामे बिउहारा ॥९॥
 जिउ लाहा तोटा तिवै वाट चलदी आई ॥
 जो तिसु भावै नानका साई वडिआई ॥१०॥१३॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४१८)

शब्दार्थ : गोइलि – गायरान, चराऊ कुरण; गोइली – गुराखी; कूडु – असत्य; बांधहि – बांधतो; सुतिहो – झोपलेल्यांनो, गुंतलेल्यांनो; पिंडु – आत्मा; पवै – नष्ट होणे, पतन होणे; जीउ – जीव; चलसि – गेल्यावर; ओही ओही – हाय हाय; रोवहुगे – रडाल; ओस – त्या; चलदा – जाता ना; संपै – धन, संपत्ती; नाले – सह, बरोबर; मखसूदु – इच्छा; पछोतावहु – पश्चात्ताप करणे; ततु – तत्त्व; परावहु – प्राप्त कर; सतु – सत्य; बिजु करि – बी पेरा; किरस – शेती; लाहा – लाभ.

भावार्थ : ज्याप्रमाणे गुराखी काही वेळा करता गुरे कुरणात चरायला घेऊन येतो. तो काही तेथे कायम राहत नाही किंवा त्या कुरणाचा मालकही होत नाही. त्याप्रमाणे जीव हा संसारात काही वेळापुरताच येत असतो. पण जीव मात्र येथे घरदार बांधतो जणू काही तो येथेच कायम राहणार आहे. पण ते सारे असत्य आहे, माया आहे. ॥१॥ अरे मायेच्या मोहनिद्रेत झोपलेल्या जीवा जागा हो. तुला एक दिवस हे घर सोडून जावेच लागणार आहे. हीच जगाची रीत आहे. असा जगाचा व्यापार चालतो. ॥१॥रहाउ ॥ हे जीवा ! जर तुला येथेच कायम राहायचे असेल तर पक्के घर बांधना ! शहाणा माणूस हे चांगल्या प्रकारे जाणतो की हे शरीर येथेच राख होऊन जाणार आहे आणि आत्मा मात्र निघून जाणार आहे. ॥२॥ अरे वेड्या ! हाय हाय असा का आक्रोश करतोस. केवळ तो प्रभू परमात्माच कायम राहणारा आहे व तो जे करतो तेच होते. मेलेल्या जीवासाठी तू रडत आहेस पण तुझ्यासाठी कोण रडणार ? ॥३॥ हे बंधू ! तुझे हे रडणे निव्वळ खोटे आहे. मेलेल्या व्यक्तीला ते मुळीच ऐकू जात नाही. तू केवळ लोकांना दाखवण्याकरिता रडण्याचे हे नाटक करत आहेस. ॥४॥ नानक सांगतात, जीव प्रभू परमात्म्याच्याच इच्छेने अज्ञानात मोहनिद्रेत झोपला आहे. तोच प्रभू परमात्मा जीवाला त्यातून जागे करील, ज्याने स्वतःचे स्व-स्वरूप, आत्मारूप जाणले तो कधीच मोहनिद्रेत झोपी जात नाही. ॥५॥ नीट विचार करून पाहा. मेलेल्या कोणीतरी मरताना आपल्याबरोबर संपत्ती नेली आहे का ? तसे असेल तर तुही धनसंचय कर. ॥६॥ जीवा ! तू तुझा खरा व्यापार प्रभुभक्तीचा व्यापार कर आणि प्रभुनामाचा लाभ करून घे; नाहीतर तुझ्यावर अखेर पश्चाताप करण्याची पाळी येईल. अवगुण सोडून दे. सद्गुण जोड व मूळ तत्त्व जो प्रभू परमात्मा त्यास प्राप्त कर. ॥७॥ हे जीवा ! तू धर्मरूपी भूमीत सत्याचरणाची पेरणी करण्याची शेती कर. जर तू जगातून जाताना प्रभुप्राप्तीचा लाभ करून घेशील तरच लोक तुला सत्याचा व्यापारी समजतील. ॥८॥ ज्याला प्रभू परमात्म्याच्या कृपेने सतगुरू प्राप्त झाला तोच हे विचार ग्रहण करू शकेल. तोच प्रभुनामाचे स्मरण करेल, नामश्रवण करेल व नामाचा व्यवहार करेल. ॥९॥ जीवनात कधी लाभ होतो, कधी तोटा होतो. अनंत काळापासूनची ही जगारहाटी चालत आली आहे. नानक सांगतात, जे प्रभू परमात्म्यास आवडते तेच करणे उचित होय, त्यानेच मोठेपण प्राप्त होते. ॥१०॥१३॥

॥ आसा महला १ ॥

चारे कुंडा दूढीआ को नीम्ही मैडा ॥
जे तुधु भावै साहिबा तू मै हउ तैडा ॥१॥
दरु बीभा मै नीम्हि को कै करी सलामु ॥
हिको मैडा तू धणी साचा मुखि नामु ॥१॥रहाउ ॥
सिधा सेवनि सिध पीर मागहि रिधि सिधि ॥
मै इकु नामु न वीसरै साचे गुर बुधि ॥२॥
जोगी भोगी कापडी किआ भवहि दिसंतर ॥
गुर का सबदु न चीन्हही ततु सारु निरंतर ॥३॥
पंडित पाथे जोइसी नित पढ़हि पुराणा ॥
अंतरि वसतु न जाणन्ही घटि ब्रहमु लुकाणा ॥४॥
इकि तपसी बन महि तपु करहि नित तीरथ वासा ॥
आपु न चीनहि तामसी काहे भए उदासा ॥५॥

इकि बिंदु जतन करि राखदे से जती कहावहि ॥
 बिनु गुर सबद न छूटही भ्रमि आवहि जावहि ॥६॥
 इकि गिरही सेवक साधिका गुरमती लागे ॥
 नामु दानु इसनानु द्रिडु हरि भगति सु जागे ॥७॥
 गुर ते दरु घरु जाणीऐ सो जाइ सित्राणै ॥
 नानक नामु न वीसरै साचे मनु मानै ॥८॥१४॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४१८)

शब्दार्थ : कुंडा – दिशा; ढूढीआ – शोधले; नीम्ही – नाही; मैडा – माझा; तैडा – तुझा; बीभा – अन्य; हिको – एकमेव; सिधा – सिद्धी; सिग – सिद्ध; पीर – प्रभू; मागहि – मागतात; कापडी – एक साधना पंथ; चीन्हही – ओळखला; पाधे – उपाध्याय; जोइसी – ज्योतिषी; लुकाणा – लपलेला; नित – नित्य; गिरही – गृहस्थ, संसारी; सित्राणे – ज्ञानी;

भावार्थ : मी सारे जग, चारही दिशा धुंडाळल्या. मला माझा म्हणावा असा कोणीही आढळला नाही. हे प्रभो! जर तुला आवडेल तर तू माझा स्वामी हो, मी तुझा चाकर होतो. ॥१॥ मी अन्य कोणाच्याही दारी सलाम करावयास जाणार नाही. माझा तूच एकमात्र धनी आहेस. केवळ तुझेच नाम सदैव माझ्या मुखी असेल. सिद्ध व पीर होण्यासाठी सिद्धी प्राप्त केलेल्या महायोग्यांची जीव सेवा करतात व त्यांच्याकडे ऋद्धी, सिद्धी प्राप्त व्हावी म्हणून प्रार्थना करतात. मी तुझ्याकडे एवढीच याचना करतो की सतगुरूच्या उपदेशाने प्राप्त झालेल्या प्रभुनामाचा मला कधीही विसर पडू नये. ॥२॥ योगी, भोगी, कापडी दश दिशांतरात प्रभुप्राप्तीसाठी हिंडत असतात पण त्यांना सतगुरूकडून प्रभुनाम प्राप्त होत नाही. त्यांना हेही कळत नाही की प्रभुनाम हेच सर्व तत्त्वांचे सार आहे. प्रभुनाम हाच प्रभुप्राप्तीचा सर्वश्रेष्ठ मार्ग आहे. ॥३॥ पंडित, पुरोहित सदैव पोथ्या पुराणे वाचत असतात. पण ते आपले अंतर्मन जाणत नाहीत. त्यात सुप्तरूपात परमेश्वर वास करत आहे. हेही जाणत नाहीत. ॥४॥ कोणी वनात जाऊन तप करून तपस्वी होतात, कोणी तीर्थाच्या ठिकाणी जाऊन राहतात. पण आपल्या तामसी स्वभावामुळे ते आपल्या आत्मस्वरूपास ओळखत नाहीत. अशा लोकांच्या विरक्त होण्याला काहीही अर्थ नाही. ॥५॥ कोणी योगाद्वारे वीर्यरक्षण करून स्वतःस जितेंद्रिय म्हणवतात. पण सतगुरूकडून प्रभुनामाची प्राप्ती झाल्याशिवाय ह्या मोहमायेमुळे उत्पन्न झालेला भ्रम नष्ट होत नाही व जन्ममरणाच्या चक्रातून सुटका होत नाही. ॥६॥ काही संसारी लोक आपल्या गृहस्थ धर्माचे पालन करत असतानाच सतगुरूकडून प्राप्त झालेल्या प्रभुनामाची साधना करून प्रभू परमात्म्याची सेवा करत असतात. ते प्रभुनामाचे दान करतात. प्रभुनामाच्या स्नानाने आपले अंतःकरण निर्मल करतात आणि प्रभू परमात्म्याची भक्ती करून मोहमायेपासून सदैव सावध राहतात. ॥७॥ जो सतगुरूकडून उपदेश ग्रहण करून स्वतःचे आत्मस्वरूप जाणतो. प्रभू परमात्मा आपल्या अंतःकरणातच वास करतो. तेच त्याचे निवासस्थान आहे हे जाणतो, तोच खरा ज्ञानी पुरुष होय. नानक म्हणतात, हे प्रभो! मला प्रभुनामाचे कधीही विस्मरण होऊ नये व माझे मन सदैव प्रभू परमात्म्याशी एकरून होऊन राहावे. ॥८॥१४॥

॥ आसा महला १ ॥

मनसा मनहि समाइले भउजलु सचि तरणा ॥ आदि जुगादि दइआलु तू ठाकुर तेरी सरणा ॥१॥
 तू दातौ हम जाचिका हरि दरसनु दीजै ॥ गुरमुखि नामु धिआईऐ मन मंदरु भीजै ॥१॥रहाउ ॥
 कूड़ा लालचु छोडीऐ तउ साचु पछाणै ॥ गुर कै सबदि सामाईऐ परमारथु जाणै ॥२॥
 इहु मनु राजा लोभीआ लुभतउ लोभाई ॥ गुरमुखि लोभु निवारीऐ हरि सिउ बणि आई ॥३॥

खंड ३ [१८९]

कलरि खेती बीजीऐ किउ लाहा पावै ॥ मनमुखु सचि न भीजई कूडु कूड़ि गडावै ॥४ ॥
लालचु छोडहु अंधिहो लालचि दुखु भारी ॥साचौ साहिबु मनि वसै हउमै बिखु मारी ॥५ ॥
दुबिधा छोडि कुवाटडी मूसहुगे भाई ॥ अहिनिंसि नामु सलाहीऐ सतिगुर सरणाई ॥६ ॥
मनमुख पथरु सैलु है ध्रिगु जीवणु फीका ॥ जल महि केता राखीऐ अभ अंतरि सूका ॥७ ॥
हरि का नामु निधानु है पूरै गुरि दीआ ॥ नानक नामु न वीसरै मथि अंग्रितु पीआ ॥८ ॥१५ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४१९)

शब्दार्थ : मनसा – मनीषा; दातौ – देणारा; जाचिका – याचक; लुभातउ – लोभाविष्ट होतो; कलरि – उजाड, माळरान; भीजई – भिजते; गडावै – ग्रस्त होणे; अंधिहो – अंधळ्यांनो; कुवाटडी – कुमार्ग; मूसहुगे – फसवले जाल; पथरु – पत्थर, दगड; सैलु – शैल, टेकडी, शिळा; केता – कितीही वेळ; अभ – पाणी; मथि – मन्थन करून.

भावार्थ : मनामध्ये निर्माण होणारी लालसा मनातच नष्ट केली तरच सदैव अस्तित्वमान असलेल्या प्रभू परमात्म्याशी एकरूप होऊन हा भवसागर तरून जाणे शक्य होईल. सृष्टीच्या उत्पत्तीच्याही आधीपासून अस्तित्वमान असलेला, युगांच्याही आधीपासून असलेल्या दयाळू प्रभू परमात्म्या तूच माझा स्वामी आहेस. मी तुला शरण आलो आहे. ॥१ ॥ हे प्रभू परमात्मा तू दाता आहेस, मी याचक आहे. हे हरी मला दर्शन दे. हे जीवा ! सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करून नामस्मरण केल्याने मन प्रभुभक्तीच्या रसात भिजून जाते. ॥१ ॥रहाउ ॥ हे जीवा ! ही खोटी लालसा सोड तरच तुला सत्यरूप प्रभू परमात्म्याची ओळख होईल. जो सतगुरूकडून प्राप्त झालेल्या प्रभुनामाशी एकरूप झाला त्यासच परमार्थाचे ज्ञान प्राप्त होते. ॥२ ॥ हे मन, शरीररूपी नगराचा राजा, अत्यंत लोभी आहे. तो सदैव लोभातच लिप्त होऊन राहतो. जो सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करतो त्याच्या मनातील लोभ, लालसा नष्ट होते व त्याचे मन प्रभू परमात्म्याशी एकरूप होतो. ॥३ ॥ अरे वेड्या वाळवंटात बी पेरून काय लाभ होणार ? तसेच स्वेच्छाचारी जीवाचे आहे. तो कधीच सत्यरूप प्रभूशी एकरूप होत नाही. तो सदैव असत्यातच रममाण होतो. ॥४ ॥ हे मायेने अंध झालेल्या जीवा ! लालसा सोड, ह्या लालसेनेच जीवास खूप दुःख भोगावे लागते. मनातील अहंकाराचे विष नष्ट केल्यानंतरच सत्यरूप प्रभू परमात्मा मनात वास करतो. ॥५ ॥ हे बंधू ! मनाची द्विधा अवस्था सोड, द्वैतभावातून बाहेर पड नाहीतर ही मोहमाया तुला फसवून मोहपाशात अडकविल. सतगुरूस शरण जा आणि सदैव मनात प्रभुनामाचे चिंतन कर. ॥६ ॥ स्वेच्छाचारी जीवाचे हृदय पाषाणासारखे कठोर असते. अशा जीवाच्या नीरस, बेचव जीवनाचा धिक्कार असो. ज्याप्रमाणे दगड कितीही वेळ पाण्यात बुडवून ठेवला तरी तो आतून कोरडाच असतो, त्याप्रमाणे स्वेच्छाचारी जीवास प्रभुनामाची कितीही महती सांगितली तरी त्याच्या अंतरात मुळीच प्रकाश पडत नाही. तो सदैव मायेतच मस्त होऊन राहतो. ॥७ ॥ प्रभुनाम हे पूर्ण सतगुरूकडून प्राप्त झालेले सर्व सुखाचे भांडार आहे. नानक सांगतात, असा जीव सदैव प्रभुनामाचे मंथन करून, मनन-चिंतन करून प्रभुरूपी अमृत प्राप्त करतो. ॥८ ॥१५ ॥

॥ आसा महला १ ॥

चले चलणहार वाट वटाइआ ॥

धंधु पिटे संसारु सचु न भाइआ ॥१ ॥

किआ भवीऐ किआ दूढीऐ गुर सबदि दिखाइआ ॥

ममता मोहु विसरजिआ अपनै घरि आइआ ॥१ ॥रहाउ ॥

सचि मिलै सचिआरु कूड़ि न पाईऐ ॥

खंड ३ [१९०]

सचे सिउ चितु लाइ बहुड़ि न आईए ॥२॥
 मोइआ कउ किआ रोवहु रोइ न जाणहू ॥
 रोवहु सजु सलाहि हुकमु पछाणहू ॥३॥
 हुकमी वजहु लिखाइ आइआ जाणीए ॥
 लाहा पलै पाइ हुकमु सिजाणीए ॥४॥
 हुकमी पैधा जाइ दरगह भाणीए ॥
 हुकमे ही सिरि मार बंदि रबाणीए ॥५॥
 लाहा सचु निआउ मनि वसाईए ॥
 लिखिआ पलै पाइ गरबु वजाईए ॥६॥
 मनमुखीआ सिरि मार वादि खपाईए ॥
 ठगि मुठी कूड़िआर बंन्हि चलाईए ॥७॥
 साहिबु रिदै वसाइ न पछोतावही ॥
 गुनहां बखसणहारु सबदु कमावही ॥८॥
 ननकु मंगै सचु गुरमुखि घालीए ॥
 मै तुझ बिनु अवरु न कोइ नदरि निहालीए ॥९॥१६॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४१९)

शब्दार्थ : चलणहार – चालणारे, यात्रेकरू; वाट – संसाराची वाट; वटाइआ – सोडून; किआ – का; विसरजिआ – विसर्जित केले; बहुड़ि – पुन्हा; मोइआ – मेलेला; हुकमी – आज्ञेने; वजहु – मजुरी, भक्ती; पलै – पदरात; सिजाणीए – ओळखतो; पैधा – सन्मान वस्त्र; गरबु – गर्व, अहंकार, ताठा; वजाईए – दूर करणे; वादी – भांडण; ठगि – ठक; मुठी – लुडणे; बंन्ही – बांधून; बखसणहारु – क्षमा करणारा; मंगै – मागतो; घालीए – प्राप्त होतो.

भावार्थ : ह्या जगात जन्मलेले, संसाराची वाट चालताना, प्रभू परमात्म्यास विसरल्याने भलतीकडेच चालले आहेत. मोहमायेने फसून संसारात नाना धंदे करण्यातच त्यांना रुची वाटते. त्यांना सत्यरूप प्रभूची भक्ती आवडत नाही. ॥१॥ प्रभुप्राप्तीसाठी इकडे तिकडे त्याला शोधत हिंडण्याची काय गरज? सतगुरूकडून प्रभुनाम प्राप्त झाल्यास प्रभू परमात्मा आपल्या अंतःकरणातच आहे हे कळून येते व मनातील मोह, माया नष्ट होऊन जीव आपल्या स्वगृही म्हणजे प्रभू परमात्म्याशी एकरूप होऊन जातो. ॥१॥ रहाउ ॥ सत्याचरण करणाऱ्यास सत्यरूप प्रभू परमात्मा प्राप्त होतो असत्यात रममाण होणाऱ्यास तो कधीही प्राप्त होत नाही. सत्यरूप प्रभू परमात्म्याशी चित्त एकाग्र केल्यान जीवाची जन्ममरणाच्या चक्रातून सुटका होते. ॥२॥ अरे वेड्या जीवा ! मेलेल्यांसाठी का रडतोस ? तुला रडण्याचा खरा अर्थच कळला नाही. सत्यरूप प्रभू परमात्मा प्राप्त करण्यासाठी व्याकूळ होऊन रडावे. प्रभू परमात्म्याची आज्ञा, इच्छा जाणण्यासाठी कासावीस होऊन रडावे. ॥३॥ ज्याच्या नशिबी प्रभू परमात्म्याने प्रभुभक्तीचा लेख लिहिला आहे, त्याचेच जगात येणे सार्थ होय. कारण प्रभूची आज्ञा जाणणे हाच जीवनातला खरा लाभ आहे. ॥४॥ जर प्रभू परमात्म्याची इच्छा असेल व जीवाच्या प्रभुभक्तीमुळे जीव प्रभू परमात्म्यास आवडेल तर तो जीवास आपल्या दरबारात बोलावून सन्मान वस्त्र देऊन त्यास आपल्या जवळ स्थान देईल. जे असत्याचरण करतात ते त्याला आवडत नाहीत त्यांना तो कठोर शिक्षा करतो. ॥५॥ जो आपले मन प्रभू परमात्म्याशी एकरूप करतो, त्यास प्रभू परमात्म्याकडून न्याय व धर्माची प्राप्ती होते. ज्याने आपल्या मनातील अहंकाराचा त्याग केला, त्याच्या भाग्यात प्रभुप्राप्तीचा योग लिहिला जातो. ॥६॥ पण स्वेच्छाचारी जीव मोहमायेकडून, विषयविकाररूपी

दरोडेखोरांकडून लुटला जातो. तो प्रपंचात झगडे करत राहतो. तो यमदूतांकडून बांधून नेला जातो व त्यास प्रभू परमात्म्याकडून कठोर शिक्षा प्राप्त होते. ॥७॥ हे जीवा ! तू आपल्या हृदयात जर प्रभू परमात्म्यास स्थापित केलेस तर तुझ्यावर पश्चात्ताप करण्याची पाळी येणार नाही. सर्व गुन्हांची क्षमा करणारे प्रभुनाम तुला प्राप्त होईल. ॥८॥ हे प्रभो ! हा नानक, तुझ्याकडे सत्यरूप नामाची याचना करतो. सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करून मला ते प्राप्त होवो. हे प्रभो ! मला तुझ्याशिवाय अन्य कोणाचाही आधार नाही, माझ्यावर कृपा कर आणि माझे रक्षण कर. ॥९॥१६॥

॥ आसा महला १ ॥

किआ जंगलु दूढी जाई मै घरि बनु हरीआवला ॥

सचि टिकै घरि आइ सबदि उतावला ॥१॥

जह देखा तह सोइ अवरु न जाणीऐ ॥

गुर की कार कसाइ महलु पछाणीऐ ॥१॥रहाउ ॥

आपि मिलावै सचु ता मनि भावई ॥

चलै सदा रजाइ अंकि समावई ॥२॥

सचा साहिबु मनि वसै बसिआ मनि सोई ॥

आपे दे वडिआईआ दे तोटि न होई ॥३॥

अबे तबे की चाकरी किउ दरगह पावै ॥

पथर की बेडी जे चडै भर नालि बुडावै ॥४॥

आपनडा मनु वेचीऐ सिरु दीजै नाले ॥

गुरमुखि वसतु पछाणीऐ अपना घरु भाले ॥५॥

जंमण मरणा आखीऐ तिनि करतै कीआ ॥

आपु गवाइआ मरि रहे फिरि मरणु न थीआ ॥६॥

साई कार कमावणी धुर की फुरमाई ॥

जे मनु सतिगुर दे मिलै किनि कीमति पाई ॥७॥

रतना पारखु सो धणी तिनि कीमति पाई ॥

नानक साहिबु मनि वसै सची वडिआई ॥८॥१७॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४२०)

शब्दार्थ : हरीआवला – हिरवेगार; उतावला – सत्वर, लगेच; अबे, तबे – कोण्या लुंग्यासुंग्याची; बेडी – नौका; नालि – निश्चित; आपनडा – आपले; वेचीऐ – देऊन टाकणे; भाले – प्राप्त करतो; तिनि – त्याला; धुर – प्राक्तन.

भावार्थ : प्रभू परमात्म्यास शोधण्यासाठी उगाचच रानावनात कशाला जाऊ ? मी तर माझ्या अंतःकरणातच प्रभुनामाची हिरवीगार वनश्री प्राप्त केली आहे. जो जीव सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करून सत्यरूप प्रभू परमात्म्याशी एकरूप होतो त्याच्या हृदयात तत्काळ प्रभू परमात्म्याचा वास होतो. ॥१॥ जिकडे पाहावे तिकडे मला प्रभू परमात्मा भरून राहिला आहे याची प्रचिती येते. मला सर्वत्र प्रभू परमात्म्याशिवाय अन्य कोणीच दिसत नाही. सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण केल्याने मला प्रभू परमात्म्याच्या स्थानाचे ज्ञान प्राप्त झाले आहे तो माझ्या हृदयातच वास करतो ह्याचे मला ज्ञान झाले आहे. ॥१॥रहाउ ॥ हे सत्यरूप प्रभू जेव्हा तूच स्वतः जीवास आपल्याशी एकरूप करून घेतोस, तेव्हा जीवाच्या मनात

प्रभुभक्तीचीच आवड निर्माण होते. जो जीव सदैव प्रभू परमात्म्याच्या आज्ञेप्रमाणे आचरण करतो, त्यासच प्रभू परमात्मा आपल्याजवळ स्थान देतो. ॥२॥ ज्याच्या हृदयात सत्यरूप प्रभू परमात्मा स्वतः वास करतो, त्यासच प्रभू आपल्या अंतःकरणात वास करत असल्याची प्रचिती येते. त्यास हेही कळून येते, की प्रभू परमात्माच जीवास मोठेपण देतो त्यास सर्व सुखाचा खजिना देतो. पण एवढे सर्व देऊनही त्याच्या भांडारात काहीही कमी होत नाही. ॥३॥ हे जीवा ! भलत्या सलत्याची चाकरी करून तू प्रभू दरबारी कसा पोहोचशील ? अरे दगडांनी भरलेल्या नावेत चढलास तर तू निश्चितच बुडशील. जो मोहमायेत रममाण झाला त्याचा सर्वनाश अटळ आहे. ॥४॥ हे जीवा ! तुला जर प्रभू परमात्मा प्राप्त करावयाचा असेल तर सतगुरुचरणी तू तुझे मस्तक अर्पण कर, त्याच्या चरणी तुझे मन अर्पण कर, सर्वस्व अर्पण कर. सतगुरुच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करून तू स्वस्वरूपास जाण व आपल्याच हृदयात असलेल्या प्रभू परमात्म्यास प्राप्त कर. ॥५॥ हे जन्ममरणाचे चक्र त्या प्रभू परमात्म्याने त्या कर्त्या पुरुषानेच निर्माण केले आहे, ज्याने आपल्या मनातील अहंकार नष्ट केला त्याची ह्या जन्ममरणाच्या चक्रातून सुटका होते. ॥६॥ प्रत्येक जीवाने प्रभू परमात्म्याने त्याच्यासाठी नेमून दिलेले कार्य करावे. ज्याने आपले मन, आपले सर्वस्व सतगुरुचरणी समर्पित केले त्याचे मोल कोणीही करू शकणार नाही. ॥७॥ प्रभू परमात्माच अशा रत्नांची पारख करतो व त्यांचे योग्य मूल्यमापन करतो. नानक सांगतात, ज्याच्या मनात प्रभू परमात्मा वास करतो, त्यास तो प्रतिष्ठा, मानसन्मान प्राप्त करून देतो. ॥८॥ १७॥

॥ आसा महला १ ॥

जिन्ही नामु विसारिआ दूजै भरमि भुलाई ॥

मूलु छोडि डाली लगे किआ पावहि छाई ॥१॥

बिनु नावै किउ छूटीऐ जे जाणै कोई ॥

गुरमुखि होइ त छूटीऐ मनमुखि पति खोई ॥१॥ रहाउ ॥

जिन्ही एको सेविआ पूरी मति भाई ॥

आदि जुगादि निरंजना जन हरि सरणाई ॥२॥

साहिबु मेरा एकु है अवरु नही भाई ॥

किरपा ते सुखु पाइआ साचे परथाई ॥३॥

गुर बिनु किनै न पाइओ केती कहै कहाए ॥

आपि दिखावै वाटडीं सची भगति द्विडाए ॥४॥

मनमुखु जे समझाईऐ भी उझड़ि जाए ॥

बिनु हरि नाम न छूटसी मरि नरक समाए ॥५॥

जनमि मरै भरमाईऐ हरि नामु न लेवै ॥

ता की कीमति ना पवै बिनु गुर की सेवै ॥६॥

जेही सेव कराईऐ करणी भी साई ॥

आपि करे किसु आखीऐ वेखै वडिआई ॥७॥

गुर की सेवा सो करे जिसु आपि कराए ॥

नानक सिरु दे छूटीऐ दरगड पति पाए ॥८॥ १८॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४२०)

शब्दार्थ : किउ – कसे, कोणत्या मार्गाने; वाटडी – मार्ग, वाट; उझड़ि – कुमार्गावर; जेही – जशी, ज्या प्रकारची; खंड ३ [१९३]

कराईए – करवतो; करणी – करावे लागते; आखिरे – वर्णन करून सांगणे; वेखै – पाहतो; छुटीए – सुटका होते, मुक्तता होते.

भावार्थ : जे प्रभुनाम विसरतात व द्वैतभावाने भ्रमित होऊन मोहमायेत मग होतात त्यांचे हे करणे म्हणजे मुळास सोडून फांद्यास कवटाळून बसण्यासारखे आहे. मूळ प्रभू परमात्मा आहे. मोहमाया ही त्याने निर्माण केलेल्या फांद्या आहेत. मोहमायेत अडकून बसलेल्यास प्रभू परमात्म्याची कृपाछाया कशी बरे प्राप्त होणार ? ॥१॥ जो कोणी हे जाणेल की प्रभुनामात लीन झाल्याशिवाय मोहमायेच्या पाशातून मुक्तता होणे केव्हाही शक्य नाही, तो सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे वागून मोहमायेतून मुक्त होतो. स्वेच्छाचारी जीव मात्र आपली प्रतिष्ठा गमावून बसतो. ॥१॥ राहाउ ॥ ज्याने त्या एकमेव प्रभू परमात्म्याची सेवाभक्ती केली तोच खरा सुबुद्ध होय. असा प्रभुसेवक त्या अनादी, सदैव अस्तित्वमान निर्मल परमपवित्र प्रभू परमात्म्यास शरण जातो. ॥२॥ हे बंधू! माझा प्रभूच केवळ सदैव अस्तित्वमान आहे, अन्य कोणीही नाही. त्या सत्यरूप प्रभू परमात्म्याच्या कृपेनेच आत्मिक सुखाची प्राप्ती होते. ॥३॥ कोणी काहीही सांगो सतगुरूच्या मार्गदर्शनाशिवाय प्रभुप्राप्ती होत नाही. प्रभू परमात्माच स्वतः जीवास मुक्तीचा मार्ग दाखवतो व प्रभू भक्ताच्या मनातील भक्तिभाव दृढ करतो. ॥४॥ स्वेच्छाचारी जीवास कोणीही कितीही समजावले, तरी त्याची पावले कुमार्गाकडेच वळतात. प्रभुनामाशिवाय मुक्ती नाही. नामविहीन जीव-मेल्यावर नरकात जाऊन पडतात. ॥५॥ जो प्रभुनामाचे स्मरण करत नाही, तो जन्ममृत्यूच्या चक्रात फिरत राहतो, सतगुरूची सेवा केल्याशिवाय प्रभुनामाची महती कळत नाही. ॥६॥ तो प्रभू परमात्मा जीवाकडून जशी सेवा करवून घेतो तशीच सेवा त्यास करावी लागते. सर्व काही करणारा प्रभू परमात्मा स्वतःच आहे. त्याची महती तोच जाणतो. अन्य कोणीही त्याच्या महतीचे वर्णन करू शकत नाही. तो प्रभू परमात्मा ज्यास जशी प्रेरणा देतो, तशी सेवा तो करतो. नानक सांगतात, सर्वस्व समर्पण करून मुक्त होणाऱ्यासच प्रभू परमात्म्याच्या दरबारात सन्मान प्राप्त होतो. ॥८॥ १८ ॥

॥ आसा महला १ ॥

रूडो ठाकुर माहरो रूडी गुरबाणी ॥
वडै भागि सतिगुरु मिलै पाईए पदु निरबाणी ॥१॥
मै ओल्हगीआ ओल्हगी हम छोरू थारे ॥
जिउ तूं राखहि तिउ रहा मुखि नामु हमारे ॥१॥ राहाउ ॥
दरसन की पिआसा घणी भाणै मनि भाईए ॥
मेरे ठाकुर हाथि वडिआईआ भाणै पति पाईए ॥२॥
साचउ दूरि न जाणीए अंतरि है सोई ॥
जह देखा तह रवि रहे किनि कीमति होई ॥३॥
आपि करे आपे हरे वेखै वडिआई ॥
गुरमुखि होइ निहालीए इउ कीमति पाई ॥४॥
जीवदिआ लाहा मिलै गुर कार कमावै ॥
पूरबि होवै लिखिआ ता सतिगुरु पावै ॥५॥
मनमुख तोटा नित है भरमहि भरमाए ॥
मनमुखु अंधु न चेतई किउ दरसनु पाए ॥६॥

ता जगि आइआ जाणीए साचै लिव लाए ॥
 गुर भेटे पारसु भए जोती जोति मिलाए ॥७ ॥
 अहिनिंसि रहै निरालमो कार धुर की करणी ॥
 नानक नामि संतोखीआ राते हरि चरणी ॥८ ॥१९ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४२१)

शब्दार्थ : रूडो – सुंदर; माहरो – श्रेष्ठ; वडै भागि – महाभाग्याने; ओल्हागीआ – सेवकांचा; छोरू – बालक; थारे – तुझे; पिआसा – तहान; घणी – खूप, तीव्र; भाणै – आज्ञा, इच्छा; हाथि – हातात; निहालीए – न्याहाळतो, पाहतो; इउ – अशा प्रकारे; भरमहि – भ्रमात; चेतई – चिंतन करणे; पारसु – परीस; राते – रममाण झाला; निरालमो – विरक्त.

भावार्थ : हे प्रभो ! तू सुंदर आहेस, सर्वश्रेष्ठ आहेस. सतगुरूकडून प्राप्त झालेले तुझे नामही सुंदर आहे. महाभाग्याने सतगुरू प्राप्त होतो व त्याच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण केल्याने निर्वाणपद प्राप्त होते. ॥१ ॥ हे प्रभो ! मी तुझ्या सेवकांचा सेवक आहे. मी तुझा अजाण बालक आहे. जसे तू ठेवशील तसा मी राहीन. माझ्या मुखाने सदैव तुझ्या नामाचा उच्चार व्हावा. ॥१ ॥ रहाउ ॥ तुझ्या दर्शनाची मला तीव्र ओढ लागली आहे. तुझ्या आज्ञेत राहणारे भक्तच तुला आवडतात. हे प्रभो ! एखाद्यास मोठेपण देणे तुझ्याच हाती आहे. तुझ्याच इच्छेने जीवास प्रतिष्ठा प्राप्त होते. ॥२ ॥ हे जीवा ! तो प्रभू परमात्मा तुझ्यापासून दूर आहे असे मुळीच समजू नकोस. तो तुझ्या अंतःकरणातच आहे. तू जिकडे पाहशील तेथे तो रममाण झालेला तुला दिसेल. त्याची किंमत कोण कशी करणार ? कोणाच्यातही ती क्षमता नाही. ॥३ ॥ तो प्रभू परमात्मा निर्माण करतो. संभाळही तोच करतो व आपले हे सामर्थ्यही तोच अलिप्तपणे पाहतो. सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करून तू प्रभू परमात्म्यास न्याहाळून पाहा. तुला त्याचे श्रेष्ठत्व समजून येईल. ॥४ ॥ सतगुरूची सेवा केल्याने ह्याच जन्मात प्रभू परमात्म्याची प्राप्ती होते. पण ज्याच्या नशिबी पूर्वकर्मानुसार तसे लिहिले असेल त्यासच सतगुरू प्राप्त होतो. ॥५ ॥ स्वेच्छाचारी जीव मोहमायेने अंध होऊन आत्मिक उन्नतीला पारखा होऊन, मोहमायेने उत्पन्न झालेल्या भ्रमातच फिरत राहतो. असा स्वेच्छाचारी जीव प्रभू परमात्म्याचे स्मरणही करीत नाही. अशा जीवास प्रभुदर्शन घडणे शक्य तरी आहे का ? ॥६ ॥ जो जीव प्रभू परमात्म्याशी आपले चित्त एकाग्र करतो त्याच्या जीवनाचे सार्थक होते. प्रभू परमात्म्याशी एकरूप झाल्याने भक्त स्वतःच परीस बनतो. तो स्वतः प्रभू परमात्म्याच्या परमज्योतीत विलीन होतो व इतरांनाही तो प्रभूसेवेस प्रवृत्त करतो. ॥७ ॥ नानक सांगतात, जो मोहमायेपासून विरक्त राहून प्रभू परमात्म्याने नेमून दिलेले कार्य करीत राहतो, तो प्रभुचरणी लीन होऊन संतोषपूर्ण जीवन जगतो. ॥८ ॥१९ ॥

॥ आसा महला १ ॥

केता आखणु आखीए ता के अंत न जाणा ॥
 मै निधरिआ धर एक तूं मै ताणु सताणा ॥१ ॥
 नानक की अरदासि है सच नामि सुहेला ॥
 आपु गइआ सोझी पई गुर सबदी मेला ॥१ ॥ रहाउ ॥
 हउभै गरबु गवाईए पाईए वीचारु ॥
 साहिब सिउ मनु मानिआ दे साचु अधारु ॥२ ॥
 अहिनिंसि नामि संतोखीआ सेवा सचु साई ॥

खंड ३ [१९५]

ता कउ बिघनु न लागई चालै हुकमि रजाई ॥३॥
 हुकमि रजाई जो चलै से पवै खजानै ॥
 खोटे ठवर न पाइनी रले जूठानै ॥४॥
 नित नित खरा समालीऐ सचु सउदा पाईऐ ॥
 खोटे नदरि न आवनी ले अगनि जलाईऐ ॥५॥
 जिनी आतमु चीनिआ परमातमु सोई ॥
 एको अंम्रित बिरखु है फलु अंम्रितु होई ॥६॥
 अंम्रित फलु जिनी चाखिआ सचि रहे अघाई ॥
 तिना भरमु न भेदु है हरि रसन रसाई ॥७॥
 हुकमि संजोगी आइआ चलु सदा रजाई ॥
 अउगणिआरे कउ गुणू नानकै सचु मिलै वडाई ॥८॥२०॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४२१)

शब्दार्थ : केता – कितीही; आखणू – वर्णन करणे; निधरिआ – निराश्रित, निराधार; ताणु – बल; सताणु – सबल, सशक्त; सुहेला – सुखी, संतुष्ट; सोझी – सुबुद्धी; मेला – प्राप्त झाला; बिघनु – विघ्न; चालै – चालतो वागतो; ठवर – स्थान; रले – रंगून जातो; जुठानै – वाईट संगत; आवनी – येणे; बिरखु – वृक्ष; अघाइ – तृप्त; तिना – त्याचा; रसन – नाममृत; रसाइ – आस्वाद घेतला.

भावार्थ : प्रभू परमात्म्याचे कोणीही कितीही वर्णन केले तरी त्याचा पार कोणासही लागत नाही. हे प्रभो ! मी एक निराधार जीव मला केवळ तुझाच आधार आहे. तुझ्याच बळामुळे मी सबल झालो आहे. ॥१॥ नानकाची तुझ्या चरणी एकच प्रार्थना आहे, की त्याला सत्यरूप प्रभू परमात्म्याच्या नामाचे सुख प्राप्त व्हावे. ॥१॥ रहाउ ॥ जो आपल्या मनातील अहंकार नष्ट करतो, त्यास सुबुद्धी प्राप्त होते व सतगुरुद्वारा तो प्रभुनामाशी एकरूप होऊन जातो. हे जीवा ! तू तुझ्या मनातील अहंकार, गर्व नष्ट कर. त्यामुळे तुला सदसद्विवेक बुद्धी प्राप्त होईल. जेव्हा सत्यरूप प्रभू परमात्म्याशी तुझे मन तादात्म्य पावेल त्याच वेळी तुला प्रभू परमात्म्याचा आधार प्राप्त होईल. ॥२॥ हे जीवा ! तू रात्र-दिवस प्रभुनामात संतोष मानून प्रभू परमात्म्याची सेवा कर. जो प्रभू परमात्म्याच्या आज्ञेत राहतो, त्याच्या मार्गात कोणतेही विघ्न येत नाही. ॥३॥ जो प्रभू परमात्म्याच्या आज्ञेप्रमाणे आचरण करतो, त्यास प्रभुनामाचा खरा खजिना प्राप्त होतो. जो कुकर्मात, मोहमायेत रंगून जातो अशा खोट्या नाण्यांना प्रभू दरबारात स्थान प्राप्त होत नाही. ॥४॥ हे जीवा ! सदैव प्रभुनामाचे खरे नाणे जपून ठेव. त्यानेच तुला सत्यरूप प्रभू परमात्मा प्राप्त होईल. खोट्या नाण्याकडे प्रभू परमात्मा पाहतही नाही. त्यास भट्टीत आगीत जाळून टाकतात. ॥५॥ ज्याने स्वतःचे आत्मरूप जाणले तो परमात्म्याशी एकरूप होतो. तो एकमेव प्रभू परमात्मा अमृताचा वृक्ष आहे. त्या वृक्षाचे नामरूपी फळही अमृताचेच असते. ॥६॥ ज्याने हे प्रभुनामरूपी अमृत मधुर फळ चाखले, तो प्रभुकृपेस प्राप्त होतो. ज्याने हरिरसाची चव घेतली, त्याचे मन कधीही मोहमायेच्या भ्रमाने भ्रमित होत नाही. ॥७॥ हे जीवा ! तू तुझ्या पूर्वकर्माच्या पुण्याईने प्रभू परमात्म्याच्या कृपेस पात्र झालास, आता त्याच्या आज्ञेत राहून त्याच्या आज्ञेप्रमाणे आचरण कर. नानक सांगतात, असे केल्याने तुझ्यातील अवगुण नष्ट होऊन सतगुण प्राप्त करून तू प्रभू दरबारात प्रतिष्ठा प्राप्त करशील. ॥८॥२०॥

॥ आसा महला १ ॥

मनु रातउ हरि नाइ सचु वखाणिआ ॥
लोका दा किआ जाइ जा तुधु भाणिआ ॥१ ॥
जउ लगु जीउ पराण सचु धिआईऐ ॥
लाहा हरि गुण गाइ मिलै सुखु पाईऐ ॥१ ॥रहाउ ॥
सची तेरी कार देहि दइआल तूं ॥
हउ जीवा तुधु सालाहि मै टेक अधारु तूं ॥२ ॥
दरि सेवकु दरवानु दरदु तूं जाणही ॥
भगति तेरी हैरानु दरदु गवावही ॥३ ॥
दरगह नामु हदूरि गुरमुखि जाणसी ॥
वेला सचु परवाणु सबदु पछाणसी ॥४ ॥
सतु संतोखु करि भाउ तोसा हरि नामु सेइ ॥
मनहु छोडि विकार सचा सचु देइ ॥५ ॥
सचे सचा नेहु सचे लाइआ ॥
आपे करे निआउ जो तिसु भाइआ ॥६ ॥
सचै सची दाति देहि दइआलु है ॥
तिसु सेवी दिनु राति नामु अमोलु है ॥७ ॥
तूं उतमु हउ नीचु सेवकु कांडीआ ॥

नानक नदरि करेहु मिलै सचु वांडीआ ॥८ ॥२१ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४२१)

शब्दार्थ : रातउ – रत झाले, रंगून गेले; भाणिआ – आवडले; जउ लगु – जोपर्यंत; लाहा – लाभ; कार – सेवा; जीवा – जगतो; सालाही – स्तुती, स्तवन; टेक – आश्रय; दरवानु – द्वारपाल; दरदु – दुःख, व्यथा; हैरानु – आश्चर्यकारक; हदुरि – समक्ष; वेला – वेळ; परवाणू – स्वीकृत; भाउ – प्रेम; तोसा – पाथेरा, शिदोरी; सेइ – तोच; नेहु – स्नेह, प्रेम; सचै – परमात्मा; निआउ – न्याय; दाति – देणगी; कांडीआ – म्हणवतो; वांडीआ – होईल.

भावार्थ : जर एखाद्याचे मन प्रभू परमात्म्याच्या नामात रंगून गेले व तो तुझी स्तुतिगीते गाऊ लागला, ते त्याला आवडले तर त्यात लोकांचे काय गेले ? ॥१ ॥ जोपर्यंत माझ्या जीवात जीव आहे, तोपर्यंत मी सत्यरूप प्रभू परमात्म्याची आराधना करतच राहणार. कारण हरीचे गुण गायल्याने प्रभुभक्तास आत्मिक सुखाचा लाभ होतो. ॥१ ॥रहाउ ॥ हे दयाळा, तुझी खरी सेवा तू मला दे, मी तुझ्या सेवेनेच तर जीवन जगतो आहे. तूच माझ्या जीवनाचा आधार आहेस. तुझाच मला आश्रय आहे. ॥२ ॥ हे प्रभो ! मी तुझ्या दारीचा द्वारपाल आहे. तूच माझी व्यथा जाणतोस. तुझी भक्ती मोठी आश्चर्यजनक आहे. तुझ्या भक्तीने माझी सर्व व्यथा दूर झाली. ॥३ ॥ सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण केल्यानेच हे ज्ञान प्राप्त होते, की प्रभू परमात्म्याच्या दरबारात केवळ प्रभुनामाचे स्मरण करणाऱ्याचाच स्वीकार केला जातो. ज्याने गुरूच्या उपदेशाने, नामाचे माहात्म्य जाणले त्याचेच जीवन सार्थकी लागले. ॥४ ॥ जो सत्य, संतोष व प्रेमभावाची शिदोरी घेऊन जीवनाची वाटचाल करतो, त्यासच प्रभुनामाची प्राप्ती होते. जर मनातील मोहमाया, विषयविकार नष्ट केले, तर सत्यरूप प्रभू परमात्मा जीवास सत्याचे दान देईल. ॥५ ॥ प्रभू परमात्म्यानेच सत्याविषयीचा खरा प्रेमभाव जीवाच्या मनात उत्पन्न केला आहे. सत्याविषयीचे

प्रेम कोणास द्यावयाचे ह्याचाही न्याय तोच करतो. जो त्यास योग्य वाटतो, आवडतो त्यासच तो प्रभुनामाचे प्रेम प्रदान करतो. ॥६॥ तो सत्यरूप प्रभू दयाळू होऊन सत्याचे दान देतो. हे जीवा ! तू रात्र-दिवस त्याची सेवा कर. प्रभुनाम हे अमोल आहे. ॥७॥ नानक म्हणतात, हे प्रभो ! तू सर्वश्रेष्ठ आहेस. मी स्वतःस तुझा तुच्छ सेवक म्हणवतो. माझ्यावर कृपा कर आणि मला तुझ्याशी, तुझ्या सत्यरूपाशी एकरूप करून घे. ॥८॥२१॥

॥ आसा महला १ ॥

आवण जाणा किउ रहै किउ मेला होई ॥
जनम मरण का दुखु घणो नित सहसा दोई ॥१॥
बिनु नावै किआ जवना फिटु धिगु चतुराई ॥
सतिगुर साधु न सेविआ हरि भगति न भाई ॥१॥रहाउ ॥
आवणु जावणु तउ रहै पाईए गुरु पूरा ॥
राम नामु धनु रासि देइ बिनसै भ्रमु कूरा ॥२॥
संत जना कउ मिलि रहै धनु धनु जसु गाए ॥
आदि पुरखु अपरंपरा गुरमुखि हरि पाए ॥३॥
नटूए सांगु बणाइआ बाजी संसारा ॥
खिनु पलु बाजी देखीए उझरत नही बारा ॥४॥
हउमै चउपडि खेलणा झूठे अहंकारा ॥
सभु जगु हारै सो जिणै गुर सबदु वीचारा ॥५॥
जिउ अंधुलै हथि टोहणी हरि नामु हमारै ॥
राम नामु हरि टेक है निसि दउत सवारै ॥६॥
जिउ तूं राखहि तिउ रहा हरि नाम अधारा ॥
अंति सखाई पाइआ जन मुकति दुआरा ॥७॥
जनम मरण दुख मेटिआ जपि नामु मुरारे ॥
नानक नामु व वीसरै पूरा गुरु तारे ॥८॥२२॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४२२)

शब्दार्थ : आवण जावण – जन्म-मरण; मेला – मिलन; सहसा – संशय, शंका; होई – द्वैतभाव; फिटु – व्यर्थ; धिगु – धिक्कार; पाइए – प्राप्त होणे; कूरा – खोटा; नटूए – नटाने; सांगु – सोंग; बाजी – खेळ; उझरत – नष्ट होणे; बारा – वेळ; चउपडि – सारीपाट; जिणै – जिंकणे; टोहणी – लाठी; निसि दउत – रात्र-दिवस; मेटिआ – नष्ट केले.

भावार्थ : ह्या जन्ममरणाच्या चक्रातून कशी सुटका होईल व प्रभू परमात्म्याशी मिलन कसे होईल ? द्वैतभावामुळे माणसाच्या मनातून संशय निर्माण होतो व त्यामुळे जन्ममरणाचे दुःख अधिकच तीव्र होते. ॥१॥ प्रभुनामाशिवाय जीवन व्यर्थ होय. सारी हुशारी, शहाणपण धिक्कारार्ह आहे. अशा जीवाने कधी संतजनांची सेवा केली नाही. प्रभू परमात्म्याची भक्तीही त्याला कधी आवडली नाही. ॥१॥रहाउ ॥ पूर्णगुरू प्राप्त झाल्यावरच जन्ममरणाचे चक्र थांबते. पूर्णगुरू भक्तास रामनामरूपी धन देतो व त्यामुळे मनातील सारे मोहमायेने निर्माण केलेले खोटे भ्रम नष्ट होतात. जो प्रभुसेवक संतसंजनांच्या संगतीत राहून प्रभू परमात्म्याचे धन्य धन्य असे यशोगीत गातो. तो सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करून त्या अपार आदी पुरुष प्रभू

परमात्म्यास प्राप्त करतो. ॥३॥ ज्या प्रमाणे नट नाना सोंगे घेऊन घडीभर खेळ करून दाखवतो, त्या प्रमाणेच त्या नटवर प्रभूने हा संसाररूपी खेळ मांडला आहे. हा खेळ फारच अल्पकाळ टिकणारा आहे, तो नष्ट होण्यास जराही वेळ लागणार नाही. ॥४॥ जीव खोट्या अहंकाराचे, अभिमानाचे फासे घेऊन जीवनाचा सारीपाटाचा खेळ खेळतो. पण ह्या खेळात सारेच जण हरतात. फक्त तोच जिंकतो जो सतगुरूकडून प्राप्त झालेल्या विचारानुसार आचरण करतो व प्रभुनामात तल्लीन होतो. ॥५॥ ज्या प्रमाणे अंधळ्यास काठीचा आधार असतो त्याप्रमाणे हे जीवा ! प्रभुनामाचा आधारच रात्रं-दिवस तुझा संभाळ करील. ॥६॥ ज्याने जीवनाच्या अंतिम क्षणापर्यंत रक्षण करणाऱ्या प्रभू परमात्म्यासारखा साथी प्राप्त केला, त्या प्रभुसेवकाचा मुक्तीचा मार्ग मोकळा झाला. ॥७॥ त्या मुरारीच्या प्रभू परमात्म्याच्या नामजपाने जन्ममरणाचे दुःख नष्ट होते. नानक सांगतात, हे जीवा ! तू प्रभुनाम विसरू नकोस. पूर्णगुरू तुला ह्या भवसागरातून तारून नेईल. ॥८॥२२॥

॥ आसा महला ३ असटपदीआ घरु २ ॥

१ ओअंकार सतिगुर प्रसादि ॥

(ईश्वर एक आहे. तो ओंकारस्वरूप आहे. सतगुरूकृपेने तो प्राप्त होतो.)

सासतु बेदु सिंघ्रिति सरु तेरा सुरसरी चरण समाणी ॥
 साखा तीनि मूलु मति रावै तूं तां सरब विडाणी ॥१॥
 ता के चरण जपै जनु नानकु बोले अंघ्रित बाणी ॥१॥रहाउ ॥
 तेतीस करोडी दास तुम्हारे रिधि सिधि प्राण अधारी ॥
 ता के रूप न जाही लखणे किआ करि आखि वीचारी ॥२॥
 तीनि गुणा मेरे जुग ही अंतरि चारे तेरीआ खाणी ॥
 करमु होवै ता परम पदु पाईए कथे अकथ कहाणी ॥३॥
 तूं करता कीआ सभु तेरा किआ को करे पराणी ॥
 जा कउ नदरि करहि तूं अपणी साई सचि समाणी ॥४॥
 नामु तेरा सभु कोई लेतु है जेती आवण जाणी ॥
 जा तुधु भावै ता गुरमुखि बूझै होर मनमुखि फिरै इआणी ॥५॥
 चारे वेद ब्रहमे कउ दीए पड़ि पड़ि करे वीचारी ॥
 ता का हुकमु न बूझै बपुड़ा नरकि सुरगि अवतारी ॥६॥
 जुगह जुगह के राजे कीए गावहि करि अवतारी ॥
 तिन भी अंतु न पाइआ ता का किआ करि आखि वीचारी ॥७॥
 तूं सचा तेरा कीआ सभु साचा देहि त साचु वखाणी ॥
 जा कउ सचु बुझावहि अपणा सहजे नामि समाणी ॥८॥१॥२३॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. ४२२)

शब्दार्थ : सासतु – शास्त्रे; बेदु – वेद; सिंघ्रिति – स्मृती; सरु – सरोवर; सुरसरी – गंगानदी; समाणी – सामावलेले; साखा – शाखा, फांद्या; मूलु – मूलतः, स्वभावतः; रावै – रमते; विडाणी – आश्चर्यकारक, नवलपूर्ण; करोडी – कोटी; प्राण आधारी – प्राणायाम करणारे योगी; लखणे – पाहणे; चारे – चार; तेरिआ – तुझ्या; खाणी – योनी; जेती – जीतके; बुझै – जाणतो; होर – अन्य; इआणी – अज्ञानी, मूर्ख; जुगहजुगह – युगानुयुगे; देहि – दिलेस.

खंड ३ [१९९]

भावार्थ : हे प्रभो ! तुझ्या नामरूपी सरोवरात सर्व शास्त्रे, वेद, स्मृती सारे काही सामावलेले आहेत. तुझे चरण हेच मला गंगानदीसारखे पवित्र वाटते. माणसाची बुद्धी ही त्रिगुणात्मक मायेने संसाराशी बांधली गेली आहे. पण सारे काही निर्माण करूनही तू मात्र त्यापासून अलिप्त आहेस हे एक नवलच आहे. ॥१॥ दास नानक तुझ्या चरणाचे स्मरण करतो. तुझ्या अमृतरूपी नामाचाच उच्चार करतो. ॥१॥ रहाउ ॥ हे प्रभो ! तेहतीस कोटी देवदेवता तुझे सेवक आहेत. योगी प्राणाचे, श्वासाचे नियमन करून ऋद्धी सिद्धी प्राप्त करतात पण ह्यापैकी कोणासही तुझे स्वरूप समजू शकले नाही. मग अन्य कोण विचार करून तुझे वर्णन करू शकेल ? कोणीही नाही. ॥२॥ तू निर्माण केलेल्या ह्या जगात सत्त्व, रज, तम हे तीन गुण तूच निर्माण केले आहेस. उत्पत्तीचे चारही स्रोत. (स्वेदज, अंडज, जारज व उद्भीज) हेही तूच निर्माण केले आहेस. पण ह्या पैकी कोणीही तुला जाणू शकले नाही. ज्याच्या पूर्वलिखित भाग्यात लिहिले असेल, तोच तुझी सेवा करून, तुझ्या कृपेने परमपद प्राप्त करून, तुझ्या अवर्णनीय रूपाचे थोडेफार वर्णन करू शकेल. ॥३॥ हे प्रभो ! तूच सारे काही करणारा कर्तापुरुष आहेस. सारे काही तूच करतोस. बिचारा जीव काय करू शकणार. तू ज्याच्यावर कृपा करतोस तो तुझ्या सत्यरूपात सामावून जातो. तुझ्याशी एकरूप होऊन जातो. ॥४॥ जन्मणारे व मरणारेही सारे तुझे नामस्मरण करतात. पण जे तुला आवडतात तेच सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करून तुला जाणतात. बाकी लोक अज्ञानाने मोहमायेत फसून स्वेच्छाचारी बनतात. ॥५॥ चारी वेदांचा अभ्यास करूनही प्रत्यक्ष ब्रह्मदेवालाही तुझे ज्ञान झाले नाही. बिचारा स्वर्ग नरकाच्याच फेऱ्यात फिरत राहिला. ॥६॥ युगा युगात अवतरलेले श्रेष्ठ पुरुष ज्यांना लोक प्रत्यक्ष प्रभू परमात्म्याचा अवतार समजत होते, त्यांनाही तुझा पार लागला नाही. मग हे प्रभो ! मी तरी विचार करून काय वर्णन करणार ? ॥७॥ हे प्रभो ! तूच केवळ सत्य आहेस. तू निर्माण केलेले हे सारे विश्व हे तुझेच सत्यरूप आहे. जर तू मला तशी बुद्धी दिलीस, तरच मी तुझ्या सत्यरूपाचे काहीसे वर्णन करू शकेन. पण हे प्रभो ! तू ज्यास तुझ्या सत्यरूपाचे ज्ञान देतोस तो सहजसमाधीत जाऊन तुझ्या स्वरूपात लीन होतो. ॥८॥ ११ ॥ २३ ॥

॥ आसा महला ३ ॥

सतिगुर हमरा भरमु गवाइआ ॥ हरि नामु निरंजनु मंनि वसाइआ ॥
 सबदु चीनि सदा सुखु पाइआ ॥१॥
 सुणि मन मेरे ततु गिआनु ॥
 देवण वाला सभ बिधि जाणै गुरमुखि पाईऐ नामु निधानु ॥१॥ रहाउ ॥
 सतिगुर भेटे की वडिआई ॥ जिनि ममता अगनि त्रिसना बुझाई ॥
 सहजे माता हरिगुण गाई ॥२॥
 विणु गुर पूरे कोइ न जाणी ॥ माइआ मोहि दूजै लोभाणी ॥
 गुरमुखि नामु मिलै हरि बाणी ॥३॥
 गुर सेवा तपां सिरि तपु सारु ॥ हरि जीउ मनि वसै सभ दूख विसारणहारु ॥
 दरि साचै दीसै सचिआरु ॥४॥
 गुर सेवा ते त्रिभवण सोझी होइ ॥ आपु पछाणि हरि पावै सोइ ॥
 साची बाणी महलु परापति होइ ॥५॥
 गुर सेवा ते सभ कुल उधारे ॥ निरमल नामु रखै उरिधारे ॥

साची सोभा साचि दुआरे ॥६ ॥

से वडभागी जि गुरि सेवा लाए ॥ अननिदिनु भगति सचु नामु द्रिडाए ॥

नामे उधरे कुल सबाए ॥७ ॥

नानकु साचु कहै वीचारु ॥ हरि का नामु रखहु उरिधारि ॥

हरि भगती राते मोख दुआरु ॥८ ॥२ ॥२४ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४२३)

शब्दार्थ : भरमु – भ्रम; चीनि – चिंतन; वडीआई – भाग्य, मोठेपण; जिनि – ज्याने; माता – मस्त, रममाण, मग्न; तपांसिरि – तपाहून; सारू – श्रेष्ठ; सोझी – जाण, ज्ञान; राते – रंगला.

भावार्थ : सतगुरूने माझ्या मनातील मोहमायेमुळे उत्पन्न झालेला भ्रम नष्ट केला व माझ्या मनात प्रभू परमात्म्याच्या पवित्र नामाची गोडी निर्माण केली. ज्याने सतगुरूकडून प्राप्त झालेल्या प्रभुनामाचे चिंतन केले तो सदैव सुखी होतो. ॥१ ॥ हे माझ्या मना ! तू हे तत्त्वज्ञान ऐक. तो दाता प्रभू देण्याचे सर्व मार्ग, सर्व प्रकार जाणतो पण घेणारा मात्र सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करून प्रभुनामाचे भांडार प्राप्त करू शकतो. ॥१ ॥रहाउ ॥ सतगुरू भेटल्याचा मोठा लाभ हा की, त्यामुळे मनातील मोहमायारूपी तृष्णा व विषयविकाराचा अग्नी नष्ट होतो व जीव सहजसमाधी अवस्थेत नतमस्तक होऊन प्रभू परमात्म्याची गुण स्तवने गातो. ॥२ ॥ सतगुरू प्राप्त झाल्याशिवाय प्रभू परमात्म्याचे ज्ञान होऊ शकत नाही कारण बाकी सारे जीव द्वैतभावात लिप्त होऊन मोहमायेच्या मागे लागले आहेत. ॥३ ॥ गुरूची सेवा हे सर्व तपाहून श्रेष्ठ तप आहे. सतगुरूची सेवा केल्याने मनातील सर्व दुःखांचा विसर पडतो. सत्याचरण करणाऱ्यास सत्यरूप प्रभू परमात्म्याच्या दारी सन्मान प्राप्त होतो. ॥४ ॥ जो सतगुरूची सेवा करतो, त्याला त्रिभुवनाचे ज्ञान प्राप्त होते. ज्यास स्वस्वरूपाचे ज्ञान झाले त्यास प्रभू परमात्मा प्राप्त होतो. सत्यरूप प्रभूच्या नामस्मरणाने प्रभूच्या दरबारात स्थान प्राप्त होते. ॥५ ॥ जो सतगुरूची सेवा करतो, तो आपल्या सर्व कुलाचा उद्धार करतो. जो प्रभू परमात्म्याचे पवित्र नाम आपल्या हृदयात दृढपणे धारण करतो, त्यास सत्यरूप प्रभू परमात्म्याच्या द्वारी सन्मान प्राप्त होतो. ॥६ ॥ सतगुरूने ज्यास प्रभू परमात्म्याच्या सेवेस प्रवृत्त केले, तो खरोखर भाग्यवान होय. त्याच्या मनात सदैव सत्यरूपी प्रभुनामाची भक्ती दृढ होते. तो प्रभुनामाच्या साहाय्याने आपल्या सर्व कुलाचा उद्धार करतो. ॥७ ॥ नानक हा सत्यविचार सांगतात, की हे बंधू ! तू सदैव प्रभुनाम आपल्या अंतःकरणात दृढपणे धारण कर. हरिभक्तीत रंगून गेल्याने मोक्षाचे द्वार उघडते. ॥८ ॥२ ॥२४ ॥

॥ आसा महला ३ ॥

आसा आस करे सभु कोई ॥ हुकमै बूझै निरासा होई ॥

आसा विचि सुते कई लोई ॥ सो जागै जागावै सोई ॥१ ॥

सतिगुरि नामु बुझाइआ विणु नावै भुख न जाई ॥

नामे त्रिसना अगनि बुझै नामु मिलै तिसै रजाई ॥१ ॥रहाउ ॥

कलि कीरति सबदु पछानु ॥ एहा भगति चूकै अभिमानु ॥

सतिगुरु सेविए होवै परवानु ॥ जिनि आसा कीती तिस नो जानु ॥२ ॥

तिसु किआ दीजै जि सबदु सुणाए ॥ करि किरपा नामु मंनि वसाए ॥

इहु सिरु दीजै आपु गवाए ॥ हुकमै बूझे सदा सुखु पाए ॥३ ॥

आपि करे तै आपि कराए ॥ आपे गुरमुखि नामु वसाए ॥

खंड ३ [२०१]

आपि भुलावै आपि मारगि पाए ॥ सचै सबदि सचि समाए ॥४ ॥
 सचा सबदु सची है बाणी ॥ गुरमुखि जुगि जुगि आखि वखाणी ॥
 मनमुखि मोहि भरमि भोलाणी ॥ बिनु नावै सभ फिरै बउराणी ॥५ ॥
 तीनि भवन महि एका माइआ ॥ मूरखि पड़ि पड़ि दूजा भाउ द्रिडाइआ ॥
 बहु करम कमावै दुखु सबाइआ ॥ सतिगुरु सेवि सदा सुखु पाइआ ॥६ ॥
 अंघ्रितु मीठा सबदु वीचारि ॥ अनदिनु भोगे हउमै मारि ॥
 सहजि अनंदि किरपा धारि ॥ नामि रते सदा सचि पिआरि ॥७ ॥
 हरि जपि पड़ीए गुर सबदु वीचारि ॥ हरि जपि पड़ीए हउमै मारि ॥
 हरि जपीए भइ सचि पिआरि ॥ नानक नामु गुरमति उर धारि ॥८ ॥३ ॥२५ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४२३)

शब्दार्थ : आसा – आशा; निरासा – निराशा; सुते – झोपतात; लोई – लोक; जागावै – जागे करतो; रजाई – आज्ञा;
 परवानु – स्वीकार; कीती – केली; तिस – त्यारा; दीजै – द्यावे, देऊ; भोलाणी – भुलला; बउराणी – वेडा;
 सबाइआ – सर्व; पिआरि – प्रेम.

भावार्थ : सर्व लोक कशा ना कशाची आशा करत असतात. इच्छा करत असतात पण ही सर्व खोटी माया असते. ज्याला प्रभू परमात्म्याच्या आज्ञेने हे ज्ञान प्राप्त होते तो ह्या सर्व मायेपासून निरिच्छ होतो, विरक्त होतो. इतर लोक मोहमायेतच निद्रिस्त राहतात. ज्यांना प्रभू परमात्मा स्वतः जागे करतो तेच ह्या मोहनिद्रेतून जागा होतात. ॥१ ॥ सतगुरूकडूनच प्रभुनामाचे ज्ञान प्राप्त होते. प्रभुनामाशिवाय मोहमायेची, विषयविकारांची भूक नष्ट होत नाही. प्रभुनामाने मायेचा, विकाराचा अग्नी विझून जातो. पण प्रभू परमात्म्याच्या कृपेनेच नामाची प्राप्ती होते. ॥१ ॥रहाउ ॥ कलियुगात प्रभुनामानेच प्रभू परमात्म्याचे ज्ञान होते. प्रभूची भक्ती केल्याने मनातील अहंकाराचा नाश होतो. जो सतगुरूची सेवा करतो. त्याचाच प्रभू परमात्म्याकडून स्वीकार होतो. हे जीवा ? ज्याने ही आशांरूपी माया उत्पन्न केली, त्याला, त्या प्रभू परमात्म्यास ओळख. ॥२ ॥ ज्याने प्रभुनाम ऐकवले व आपल्या कृपेने प्रभुनाम माझ्या मनात दृढ केले त्या सतगुरूस मी काय बरे अर्पण करावे ? आपल्या मनातील अहंकार नष्ट करून विनम्रभावे त्यास आपले सर्वस्व अर्पण करावे. प्रभू परमात्म्याची आज्ञा जाणल्याने सदैव सुखाची प्राप्ती होते. ॥३ ॥ प्रभू परमात्माच सर्व काही करतो व करवून घेतो. जो सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करतो. प्रभू परमात्म्याची भक्ती करतो, त्याच्या मनात प्रभू परमात्मा स्वतः प्रभूनाम स्थापित करतो. जीवांना तोच मोहमायेत भुलवतो व त्यांना परत सन्मार्गावरही तोच आणतो. प्रभुनामरूपी सत्य शब्दानेच जीव सत्यरूप प्रभू परमात्म्यात लीन होऊन जातो. ॥४ ॥ प्रभू परमात्म्याची वाणी सत्य आहे. प्रभुनामही सत्य आहे. सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण केल्याने त्याचे उच्चारण करता येते. युगानुयुगे हेच चालत आले आहे. स्वेच्छाचारी जीव मात्र मोहमायेला भुलून संसारचक्रात फिरत राहतो. प्रभुनामाशिवाय सारा संसार वेड्यासारखा मोहमायेत फिरत राहतो. ॥५ ॥ सर्व त्रिभुवन एकट्या मायेने व्यापून टाकले आहे. मूर्ख लोक मायेच्या नादी लागून आपल्या मनातील द्वैतभाव दृढ करतात. मायेत अडकून केलेली सर्व कर्मे अखेर दुःखासच कारण होतात. जो सतगुरूची सेवा करतो तो सदैव सुख प्राप्त करतो. ॥६ ॥ प्रभुनामाचे चिंतन अमृतासमान मधुर फलदाई होते. ज्याने आपल्या मनातील अहंकार नष्ट केला तो सदैव प्रभुनामरूपी अमृताचा रसास्वाद उपभोगतो. ज्याच्यावर प्रभू परमात्मा कृपा करतो तो सहजसमाधीचा आनंद प्राप्त करतो. जो प्रभू नामात रंगून गेला तो सदैव प्रभुप्रेमात लीन होऊन राहतो. ॥७ ॥ हे बंधू ! तू सतगुरूचा उपदेश, त्याच्याकडून प्राप्त झालेले प्रभुनाम आपल्या मनात दृढपणे धारण

करून प्रभुनामाचा सदैव जप कर. प्रभू परमात्म्याचा नाम जप केल्याने अहंकार नष्ट होतो. प्रभुनामाच्या अखंड स्मरणाने मनात प्रभू परमात्म्याविषयी आदरयुक्त भीती व सत्यरूप प्रभुविषयीचे प्रेम मनात जागृत होते. नानक सांगतात, सतगुरूने प्रदान केलेले प्रभुनाम हृदयात दृढपणे धारण करावे. ॥८॥३॥२५॥

॥ रागू आसा महला ३ असटपदीआ घरु ८ काफ़ी ॥

१ ओअंकार सतिगुर प्रसादि ॥

ईश्वर एकच आहे. तो ओंकार स्वरूप आहे. सतगुरूकृपेने प्राप्त होतो.

गुर ते सांति ऊपजै जिनि त्रिसना अगनि बुझाई ॥
 गुर ते नामु पाईए वडी वडिआई ॥१॥
 एको नामु चेति मेरे भाई ॥
 जगतु जलंदा देखि कै भजि पए सरणाई ॥१॥रहाउ ॥
 गुर ते गिआनु ऊपजै महा ततु बीचारा ॥
 गुर ते घरु दरु पाइआ भगती भरे भंडारा ॥२॥
 गुरमुखि नामु धिआईए बूझै वीचारा ॥
 गुरमुखि भगति सलाह है अंतरि सबदु अपारा ॥३॥
 गुरमुखि सूखु ऊपजै दुखु कदे न होई ॥
 गुरमुखि हउमै मारीए मनु निरमलु होई ॥४॥
 सतिगुरि मिलिऐ आपु गइआ त्रिभवण सोझी पाई ॥
 निरमल जोति पसरि रही जोती जोति मिलाई ॥५॥
 पूरै गुरि समझाइआ मति ऊतम होई ॥
 अंतरु सीतलु सांति होइ नामे सुखु होई ॥६॥
 पूरा सतिगुरु तां मिलैजां नदरि करेई ॥
 किलविख पाप सभ कटीअहि फिरि दुखु बिघनु न होई ॥७॥
 आपणै हथि वडिआईआ दे नामे लाए ॥
 नानक नामु निधानु मनि वसिआ वडिआई पाए ॥८॥४॥२६॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. ४२४)

शब्दार्थ : सांति – शांती; उपजै – प्राप्त होते; जलंदा – जळताना; भजिपए – पळत गेलो; महा ततु – परमतत्त्व, मूळ तत्त्व; सलाह – स्तवन, स्तुती; किलबिख – किल्मिष, संशय; नामे लाए – नामसाधनेस लावतो.

भावार्थ : सतगुरूद्वारा मोहमायेची तृष्णा व विषयविकाराचा अग्नी विझून जातो व मनाला शांती प्राप्त होते. सतगुरूकडून प्रभुनामाची प्राप्ती होते. प्रभुनामच जगात सर्वश्रेष्ठ आहे. ॥१॥ हे माझ्या बांधवा! तू सदैव त्या एकमात्र प्रभू परमात्म्याचे चिंतन कर. सारे जग मोहमायेने व विषयविकाराने जळताना पाहून मी चटकन सतगुरूला शरण गेलो ॥१॥रहाउ ॥ सतगुरूकडूनच आत्मज्ञान प्राप्त होते. परमतत्त्वाचा विचार प्राप्त होतो. सतगुरूच्या कृपेनेच मला माझ्या अंतःकरणात प्रभू परमात्मा वास करतो आहे ह्याचे ज्ञान झाले. सतगुरूकृपेनेच मी माझ्या अंतःकरणात प्रभुनामाचा खजिना भरून घेतले. ॥२॥

सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करून प्रभुनामाच्या स्मरणाने प्रभू परमात्म्याचे ज्ञान प्राप्त होते. सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे प्रभू परमात्म्याचे चिंतन व गुणगान केल्याने अंतःकरणात अपार प्रभू परमात्म्याचे नाम वास करते. ॥३॥ सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण केल्याने आत्मिक सुख प्राप्त होते. कधीही दुःख भोगावे लागत नाही. सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण केल्याने अहंकार नष्ट होऊन मन निर्मळ होते. ॥४॥ सतगुरू प्राप्त झाल्याने व अहंकार नष्ट झाल्याने समस्त त्रैलोक्याचे ज्ञान प्राप्त होते. अंतःकरणात प्रभू परमात्म्याच्या परमज्योतीचा प्रकाश पसरतो व जीवात्मारूपी ज्योत परमात्म्याच्या परमज्योतीत विलीन होते. ॥५॥ पूर्णगुरूच्या उपदेशाने भक्ताची मती, बुद्धी उत्तम होते. अंतःकरणात शीतल अशी शांती निर्माण होते. प्रभुनामाच्या प्राप्तीमुळे आत्मिक सुखाची प्राप्ती होते. ॥६॥ ज्याच्यावर प्रभू परमात्म्याची कृपा होते, त्यासच सतगुरूची प्राप्ती होते. सर्व संशयाचा, सर्व पापांचा नाश होतो. परत कधीही भवदुःख भोगावे लागत नाही. ॥७॥ सारी महानता प्रभू परमात्म्याच्या हातात आहे. कोणाला महानता द्यायची ते तोच ठरवतो. ज्यास ती द्यायची असे तो ठरवतो, त्यास तो प्रभुनाम देऊन भक्ती करावयाची प्रेरणा देतो. नानक सांगतात, ज्याचे अंतःकरण प्रभुनामाच्या भांडाराने भरून जाते. त्यास परलोकात सन्मान प्राप्त होतो. ॥८॥४॥२६॥

॥ आसा महला ३ ॥

सुणि मन मंनि वसाइ तूं आपे आइ मिलै मेरे भाई ॥
 अनदिनु सची भगति करि सचै चितु लाई ॥१॥
 एको नामु धिआइ तूं सुखु पावहि मेरे भाई ॥
 हउमै दूजा दूरि करि वडी वडिआई ॥१॥रहाउ ॥
 इसु भगती नो सुरि नर मुनि जन लोचदे विणु सतिगुर पाई न जाइ ॥
 पंडित पडदे जोतिकी तिन बूझ न पाइ ॥२॥
 आपै थै सभु रखिओनु किछु कहणु न जाई ॥
 आपे देइ सु पाईए गुरि बूझ बुझाई ॥३॥
 जीअ जंत सभि तिस दे सभना का सोई ॥
 मंदा किसनो आखीए जे दूजा होई ॥४॥
 इको हुकमु वरतदा एका सिरि कारा ॥
 आपि भवाली दितीअनु अंतरि लोभु विकारा ॥५॥
 इक आपे गुरमुखि कीतिअनु बूझनि वीचारा ॥
 भगति भी ओना नो वखसीअनु अंतरि भंडारा ॥६॥
 गिआनीआ नो सभु सचु है सचु सोझी होई ॥
 ओइ भुलाए किसै दे न भुलन्ही सचु जाणनि सोई ॥७॥
 घर महि पंच वरतदे पंचे वीचारी ॥
 नानक बिनु सतिगुर वसि न आवन्ही नामि हउमै मारी ॥८॥५॥२७॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४२५)

शब्दार्थ : आपे – प्रभू स्वतः; सचै – सत्यस्वरूप; दूजा – द्वैतभाव; इसु – त्याची; सुरि – देवता; लोचदे – इच्छा

करतात; पडदे – वाचतात; जोतिकी – ज्योतिषी; मंदा – मूर्ख, वाईट; इको – प्रभू; वरतदा – आचरण करतो; कारा – कार्य, कर्तव्य; भवाली – भुलवले; दितिअनु – दिलेले; कीतिअनु – कोणास, कित्येकास; ओइ – तोच; किसै – कोणास; पंच – पाच विकार; हउमै – अहंकारास.

भावार्थ : हे बंधू! ऐक, तू आपल्या मनात प्रभुनाम वृढपणे धारण कर. असे केल्याने तो स्वतः येऊन तुला भेटेल. तू सदैव प्रभू परमात्म्याची निष्ठापूर्वक भक्ती कर. तो सत्यस्वरूप प्रभू परमात्मा तुझ्या अंतःकरणात वास करील. ॥१॥ हे माझ्या बंधू! तू त्या एकमेव प्रभुनामाचा जप कर म्हणजे तुला आत्मिक सुख प्राप्त होईल. आपल्या अंतःकरणातील अहंकार, द्वैतभाव नष्ट कर त्यामुळे तू प्रभू दरबारात सन्मान प्राप्त करशील ॥१॥ रहाउ ॥ सारे देव, सारे मुनीजन सर्व मानव प्रभुभक्तीचीच इच्छा करतात, पण सतगुरू भेटल्याशिवाय हे शक्य होत नाही. विद्वान पंडित अनेक ग्रंथ वाचून प्रभू परमात्म्यास जाणण्याचा प्रयत्न करतात. ज्योतिषी ग्रहगणिताने त्यास जाणण्याचा प्रयत्न करतात पण ते कोणीही त्यास जागू शकत नाहीत. ॥२॥ त्या प्रभू परमात्म्याने सर्व काही आपल्या हाती राखून ठेवले आहे. त्याच्या मनात काय आहे हे कोणीही सांगू शकत नाही. सतगुरूकडून मला हे ज्ञान प्राप्त झाले आहे की ज्याला प्रभुनाम द्यावे असे त्या प्रभू परमात्म्यास वाटते त्यासच तो ते स्वतः देतो. ॥३॥ सारे जीव हे प्रभू परमात्म्यानेच निर्माण केले आहेत. तो सर्वांना सर्व काही देतो. तो प्रत्येक जीवाच्या अंतरात वास करतो म्हणून कोणासही वाईट म्हणू नये. जर त्याच्या अंतःकरणात प्रभू परमात्म्याशिवाय अन्य कोणी नसेल तर त्यास कदापिही नावे ठेवू नयेत. ॥४॥ सर्वत्र प्रभू परमात्म्याचाच हुकूम चालतो. त्याच्या आज्ञेबाहेर कोणीही काहीही करू शकत नाही. त्याने प्रत्येकाचे माथी त्याचे त्याचे कर्तव्य कर्म लिहून ठेवले आहे. ज्यांना प्रभू परमात्म्याने मोहमायेत भुलवले आहे, ते कामक्रोधादी विकारात रममाण होतात. ॥५॥ काही लोकांना तो सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करण्याची प्रेरणा देतो. त्यांना आत्मज्ञान प्राप्त होते. प्रभू परमात्मा कृपापूर्वक नामधनाचे भांडार देतो. ॥६॥ ज्ञानवान व्यक्तीस हे कळून येते की तो सत्यस्वरूप परमात्माच सर्वत्र भरून राहिला आहे, हेच सत्यज्ञान आहे. असा भक्त कोणी त्यास मोहमायेने भुलवण्याचा प्रयत्न केला तरी त्यास भुलून आपला प्रभुभक्तीचा मार्ग सोडत नाही. ॥७॥ त्याचा शरीरात कामक्रोधादी पंचविकार वास करीत असले, तरी ते पंचविकार त्याच्या ताब्यात असतात. नानक सांगतात, सतगुरूला शरण गेल्याशिवाय हे विकार ताब्यात येत नाहीत. प्रभुनामाद्वारेच अहंकार नष्ट करता येतो. ॥८॥ ॥५॥ ॥२७॥

॥ आसा महला ३ ॥

घरै अंदरि सभु वथु है बाहरि किछु नाही ॥
गुरपरसादी पाईऐ अंतरि कपट खुलाही ॥१॥
सतिगुर ते हरि पाईऐ भाई ॥
अंतरि नामु निधानु है पुरै सतिगुरि दीआ दिखाई ॥१॥ रहाउ ॥
हरि का गाहकु होवै सो लए पाए रतनु वीचारा ॥
अंदरु खोलै दिब दिसटि देखै मुकति भंडारा ॥२॥
अंदरि महला अनेक हहि जीउ करे वसेरा ॥
मन चिंदिआ फलु पाइसी फिरि होइ न फेरा ॥३॥
पारखीआ वथु समालि लई गुर सोझी होई ॥
नामु पदारथु अमुलु सा गुरमुखि पावै कोई ॥४॥
बाहरु भाले सु किआ लहै वथु घरै अंदरि भाई ॥

भरमे भूला सभु जगु फिरै मनमुखि पति गवाई ॥५॥

घरु दरु छोडे आपणा पर घरि झूठा जाई ॥

चोरै वांगू पकडीए बिनु नावै चोटा खाई ॥६॥

जिन्ही घरु जाता आपणा से सुखीए भाई ॥

अंतरि ब्रह्मु पछाणिआ गुर की वडिआई ॥७॥

आपे दानु करे किसु आखीए आपे देइ बुझाई ॥

नानक नामु धिआइ तूं दरि सचै सोभा पाई ॥८॥६॥२८॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४२५)

शब्दार्थ : घरै – शरीरातच; वस्तु – वस्तू; कपट – दार; खुलाही – उघडते; गाहकु – ग्राहक, सेवक; सो – तो; पाए – प्राप्त होते; दिब – दिव्य; दिसटि – दृष्टी; हहि – आहेत; चिंदिआ – इच्छिलेले; पारखीआ – पारख करणाऱ्याने; अमुलु – अमूल्य; भाले – शोधून; लहै – प्राप्त करणे; वांगू – प्रमाणे; जाता – जाणले.

भावार्थ : प्रभुप्राप्तीसाठी लागणाऱ्या सर्व वस्तू, सर्व सामग्री प्रभू परमात्म्याने मानवी शरीर निर्माण करताना त्यात भरून ठेवल्या आहे. त्यासाठी बाहेर कोठेही शोधाशोध करण्याची गरज नाही. सतगुरुकृपेने प्रभुप्राप्तीचा दरवाजा उघडतो. ॥१॥ हे बंधु ! सतगुरुद्वाराच प्रभू परमात्म्याची प्राप्ती होते. पूर्ण सतगुरुच्या कृपेने अंतःकरणात वास करत असलेल्या प्रभुनामाच्या खजिन्याचे ज्ञान होते. ॥१॥ रहाउ ॥ हे जीवा ! तू प्रभुप्राप्तीची कामना धरून त्याचा सेवक बनून प्रभुनामरूपी रत्न प्राप्त करू शकशील. प्रभू परमात्म्याच्या दिव्य दृष्टीने अंतःकरणाचे दरवाजे उघडले जातात व अंतःकरणात गुप्तरीतीने वास करीत असलेला प्रभुनामाचा खजिना दिसू लागतो. ॥२॥ मानवी शरीरातच अनेक स्थाने आहेत. जेथे प्रभू परमात्मा वास करतो हे जो जाणतो त्यास मनोवांच्छित फल प्राप्त होते. व त्याची जन्ममृत्यूच्या चक्रातून सुटका होते. ॥३॥ जे सतगुरुकृपेने ज्ञान प्राप्त करतात ते रत्नपारखी होऊन प्रभुनामरूपी अनमोल रत्न जपून ठेवतात. प्रभुनाम हे अमोल रत्न आहे. ते फारच थोड्या लोकांना, सतगुरुच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करून प्राप्त होते. ॥४॥ जी वस्तू (प्रभू) आपल्या घरातच (शरीरात, अंतःकरणात) आहे ती बाहेर रानावनात शोधून कशी सापडणार ? जो स्वेच्छाचारी जीव मोहमायेच्या भ्रमाने मोहित होऊन सर्व जग हिंडत बसतो, तो प्रभू दरबारी आपली प्रतिष्ठा गमावून बसतो. ॥५॥ ज्याप्रमाणे एखादा मनुष्य आपले घरदार सोडून दुसऱ्याच्याच घरात जातो त्यास चोर समजून मार खावा लागतो. त्याप्रमाणे स्वतःच्या अंतरात असलेल्या प्रभुनामास विसरून मोहमायेच्या पाशात अडकून स्वेच्छाचारी बनलेल्यास दुःखच प्राप्त होते. ॥६॥ ज्याने आपल्या अंतःकरणातच वसत असलेल्या प्रभू परमात्म्यास जाणले, तो सुख प्राप्त करतो. सतगुरुकृपेनेच आपल्या अंतःकरणात वास करणाऱ्या परब्रह्माचे ज्ञान प्राप्त होते. ॥७॥ प्रभू परमात्माच जीवास प्रभुनामाचे दान देतो. तो स्वतःच जीवास आपल्या विषयीचे ज्ञान समजावून देतो. नानक सांगतात, हे जीवा ! तू सदैव प्रभुनामाचे स्मरण कर. त्यामुळे तू प्रभू दरबारात सन्मान प्राप्त करशील. ॥८॥६॥२८॥

॥ आसा महला ३ ॥

आपै आपु पछाणआ सादु मीठा भाई ॥

हरि रसि चाखीए मुकतु भए जिन्हा साचो भाई ॥१॥

हरि जीउ निरमल निरमला निरमल मनि वासा ॥

गुरमती सालाहीए बिखिआ माहि उदासा ॥१॥ रहाउ ॥

बिनु सबदै आपु न जापई सभ अंधी भाई ॥

खंड ३ [२०६]

गुरमती घटि चानणा नामु अंति सखाई ॥२॥
 नामे ही नामि वरतदे नामे वारतारा ॥
 अंतरि नामु मुखि नामु है नामे सबदि वीचारा ॥३॥
 नामु सुणीऐ नामु मंनीऐ नामे वडिआई ॥
 नामु सलाहे नामे सोभा पाई ॥४॥
 नामे ही घटि चानणा नामे सोभा पाई ॥
 नामे ही सुखु ऊपजै नामे सरणाई ॥५॥
 बिनु नावै कोइ न मंनीऐ मनमुखि पति गवाई ॥
 जम पुरि बाधे मारीअहि बिरथा जनमु गवाई ॥६॥
 नामै की सभ सेवा करै गुरमुखि नामु बुझाई ॥
 नामहु ही नामु मंनीऐ नामे वडिआई ॥७॥
 जिस नो देवै तिसु मिलै गुरमती नामु बुझाई ॥
 नानक सभ किछु नावै कै वसि है पूरै भागि को पाई ॥८॥७॥२९॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४२६)

शब्दार्थ : आपै – आपण; आपु – आपल्याला; सादु – स्वाद; साचो – सत्यरूप प्रभू; जिन्हा – ज्याला; भाई – आवडला; सलाहीऐ – स्तुती करावी; बिखिआ – विषयविकार; उदासा – विरक्त; जापाई – आतील ज्ञान; भाई – झाली; चाणना – प्रकाश; सकाइ – सहायक, सखा; वरतदे – आचरण; वरतारा – व्यवहार; मनिऐ – मनन करणे; बाधे – बांधून; नामहू – नामाद्वारा.

भावार्थ : ज्या जीवाने आपले आत्मस्वरूप जाणले त्यास आत्मानंद वाटू लागतो. ज्याला सत्यरूप परमात्म्याची आवड उत्पन्न झाली तो प्रभुनामरसात निमग्न होऊन मुक्त होतो. ॥१॥ प्रभू परमात्मा निर्मलाहून निर्मल आहे व तो निर्मल मनात वास करतो. जो सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करून प्रभू परमात्म्याची स्तुतीस्तोत्रे गातो, त्याचे मन विषयविकारांपासून विरक्त होते. ॥१॥रहाउ ॥ प्रभुनामाशिवाय आत्मस्वरूपाचे ज्ञान प्राप्त होत नाही. प्रभुनामाशिवाय सर्व जग अंधळे आहे. सतगुरूच्या उपदेशाने अंतःकरणारात प्रभुनामाचा प्रकाश पडतो व जीवाचे प्रभुनामाशी सख्य उत्पन्न होते. ॥२॥ जो नामसाधना करतो त्याचे आचरण नाममय होऊन जाते. जीवनाचे सारे व्यवहार तो नामरूपात दंग होऊन करतो. त्याच्या अंतःकरणात प्रभुनाम, मुखात प्रभुनाम व विचारातही प्रभुनामाच भरून राहते. ॥३॥ तो सदैव प्रभुनामाचेच श्रवण करतो व प्रभुनामाचेच मनन करतो. प्रभुनामामुळेच त्यास इह-परलोकी सन्मान प्राप्त होतो. जो प्रभू परमात्म्याची प्रभुनामाद्वारा सदैव, सदा सर्वकाळ स्तुतिस्तोत्रे गातो तो अंती प्रभू दरबारात स्थान प्राप्त करतो ॥४॥ प्रभुनामामुळेच त्याच्या अंतःकरणात आत्मज्ञानाचा प्रकाश पसरतो. प्रभुनामामुळेच तो शोभायमान होतो. नामानेच आत्मिक सुखाची प्राप्ती होते. असा जीव सदैव प्रभुनामात लीन होऊन राहतो ॥५॥ प्रभुनामाशिवाय कोणासही प्रभू दरबारात स्थान प्राप्त होत नाही. त्यास कोणताही सन्मान प्राप्त होत नाही. स्वेच्छाचारी जीव प्रभुदारी आपली प्रतिष्ठा गमवून बसतो. अशा जीवास यमलोकी बांधून शिक्षा प्राप्त होते. त्याचा मानवजन्म वाया जातो. ॥६॥ जो प्रभुनामात तल्लीन झाला त्याची सर्व जग सेवा करते. सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण केल्याने प्रभुनामाचे ज्ञान प्राप्त होते. नामामुळेच नामसाधना करणाऱ्यास मानसन्मान प्राप्त होतो. वास्तविक तो प्रभुनामाचाच सन्मान असतो. प्रभुनामाचेच ते माहात्म्य आहे ॥७॥ ज्यास प्रभू परमात्मा देऊ इच्छितो त्यासच सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे

आचरण करून प्रभुनामाचे ज्ञान प्राप्त होते. नानक सांगतात, जगात सारे काही प्रभुनामाने प्राप्त होते. ज्याचे भाग्य पूर्ण होते त्यासच प्रभुनाम प्राप्त होते. ॥८ ॥७ ॥२९ ॥

॥ आसा महला ३ ॥

दोहागणी महलु न पाइन्ही न जाणनि पिर का सुआउ ॥
 फिका बोलहि ना निवहि दूजा भाउ सुआउ ॥१ ॥
 इहु मनूआ किउ करि वसि आवै ॥
 गुरपरसादी ठाकीऐ गिआन मती घरि आवै ॥१ ॥रहाउ ॥
 सोहागणी आपि सवारीओनु लाइ प्रेम पिआरु ॥
 सतिगुरु कै भाणै चलदीआ नामे सहजि सीगारु ॥२ ॥
 सदा रावहि पिरु आपणा सची सेज सुभाइ ॥
 पिर कै प्रेमि मोहीआ मिलि प्रीतम सुखु पाइ ॥३ ॥
 गिआन अपारु सीगारु है सोभावंती नारि ॥
 सा सभराई सुंदर पिर कै हेति पिआरि ॥४ ॥
 सोहागरी विचि रंगु रखिओनु सचै अलखि अपारि ॥
 सतिगुरु सेवनि आपणा सचै भाइ पिआरि ॥५ ॥
 सोहागणी सीगारु बणाइआ गुण का गलि हारु ॥
 प्रेम पिरमलु तनि लावणा अंतरि रतन वीचारु ॥६ ॥
 भगति रते से ऊतमा जति पति सबदे होइ ॥
 बिनु नावै सभ नीच जाति है बिसटा का कीड़ा होइ ॥७ ॥
 हउ हउ करदी सभ फिरै बिनु सबदै हउ न जाइ ॥
 नानक नामि रते तिन हउमै गई सचै रहे समाइ ॥८ ॥८ ॥३० ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४२६)

शब्दार्थ : दोहागणी – दुर्भागी, दुर्दैवी; पाइन्ही – प्राप्त करणे; सुआउ – आस्वाद, आनंद; फिका – बेचव, खोटे; निवहि – नम्रता; वसि – ताब्यात येणे, वश होणे; ठाकीऐ – स्थिर होते; सवारी ओनु – सावरले, वाचवले; भाणे – आज्ञेत; चलदिआ – चालते, वागते; सिगारु – शृंगार; रावहि – रममाण होते; सभराइ – भाग्यशालिनी; हेति – हेतू, प्रति; सचै – सत्यरूप प्रभू; वणाइआ – बनवला, केला; पिरमलु – परिमल, सुगंध; जति – यती; पति – प्रतिष्ठा.

भावार्थ : दुर्वर्तनी व दुर्दैवी स्त्रीस प्रभुपतीच्या घरी स्थान प्राप्त होत नाही. त्यामुळे ती पतिप्रेमास पारखी होते. ती मिथ्या बोल बोलते व तिच्या अंगी जराही नम्रता नसते. द्वैतभावामुळे तिला मोहमायेचीच गोडी लागते. ॥१ ॥ हे चंचल मन कसे बरे ताब्यात येणार ? सतगुरुकृपेनेच मन स्थिर होते व ते ज्ञानवान होऊन प्रभुमार्गी होते ॥१ ॥रहाउ ॥ सौभाग्यशील सदगुणी स्त्रीस प्रभुपती स्वतः मोहमायेपासून वाचवतो. तिला प्रभुपतीचे प्रेम प्राप्त होते. ती सतगुरुच्या इच्छेप्रमाणे आचरण करते. प्रभूनाम हाच तिचा शृंगार असतो. ॥२ ॥ ती सदैव आपल्या पतिप्रभूशी एकरूप होऊन खरे शय्यासुख उपभोगते. ती आपल्या पति प्रेमाने आनंदित होऊन आपल्या प्रिय पतीच्या मिलनाचे सुख प्राप्त करते. ॥३ ॥ अशी सुदैवी स्त्री प्रभुपतीच्या अपार ज्ञानाच्या शृंगाराने शोभिवंत दिसते. अशी ही भाग्यशालिनी सुंदरी आपल्या पतीचे प्रेम प्राप्त करते. ॥४ ॥ अशा सौभाग्यशालिनीच्या

हृदयात त्या अपार व अलक्ष्य प्रभुपतीचे प्रेम सदैव भरून राहते. ती सतगुरूने सांगितल्याप्रमाणे प्रभुपतीची सेवा करते व सत्यरूप प्रभू पतीच्या प्रेमात रंगून जाते. ॥५॥ सौभाग्यशालिनी स्त्री प्रभुपतीच्या प्रेमाचा सुगंध आपल्या अंगाला लावते व मनात प्रभू चिंतनरूपी रत्न धारण करते. ॥६॥ जो जीव प्रभुभक्तीत रंगून गेला, तोच उत्तम जीव समजावा. प्रभुनामाने मनाच्या विकारावर नियंत्रण प्राप्त करता येते. व त्यामुळेच प्रभू दरबारात प्रतिष्ठा प्राप्त होते. जो प्रभुनामापासून दूर राहतो तो अधम योनीतील विष्टेच्या किड्यासमान असतो. ॥७॥ सारे जीव मी व माझे ह्या अहंकाराने मायेमागे धावत असतात. प्रभुनामाशिवाय अहंकार नष्ट होत नाही. नानक सांगतात, जो प्रभुनामात रंगून गेला, त्याचा अहंकार नष्ट होऊन तो सत्यरूप प्रभू परमात्म्याशी एकरूप होऊन जातो. ॥८॥ ॥८॥ ॥३०॥

॥ आसा महला ३ ॥

सचे रते से निरमले सदा सची सोइ ॥
 ऐथै घरि घरि जापदे आगै जुगि जुगि परगटु होइ ॥१॥
 ए मन रूढे रंगुले तूं सचा रंगु चडाइ ॥
 रुडी बाणी जे रपै ना इहु रंगु लहै न जाइ ॥१॥ राहाउ ॥
 हम नीच मैले अति अभिमानी दूजै भाइ विकार ॥
 गुरि पारसि मिलिऐ कंचनु होए निरमल जोति अपार ॥२॥
 बिनु गुर कोइ न रंगीऐ गुरि मिलिऐ रंगु चडाउ ॥
 गुर कै भै भाइ जो रते सिफती सचि समाउ ॥३॥
 भै बिनु लागि न लगई ना मनु निरमलु होइ ॥
 बिनु भै करम कमावणे झूठे ठाउ न कोइ ॥४॥
 जिसनो आपे रंगे सु रपसी सत संगति मिलाइ ॥
 पूरे गुर ते सतसंगति ऊपजै सहजे सचि सुभाइ ॥५॥
 बिनु संगती सभि ऐसे रहहि जैसे पसु ढोर ॥
 जिन्हि कीते तिसै न जाणन्ही बिनु नावै सभि चोर ॥६॥
 इकि गुण विहाइहि अउगण विकणहि गुर कै सहजि सुभाइ ॥
 गुर सेवा ते नाउ पाइआ वुठा अंदरि आइ ॥७॥
 सभना का दाता एकु है सिरि धंधै लाइ ॥
 नानक नामे लाइ सवारिअनु सबदे लए मिलाइ ॥८॥ ॥९॥ ॥३१॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. ४२६)

शब्दार्थ : रते – रममाण; जापदे – प्रसिद्ध; घरिघरि – सर्वत्र, घरोघर; ऐथै – ह्या संसारात; आगै – परलोकात; रूढे – सुंदर; रंगुले – रंगलेले, प्रेमी, अनुरक्त; रपै – रंगून जाणे; लहै न जाइ – नष्ट होत नाही; सिफती – स्तवन; लागि – कपड्यावर रंग पक्का बसावा म्हणून त्यास आधी तुरटीच्या पाण्याने धुतात त्यास 'लागि' असे म्हणतात; ठाउ – स्थान; पसु – पशू; ढोर – जनावर; विहाइहि – खरेदी करणे; विकणहि – विकून टाकणे; वुठा – वास करणे.

भावार्थ : जो सत्यस्वरूप प्रभू परमात्म्याच्या नामरंगात रंगून गेला, तो निर्मल होतो. त्यास शाश्वत सुख प्राप्त होते. त्याची इहलोकी सर्वत्र कीर्ती होते व परलोकातही तो युगानुयुगे प्रसिद्ध राहतो. ॥१॥ हे प्रभुनामात रंगून गेलेल्या मना ! तू सदैव

प्रभुनामात रंगून राहा. हे सुंदर वाणी ! तुझ्यावर सदैव प्रभुनामाचा सुंदर रंग चढू दे. सदैव प्रभुनामाचा उच्चार होऊ दे. असा रंग कधीही फिका होत नाही. ॥१॥रहाउ ॥ आम्ही जीव द्वैतभावामुळे मोहमायेत फसून नीच व पापी होतो, अहंकारी होतो. सतगुरूरूपी परिस स्पर्शाने आमच्या जीवनाचे सोने झाले. आमच्या अंतःकरणात अपार प्रभूची परम ज्योत प्रगट झाली. ॥२॥ सतगुरूशिवाय मनावर प्रभुनामाचा रंग चढत नाही. गुरूकडूनच प्रभुनामाचा रंग प्राप्त होतो. ज्याच्या मनात प्रभू परमात्म्याविषयी आदरयुक्त भीती निर्माण झाली, तो प्रभूचे स्तवन करण्यात रंगून जाऊन प्रभुरूपात सामावून जातो. ज्याप्रमाणे कपडा रंगवण्यापूर्वी तो तुरटीच्या पाण्यात भिजवल्यामुळे रंग पक्का होतो. त्याप्रमाणे मनात प्रभू परमात्म्याविषयी आदरयुक्त भीती निर्माण झाल्याशिवाय मन निर्मळ होत नाही. प्रभूच्या भीती शिवाय केलेले कर्मकांड खोटे असते, असे केल्याने काहीही प्राप्त होत नाही. ॥४॥ ज्यास प्रभू परमात्मा स्वतः प्रभुनामात रंगवतो तोच संतसंगतीत बसून प्रभुनामात रंगून जातो. पूर्णगुरूच्या कृपेने संत संगत प्राप्त होते व जीव सहजभावात राहून सत्यरूप प्रभूशी एकरूप होतो. ॥५॥ ज्यास संत संगत प्राप्त होत नाही तो पशुतुल्य जीवन जगतो. तो माणूस नव्हे तर निव्वळ जनावरच होय. ज्या प्रभू परमात्म्याने त्यांना उत्पन्न केले त्यास ते जाणत नाहीत. ज्यांना प्रभुनाम प्राप्त झाले नाही ते सारे चोर होत. ॥६॥ काही लोक सतगुरूच्या माध्यमातून प्रभू परमात्माकडून सतगुण प्राप्त करतात व आपल्या अंगचे दुर्गुण टाकून देतात व सहजावस्था प्राप्त करतात. सतगुरूची सेवा केल्याने प्रभुनामाची प्राप्ती होते. त्यांच्या मनात प्रभू परमात्मा वास करतो. ॥७॥ सर्व जीवांना सर्व काही देणारा तो प्रभू परमात्मा एकमात्र दाता आहे. तो सर्व जीवांना उद्योगास लावतो. नानक सांगतात तो प्रभू परमात्माच जीवांना नामाचे दान देऊन मोहमायेपासून त्यांचे रक्षण करतो व त्यांना प्रभुनामात लीन करतो. ॥८॥१॥३१॥

॥ आसा महला ३ ॥

सभ नावै नो लोचदी जिसु क्रिपा करे सो पाए ॥
 बिनु नावै सभु दुखु है सुखु तिसु जिसु मंनि वसाए ॥१॥
 तूं बेअंतु दइआलु है तेरी सरणाई ॥
 गुर पुरे ते पाईए नामे वडिआई ॥१॥रहाउ ॥
 अंतरि बाहरि एकु है बहुबिधि सिंसटि उपाई ॥
 हुकमे कार कराइदा दूजा किसु कहीए भाई ॥२॥
 बुझणा अबुझणा तुधु कीआ इह तेरी सिरि कार ॥
 इकना बखसिहि मेलि लैहि इकि दरगह मारि कढे कूडिआर ॥३॥
 इकि धुरि पवित पावन हहि तुधु नामे लाए ॥
 गुर सेवा ते सुखु ऊपजै सचै सबदि बुझाए ॥४॥
 इकि कुचल कुचील विखली पते नावहु आपि खुआए ॥
 ना ओन सिधि न बुधि है न संजमी फिरहि उतवताए ॥५॥
 नदरि करे जिसु आपणी तिस नो भावनी लाए ॥
 सतु संतोखु इह संजमी मनु निरमलु सबदु सुणाए ॥६॥
 लेखा पडि न पहुचीए कथि कहणै अंतु न पाइ ॥
 गुर ते कीमति पाईए सचि सबदि सोझी पाइ ॥७॥
 इहु मनु देही सोधि तूं गुर सबदि वीचारि ॥

नानक इसु देही विचि नामु निधानु है पाईऐ गुर कै हेति अपारि ॥८ ॥१० ॥३२ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४२७)

शब्दार्थ : लोचदी – इच्छा करतात; बेअंतु – अनंत; हुकमे – आज्ञेने; कराइदा – करतात; बुझणा – समजणे, ज्ञान; तुघु – तूच; इह – हे; मारिकाढे – मारून हकलून देतो; कूडिआर – खोटे, पापी; धुरि – आधीपासून; पवित – पवित्र; कुचल – कुटिल; कुचील – मलिन; विखली पते – विषयविकाराने लिप्त झालेले; उतवताए – डळमळीत; खुआए – वंचित करणे, दूर ठेवणे; ओन – त्यांना; सिधि – सिद्धी, साफल्य; उतवताए – अस्थिरपणे; भवानी – भक्तिभावात; लेखा – लिहिलेले; सोधि – शुद्ध.

भावार्थ : सर्व जण प्रभुनाम प्राप्त व्हावे अशी इच्छा करतात. पण ज्यांच्यावर प्रभू परमात्म्याची कृपा होते त्यांनाच ते प्राप्त होते. प्रभुनामाशिवाय जगात सर्वत्र दुःखच भरलेले आहे. ज्यांनी आपल्या मनात प्रभुनाम दृढ केले तेच सुखी होतात. ॥१ ॥ हे प्रभो! तू अनंत आहेस, दयाळू आहेस. मी तुला शरण आलो आहे. पूर्णगुरूकडून प्रभुनाम प्राप्त होते व प्रभुनामामुळे मोठेपण प्राप्त होते. ॥१ ॥ राहाउ ॥ हे बंधू! त्या प्रभू परमात्म्यानेच ही सारी सृष्टी निर्माण केली आहे. सर्व (गोष्टींच्या) जीवांच्या अंतरात तो भरून राहिला आहे. प्रभू परमात्म्याच्या आज्ञेनेच सर्व कार्ये चालू आहेत. हे सृष्टीचक्र चालू आहे. मग आपले सुख दुःख दुसऱ्या कोणास सांगून काय उपयोग ? ॥२ ॥ ज्ञान, अज्ञान सारे काही त्या प्रभू परमात्म्यानेच निर्माण केले आहे. ही सर्व त्याचीच करणी आहे. तो कोणावर कृपा करून स्वतःत एकरूप करतो तर पापी लोकांना प्रभू दरबारातून मारून हकलून देतो. ॥३ ॥ काही लोक जन्मापासून पूर्व भाग्याने पवित्र असतात. त्यांना प्रभूने नामस्मरणाच्या कार्यास लावले आहे. सतगुरूच्या सेवेमुळे सुखाची प्राप्ती होते व प्रभुनामाच्या माध्यमातून प्रभू परमात्म्याचे ज्ञान प्राप्त होते. ॥४ ॥ काही लोक कुकर्मी, दुराचारी, विषयासक्त असतात. त्यांना तो आपल्यापासून, प्रभुनामापासून दूर ठेवतो. अशा लोकांना सिद्धी बुद्धी काहीच प्राप्त होत नाही. ते आपले मन, आपली इंद्रिये ताब्यात ठेवू शकत नाहीत. संयमशील जीवन जगू शकत नाहीत. ते सदैव अस्थिरपणे इतस्ततः भटकत राहतात. ॥५ ॥ प्रभू ज्यांच्यावर कृपा करतो त्यांच्या मनात तो ईश्वराविषयक श्रद्धा निर्माण करतो. अशी व्यक्ती प्रभुनाम श्रवणाने आपले मन निर्मळ करून सुखी, संतुष्ट व संयमी जीवन जगते. ॥६ ॥ ग्रंथाचे वाचन करून प्रभू परमात्म्याचे ज्ञान प्राप्त होत नाही. कोणाच्या काही सांगण्यानेही प्रभू परमात्म्याचा पार लागत नाही. सतगुरूकडून प्रभू परमात्माची महती कळते व प्रभुनामामुळेच सत्यरूप प्रभूचे ज्ञान प्राप्त होते. ॥७ ॥ हे जीवा ! तू शुद्ध तन-मनाने सतगुरूकडून प्राप्त झालेल्या प्रभुनामाचे चिंतन कर. नानक सांगतात, ह्या मानवदेहातच सर्व सुखाचे भांडार, प्रभुनाम भरलेले आहे व ते सतगुरूच्या अपार प्रेमानेच प्राप्त होते. ॥८ ॥१० ॥३२ ॥

॥ आसा महला ३ ॥

सचि रतीआ सोहागणी जिना गुर कै सबदि सीगारि ॥

घर ही सो पिरु पाइआ सचै सबदि वीचारि ॥१ ॥

अवगण गुणी वखसाइआ हरि सिउ लिव लाई ॥

हरि वरु पाइआ कामणी गुरि मेलि मिलाई ॥१ ॥ राहाउ ॥

इकि पिरु हदूरि न जाणन्ही दूजै भरमि भुलाइ ॥

किउ पाइन्हि डोहागणी दुखी रैणि विहाइ ॥२ ॥

जिन कै मनि सचु वसिआ सची कार कमाइ ॥

अनुदिनु सेवहि सहज सिउ सचे माहि समाइ ॥३ ॥

खंड ३ [२११]

दोहागणी भरमि भुलाईआ कूडु बोलि बिखु खाहि ॥
 पिरु न जाणनि आपणा सुंजी सेज दुखु पाहि ॥४ ॥
 सचा साहिबु एकु है मतु मन भरमि भुलाहि ॥
 गुर पूछि सेवा करहि सचु निरमलु मंनि वसाहि ॥५ ॥
 सोहागणी सदा पिरु पाइआ हउमै आपु गवाइ ॥
 पिर सेती अनदिनु गहि रही सची सेज सुखु पाइ ॥६ ॥
 मेरी मेरी करि गए पलै किछु न पाइ ॥
 महलु नाही डोहागणी अंति गई पछुताइ ॥७ ॥
 सो पिरु मेरा एकु है एकसु सिउ लिव लाइ ॥
 नानक जे सुखु लोइहि कामणी हरि का नामु मंनि वसाइ ॥८ ॥११ ॥३३ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४२७)

शब्दार्थ : हदूरि – जवळ; डोहागणी – दुर्भागी, दुर्दैवी; रैणि – रात्र; कार – कार्य, व्यवहार; कूडु – असत्य; बिखु –
 विष; सुंजी – शून्य, रिती; हउमै – अहंकार; सेती – सह; गहि – घर; पलै – पदरात; लोइहि – इच्छा करणे.

भावार्थ : ज्या स्त्रीने प्रभुनामाचा शृंगार केला ती भाग्यवती सत्यरूप पतिप्रभूत निमग्न होऊन जाते. प्रभुनामाच्या मनन
 चिंतनाने ती आपल्या अंतःकरणात प्रभुपतीस प्राप्त करते. ॥१ ॥ प्रभुपतीशी मन एकाग्र केल्यामुळे प्रभुकृपेने तिच्यातील
 मायारूपी अवगुण नष्ट होऊन ईश्वरीय गुणांची निर्मिती होऊन जीवात्मारूपी स्त्री परमात्म्यारूपी पती प्राप्त करते. जीवात्मा व
 परमात्माचे हे मिलन सतगुरु कृपेनेच घडून येते ॥१ ॥ रहाउ ॥ जी जीवरूपी स्त्री प्रभुपती आपल्या जवळच आहे. आपल्या
 अंतःकरणातच आहे हे जाणत नाही ती द्वैतभावात गुंतून गोते खात फिरत राहते. अशी दुर्दैवी स्त्री प्रभुपतीस कशी प्राप्त
 करणार ? तिची जीवरूपी रात्र पतीविरहाच्या दुःखातच व्यतीत होणार. ॥२ ॥ जिच्या मनात सत्यरूप प्रभुपती वास करतो
 तिचे प्रत्येक कार्य सत्यरूपच असते. ती रात्रंदिवस सदैव प्रभुपतीची सेवा करून सहजावस्था प्राप्त करून प्रभुपतीशी एकरूप
 होऊन जाते. ॥३ ॥ अभागिनी जीवरूपी स्त्रिया मोहमायेच्या भ्रमात सापडून, खोटे बोल बोलून विकाररूपी विष प्राशन
 करते. ती आपल्या प्रिय पतीस ओळखत नाही व त्याने तिचा त्याग केल्याने रिक्त शय्येवर तळमळ राहते. ॥४ ॥ हे मना ! तू
 मोहमायेच्या भ्रमात अडकून दुसरीकडे कोठे जाऊ नकोस. तुझा खरा धनी तो एकमेव प्रभू परमात्माच आहे. तू सतगुरूच्या
 उपदेशाप्रमाणे प्रभुपतीची सेवा कर असे केल्याने तो सत्यरूप प्रभू तुझ्या मनात वास करील. ॥५ ॥ भाग्यवती जीवत्मारूपी
 स्त्री आपल्या मनातील अहंकार नष्ट करून प्रभुपतीस सदैव प्राप्त करते. ती रात्रंदिवस आपल्या अंतःकरणात वास करणाऱ्या
 प्रभुपतीशी एकरूप होऊन खरे शय्यासुख भोगते. पतिमीलनाचे सुख प्राप्त करते. ॥६ ॥ अभागिनी जीव स्त्री मात्र मी, माझे,
 ह्या अहंकारात राहिल्यामुळे तिच्या पदरी काहीही पडत नाही. तिला पतिप्रभूच्या महालात प्रवेश प्राप्त होत नाही व शेवटी
 तिच्यावर पश्चाताप करण्याची पाळी येते. ॥७ ॥ तो एकमेव प्रभू परमात्मा माझा प्रियकर आहे. त्याच्याशीच मी एकरूप
 होऊन जाते. नानक सांगतात, जी जीवात्मारूपी कामिनी परमसुखाची इच्छा करते, तिने आपल्या मनात सदैव प्रभुनामाचे
 चिंतन करावे. प्रभुनाम दृढपणे मनात धारण करावे ॥८ ॥११ ॥३३ ॥

॥ आसा महला ३ ॥

अंम्रितु जिन्हा चखाइओनु रसु आइआ सहजि सुभाइ ॥
 सचा वेपरवाहु है तिसनो तिलु न तमाइ ॥१ ॥

खंड ३ [२१२]

अंघ्रितु सचा वरसदा गुरमुखा मुखि पाइ ॥
 मनु सहा हरीआवला सहजे हरि गुण गाइ ॥१ ॥रहाउ ॥
 मनमुखि सदा दोहागणी दरि खडीआ बिललाहि ॥
 जिन्हा पिर का सुआदु न आइ जो धुरि लिखि सो कमाहि ॥२ ॥
 गुरमुखि बीजे सचु जमै सचु नामु वापारु ॥
 जो इतु लाहै लाइअनु भगती देइ भंडार ॥३ ॥
 गुरमुखि सदा सोहागणी भै भगति सीगारि ॥
 अनदिनु रावहि पिरु आपणा सचु रखहि उर धारि ॥४ ॥
 जिन्हा पिरु राविआ आपणा तिन्हा विटहु बलि जाउ ॥
 सदा पिर कै संगि विचहु आपु गवाइ ॥५ ॥
 तनु मनु सीतलु मुख उजले पिर कै भाइ पिआरि ॥
 सेज सुखाली पिरु रवै हउमै त्रिसना मारि ॥६ ॥
 करि किरपा घरि आइआ गुर कै हेति अपारि ॥
 वरु पाइआ सोहागणी केवल एकु मुरारि ॥७ ॥
 सभे गुनह बखसाइ लइओनु मेले मेलणहारि ॥
 नानक आखणु आखीऐ जे सुणि धरे पिआरु ॥८ ॥१२ ॥३४ ॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. ४२८)

शब्दार्थ : चखाइओनु – चाखवले, चव (घेतली) दिली; बेपरवाह – निर्लेप; वरसदा – वर्षाव; हरिआवला – टवटवीत, प्रफुल्ल; बिललाहि – विलाप करते; बीजे – पेरतात; जमै – जन्मते; इतु – ह्या; लाइअनु – लावतो; लाहै – लाभदायक; रावहि – रममाण होते; विटहु – वरून; विचहु – मध्ये; सुखाली – सुखदायक; हेति – प्रेम; गुनह – गुन्हा, दोष; बखसास – क्षमा केली.

भावार्थ : ज्या जीवाला प्रभू परमात्म्याने नामामृताची चव चाखावयास दिली, त्यास साहजिकच त्याची गोडी लागते. त्यास हे कळून येते की तो शाश्वत प्रभू परमात्मा सर्व गोष्टींपासून अलिप्त असून त्यास कशाचा लवमात्रही लोभ नाही. ॥१ ॥ प्रभू परमात्म्याच्या नामामृताचा सदैव वर्षाव होत असतो. पण जो सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करतो त्याच्याच मुखात ते पडते. त्याचे मन हिरवळीप्रमाणे सदैव टवटवीत व प्रफुल्ल असते व तो सदैव सहजसमाधीत तल्लीन होऊन प्रभू परमात्म्याचे गुण गातो. ॥१ ॥रहाउ ॥ स्वेच्छाचारी जीव मात्र अभागिनी स्त्री प्रमाणे प्रभूच्या दारी उभी राहून विरहाने विलाप करत राहते. तिला प्रभुपतीच्या प्रेमाची प्राप्ती होत नाही. तिच्या भाग्यात जे लिहिले तेच तिला प्राप्त होते. ॥२ ॥ सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करणारी व्यक्ती आपल्या अंतःकरणात सत्यरूप प्रभू परमात्म्याच्या नामाचे बीज पेरते व तेच त्याच्या जीवनात अंकुरित होते व तो सत्यरूप प्रभुनामाचा प्रसार करतो. ज्यास प्रभू परमात्म्याने ह्या लाभदायक उद्योगासाठी प्रवृत्त केले त्यास तो प्रभुनामाचे भक्ति भांडारही प्रदान करतो ॥३ ॥ सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करणारी भाग्यवती प्रभूच्या आदरयुक्त भीतीचा भक्तिभावाचा शृंगार करते. ती सदैव प्रभुपतीस आपल्या हृदयात धारण करून सत्यरूप प्रभुपतीशी रममाण होते ॥४ ॥ जी जीवात्मा स्त्री प्रभुपतीशी एकरूप झाली, तिच्यावर मी माझा जीव ओवाळून टाकतो. अशी जीवात्मा स्त्री आपल्या मनातील अहंकाराचा त्याग करून आपल्या प्रियपती प्रभूच्या संगतीत रममाण होऊन राहते. ॥५ ॥ प्रभुपतीचे

प्रेम प्राप्त झाल्याने तिचे मन तन शांत व तृप्त होते. तिच्या मुखमंडलावर तेज पसरते. मोहमायेची तृष्णा नष्ट करून ती आपल्या प्रिय पतीच्या शय्यासुखात रममाण होते. ॥६॥ सतगुरूवरील अपार भक्तिप्रेमामुळे प्रसन्न होऊन प्रभुपती स्वतः तिच्या हृदयात स्थान ग्रहण करतो. अशी भाग्यवती केवळ एकमेव असलेला प्रभू परमात्मा पतिरूपात प्राप्त करते. ॥७॥ तो प्रभुपती तिचे सारे दोष क्षमा करून तिला आपल्यात एकरूप करून घेतो. नानक सांगतात, मुखाने प्रभुस्तुतीचे असे बोल बोलावेत की ज्यामुळे तो प्रभू जीवावर अनुरक्त होईल. ॥८॥१२॥३४॥

॥ आसा महला ३ ॥

सतिगुर ते गुण ऊपजै जा प्रभु मेलै सोइ ॥
सहजे नामु धिआईए गिआनु परगटु होइ ॥१॥
ए मन मत जाणहि हरि दूरि है सदा वेखु हदूरि ॥
सद सुणदा सद वेखदा सबदि रहिआ भरपूरि ॥१॥रहाउ ॥
गुरमुखि आपु पछाणिआ तिन्ही मनि धिआइआ ॥
सदा रवहि पिरु आपणा सचै नामि सुखु पाइआ ॥२॥
ए मन तेरा को नही करि वेखु सबदि वीचारु ॥
हरि सरणाई भजि पउ पाइहि मोख दुआरु ॥३॥
सबदि सुणीए सबदि बुझीए सचि रहै लिव लाइ ॥
सबदे हउमै मारीए सचै महलि सुखु पाइ ॥४॥
इसु जुग महि सोभा नाम की बिनु नावै सोभ न होइ ॥
इह माइआ की सोभा चारि दिहाडे जादी बिलमु न होइ ॥५॥
जिनी नामु विसारिआ से मुए मरि जाहि ॥
हरिरस सादु न आइओ बिसटा माहि समाहि ॥६॥
इकि आपे बखसि मिलाइअनु अनदिनु नामे लाइ ॥
सचु कमावहि सचि रहहि सचे सचि समाहि ॥७॥
बिनु सबदै सुणीए न देखीए जगु बोला अंन भरमाइ ॥
बिनु नावै दुखु पाइसी नामु मिलै तिसै रजाइ ॥८॥
जिन बाणी सिउ चितु लाइसा से जन निरमल परवाणु ॥
नानक नामु तिन्ही कदे न वीसरै से दरि सचे जाणु ॥९॥१३॥३५॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४२८)

शब्दार्थ : ऊपजै – प्राप्त होतात; सहजे – सहजभावाने, एकाग्रचित्ताने, स्थिर मनाने; वेखु – पाहा; सुणदा – ऐकतो; तेखदा – पाहता; सबदि – गुरुवाणीत; रवहि – रममाण होतो. को – कोणीही; करि – करून; भजि पउ – धावत जाऊन; सोभा – शोभा, माहात्म्य, प्रतिष्ठा; दिहाडे – दिवस; बिलमु – विलंब; माहि – मध्ये; समाहि – मिसळून जातो; बोला – मुका; अंन्हा – अंध; रजाइ – आज्ञा; परवाणु – स्वीकृत, मान्यताप्राप्त.

भावार्थ : जेव्हा प्रभुकृपेने सतगुरू प्राप्त होतो तेव्हा सतगुरूकडून अनेक दैवी गुणांची प्राप्ती होते. मन सहजभावात स्थिर करून प्रभुनामाचे ध्यान केल्याने मनात प्रभू परमात्म्याचे ज्ञान प्रगट होते. हे मना ! तू असे मुळीच समजू नकोस की तो प्रभू परमात्मा तुझ्यापासून दूर कोठे तरी आहे. अरे तो तर सदैव तुझ्या अगदी जवळ आहे हे ओळख. तो प्रभू परमात्मा सदैव तुला पाहत आहे. तुझे म्हणणे ऐकत आहे. तो सतगुरूच्या उपदेशात पूर्णांशाने साठवलेला आहे. ॥१॥ रहाउ ॥ ज्या जीवनरूपी स्त्रीने सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करून आपले आत्मरूप जाणले ती एकाग्र मनाने प्रभुपतीचे स्मरण करते. सदैव प्रभुपतीशी रममाण होते व सत्यस्वरूप प्रभुनामात मग्न होऊन आत्मिक सुख प्राप्त करते. ॥२॥ हे मना ! सतगुरूच्या उपदेशाचा तू नीट विचार करून पाहा. तुझ्या असे लक्षात येईल की एकमात्र प्रभू परमात्माशिवाय ह्या जगात तुझे कोणीही नाही. धावत जाऊन प्रभू परमात्म्यास शरण जा म्हणजे तुला मोक्षाचे द्वार उघडले जाईल ॥३॥ हे जीवा ! तू सतगुरूचा उपदेश ऐक, त्या शब्दांचा-गुरुवाणीचा विचार कर. सत्यरूप प्रभू परमात्म्याचे ठायी आपले चित्त एकाग्र कर. सतगुरूच्या उपदेशाने आपल्या मनातील अहंकार नष्ट कर आणि सत्यरूप प्रभू परमात्म्याच्या महाली सुख प्राप्त कर ॥४॥ प्रभुनाम हेच ह्या युगाचे माहात्म्य आहे. प्रभुनामविहीन जीव ह्या जगात प्रतिष्ठा प्राप्त करू शकत नाही. भौतिक पदार्थांपासून प्राप्त होणारे सुख ही चार घटकांची सावली आहे. ती नष्ट होण्यास क्षणाचाही विलंब लागणार नाही. ॥५॥ जो प्रभुनामास विसरला, तो जिवंत असूनही आत्मिकदृष्ट्या मृतच होय. ज्याला प्रभुनामाचा सुगंध आवडत नाही तो मायारूपी विष्टेतच आनंद मानतो. ॥६॥ ज्या कोणा जीवांवर प्रभू कृपा करतो व आपल्याशी एकरूप करून घेतो, ते सदैव प्रभुनामात निमग्न होऊन राहतात. त्यांना सत्याची प्राप्ती होते, ते सत्यात वास करतात प्रभुनामात व सत्यात लीन होऊ जाता. ॥७॥ असा जीव गुरुवाणीशिवाय अन्य काहीही ऐकत नाही, पाहतही नाही. शब्दविहीन जग बहिरे व अंधळे होऊन मोहमायेत भटकत राहते. प्रभुनामाशिवाय जीवास सदैव दुःखच भोगावे लागते. त्यास प्रभू परमात्म्याच्या इच्छेनेच प्रभुनामाची प्राप्ती होते. ॥८॥ ज्यांनी गुरुवाणीशी आपले चित्त एकाग्र केले, तेच जीव निर्मल आचरणाने प्रभू दरबारी मान्यता प्राप्त करतात. नानक सांगतात, अशा जीवास कधीही प्रभुनामाचा विसर पडत नाही. त्यांनाच प्रभू दरबारी सत्याचरणी म्हणून ओळखले जाते. ॥९॥ १३ ॥ ३५ ॥

॥ आसा महला ३ ॥

सबदौ ही भगत जापदे जिन्ह की बाणी सची होइ ॥
 विचहु गइआ नाउ मनिआ सचि मिलावा होइ ॥१॥
 हरि हरि नामु जन की पति होइ ॥
 सफलु तिन्हा का जनमु है तिन्ह मानै सभु कोइ ॥१॥ रहाउ ॥
 हउमै मेरा जाति है अति क्रोधु अभिमानु ॥
 सबदि मरै ता जाति जाइ जोती जोति मिलै भगवानु ॥२॥
 पूरा सतिगुरु भेटिआ सफल जनमु हमारा ॥
 नामु नवै निधि पाइआ भरे अखुट भंडारा ॥३॥
 आवहि इसु रासी के वापारीए जिन्हा नामु पिआरा ॥
 गुरमुखि होवै सो धनु पाए तिन्हा अंतरि सबदु वीचारा ॥४॥
 भगती सार न जाणन्ही मनमुख अहंकारी ॥
 धुरहु आपि खुआइअनु जूए बाजी हारी ॥५॥

बिनु पिआरै भगति न होवई ना सुखु होइ सरीरि ॥
 प्रेम पदारथु पाइए गुर भगती मन धीरि ॥६ ॥
 जिस नो भगति कराए सो करे गुर सबद वीचारि ॥
 हिरदै एको नामु वसै हउमै दुबिधा मारि ॥७ ॥
 भगता की जति पति एको नामु है आपे लए सवारि ॥
 सदा सरणाई तिस की जिउ भावै तिउ कारजु सारि ॥८ ॥
 भगति निराली अलाह दी जापै गुर वीचारि ॥
 नानक नामु हिरदै वसै भै भगती नामि सवारि ॥९ ॥१४ ॥३६ ॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. ४२९)

शब्दार्थ : जापदे – ओळखले जातात; मिलावा – मिलन; जाति – स्वभाव; अखुट – अक्षय; आवहि – येतात; सार – श्रेष्ठत्व; खुआइअनु – वंचित केले; पिआरै – प्रेम; धीरि – धैर्य; जति पति – जात पात; जिउ – ज्याप्रमाणे; भावै – आवडेल, चांगले वाटेल; सारि – संपन्न करतो, पार पाडतो; जापै – ज्ञान होते; सवारि – सावरते, सुंदर बनवते.

भावार्थ : सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे भक्त ईश्वराची गुणस्तुती करू लागतो. त्यामुळे त्याची वाचा ही सत्य होते. सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करणारा भक्त म्हणून ओळखला जातो. त्याच्या अंतःकरणातील अहंकार नष्ट होतो. त्याचे मन नामाचाच विचार करते व तो सत्यरूपात विलीन होतो ॥१ ॥ प्रभू परमात्म्याचे नाम हीच भक्ताची प्रतिष्ठा होते. त्याचे जीवन सफल होते. सर्वजण त्याचा आदर करतात. ॥१ ॥ राहाउ ॥ अहंकार, अती क्रोध व गर्व हा जीवाचा स्वभावच असतो. सतगुरूच्या उपदेशाने, नामस्मरणाने जो अहंकार नष्ट करतो त्याचा स्वभाव बदलतो. त्याची आत्मज्योत प्रभू परमात्म्याच्या परमज्योतीत विलीन होते. त्यास प्रभू परमात्म्याची प्राप्ती होते ॥२ ॥ पूर्णगुरू भेटल्याने माझ्या मानवजन्माचे सार्थक झाले; मला नवनिधीसमान प्रभुनाम प्राप्त झाल्याने माझ्या अंतःकरणात मला नामरूपी संपत्तीचे अक्षय भांडारच प्राप्त झाले ॥३ ॥ ज्यांना प्रभुनामाची आवड आहे असेच नामाचे व्यापारी येथे येतात. ते सतगुरूला शरण जाऊन त्याच्याकडून नामधनाची प्राप्ती करून घेतात. ते प्रभुनामाचेच सतत मनन चिंतन करतात. ॥४ ॥ अहंकारी व स्वेच्छाचारी जीव भक्तीचे माहात्म्य जाणत नाहीत. ते तरी बिचारे काय करणार. आपल्या पूर्वकर्मानुसार ते आधीपासूनच प्रभुनामास वंचित झालेले असतात व ज्याप्रमाणे जुगारी डाव हारतो, त्याप्रमाणे हा स्वेच्छाचारी जीव कुमार्गी होऊन जीवनाची बाजी हारतो. ॥५ ॥ मनात प्रभू विषयक प्रेम नसेल तर मनात भक्तीच उत्पन्न होणार नाही आणि भक्तीशिवाय शरीरासही सुख प्राप्त होणार नाही. सतगुरूवर भक्ती व मनाचे धैर्य दृढता ह्यानेच प्रेमभक्ती प्राप्त होते. ॥६ ॥ ज्यास प्रभू परमात्मा भक्तिमार्गावर चालण्याची प्रेरणा देतो, तोच सतगुरूच्या उपदेशाचे मनन चिंतन करून प्रभुभक्ती करतो. त्याच्या हृदयात प्रभुनामाचा वास होतो. त्याच्या अंतःकरणातील अहंकार व द्वैतभाव नष्ट होतो ॥७ ॥ प्रभू भक्ताची जात, पात सारे काही एकमेव प्रभुनाम. तो प्रभू परमात्माच त्यांचे रक्षण करतो. प्रभूचे भक्त सदैव प्रभू परमात्म्याच्या पायी शरणागत होऊन राहतात. तो प्रभू परमात्मा त्यास योग्य वाटेल त्या प्रमाणे भक्ताचे सर्व कार्य संपन्न करतो ॥८ ॥ सतगुरूकडून प्राप्त झालेल्या उपदेशाचा विचार केल्याने लक्षात येते की प्रभुभक्ती हा निराळाच मार्ग आहे. नानक सांगतात, ज्याच्या अंतःकरणात प्रभुनाम दृढ होते तो प्रभू विषयक आदरयुक्त भीतीने भक्ती करून प्रभुनाम आपल्या हृदयात कायम दृढपणे धारण करतो. ॥९ ॥१४ ॥३६ ॥

॥ आसा महला ३ ॥

अन रस महि भोलाइआ बिनु नामै दुख पाइ ॥
 सतिगुरु पुरखु न भटिओ जि सची बूझ बुझाइ ॥१ ॥
 खंड ३ [२१६]

ए मन मेरे बावले हरिसु चखि सादु पाइ ॥
 अनरसि लागा तूं फिरहि बिरथा जनमु गवाइ ॥१ ॥रहाउ ॥
 इसु जुग महि गुरमुख निरमले सचि नामि रहहि लिव लाइ ॥
 विणु करमा किछु पाईऐ नही किआ करि कहिआ जाइ ॥२ ॥
 आपु पछाणहि सबदि मरहि मनहु तजि विकार ॥
 गुर सरणाई भजि पए बखसे बखसण हार ॥३ ॥
 बिनु नावै सुखु न पाईऐ ना दुखु विचहू जाइ ॥
 इहु जगु माइआ मोहि विआपिआ दूजै भरमि भुलाइ ॥४ ॥
 दुहागणी पिर की सार न जाणही किआ करि करहि सीगारु ॥
 अनदिनु सदा जलदीआ फिरहि सेजै रवै न भतारु ॥५ ॥
 सोहागणी महलु पाइआ विचहु आपु गवाइ ॥
 गुर सबदी सीगारीआ अपणे सहि लईआ मिलाइ ॥६ ॥
 मरणा मनहु विसारिआ माइआ मोहु गुबारु ॥
 मनमुख मरि मरि जंमहि भी मरहि जम दरि होहि खुआरु ॥७ ॥
 आपि मिलाइअनु से मिले गुर सबदि वीचारि ॥
 नानक नामि समाणे मुख उजले तितु सचै दरबारि ॥८ ॥२२ ॥१५ ॥३७ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४२९)

शब्दार्थ : अन – अन्य; भोलाइआ – भुलून गेला; जि – तो; बावले – बावरून गेले, वेडे; बिरथा – वृथा; करमा – भाग्य; आपु – स्वतःस; मनहु – मनातील; भजि पए – धावत जाऊन शरण जा; विआपिआ – व्यापलेले; पिर – पती; सार – माहिती, बातमी; जलदीआ – जळत राहते; भतारु – पती, भ्रतार; सहि – आपल्यात, सह; गुबारु – अंधकार; खुआरु – अपमानित; मिलाइनु – मिलन घडवतो; समाणे – सामावून गेला, एकरूप झाला; तितु – त्याचे.

भावार्थ : प्रभुभक्तीच्या मार्गाशिवाय जो अन्य मार्गाना भूलून गेला, तो नामविहीन जीव दुःख प्राप्त करतो. त्यास सतगुरु प्राप्त होत नाही. सतगुरूच सत्यरूप प्रभू परमात्म्याचे ज्ञान जाणतो. ॥१ ॥ हे माझ्या वेड्या मना ! तू हरिनामामृत चाखून त्याचा आस्वाद तरी घे. तू अन्य रसांना मोहमायेच्या रसाला भुलून तू त्यांच्या मागे फिरत राहून आपला जन्म वाया घालवत आहेस. ॥१ ॥रहाउ ॥ ह्या कलियुगात सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करणारी व्यक्तीच पवित्र होते. कारण तो सत्यरूप प्रभुनामात एकचित्त होऊन राहतो. पण भाग्यात असल्याशिवाय कोणतीही गोष्ट प्राप्त होत नाही. माणूस काय करणार आणि काय सांगणार ? त्याच्या हाती काही नाही. ॥२ ॥ जो आपल्या स्वस्वरूपास जाणतो, तो प्रभुनामाच्या साहाय्याने मोहमायेला मारून मनातील विकारांचा त्याग करतो. तो सतगुरूला शरण जाऊन कृपावंत प्रभू परमात्म्याची कृपा संपादन करतो. ॥३ ॥ प्रभुनामाशिवाय सुखाची प्राप्ती होत नाही व दुःखाचा नाश होत नाही. हे सारे जग मायेच्या मोहाने व्यापलेले आहे व द्वैताच्या भ्रमात भुलले आहे. ॥४ ॥ जी दुर्भागी जीवस्त्री प्रभुपतीचा ठावठिकाणही जाणत नाही, तिने कितीही शृंगार केला तरी त्याचा काय उपयोग ती सदैव विरहाग्नीने जळतच राहते. पतिसुख, प्रभुपतीचा सहवास तिला लाभत नाही. ॥५ ॥ जिने आपल्या मनातील अहंभाव नष्ट केला आहे अशी सुभागी स्त्री प्रभूच्या महालात स्थान प्राप्त करते. ती गुरूकडून प्राप्त झालेल्या प्रभुनामाचा शृंगार करते व त्यामुळेच प्रभुपती तिचा स्वीकार करून तिला आपल्यात एकरूप करून घेतो. ॥६ ॥ ज्याच्या

मनास मृत्यूच्या अटळत्वाचा विसर पडला तो मोहमायेच्या अंधारातच बुडून राहतो. स्वेच्छाचारी जीव वारंवार मरतो व फिरून फिरून जन्म घेतो. तो जन्ममरणाच्या चक्रात फिरतच राहतो. तो यमाच्या दरबारीही अपमानित होतो. ॥७॥ ज्यांना प्रभू परमात्मा आपल्याशी एकरूप करून घेतो ते सतगुरूकडून प्रभुनामाची प्राप्ती करून घेऊन प्रभुनामात तल्लीन होऊन राहतात. नानक सांगतात, जो प्रभुनामात तल्लीन होतो तो उजळ मुखाने प्रभू दरबारात स्थान प्राप्त करतो. ॥८॥ २२ ॥ १५ ॥ ३७ ॥

॥ आसा महला ५ असटपदीआ घरु २ ॥

१ ओंअकार सतिगुर प्रसादि ॥

ईश्वर एकच आहे. तो ओंकारस्वरूप आहे. सतगुरूच्या कृपेने तो प्राप्त होते.

पंच मनाए पंच रुसाए ॥ पंच वसाए पंच गवाए ॥१॥

इन्ह बिधि नगरु वुठा मोरे भाई ॥ दुरतु गइआ गुरि गिआनु द्विडाई ॥१॥ रहउ ॥

साच धरम की करि दीनी वारि ॥ फरहे मुहकम गुर गिआनु बीजारि ॥२॥

नामु खेती बीजहु भाई मीत ॥ सउदा करहु गुरु सेवहु नीत ॥३॥

सांति सहज सुख के सभि हाट ॥ साह वापारी एकै थाट ॥४॥

जेजीआ डंनु को लए न जगाति ॥ सतिगुरि करि दीनी धुर की छाप ॥५॥

वखरु नामु लदि खेप चलावहु ॥ लै लाहा गुरमुखि घरि आवहु ॥६॥

सतिगुरु साहु सिख वणाजारे ॥ पूंजी नामु लेखा साजु सम्हारे ॥७॥

सो वसै इतु घरि जिसु गुरु पूरा सेवा ॥ अबिचल नगरी नानक देव ॥८॥ १॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४३०)

शब्दार्थ : मनाए – प्राप्त केले; रुसाए – घालवले; इन्ह – अशा; विधि – प्रकारे; वूठा – विकसित केले; दुरतु – दुष्ट भाव, पाप, दुर्गुण; दीनी – सत्य, धर्म, ईश्वरी गुण; वारि – कुंपण; फरहे – फाटक; मुहकम – पक्के; बीजहु – पेरले; सउदा – व्यापार; हाट – बाजार; साह – सावकार; जेजीआ – जिझिआ कर; डनु – दंड, शिक्षा; लए – घेतो; जगाति – जगात; छाप – शिक्षा, मोहोर; लदि – लादून, घेऊन; वखरु – वाण, सामान; लाहा – लाभ, फायदा; वणाजारे – व्यापारी; इतु – ह्या, अशा; घरि – शरीर, देह.

भावार्थ : मी पाच (सत्य, संतोष, दया, धर्म व धैर्य) सतगुणांचा स्वीकार केला, तेव्हा पाच दुर्गुण (काम, क्रोध, लोभ, मोह, अहंकार) माझ्या वर रुसले. जेव्हा मी पाच सद्गुण अंगी बाणवले तेव्हा पाच दुर्गुण नष्ट झाले. ॥१॥ अशा प्रकारे मी माझ्या व्यक्तिमत्त्वाचा विकास केला. त्यामुळे माझ्या मनातील पाप, दुर्विचार नष्ट झाले व सतगुरूने माझ्या मनात आत्मज्ञान दृढ केले. ॥१॥ रहउ ॥ माझ्या ह्या विकसित झालेल्या शरीररूपी नगराभोवती मी सत्यधर्माचे कुंपण घालून त्यास सतगुरूच्या उपदेशाचे ईश्वरी विचाराचे पक्के फाटक बसवले. ॥२॥ हे माझ्या मित्रा ! ह्या माझ्या शरीररूपी शेतात मी प्रभुनामाचे बीज पेरतो व सदैव सतगुरू सेवारूपी व्यापार करतो. ॥३॥ आता माझ्या ह्या शरीररूपी बाजारात शांती आणि सुखाचाच बाजार भरतो. ह्या बाजारात प्रभुरूपी सावकार व भक्तरूपी नामाचा व्यापार करणारे व्यापारी एकरूप झाले आहेत. ॥४॥ ह्या व्यापारावर जगातील कोणताही कर अगर दंड लागत नाही. कारण सतगुरूने ह्यावर प्रभुकृपेचा शिक्षा आधीच मारून ठेवला आहे. ॥५॥ हे मित्रा ! प्रभुनामरूपी वाणसामान लादून तू हा व्यापार कर. त्यामुळे सतगुरूच्या उपदेशाचा लाभ घेऊन तूही स्वगृही प्रभू दरबारी पोहोचशील. ॥६॥ सतगुरू हा सावकार आहे. तर शिष्य हा व्यापारी आहे. ह्या ठिकाणी प्रभू परमात्म्याचे

नाम हेच भांडवल व प्रभू परमात्म्याचे स्मरण हाच हिशोब. ॥७॥ ज्याने पूर्णगुरूची सेवा केली त्याच्याच शरीररूपी नगरात प्रभू परमात्मा वास करतो. नानक सांगतात, असा हा देह प्रभू परमात्म्याची अविचल नगरी होते. कायम वास्तव्याचे स्थान होते. तो भक्त प्रभुरूप होतो. ॥८॥१॥

॥ आसावरी महला ५ घरु ३ ॥

१ ओअंकार सतिगुर प्रसादि ॥

ईश्वर एकच आहे. तो ओंकारस्वरूप आहे. सतगुरुकृपेने तो प्राप्त होतो.

मेरे मन हरि सिउ लागी प्रीति ॥

साध संगि हरि हरि जपत निरमल साची रीति ॥१॥रहाउ ॥

दरसन की पिआस घणी चितवत अनिक प्रकार ॥

करहु अनुग्रहु पारब्रह्म हरि किरपा धारि मुरारि ॥१॥

मनु परदेसी आइआ मिलि साध कै संगि ॥

जिसु वखर कउ चाहता सो पाइओ नामहि रंगि ॥२॥

जेते माइआ रंग रस बिनसि जाहि खिन माहि ॥

भगत रते तेरे नाम सिउ सुखु भुंचहि सभ ठाइ ॥३॥

सभु जगु चलतउ पेखीऐ निहचलु हरि को नाउ ॥

करि मित्राई साध सिउ निहचलु पावहि ठाउ ॥४॥

मीत साजन सुत बंधपा कोऊ होत न साथ ॥

एकु निवाहू राम नाम दीना का प्रभु नाथ ॥५॥

चरन कमल बोहिथ भए लगि सागरु तरिओ तेह ॥

भेटिओ पूरा सतिगुरु साचा प्रभ सिउ नेह ॥६॥

साध तेरे की जाचना विसरु न सासि गिरासि ॥

जो तुधु भावै सो भला तेरै भाणै कारज रासि ॥७॥

सुख सागर प्रीतम मिले उपजे महा आनंद ॥

कहु नानक सभ दुख मिटे प्रथ भेटे परमानंद ॥८॥१॥२॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४३१)

शब्दार्थ : चितवत – चिंतनाचे, स्मरणाचे; जेते – जितके; बिनसि – नष्ट; भुंचहि – भोगतात; चलतउ – नश्वर; मित्राइ – मित्रता; पावहू – प्राप्त होते; ठाउ – स्थान; निवाहु – निभावणारा, साथीदार, सहायक; बोहिथ – जहाज; तेह – त्याच्या मदतीने; नेह – स्नेह; जाचना – याचना; रासि – सफल होते.

भावार्थ : माझ्या मना ! प्रभू परमात्म्याविषयी प्रीती उत्पन्न झाली की भक्त साधुसंतांच्या संगतीत राहून निर्मल प्रभू परमात्म्याचा, हरिनामाचा जप करू लागतो. हाच खरा प्रभुप्राप्तीचा मार्ग आहे. ॥१॥रहाउ ॥ मनात प्रभुदर्शनाची तीव्र ओढ उत्पन्न झाली व मी नाना प्रकारे प्रभूचे स्मरण-चिंतन करू लागलो आहे. हे प्रभो ! हे परब्रह्म परमात्म्या ! माझ्यावर अनुग्रह कर. हे मुरारी ! माझ्यावर कृपा कर. ॥१॥ अनेक योनीतून फिरत फिरत अखेर जीव मानवरूपाने ह्या जगात जन्माला आला आहे. येथे

त्यास साधुसंतांची संगत प्राप्त झाली आहे. येथेच तो प्रभुनामाच्या रंगात रंगून जाऊन, जे प्राप्त करण्यासाठी त्याने हा मानवदेह धारण केला आहे, तो प्रभू परमात्मा त्यास प्राप्त होतो. ॥२॥ अशा भक्ताच्या मनातील जितके मायेचे रंग आहेत ते सारे क्षणात नष्ट होतात. तो भक्त प्रभुनामात रंगून जाऊन सदैव सर्वत्र सुख उपभोगतो ॥३॥ हे मना ! हे सारे जग नश्वर आहे. एकमात्र प्रभू परमात्मा अविनाशी आहे. प्रभूनाम स्थिर आहे. जो साधुसंतांशी मैत्री करतो त्यास त्या निश्चल प्रभुजवळ स्थान प्राप्त होते ॥४॥ हे जीवा ! अंती तुझे मित्र, पुत्र, प्रियजन, बांधव कोणीही तुला साथ देत नाहीत. कोणीही तुझ्याबरोबर येणार नाहीत. तो अनाथांचा नाथ प्रभू परमात्मा, त्याचे नाम-रामनामच केवळ तुझ्याबरोबर परलोकी तुला साथ देईल. ॥५॥ प्रभू परमात्म्याच्या चरणकमलरूपी जहाजाच्या आश्रयानेच हा भवसागर पार करून जाता येतो. पूर्ण सतगुरू भेटल्याने सत्यरूप प्रभूशी स्नेह निर्माण होतो ॥६॥ हे प्रभो ! ह्या दासाची तुझ्या चरणी एकच याचना आहे की मला तुझा कधीही विसर पडू नये. प्रत्येक घासागणिक, प्रत्येक श्वासागणिक मला तुझेच स्मरण व्हावे. जे काही तुला आवडते त्याचीच माझ्या मनालाही आवड उत्पन्न व्हावी. तुला जे आवडते तेच कार्य माझे हातून घडावे. ॥७॥ नानक सांगतात, ज्या प्रभुसेवकास त्या प्रियतम सुखसागर प्रभू परमात्म्याची प्राप्ती होते, त्याच्या अंतःकरणात महाआनंद उत्पन्न होतो. त्याचे सर्व दुःख नष्ट होऊन त्यास परमानंद प्राप्त होतो. ॥८॥१॥२॥

॥ आसा महला ५ बिरहडे घरु ४ छंता की जति ॥

१ ओअंकार सतिगुर प्रसादि ॥

ईश्वर एकच आहे. तो ओंकारस्वरूप आहे. सतगुरुकृपेने तो प्राप्त होतो.

पारब्रह्म प्रभु सिमरीए पिआरे दरसन कउ बलि जाउ ॥१॥

जिसु सिमरत दुख बीसरहि पिआरे सो किउ तजणा जाइ ॥२॥

इहु तनु वेची संत पहि पिआरे प्रीतमु देइ मिलाइ ॥३॥

सूख सीगार बिखिआ के फीके तजि छोडे मेरी माइ ॥४॥

कामु क्रोधु लोभु तजि गए पिआरे सतिगुर चरनी पाइ ॥५॥

जो जन राते राम सिउ पिआरे अनत न काहू जाइ ॥६॥

हरि रसु जिन्ही चाखिआ पिआरे त्रिपति रहे आघाइ ॥७॥

अंचलु गहिआ साध का नानक भै सागरु पारि पराइ ॥८॥१॥३॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. ४३१)

शब्दार्थ : सिमरीए – स्मरण करा; तजणा – त्यागणे; वेची – विकून, समर्पित करून; पहि – पाशी, जवळ; पिखिआ – विषयविकार; अनत – अन्यत्र; काहू – कोठेही; आझाइ – पूर्णपणे.

भावार्थ : हे प्रिय बंधू ! सदैव परब्रह्म प्रभूचे स्मरण करावे. मी त्या प्रभू परमात्म्याच्या दर्शनाकरिता माझे सर्वस्व समर्पित करतो. ॥१॥ ज्याच्या स्मरणाने सर्व दुःखांचा विसर पडतो त्या प्रभू परमात्म्याचा का बरे त्याग करावा? ॥२॥ जे संत जीवाचे प्रभू परमात्म्याशी मिलन घडवून आणतात अशांच्या चरणी मी माझा हा देह समर्पित करतो. ॥३॥ हे माझ्या माते ! आता मी सर्व मायावी सुख शृंगाराचा, विषयविकारांचा त्याग केला आहे. प्रभुनामापुढे मला ते अत्यंत तुच्छ वाटतात. ॥४॥ हे प्रिय बंधू ! जेव्हापासून मी सतगुरुचरणाचा आश्रय घेतला तेव्हापासून कामक्रोधादी विकार माझ्यापासून दूर पळून गेले. ॥५॥ हे प्रिय बंधू ! जे प्रभुसेवक रामनामात रंगून गेले ते अन्यत्र कोठेही जात नाहीत ॥६॥ ज्यांनी हरीरसामृताचा आस्वाद घेतला

त्यांचे मन पूर्णपणे तृप्त होते. ॥७॥ नानक सांगतात, ज्याने सतगुरूचा आश्रय घेतला तो हा भवसागर पार करून जातो. ॥८॥ ११ ॥ ३ ॥

जनम मरण दुखु कटीऐ पिआरे जब भेटै हरिराइ ॥१॥
सुंदरु सुघरु सुजाणु प्रभू मेरा जीवनु दरसु दिखाइ ॥२॥
जो जीअ तुझ ते बीछुरे पिआरे जनमि मरहि बिखु खाइ ॥३॥
जिसु तूं मेलहि सो मिलै पिआरे तिस कै लागउ पाइ ॥४॥
जो सुखु दरसनु पेखते पिआरे मुख ते कहणु न जाइ ॥५॥
साची प्रीति न तुटई पिआरे जुगु जुगु रही समाइ ॥६॥
जो तुधु भावै सो भला पिआरे तेरी अमरु रजाइ ॥७॥
नानक रंगि रते नाराइणै पिआरे माते सहजि सुभाइ ॥८॥ १२ ॥ ४ ॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. ४३१)

शब्दार्थ : सुधरु – साजरा गोजरा, सुडौल; सुजाणु – सुज्ञ; तुटई – तुटणे; रजाइ – इच्छा, आज्ञा.

भावार्थ : हे प्रिय बंधू ! प्रभू परमात्म्याची भेट झाल्यावर जन्ममरणाचे दुःख नष्ट होते. ॥१॥ माझा प्रभू सुंदर आहे. सुडौल आहे. सुज्ञ आहे. अशा प्रभू परमात्म्याचे दर्शन हेच माझे जीवन आहे. ॥२॥ हे प्रभू ! जे जीव तुझ्यापासून दूर गेले ते विषयोपभोगा रमले त्यामुळे ते जिवंत असूनही आत्मिकदृष्ट्या मृतच होत. ॥३॥ हे प्रभो ! ज्यांना तू तुझ्यात विलीन करून घेतोस तेच तुझ्याशी एकरूप होतात. मी त्यांच्या चरणी लीन होतो. ॥४॥ प्रभू परमात्म्याच्या दर्शनाने जे सुख प्राप्त होते. त्याचे शब्दात वर्णनच करता येत नाही. ॥५॥ प्रभू परमात्म्याशी जोडलेली प्रीती कधीही तुटत नाही. ते युगानुयुगे प्रभू परमात्म्याशी एकरूप होऊन राहतात. ॥६॥ हे प्रभो ! जे तुला आवडते तेच चांगले. तुझी आज्ञा आम्हाला शिरसाबंध आहे ॥७॥ नानक सांगतात, जे प्रभू परमात्म्याच्या रंगात रंगून गेले, ते सहजसमाधीत मग्न होऊन प्रभुरूपाशी एकरूप होऊन जातात. ॥८॥ १२ ॥ ४ ॥

सभ बिधि तुम ही जानते पिआरे किसु पहि कहउ सुनाइ ॥१॥
तूं दाता जीआ सभना का तेरा दिता परिरहि खाइ ॥२॥
सुखु दुखु तेरी आगिआ पिआरे दूजी नाही जाइ ॥३॥
जो तूं करावहि सो करी पिआरे अवरु किछू करणु न जाइ ॥४॥
दिनु रैणि सभ सुहावणे पिआरे जितु जपीऐ हरि नाउ ॥५॥
साई कार कमावणी पिआरे धुरि मसतकि लेखु लिखाइ ॥६॥
एको आपि वरतदा पिआरे घटि घटि रहिआ समाइ ॥७॥
संसार कूप ते उधरि लै पिआरे नानक हरि सरणाइ ॥८॥ ३ ॥ २२ ॥ १५ ॥ २ ॥ ४२ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४३२)

शब्दार्थ : परिहरि – परिधान करतो; दूजी – दुसरे; सुहावणे – सुंदर, शोभिवंत; जितु – जेव्हा; वरतदा – व्याप्त; कूप – विहीर, खाई.

भावार्थ : हे प्रभो ! सर्व जीवांचा संभाळ करण्यासाठी काय हवे काय नको हे सर्व तू जाणतोस. मी अन्य कोणास काय

मागू? काय सांगू? ॥१॥ हे प्रभू परमात्मा ! तू सर्व जीवांचा एकमात्र दाता आहेस. तू जे अन्न त्यांना देतोस तेच ते खातात. तू त्यांना जे वस्त्र देतोस तेच ते परिधान करतात. ॥२॥ हे प्रभो ! जीवांना तुझ्याच आज्ञेने सुख किंवा दुःख भोगावे लागते. तुझ्याशिवाय त्यांना अन्य कोणीही काहीही देऊ शकत नाही. ॥३॥ तू त्यांना जे करावयास सांगतोस तेच ते करतात ते अन्य काहीही करू शकत नाहीत. ॥४॥ जे हरिनामाचा जप करतात, त्यांचे दिवस रात्र सर्वकाही आनंदमय होऊन जाते. ॥५॥ हे प्रभू ! प्रत्येक जीवाच्या कर्मलेखात तू त्याच्यासाठी जे काम लिहून ठेवले आहेस तेच काम तो करतो. ॥६॥ हे प्रभो ! तू तर सर्वत्र आहेस, सर्वव्याप्त आहेस. प्रत्येक शरीरात तुझाच वास आहे. ॥७॥ नानक म्हणतात, हे प्रभो ! मी तुला शरण आलो आहे. मला ह्या संसाराच्या खाईतून बाहेर काढ. ॥८॥ ३ ॥ १ ॥ ३ ॥

॥ रागु आसा महला १ पटी लिखी ॥

१ ओअंकार सतिगुर प्रसादि ॥

ईश्वर एकच आहे. तो ओंकार स्वरूप आहेत सतगुरुकृपेने तो प्राप्त होतो.

ससै सोइ सिसटि जिनि साजी सभना साहिबु एकु भइआ ॥

सेवत रहे चितु जिन्ह का लागा आइआ तिन्ह का सफलु भइला ॥१॥

मन काहे भूले मूड मना ॥

जब लेखा देवहि बीरा तउ पडिआ ॥१॥ रहाउ ॥

ईवडी आदि पुरखु है दाता आपे सचा सोई ॥

एना अखरा महि जो गुरुमुखि बूझै तिसु सिरि लेखु न होई ॥२॥

ऊडै उपमा ता की कीजै जा का अंतु न पाइआ ॥

सेवा करहि सेई फलु पावहि जिन्ही सचु कमाइआ ॥३॥

डंडै डिआनु बूझै जे कोई पडिआ पंडितु सोई ॥

सरब जीआ महि एको जाणै ता हउमै कहै न कोई ॥४॥

ककै केस पुंडर जब हुए विणु साबूणै उजलिआ ॥

जम राजे के हेरू आए माइआ कै संगलि बंधि लइआ ॥५॥

खखै खुंदकारु साह आलमु करि खरिदि जिनि खरचु दीआ ॥

बंधनि जा कै सभु जगु बाधिआ अवरी का नही हुकमु पइआ ॥६॥

गगै गोइ गाइ जिनि छोडी गली गोबिदु गरबि भइआ ॥

घडि भांडे जिनि आवी साजी चाइण वाहै तई कीआ ॥७॥

घघै घाल सेवकु जे घालै सबदि गुरु कै लागि रहै ॥

बुरा भला जे सम करि जाणै इन बिधि साहिबु रमतु रहै ॥८॥

चचै चारि वेद जिनि साजे चारे खाणी चारि जुगा ॥

जुगु जुगु जोगी खाणी भोगी पडिआ पंडितु आपि थीआ ॥९॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. ४३२)

टीप - पटी म्हणजे लाकडाची पट्टी. पूर्वी मुले लाकडाच्या पाटीवर मुळाक्षरे गिरवीत. गुरु मुखी लिपीत ३५ मुळाक्षरे

आहेत. ह्या पदात श्री गुरू नानक देव यांनी प्रत्येक अक्षरामागील आध्यात्मिक अर्थ उलगडून दाखवला आहे. 'पटी लिखी' याचा अर्थ अक्षर लेखन.

शब्दार्थ : ससै – 'स' हे मुळाक्षर; सोइ – तोच, प्रभू; जिनि – ज्याने; साजी – निर्माण केली; सभना – सर्वांच्या; साहिबु – मालक, स्वामी; चित्तु – चित्त; आइआ – येणे, जन्म घेणे; मूइ – मूढ, मूर्ख; देवकि – देशील; बीरा – मित्रा; तउ – तेव्हा; पडिआ – विद्वान; ईवडी – 'इ' हे अक्षर चा बोध; एना – उडै 'ड' अक्षराचा बोध; डडै – 'ड' हे अक्षर; ककै – 'क' हे अक्षर; पुंडर – पांढरे; खुंदकारु – प्रभू; साह आलमु – सम्राट; गगै – 'ग' अक्षर; गोइ – गोविंदाचे प्रभूनाम; गाइ – गायन करणे; गलि – बोल; गरबि – गर्विष्ठ; घडि – घडवणे; भांडे – भांडी; आवी – भट्टी; साजी – निर्माण केली; चाइण – घडवणे; तई किआ – तयार केली; घघै – 'घ' हे अक्षर; घाल – परिश्रम; चचै – 'च' हे अक्षर; पडिआ – पडतो; थीआ – झाला.

भावार्थ : 'स' या अक्षरावरून सृष्टीकर्ता प्रभू परमात्म्याचा बोध होतो. ज्या प्रभू परमात्म्याने ही सृष्टी निर्माण केली तोच एकमेव तिचा मालक आहे. ज्या जीवाचे चित्त त्या प्रभूशी एकरूप झाले, जो सदैव त्याची सेवा करतो त्याचे जगात येणे सार्थ झाले. त्याचे जीवन सफल झाले. ॥१॥ हे मूर्ख मना ! तू संसारातील मोहमायेस का भुललास ? परलोकी गेल्यावर जेव्हा तू तुझ्या इहलोकातील सत्कर्माचा हिशोब प्रभू परमात्म्यास देशील तेव्हाच तू खरा शिक्षित म्हणून ओळखला जाशील ॥१॥ राहाउ ॥ 'ई' ह्या अक्षरावरून ईश्वराचा बोध होतो. तो ईश्वर सर्वांचा आदिपुरुष आहे. तो सर्वांना सर्व काही देतो, तो स्वतः सत्यस्वरूप, सदैव अस्तित्वमान व स्थिर आहे. सतगुरूकडून ह्या मुळाक्षरामधून जो हे ज्ञान प्राप्त करील त्याच्या कर्मलेखात काहीही उणे लिहिले जात नाही. ॥२॥ 'उ' हे अक्षर असे सांगते, की ज्यास कोणतीही उपमा देता येत नाही त्या अनंत प्रभू परमात्म्याची सेवा करावी व त्याचे फळ म्हणून जीवनात त्या सत्यरूप प्रभू परमात्म्याची प्राप्ती करून घ्यावी ॥३॥ 'ड' ह्या अक्षरावरून प्रभू परमात्म्याच्या ज्ञानाचा बोध होतो. ज्यास त्या प्रभू परमात्म्याचे ज्ञान झाले तोच खरा पंडित होय. जो सर्व जीवाच्या ठायी एकमेव प्रभू वास करतो हे जाणतो त्याच्या मनातील अहंकार नाहीसा होतो ॥४॥ 'क' ह्या अक्षरावरून पांढऱ्या केसांचा बोध होतो. केस दोन प्रकारे पांढरे होतात, एक ज्ञानाने व दुसरे म्हातारपणाने (येथे ज्ञानास पांढरे केस म्हटले आहे) पांढरे केस हे यमराजाचे दूत शेवटी मोहमायेच्या पाशात जीवास बांधून घेऊन जातात. हे ज्यास समजत नाही तो कसला ज्ञानी. त्याचे केस म्हातारपणामुळे पांढरे झाले आहेत. ॥५॥ 'ख' ह्या अक्षरावरून कृपावंत सम्राट प्रभू परमात्म्याचा बोध होतो. त्या प्रभू परमात्म्याने सर्व जीवांना आपल्या आज्ञेप्रमाणे काम करावयास लावले आहे. त्यांच्या जीविकेची, उदरभरणाची सारी सोयही त्यानेच केली आहे. सारा संसार त्याच्याच आज्ञेप्रमाणे चालतो. ह्या संसारात अन्य कोणाचाही हुकूम चालत नाही. ॥६॥ 'ग' हे अक्षर असे सांगते की जो मनुष्य गोविंदाचे, त्या सृष्टीकर्त्या परमेश्वराचे गुणगान करण्याचे सोडून शब्द पांडित्याच्या जोरावर प्रभू परमात्म्यास मी जाणले आहे असे सांगतो, तो अहंकारी असतो. त्याला आपल्या बुद्धीचा गर्व असतो. अशा कच्च्या मडक्यांना भाजून पक्के करण्याकरिताच म्हणजे प्रभुभक्तीकडे वळवण्यासाठीच परमेश्वराने ही संसाररूपी भट्टी, हे जन्ममरणाचे चक्र निर्माण केले आहे. ॥७॥ 'घ' हे अक्षर 'घाल' म्हणजे परिश्रम ह्याचे द्योतक आहे. जो सेवक परिश्रमपूर्वक नामसाधना करून शब्दगुरूमध्ये तल्लीन होतो, जो चांगले वा वाईट, सुख वा दुःख ह्यांना समान लेखतो. तो त्याच्या ह्या साधनेने प्रभूशी रममाण होऊन जातो. एकरूप होऊन जातो. ॥८॥ 'च' वरून 'चार' चा बोध होतो. चारही वेद ज्या प्रभू परमात्म्याने निर्माण केले त्यानेच चारही योनीतील (स्वेदज, अंडज, जारज व उदभिज) जीव निर्माण केले. तो मूलतः अलिप्त योगी असूनही युगानु युगे ह्या जीवांच्या रूपाने ह्या संसारातील भोगही भोगतो. तोच पंडित आहे. विद्वान आहे. ॥९॥

छछै छाड़आ वरती सभ अंतरि तेरा कीआ भरमु होआ ॥
 भरमु उपाड़ भुलाईअनु आपे तेरा करमु होआ तिन्ह गुरू मिलिआ ॥१० ॥
 जजै जानु मंगत जनु जाचै लख चउरासीह भीख भविआ ॥
 एको लेवै एको देवै अवरु न दूजा मै सुणिआ ॥११ ॥
 झड़ै झूरि मरहु किआ प्राणी जो किछु देणा सु दे रहिआ ॥
 दे दे वेखै हुकमु चलाए जिउ जीआ का रिजकु पड़आ ॥१२ ॥
 जंजै नदरि करे जा देखा दूजा कोई नाही ॥
 एको रवि रहिआ सभ थाई एकु वसिआ मन माही ॥१३ ॥
 टटै टंचु करहु किआ प्राणी घड़ी कि मुहति कि उठि चलणा ॥
 जूए जनमु न हारहु अपणा भाजि पड़हु तुम हरि सरणा ॥१४ ॥
 ठठै ठाढि वरती तिन अंतरि हरि चरणी जिन्ह का चितु लागा ॥
 चितु लागा सेई जन निसतरे तउ परसादी सुखु पाड़आ ॥१५ ॥
 डडै डंफु करहु किआ प्राणी सो किछु होआ सु सभु चलणा ॥
 तिसै सरेवहु ता सुखु पावहु सरब निरंतरि रवि रहिआ ॥१६ ॥
 ढढै ढाहि उसारै आपे जिउ तिसु भावै तिवै करे ॥
 करि करि वेखै हुकमु चलाए तिसु निसतारे जा कउ नदरि करे ॥१७ ॥
 णणै रवतु रहै घट अंतरि हरि गुण गावै सोई ॥
 आपे आपि मिलाए करता पुनरपि जनमु न होई ॥१८ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४३३)

शब्दार्थ : छछै – ‘छ’ हे अक्षर; छाड़सा – छाया, अंधार; वरती – व्यास; जजै – ‘ज’ हे अक्षर; जानु – जाण, ज्ञान; मंगत – मागतो; जाचै – याचना करतात; भविआ – भटकतो; लेवै – घेतो; देवै – देतो; सुणिआ – ऐकले; झड़ै – ‘झ’ हे अक्षर; झूरि – झुरणे, दुःख करणे; जिउ – ज्या प्रमाणे; जंजै – ‘ज’ हे अक्षर; टटै – ‘ट’ हे अक्षर; टंचु – चलाखी, खटाटोप; मुहति – मुहूर्त, दोन तासांचा वेळ; जूए – जुगार; भाजि – पळत; ठठै – ‘ठ’ अक्षर; ठाढि – थंडावा; निसतरे – तरून गेले; तउ – तुझ्या; डडै – ‘ड’ अक्षर; डंफु – दंभ; तिसै – त्याची, प्रभूची; सरेवहु – सेवा करणे; ढढै – ‘ढ’ अक्षर; ढाहि – उत्पन्न करणे; उसारै – नष्ट करणे; णणै – ‘ण’ हे अक्षर; रवतु – रममाण.

भावार्थ : ‘छ’ ह्या अक्षरावरून छायेचा बोध होतो. छाया म्हणजे मायेचा अंधार, अविद्येचा, अज्ञानाचा अंधार. हा सारा संसार मायेच्या अंधकाराने वेष्टित झाला आहे. तू उत्पन्न केलेले सर्व जीव मायेच्या भ्रमात अडकून भटकत आहेत. हे प्रभू तूच हा मायेचा भुलभुलैया निर्माण करून त्यात जीवांना भ्रमत ठेवतोस. पण ज्यांच्या वर तुझी कृपा होतो त्यांनाच सतगुरू प्राप्त होतो व ते मोहमायेच्या अंधारातून बाहेर पडतात. ॥१० ॥ ‘ज’ हे अक्षर (ज्याचै) ‘याचनेचे’ द्योतक आहे. ‘ज’ हे अक्षर असे सांगते की, प्रभूचे सेवक प्रभूकडे अशा ज्ञानाची याचना करत आहेत की जे प्राप्त करण्यासाठी ते चौऱ्याऐंशी लक्ष योनीतून भटकत आहेत. दान मागणारा व दान देणारा दोन्हीही तूच आहेस. तुझ्याशिवाय अन्य कोणीही नाही. ॥११ ॥ ‘झ’ हे अक्षर असे सांगते की बा जीवा ! तू असा उगाच झुरून दुःखी होऊन का मरतोस. जे काही तुला देण्याचे प्रभूने ठरवले आहे ते तो तुला देत आहे. तो सर्व जीवांना त्यांच्या उपजीविकेसाठी जे काही त्याने ठरवले आहे ते तो त्यांना देत आहे व तो आपल्या आज्ञेप्रमाणे सर्व सृष्टीचे व्यवहार चालवत आहे. ॥१२ ॥ ‘जं’ अक्षराचा बोध हा की माझी दृष्टी जिकडे

जिकडे वळवतो, तिकडे तिकडे, सर्वत्र तूच भरून राहिला आहेस असे मला दिसते. तुझ्याशिवाय अन्य कोणीही मला दिसत नाही. तो एकमेव प्रभू परमात्माच सर्वत्र सर्व ठिकाणी रममाण झाला आहे. माझ्या मनातही तोच एकमेव प्रभू परमात्मा वास करत आहे. ॥१३॥ 'ट' ह्या अक्षरापासून असा बोध होतो, की बा जीवा ! ह्या संसाराच्या मोहात फसून का नसता खटाटोप करतोस. अरे तुला तर ह्या जगात फार थोडा काळ वास्तव्य करायचे आहे. हा तुला प्राप्त झालेला मानवजन्म का उगाच जुगान्याप्रमाणे वाया घालवत आहेस. तू धावत जाऊन पटकन प्रभू परमात्म्यास शरण जा. ॥१४॥ 'ठ' ह्या अक्षरावरून थंडाव्याचा, शीतलतेचा, शांतीचा बोध होतो. ज्याचे चित्त प्रभुचरणी लीन झाले त्याच्या अंतःकरणास शांती प्राप्त होते. त्याचे मन शांत होते. हे प्रभू ! ज्यांनी तुझे चरणी आपले चित्त एकाग्र केले, ते प्रभुसेवक तुझ्या कृपेने भवसागर पार करून आत्मिक सुख प्राप्त करतात. ॥१५॥ 'ड' हे अक्षर दंभाचे द्योतक आहे. हे जीवा का उगाच दंभ करतोस. अरे जे जे काही उत्पन्न झाले आहे ते ते सारे नष्ट होणार आहे. त्या प्रभू परमात्म्याचे स्मरण कर म्हणजे तुला आत्मिक सुखाची प्राप्ती होईल तो प्रभू परमात्म्याच सदैव सर्वत्र भरून राहिला आहे. ॥१६॥ 'द' हे अक्षर असे सांगते की तो प्रभू परमात्मा आपल्या इच्छेनुसार सारे काही नष्ट करतो व पुन्हा उत्पन्न करतो. आपणच निर्माण केलेल्या ह्या सृष्टीचा संभाळही तोच करतो. सारे काही त्याच्याच आज्ञेने घडत असते. ज्याच्यावर त्याची कृपा होते त्यालाच तो तारून नेतो. ॥१७॥ 'ण' ह्या अक्षरावरून असा बोध होतो की, ज्याच्या हृदयात प्रभू परमात्मा रममाण होतो तो जीव प्रभू परमात्म्याचे गुणगान करतो. प्रभू त्यास आपल्यात सामावून घेतो. त्यास परत जन्म घ्यावा लागत नाही. ॥१८॥

ततै तारू भवजलु होआ ता का अंतु न पाइआ ॥
 ना तरना तुलहा हम बूडसि तारि लेहि तारण राइआ ॥१९॥
 थथै थानि थानंतरि सोई जा का कीआ सभु होआ ॥
 किआ भरमु किआ माइआ कहीए जो तिसु भावै सोई भला ॥२०॥
 ददै दोसु न देऊ किसै दोसु करंमा आपणिआ ॥
 जो मै कीआ सो मै पाइआ दोसु न दोजै अवर जना ॥२१॥
 धधै धारि कला जिनि छोडी हरि चीजी जिनि रंग कीआ ॥
 तिस दा दीआ सभनी लीआ करमी करमी हुकमु पइआ ॥२२॥
 ननै नाह भोग नित भोगै ना डीठा ना संमहलिआ ॥
 गली हउ सोहागणि भैणे कंतु न कबहूं मै मिलिआ ॥२३॥
 पपै पातिसाहु परमेसरु देखण कउ परपंचु कीआ ॥
 देखै बूझै सभ किछु जाणै अंतरि बाहरि रवि रहिआ ॥२४॥
 फफै फाही सभु जगु फासा जम कै संगलि बंधि लइआ ॥
 गुर परसादी से नर उबरे जि हरि सरणागति भजि पइआ ॥२५॥
 बबै बाजी खेलण लागा चउपडि कीते चारि जुगा ॥
 जीअ जंत सभ सारी कीते पासा ढालणि आपि लगा ॥२६॥
 भभै भालहि से फलु पावहि गुर परसादी जिन्ह कउ भउ पइआ ॥
 मनमुख फिरहि न चेतहि मूडे लख चउरासीह फेरु पइआ ॥२७॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. ४३३)

शब्दार्थ : ततै - 'त' हे अक्षर; तारू - अथांग; तर - होडी; तुलहा - तराफा; बुडसि - बुडत आहोत; थथै - 'थ' हे खंड ३ [२२५]

अक्षर, थानि – स्थान; ददै – ‘द’ हे अक्षर, दोसु – दोष; धर्धे – ‘ध’ अक्षर; धारि – धारण करणे; कला – शक्ती; हरि – प्रत्येक; जिनि – ज्याने; करमी – कर्माप्रमाणे; ननै – ‘न’ हे अक्षर; नाह – नाथ; डीठा – पाहिले; गली – सांगणे; भैणे – भगिनी; पपै – ‘प’ हे अक्षर, फाही – पाश; फासा – फसलेला, अडकलेला; संगलि – साखळी; बबै – ‘ब’ हे अक्षर; बाजी – खेळ; चउपडि – सारीपाट; सारी – सोंगट्या; पासा – फासा; ढालणि – टाकून; भभै – ‘भ’ हे अक्षर; भालहि – शोधणे; चेतहि – चिंतन करणे; मूडे – मूढ, मूर्ख.

भावार्थ : ‘त’ ह्या अक्षराने तरून जाणे असा बोध होतो. हा भवसागर अथांग आहे. त्याचा कोणासही अंत लागला नाही. हा भवसागर पार करण्यासाठी माझ्याकडे ना नाव आहे न तराफा. हे तारक प्रभू तूच मला ह्या भवसागरात बुडण्यापासून वाचन ॥१९॥ ‘थ’ हे अक्षर स्थानाचे निदर्शक आहे. ज्या प्रभू परमात्म्याने ही सारी सृष्टी निर्माण केली तोच प्रभू परमात्मा सर्व स्थानी सर्व ठिकाणी विद्यमान आहे. त्याने उत्पन्न केलेल्या ह्या संसारास कोणी भ्रम म्हणो वा कोणी माया म्हणो तीही त्याचीच रूपे आहेत. तो जे काही करतो ते जीवांसाठी चांगलेच असते. ॥२०॥ ‘द’ हे अक्षर दोषांबद्दल सांगत आहे. हे जीवा ! तू कोणासही दोष देऊ नकोस. दोष द्यायचाच असेल तर आपल्या कर्मास दे. कारण तू जे कर्म करतोस तशीच फळे भोगतोस. म्हणून अन्य कोणासही त्याबद्दल दोष देऊ नये ॥२१॥ ‘ध’ हे अक्षर सर्व शक्ती धारण करण्याच्या प्रभू परमात्म्याबद्दल सांगत आहे. तो प्रभू परमात्मा सर्व शक्तिमान आहे. त्यानेच ह्या नाना रंगाच्या नाना प्रकारच्या रचनांची निर्मिती केली आहे. तो जे देतो तेच सर्व जीव घेतात. प्रत्येक जीव जे कर्म करतो त्या प्रमाणेच प्रभूकडून त्यास फल प्राप्त होते. ॥२२॥ ‘न’ हे अक्षर असे सांगते की - प्रभुपती आपल्या जीवरूपी स्त्रीबरोबर सदैव रममाण होतो. पण मी तर त्यास कधीही पाहिले नाही, वा कधी त्याचे स्मरणही केले नाही. हे माझ्या भगिनी मी सांगण्यापुरतीच सौभाग्यवती आहे पण माझे माझ्या पतीशी कधी मिलनच झाले नाही ॥२३॥ ‘प’ म्हणजे पातशहा. प्रभू परमेश्वर सर्व विश्वाचा पातशहा आहे. त्यानेच आपले दर्शन जीवांना घडावे म्हणून हा संसार निर्माण केला आहे. तो प्रभू परमात्मा सर्व काही पाहत असतो. तो सर्व काही जाणत असतो. सर्व जीवांच्या अंतरात, बाहेर, सर्वत्र तोच भरून राहिला आहे ॥२४॥ ‘फ’ हे अक्षर पाशाचे निदर्शक आहे, सारे जग मोहमायेच्या पाशात बांधले गेले आहे. साऱ्या जीवांना यमाच्या साखळीने बांधून ठेवले आहे. तेच लोक ह्या पाशातून सुटतात जे सतगुरुकृपेने प्रभू परमात्म्यास शरण जातात. ॥२५॥ ‘ब’ हे अक्षर ‘बाजी’ म्हणजे खेळ वा लीला याचे प्रतीक आहे. प्रभू परमात्म्यानेच चारी युगांचा पाट असलेला सारीपाटाचा खेळ मांडला आहे. सारे जीव हे त्या सारीपाटावरच्या सोंगट्या आहेत व तो स्वतः फासे टाकून त्या खेळात रंगून गेला आहे. ॥२६॥ ‘भ’ म्हणजे भाल, प्राक्तन. ज्याच्या भाग्यात असते त्याच्याच मनात सतगुरुच्या कृपेने प्रभू परमात्म्याविषयी आदरयुक्त भय निर्माण होते व तो प्रभूचा शोध घेऊन त्यास प्राप्त करतो. स्वेच्छाचारी जीव प्रभू परमात्म्याचे चिंतन न केल्याने मोहमायेमुळे चौऱ्याऐंशी लक्ष योनीत फिरत राहतो ॥२७॥

मंमै मोहु मरणु मधुसूदनु मरणु भइआ तब चेतविआ ॥
काइआ भीतरि अवरो पडिआ मंमा अखरु वीसरिआ ॥२८॥
ययै जनमु न होवी कद ही जे करि सचु पछाणै ॥
गुरमुखि आखै गुरमुखि बूझै गुरमुखि एको जाणै ॥२९॥
रारै रवि रहिआ सभ अंतरि जेते कीए जंता ॥
जंत उपाइ धंधै सभ लाए करमु होआ तिन नामु लइआ ॥३०॥
ललै लाइ धंधै जिनि छोडी मीठा माइआ मोहु कीआ ॥

खाणा पीणा सम करि सहणा भाणै ता कै हुकमु पड़आ ॥३१॥
 ववै वासुदेउ परमेसरु देखण कउ जिनि वेसु कीआ ॥
 वेखै चाखै सभु किछु जाणै अंतरि बाहरि रवि रहिआ ॥३२॥
 डाड़ै राड़ि करहि किआ प्राणी तिसहि धिआवहु जि अमरु होआ ॥
 तिसहि धिआवहु सचि समावहु ओसु विटहु कुरबाणु कीआ ॥३३॥
 हाहै होरु न कोई दाता जीअ उपाड़ जिनि रिजकु दीआ ॥
 हरिनामु धिआवहु हरि नामि समावहु अनदिनु लाहा हरिनामु लीआ ॥३४॥
 आइड़ै आपि करे जिनि छोडी जो किछु करणा सु करि रहिआ ॥
 करे कराए सभ किछु जाणै नानक साइर इव कहिआ ॥३५॥१॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. ४३४)

शब्दार्थ : मंमै – ‘म’ हे अक्षर; अवरौ – अन्य; चेतविआ – स्मरण करणे; सयै – ‘य’ हे अक्षर; आखै – सांगणे; बूझै – समजत; जाणै – ज्ञान होते, जाणणे; राँरै – ‘र’ हे अक्षर; जेते – जितके; जंता – जीव, जंतू; करमु – कृपा; ललै – ‘ल’ हे अक्षर; लाड़ – लावले; सहणा – सहन करणे; भाणे – होते; ववै – ‘व’ हे अक्षर; वेखण – पाहणे; डाड़ै – ड हे अक्षर; राड़ि – भांडण, तंटा; ओसु – तो; कुरबाणु – एकरूप होणे; हाहै – ‘ह’ अक्षर; होरु – अन्य, शिवाय; रिजकु – जीविका; लाहा – लाभ; आइड़ै – ‘अ’ हे अक्षर; साइर – शाहीर, कवी; इव – अशा, प्रकारे, असे.

भावार्थ : ‘म’ ह्या अक्षराने मरणाचा बोध होतो. संसारातील मायेचा मोह हेच आत्मिक मृत्यूचे कारण आहे. जेव्हा मृत्यू समीप येतो तेव्हाच जीवास त्या मधुसूदनाची, प्रभू परमात्म्याची आठवण होतो. जो पर्यंत शरीरात प्राण होता, तो पर्यंत जीव अन्यच गोष्टी, करण्यात रंगून गेला. त्यास ‘म’ ह्या अक्षराची म्हणजे मृत्यूची आठवण येत नाही. मधुसूदनाचाही विसर पडतो. ॥२८॥ ‘य’ हे अक्षर असे सांगते की, सत्यरूप प्रभू परमात्म्यास जाणल्याने परत कधीही जन्म घ्यावा लागत नाही. असा जीव जन्ममरणाच्या चक्रातून मुक्त होतो. सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण केल्याने प्रभूचे वर्णन करणे शक्य होते. प्रभूचे स्वरूप समजते. एकमेव असलेल्या प्रभू परमात्म्याचे ज्ञान प्राप्त होते. ॥२९॥ ‘र’ हे अक्षर रममाण्याचा बोध देतो. प्रभू परमात्मा त्यानेच उत्पन्न केलेल्या सर्व जीवजंतूंच्या अंतःकरणात रममाण झाला आहे. त्या प्रभू परमात्म्याने जीवांना उत्पन्न करून त्यास कार्य नेमून दिले आहे. ज्याच्यावर त्याची कृपा होते, त्यासच तो नाम देतो. नामस्मरण करण्याची प्रेरणा देतो. ॥३०॥ ‘ल’ ह्या अक्षराचा बोध असा की प्रभू परमात्म्याने जीवांना अन्यान्य कार्यात गुंतवून त्यांना मोहमायाच गोड वाटावी असे केले आहे. जीवाने सुख दुःख हे प्रभू परमात्म्याच्याच आज्ञेने प्राप्त होते हे जाणून त्यास समान मानावे. ॥३१॥ ‘व’ हे अक्षर वासुदेवाचे प्रतीक आहे. प्रभू परमात्म्याने, त्या वासुदेवानेच स्वतःस पाहण्यासाठी हा संसाररूपी वेश धारण केला आहे. तो ह्या संसारात स्वतःस पाहतो, सर्व काही जाणतो व ह्या संसारात अंतर्बाह्य रममाण होतो. ॥३२॥ ‘ड’ हे सांगते, की जीवांना आपापसात भांडणतंटा करून काय उपयोग ? अरे त्या प्रभू परमात्म्याचे स्मरण करा. ज्यामुळे तुम्ही जन्म-मरणाच्या चक्रातून मुक्त व्हाल. जो सत्यस्वरूप व सदैव अस्तित्वमान आहे अशा प्रभू परमात्म्याचे स्मरण करा. त्यात लीन होऊन जा. त्याच्या चरणी आपले सर्वस्व समर्पित करा. ॥३३॥ ‘ह’ अक्षराचा बोध असा की, ज्याने जीवांना उत्पन्न केली त्याच्या सारखा दाता अन्य कोणीही नाही. हरि नामाचे स्मरण करा. हरि नामात एकरूप होऊन जा आणि सदैव हरि नामाचा लाभ घ्या. ॥३४॥ ‘अ’ हे अक्षर असे सांगते की ज्या प्रभू परमात्म्याने ही सृष्टी निर्माण केली. ती सुचारूपणे चालावी म्हणून जे काही करावयास हवे तो ते करत आहे. (त्यास कोणी काही सांगण्याची गरज नाही) शाहीर नानक सांगतात, की तो प्रभू कर्ताकरविता आहे. तो सर्व काही जाणतो. ॥३५॥१॥

॥ रागु आसा महला ३ पटी ॥

१ ओं सतिगुर प्रसासादि ॥

ईश्वर एकच आहे. तो ओंकारस्वरूप आहे. सतगुरुकृपेने तो प्राप्त होतो.

अयो अंडै सभु जगु आइआ कारखै घडै कालु भइआ ॥
रीरी लली पाप कमाणे पडि अवगण गुण वीसारिआ ॥१ ॥
मन ऐसा लेखा तूं की पडिआ ॥
लेखा देणा तरै सिरि रहिआ ॥१ ॥रहाउ ॥
सिंधडाइए सिमरहि नाही ननै ना तुधु नामु लइआ ॥
छछै छीजहि अहिनिसि मूडे किउ छुटसि जमि पाकडिआ ॥२ ॥
बबै बूझहि नाही मूडे भरमि भुले तेरा जनमु गइआ ॥
अणहोदा नाउ धराइओ पाधा अवरा का भारु तुधु लइआ ॥३ ॥
जजै जोति हिरि लई तेरी मूडे अंति गइआ पछुतावहिगा ॥
एकु सबदु तूं चीनहि नाही फिरि फिरि जूनी आवहिगा ॥४ ॥
तुधु सिरि लिखिआ सो पडू पंडित अवरा नो न सिखालि बिखिआ ॥
पहिला फाहा पइआ पाधे पिछो दे गलि चाटडिआ ॥५ ॥
ससै संजमु गइओ मूडे एकु दानु तुधु कुथाइ लइआ ॥
साई पुत्री जजमान की सा तेरी एतु धानि खाधै तेरा जनमु गइआ ॥६ ॥
मंमै मिति हिरि लई तेरी मूडे हउमै वडा रोगु पइआ ॥
अंतर आतमै ब्रहमु न चीन्हिआ माइआ का मुहताजु भइआ ॥७ ॥
ककै कामि क्रोधि भरमिओहु मूडे ममता लागे तुधु हरि विसरिआ ॥
पडहि गुणहि तूं बहुतु पुकारहि विणु बूझे तूं डबि मुआ ॥८ ॥
ततै तामसि जलिओहु मूडे थथै थान भरिसटु होआ ॥
घघै घरि घरि फिरहि तूं मुडे ददै दानु न तुधु लइआ ॥९ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४३४)

शब्दार्थ : आयो अंडै – अ, इ, ओ व अ: ह्या अक्षरांचा बोध; कारखै घडै – क, ख, घ, ङ ह्या अक्षरांचा बोध; रीरी लली – ऋ व लृ ही अक्षरे; विसारिआ – विसरले; लेखा – हिशोब, कर्मलेख; सिंधडाइए – सिद्धम, पाटीवर मुळाक्षरे गिरवताना ‘ओम नमः सिद्धम्’ असे लिहिण्याचा पूर्वी प्रघात होता; ननै – ‘न’ अक्षर; छछै – ‘छ’ हे अक्षर; छिजहि – झिजणे, कमी होणे; अहिनिसि – सदैव; पाकडिआ – पकडले; बबै – ‘ब’ हे अक्षर; बूझहि – समजणे; अणहोदा – अनुचित, अयोग्य; पाधा – पंडित; जजै – ‘ज’ हे अक्षर; हिरि लई – हिरावून घेतली; पछुतावहिगा – पश्चात्ताप पावशील; चीनहि – ओळखणे; जूनी – योनी; अवहिगा – येशील; पडु – वाच; सिखालि – शिकवणे; बिखिआ – विष; फाहा – पाश; पाधे – पंडित; चाटडिआ – अडकवला; ससै – ‘स’ हे अक्षर; संजमु – संयम; कुथाइ – आयोग्य स्तान; साई – यजमान; एतु – हे; धानि – अन्त धन; खाधै – खाण्याने; ममै – ‘म’ हे अक्षर; चिन्हिआ – ओळखले; मुहताजु – ; ककै – ‘क’ हे अक्षर; पडहि – वाचणे, पठण करणे; ततै – ‘त’ हे अक्षर; जलिओहु –

जळाले; थथै – ‘थ’ हे अक्षर; थान – स्थान; भरिसट्टु – भ्रष्ट; घै – ‘घ’ हे अक्षर; ददै – ‘द’ अक्षर;

भावार्थ : अ, इ, ओ, अ: ही अक्षरे असे सांगत आहेत की हे जग, त्यातील सर्व काही हे क, ख, घ, ङ म्हणजे नश्वर आहे. ऋ, लृ हे अक्षर असे सुचवतात की जीव जगात आल्यावर मोहमायेमुळे अवगुणांकडे पापाकडेच आकृष्ट होतात व आत्मिक गुणांचा त्यास विसर पडतो. ते सदैव पापच कमावतात. ॥१॥ हे मना ! तुझ्या अशा वागण्याने तू तुझ्या कपाळी असा काही कर्मलेख प्राप्त केला आहेस की अंति तू देणेच करून ठेवतोस. ॥१॥ रहाउ ॥ ‘सिधंडाइए’ हा अक्षर समूह असे सांगतो, की हे प्राण्या ! तू प्रभू परमात्म्याचे नामस्मरण करत नाहीस. ‘न’ ह्या अक्षराचा ही हाच बोध आहे की तू प्रभू परमात्म्याचे नावसुद्धा उच्चारत नाहीस. ‘छ’ हे अक्षर असे सांगते, की हे मूर्खा जीवा ! क्षणोक्षणी तुझे हे आयुष्य कमी कमी होत आहे हे तुला कसे कळत नाही. तू यमाच्या तावडीतून कसा सुटशील ? ॥२॥ ‘ब’ ह्या अक्षराचा बोध हा, की हा मूर्ख जीव प्रभू परमात्म्याचे रहस्य जाणत नाही आणि मोहमायेच्या विषयविकारांच्या भ्रमात फिरत राहून आपला जन्म वाया घालवत आहे. तुझ्याजवळ आत्मिक ज्ञान नसूनही तू आव मात्र पंडित असल्याचा आणतोस. त्यामुळे तू लोकांना कुमार्गाला लावतोस व त्या पापाचा भार मात्र स्वतःच्या शिरावर घेतोस. ॥३॥ ‘ज’ वरून ज्योतीचा विवेकबुद्धीचा बोध होतो. अरे मूर्खा ! ह्या मोहमायेने तुझी विवेकबुद्धीच नष्ट केली आहे. त्यामुळे तुझ्यावर शेवटी पश्चाताप करण्याचीच पाळी येणार आहे. त्या एकमेव प्रभुनामाची महती तुला कधी कळलीच नाही. त्यामुळेच तुला वारंवार जन्ममरणाच्या यातना भोगाव्या लागत आहेत. ॥४॥ अरे पंडिता ! तू तुझ्या कर्मलेखात काय लिहिले आहे ते वाच. उगाच इतरांना वाईट गोष्टी, चुकीचे ज्ञान सांगून मोहमायेत अडकवून नकोस. ह्या पंडिताने आधीच स्वतःच्या गळ्यात मोहमायेचा पाश अडकवून घेतला आहे आणि आता तोच मोहमायेचा पाश तो आता इतरांच्या गळ्यात अडकवत आहे. ॥५॥ ‘स’ हे अक्षर संयमाचे द्योतक आहे. अरे मूर्ख पंडिता ! तू मनःसंयम घालवून बसला आहेस कारण नको तेथून दान घेतले आहेस. यजमानाची मुलगीही तुला स्वतःच्या मुलीसारखी असूनही तिचा विवाह करून देताना यजमानाकडून दान घेण्याचे पाप केले आहेस. असे अन्न खाऊन, असे दान घेण्यातच तुझा जन्म तू वाया घालवला आहेस. ॥६॥ ‘म’ ह्या अक्षरावरून मतीचा बोध होतो. अरे मूर्खा ! मोहमायेच्या पाशात अडकल्यामुळे तुझी सदसद्विवेक बुद्धी, तुझी विचारशक्ती नष्ट झाली आहे. तुला अहंकाराचा महारोग जडला आहे. तुझ्याच अंतःकरणात असलेल्या परब्रह्म परमात्म्यास न ओळखल्याने तू मोहमायेच्या प्रेमात पडलास. ॥७॥ ‘क’ हे अक्षर काम, क्रोध यांचे दर्शन आहे. हे मूढ जीवा ! तू काम क्रोधादी विकारांच्या भ्रमात भरकटत राहिला आहेस. तुला त्यांचीच चटक लागल्याने तू प्रभू परमात्म्यास विसरून गेला आहेस. तू धर्मग्रंथ वाचतोस. आपल्या ज्ञानाचा जोरजोराने डंका पिटतोस पण त्याचे मर्म न समजल्याने तू अखेर मोहमायेत बुडून मरतोस. ॥८॥ ‘त’ ह्या अक्षरावरून तमाचा बोध होतो. ‘थ’ वरून स्थानाचा. अरे मूर्खा ! तू तमोगुणात जळतो आहेस. त्यामुळे तू तुझ्या मूळ स्वरूपापासून प्रभूरूपापासून स्थान भ्रष्ट झाला आहेस. ‘घ’ अक्षरावरून घराचा बोध होतो. हे पंडित ! अरे तू अन्यान्य ठिकाणी हिंडून दान मागत हिंडत आहेस म्हणजे नाना कर्मकांड करत आहेस पण प्रभुनाम मात्र तू कोटूनही प्राप्त करू शकला नाहीस. ॥९॥

पपै पारि न पवही मूडे परपंचि तूं पलचि रहिआ ॥

सचै आपि खुआइओहु मूडे इहु सिरि तैरे लेखु पइआ ॥१०॥

भभै भवजलि डुबोहु मूडे माइआ विचि गलतानु भइआ ॥

गुर परसादी एको जाणै एक घडी महि पारि पइआ ॥११॥

ववै वारी आईआ मूडे वासुदेउ तुधु वीसरिआ ॥

एह वेला न लहसहि मूडे फिरि तूं जम कै वसि पइआ ॥१२॥

झझै कदे न झूरहि मूडे सतिगुर का उपदेसु सुणि तूं विखा ॥

खंड ३ [२२९]

सतिगुर बाझहु गुरु नही कोई निगुरे का है नाउ बुरा ॥१३॥
 धधै धावत वरजि रखु मूड़े अंतरि तैरै निधानु पड़आ ॥
 गुरमुखि होवहि ता हरि रसु पीवहि जुगा जुगंतरि खाहि पड़आ ॥१४॥
 गगै गोबिदु चिति करि मूड़े गली किनै न पाड़आ ॥
 गुर के चरन हिरदै वसाइ मूड़े पिछले गुनह सभ बखसि लड़आ ॥१५॥
 हाहै हरि कथा बुझू तूं मूड़े ता सदा सुखु होई ॥
 मनमुखि पड़हि तेता दुखु लागै विणु सतिगुर मुकति न होई ॥१६॥
 रारै रामु चिति करि मूड़े हिरदै जिन्ह कै रवि रहिआ ॥
 गुर परसादी जिन्ही रामु पछाता निरगुण रामु तिन्ही बूझि लहिआ ॥१७॥
 तेरा अंतु न जाई लखिआ अकथु न जाई हरि कथिआ ॥
 नानक जिन्ह कउ सतिगुरु मिलिआ तिन्ह का लेख निबड़िआ ॥१८॥ १ ॥२॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४३५)

शब्दार्थ : पपै – ‘प’ हे अक्षर; पलचि – लिप्त; भभै – भ हे अक्षर; खुआइओहु – पथभ्रष्ट; गलतानु – मायेत मस्त झाला; ववै – व हे अक्षर; वारी – वेळ; लहसहि – मिळणार नाही; झझै – ‘झ’ हे अक्षर; झुरहि – झुरत राहणे, दुःखी होणे; विखा – पाहा; वाझहु – शिवाय; निगुरे – गुरुहीन; धधै – ‘ध’ हे अक्षर; वरजिरखु – रोखून धर; खाहि – खाणे; गगै – ‘ग’ हे अक्षर; चिति करि – स्मरण कर; गलि – बोलून; गुनह – गुन्हे; बखसि – क्षमा; हाहै – ह हे अक्षर; तेता – त्याला; रारै – ‘र’ हे अक्षर; रवि रहिआ – रममाण झाला; निवाड़िआ – समाप्त झाला.

भावार्थ : ‘प’ हे अक्षर पार होणे असे सांगते. हे मूढ जीवा ! तू प्रपंचात लिप्त होऊन राहिल्यामुळे हा भवसागर पार करून जाऊ शकत नाहीस. हे मूर्ख माणसा ! तुझ्या भाग्यातच तुझ्या पूर्वकर्मांमुळे असा लेख लिहिलेला आहे की ज्यामुळे त्या सत्यरूप प्रभू परमात्म्यानेच तुला पथभ्रष्ट केले आहे. ॥१०॥ भ अक्षरावरून भवसागराचा बोध होतो. हे मूर्ख जीवा ! तू मायेच्या मागे लागल्यामुळेच संपत्ती जमविण्यातच रंगून गेला आहेस. त्यामुळे तू भवसागरात बुडत आहेस. सतगुरुकृपेने तू त्या एकमेव प्रभू परमात्म्यास जाणलेस तर क्षणात तू हा भवसागर पार करून जाशील. ॥११॥ ‘व’ ह्या अक्षरावरून वेळ असा बोध होतो. हे मूढ जीवा ! तुला परमभाग्याने हा मानवजन्म लाभला आहे पण तू मात्र त्या वासुदेवास विसरलास. अरे अशी वेळ, अशी संधी तुला परत प्राप्त होणार नाही. प्रभुस्मरण केले नाहीस तर परत तू यमाच्याच पाशात अडकशील. ॥१२॥ ‘झ’ ह्या अक्षराने झुरणे, दुःख करणे असा बोध होतो. हे जीवा ! तू सतगुरुच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण तर करून बघ. तुझ्यावर दुःख करण्याची वेळच येणार नाही. अरे हा भवसागर तारून नेणारा, सर्व दुःखांचा परिहार करणारा सतगुरुसारखा अन्य गुरु नाही. गुरुहीन माणूस जगात बदनामच होतो. ॥१३॥ ‘ध’ वरून धावणे असा बोध होतो. हे जीवा ! इतस्ततः धावणाऱ्या मनाला तू रोखून धर. अरे प्रभुप्राप्तीसाठी इतरत्र धावाधाव करण्याची गरज नाही, तो तर तुझ्या अंतःकरणातच आहे. सतगुरुकृपेने तू हरि नामामृताचे प्राशन कर तुझी युगानु युगांची भूक भागेल. ॥१४॥ ‘ग’ हे अक्षर गोविंदाचे स्मरण कर. व्यर्थ अन्य गोष्टी करण्याने काहीही प्राप्त होणार नाही. अरे मूर्खा ! सतगुरुचे चरण तू आपल्या हृदयात धारण कर. पूर्वी केलेले सर्व अपराध तो क्षमा करील. ॥१५॥ ‘ह’ अक्षरावरून हरीचा बोध होतो. अरे वेड्या ! तू हरिकथा जाणून घे. तू सदैव सुखी होशील. स्वेच्छाचारी जीवाने कितीही ग्रंथ वाचले तरी तो दुःखीच होतो. सतगुरुशिवाय मुक्ती प्राप्त होत नाही. ॥१६॥ ‘र’ हे अक्षर रामाचे प्रतीक आहे. हे मूढ माणसा ! तू अशा लोकांच्या संगतीत बसून रामनामाचे स्मरण कर,

की ज्यांच्या हृदयात राम रममाण झाला आहे. सतगुरु कृपेने ज्यांनी राम जाणला त्यालाच निर्गुण रामाचे म्हणजेच त्या निर्गुण निराकार परब्रह्म परमात्म्याचे ज्ञान झाले. ॥१७॥ हे प्रभो ! तुझा अंत कोणासही लागला नाही. तुझे वर्णनही कोणी करू शकत नाही. कोणी तुझी कथा लिहू शकत नाही. नानक सांगतात, ज्यांना सतगुरु प्राप्त झाला, त्यांचा कर्मलेख पूर्ण होतो. तो जीव मुक्त होतो. ॥१८॥१॥२॥

॥ रागु आसा महला १ छंत घरु १ ॥

१ ओअंकार सतिगुर प्रसादि ॥

ईश्वर एकच आहे. तो ओंकारस्वरूप आहे. सतगुरुकृपेने तो प्राप्त होतो.

मुंध जोबनि बालडीए मेरा पिरु रलीआला राम ॥
 धन पिर नेहु घणा रसि प्रीति दइआला राम ॥
 धन पिरहि मेला होइ सुआमी आपि प्रभु किरपा करे ॥
 सेजा सुहावी संगि पिर कै सात सर अंग्रित भरे ॥
 करि दइआ मइआ दइआल साचे सबदि मिलि गुण गावओ ॥
 नानका हरि वरु देखि बिगसी मुंध मनि ओमाहओ ॥१॥
 मुंध सहजि सलोनडीए इक प्रेम बिनंती राम ॥
 मै मनि तनि हरि भावै प्रभ संगमि राती राम ॥
 प्रभ प्रेमि राती हरि बिनंती नामि हरि कै सुखि वसै ॥
 तउ गुण पछाणहि ता प्रभु जाणहि गुणह वसि अवगण नसै ॥
 तुधु बाझु इकु तिलु रहि न साका कहणि सुनणि न धीजए ॥
 नानका प्रिउ प्रिउ करि पुकारे रसन रसि मनु भीजए ॥२॥
 सखीहो सहेलडीहो मेरा पिरु वणजारा राम ॥
 हरि नामो वणंजडिआ रसि मोलि अपारा राम ॥
 मोलि अमोली सच धरि ढोलो प्रभ भावै ता मुंध भली ॥
 इकि संगि हरि कै करहि रलीआ हउ पुकारी दरि खली ॥
 करण कारण समरथ स्त्रीधर आपि कारजु सारए ॥
 नानक नदरी धन सोहागणि सबदु अभ साधारए ॥३॥
 हम घरि साचा सोहिलडा प्रभ आइअडे मीता राम ॥
 रावे रंगि रातडिआ मनु लीअडा दीता राम ॥
 अपणा मनु दीआ हरि वरु लीआ जिउ भावै तिउ रावए ॥
 तनु मनु पिर आगै सबदि सभागै घरि अंग्रित फलु पावए ॥
 बुधि पाठि न पाईए बहु चतुराईए भाइ मिलै मनि भाणे ॥
 नानक ठाकुर मीत हमारे हम नाही लोकाणे ॥४॥१॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४३५)

शब्दार्थ : मुंथ – अज्ञानी, अडाणी; जोबनि – यौवन; बालडिए – युवती; पिरु – पती; धन – स्त्री, कामिनी; नेहु – प्रेम; घणा – खूप; सेजा – शय्या; सुहावी – सुखकर, सुंदर; सर – सरोवर; बिगसी – प्रसन्न झाली; ओमाहओ – उल्लसित; सलोनडीए – सुंदर; पछाणहि – ओळखून; बाझू – शिवाय; धीजए – धैर्य; वणजारा – व्यापारी; वणंजाडिआ – व्यापार केला; मोलि – मोल, किंमत; ढोलो – राहतो; दरि – द्वार; खलि – उभी राहून; सारए – संपन्न करणे, पूर्ण करतो; साधारए – पवित्र करतो, शुद्ध करतो; अभ – अंतःकरण; सोहिलडा – मंगलगीत; आइअडे – आले; लिअडा – घेतले; दीता – दिले; सभागै – भाग्यवती; बुधि – बुद्धी; पाठि – पठण; भाइ – भाव; भाणे – आवडणे, प्रसन्न होणे; लोकाणे – परके.

भावार्थ : हे यौवनाने मुसमुसलेल्या मूर्ख बालिके ! प्रभुपती माझ्याशी आनंदाने रममाण होतो. पती व पत्नी यांचे एकमेकावरील प्रेम जर दृढ असेल तर तो दयाघन राम अधिकच प्रेम करतो. तो प्रभू स्वतः कृपा करतो व जीवस्त्रीचे प्रभुपतीशी मिलन घडवून आणतो. प्रभुपतीच्या संगतीत शय्या अधिकच सुंदर वाटते. सर्व अंग प्रत्यंग (सप्त सरोवर) प्रभुपती प्रेमाच्या अमृताने भरून तृप्त होते. हे दयाळू प्रभू माझ्यावर कृपा म्हणजे माझ्या मनात नामाच्या साहाय्याने तुझे गुणगान करण्याची आवड निर्माण होईल. नानक सांगतात, प्रभुपतीस पाहून जीवस्त्रीरूपी मुग्ध युवती उल्लसित झाली. तिचे मन आनंदित झाले. ॥१॥ प्रभुपतीच्या प्राप्तीने सहजानंदात रममाण झालेल्या सुंदरीस माझी एक नम्र विनंती आहे, की मला असे काही सांग की ज्यामुळे मीही तनमनाने प्रभुपतीशी एकरूप होऊन रममाण होईन. जी स्त्री प्रभुपतीच्या प्रेमात रंगून गेली ती त्यास विनंती करते, की हरिनामात तल्लीन होऊन सुखात वास करील. हे प्रभो ! जी जीवस्त्री तुझे गुण जाणेल तिला तुझ्या स्वरूपाचे ज्ञान प्राप्त होईल. त्यामुळे तिच्यातील अवगुणांचा नाश होऊन ती तुझे दैवीगुण आत्मसात करील. हे प्रभू ! ज्या जीवस्त्रीस तुझे ज्ञान झाले ती तुझ्याशिवाय एक क्षणभरही राहू शकत नाही. तुझ्या गुणगानाव्यतिरिक्त अन्य काहीही सांगण्याचा ऐकण्याचा तिला धीरच होत नाही. नानक सांगतात, जी जीवस्त्री 'प्रिय' 'प्रिय' असे सदैव प्रभुपतीचे नामस्मरण करते तिचे मन प्रेमरसाने चिंब भिजून जाते. ॥२॥ हे माझ्या सत्संगी मैत्रिणीनो ! माझा प्रभुपती प्रेमाचा व्यापारी आहे. जिने त्याच्याकडून प्रेमाची प्राप्ती केली. तिला उच्च आत्मिक जीवनाची प्राप्ती होते. अशी ही अमूल्य जीवन प्राप्त केलेली जीवरूपी स्त्री सदैव प्रभुपतीच्या निकट स्थान प्राप्त करते. अशा अनेक जीवस्त्रिया प्रभुपतीच्या सान्निध्याचा आनंद उपभोगित आहेत पण मी मात्र त्याच्या नावाचा टाहो फोडीत त्याच्या दारी उभी आहे. सर्व काही करण्यास व करवून घेण्यास समर्थ असलेला श्रीधर माझेही कार्य तडीस नेईल. माझी ही प्रभुप्राप्तीची इच्छा पूर्ण करील. नानक सांगतात, जी स्त्री प्रभुकृपेस पात्र होते तीच भाग्यवती होय. तिला सदैव प्रभुनामाचा आधार प्राप्त होतो. ॥३॥ हे सख्यानो ! माझ्या हृदयात माझा सखा प्रभुराम वास करत असल्याने माझ्या मनात सदैव मंगलगीते रुंजी घालत आहेत. तो प्रभू त्यांनाच प्राप्त होतो, जे त्याचा नामरूपी प्रेम रंगात रंगून जातात. जी जीवस्त्री आपले मन प्रभुपतीस अर्पण करते तिच्याशीच प्रभुपतीचे मिलन होते व तो तिच्याशी आपल्या इच्छेप्रमाणे रममाण होतो. जी जीवस्त्री आपले तन-मन पतिप्रभूस समर्पित करते ती आपल्या हृदयात नामामृतरूपी फल प्राप्त करते. बुद्धिमत्ता, ग्रंथाभ्यास, चातुर्य ह्या कशानेही प्रभू परमात्मा प्राप्त होत नाही. तेथे भक्तिभावच आवश्यक असतो. नानक सांगतात, हे माझ्या मित्रा ! प्रभू मी तुझ्यापासून जराही निराळा नाही. मी काही तुला परका नाही. ॥४॥१॥

॥ आसा महला १ ॥

अनहदो अनहदु वाजै रुण झुणकारे राम ॥

मेरा मनो मेरा मनु राता लाला पिआरे राम ॥

अनदिनु राता मनु बैरागी सुंन मंडलि घरु पाइआ ॥

खंड ३ [२३२]

आदि पुरखु अपरंपरु पिआरा सतिगुरि अलखु लखाइआ ॥
 आसणि बैसणि थिरु नाराइणु तितु मनु राता वीचारे ॥
 नानक नामि रते बैरागी अनहद रुण झुणकारे ॥१ ॥
 तितु अगम तितु अगम पुरे कहु कितु बिधि जाईए राम ॥
 सचु संजमो सारि गुणा गुर सबदु कमाईए राम ॥
 सचु सबदु कमाईए निज घरि जाइए पाईए गुणी निधाना ॥
 तितु साखा मूलु पतु नही डाली सिरि सभना परधाना ॥
 जपु तपु करि करि संजम थाकी हठि निग्रहि नही पाईए ॥
 नानक सहजि मिले जग जीवन सतिगुर बूझ बुझाईए ॥२ ॥
 गुरु सागरो रतनागरु तितु रतन घणोरे राम ॥
 करि मजनो सपत सरे मन निरमल मेरे राम ॥
 निरमल जलि न्हाए जा प्रभ भाए पंच मिले वीचारे ॥
 कामु करोधु कपटु बिखिआ तजि सचु नामु उरि धारे ॥
 हउमै लोभ लहरि लब थाके पाए दीन दइआला ॥
 नानक गुर समानि तीरथु नही कोई साचे गुर गोपाला ॥३ ॥
 हउ बनो देखि रही त्रिणु देखि सबाईआ राम ॥
 त्रिभवणो तुझहि कीआ सभु जगतु सबाइआ राम ॥
 तेरा सभु कीआ तूं थिरु थीआ तुधु समानि को नाही ॥
 तूं दाता सभ जाचिक तेरे तुधु बिनु किसु सालाही ॥
 अणमंगिआ दानु दीजै दाते तेरी भगति भरे भंडारा ॥
 राम नाम बिनु मुकति न होई नानकु कहै वीचारा ॥४ ॥२ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४३६)

शब्दार्थ : अनहदो – अनाहत नाद; राता – अनुरक्त; बैरागी – विरक्त; सुंन – शून्य; लखाइआ – दाखवला; तितु –
 त्या; साखा – शाखा; रतनागरु – रत्नाकर; घणोरे – अनेक; मजनो – स्नान; सपत – सात; तज्जी – त्याग करणे, टाकून
 देणे; लब – मोह, लोभ; बनो – वन; त्रिणु – तृण, गवत; सबाइआ – सर्व; जाचिक – याचक; सालाहि – स्तुती;
 अणमंगिआ – न मागता.

भावार्थ : माझे मन प्रभू परमात्म्याच्या अनाहत स्वरलहरींनी झंकारले गेले आहे. माझे मन माझ्या प्रिय रामात रममाण
 झाले. माझे मन मोहमायेपासून विरक्त होऊन शून्यमंडलात पोहोचून मी स्वगृही जाऊन बसलो आहे. प्रभू परमात्मा, तो
 आदिपुरुष अपरंपार व अदृष्ट आहे. पण सतगुरूने मला त्या अदृष्ट प्रभू परमात्म्याचे दर्शन घडवले आहे. तो प्रभू परमात्मा
 नारायण आपल्या आसनावर स्थिर बसला आहे. स्मरण-चिंतनाने माझे मन त्या प्रभू परमात्म्याशी एकरूप झाले आहे.
 नानक सांगतात, जो मोहमायेपासून विकारांपासून विरक्त झाला व प्रभुनामात रंगून गेला. त्याच्या हृदयात प्रभू परमात्म्याचा
 अनाहत नाद रंजी घालू लागतो. ॥१ ॥ हे माझ्या सख्यांनो ! त्या अगम्य प्रभूच्या अगम्य नगरीत मी कशी जाऊ ? सतगुरूकडून
 प्राप्त झालेल्या प्रभुनामाच्या साहाय्यने तू तुझ्या अंगी सत्य, संयम हे श्रेष्ठ गूण अंगी बाणव. सत्यनामाची प्राप्ती करूनच

स्वगृही प्रभुपतीच्या घरी जाऊन गुणनिधान प्रभुपतीस प्राप्त कर. प्रभू परमात्मा हा असा वृक्ष आहे की ज्याला मूळ, खोड, फांद्या, पाने काहीही नाही. पण असे असूनही तो सर्व सृष्टीवर आपले प्रभुत्व गाजवतो. हटयोगी इंद्रियनिग्रह करून, अन्य लोक जप, तप, मनःसंयमन करून थकले पण ह्या मार्गाने जाऊन कोणासही प्रभू परमात्मा प्राप्त करता आला नाही. नानक सांगतात, सहजावस्था प्राप्त करून, आत्मिक स्थिरता प्राप्त करूनच त्या जगजीवन प्रभू परमात्म्यास प्राप्त करता येते असे ज्ञान माझ्या सतगुरूकडून मला प्राप्त झाले आहे. ॥२॥ सतगुरू हा सागर आहे. त्यात रामनामरूपी अनेक रत्ने आहेत. हे जीवा ! तू तुझी पंच ज्ञानेंद्रिये मन व बुद्धीसह सतगुरूरूपी सागरात स्नान करून आपले मन निर्मळ कर. प्रभू परमात्म्याच्या इच्छेनेच सतगुरूरूपी निर्मळ जलात स्नान करणे शक्य होते. प्रभूची तशी इच्छा असेल तर सतगुरूच्या उपदेशाने सत्य, संतोष, दया, धर्म व धैर्य हे पाच श्रेष्ठ गुण प्राप्त होतात. हे जीवा ! तू काम, क्रोध, कपट, विषयविकार यांचा त्याग करून सत्यनाम आपल्या हृदयात धारण कर. दीनदयाळ प्रभू परमात्मा प्राप्त झाल्याने मनातील अहंकार व लोभाची भावना नष्ट होते. नानक सांगतात, सतगुरूसारखे श्रेष्ठ तीर्थ अन्य कोणीही नाही. सतगुरू हा प्रभू परमात्म्याचेच रूप आहे. ॥३॥ हे प्रभो, मी रानावनात गवतात, तुलाच पाहतो. सारे त्रिभुवन हे तुझेच रूप आहे. सर्व जगातही तूच सामावलेला आहेस. सर्वकाही तूच निर्माण केले आहेस. पण तू मात्र स्थिर आहेस. सर्वापासून अलिप्त आहेस. तुझ्यासमान अन्य कोणीही नाही. तू महान दाता आहेस. सर्व जीव याचक बनून तुझ्याकडेच याचना करतात. तुझ्याशिवाय अन्य कोणाची बरे स्तुती करावी ? तू न मागताच तुझे भक्ती भांडार जीवांना देतोस. नानक विचारपूर्वक सांगतात की रामनामाशिवाय मुक्ती नाही. ॥४॥२॥

॥ आसा महला १ ॥

मेरा मनो मेरा मनु राता राम पिआरे राम ॥
 सचु साहिवो आदि पुरखु अपरंपरो धारे राम ॥
 अगम अगोचरु अपर अपारा पारब्रह्म परधानो ॥
 आदि जुगादी है भी होसी अवरु झूठा सभु मानो ॥
 करम धरम की सार न जाणै सुरति मुकति किउ पाईऐ ॥
 नानक गुरमुखि सबदि पछाणै अहिनिमि नामु धिआईऐ ॥१॥
 मेरा मनो मेरा मनु मानिआ नामु सखाई राम ॥
 हउमै ममता माइआ संगि न जाई राम ॥
 माता पित भाई सुत चतुराई संगि न संपै नारे ॥
 साइर की पुत्री परहरि तिआगी चरण तलै बीचारे ॥
 आदि पुरखि इकु चलतु दिखाइआ जह देखा तह सोई ।
 नानक हरि की भगति न छोडउ सहजे होइ सु होई ॥२॥
 मेरा मनो मेरा मनु निरमलु साचू समाले राम ॥
 अवगण मेटि चले गुण संगम नाले राम ॥
 अवगण परहरि करणी सारी दरि सचै सचिआरो ॥
 आवणु जावणु ठाकि रहाए गुरमुखि ततु वीचारो ॥
 साजनु मीतु सुजाणु सखा तूं सचि मिलै वडिआई ॥
 नानक नामु रतनु परगासिआ ऐसी गुरमति पाई ॥३॥

सचु अंजनो अंजनु सारि निरंजनि राता राम ॥
 मनि तनि रवि रहिआ जगजीवनो दाता राम ॥
 जगजीवनु दाता हरि मनि राता सहजि मिलै मेलाइआ ॥
 साध सभा संता की संगति नदरि प्रभू सुखू पाइआ ॥
 हरि की भगति रते बैरागी चूके मोह पिआसा ॥
 नानक हउमै मारि पतीणे विरले दास उदासा ॥४॥३॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४३७)

शब्दार्थ : राता – रममाण झाला; धारे – धारण केले; परधानी – प्रधान, सर्वोच्च; अवरु – अन्य; सार – मूळ; अर्थ – सुरति – समज, ज्ञान; मनिआ – शांत झाले, तृप्त झाले; संपै – संपत्ती; नारे – स्त्री; साइर – सागर; परहरि – त्याग; मेदि – मिटवून, नष्ट करून; ठाकि रहाए – संपले; ततु – तत्त्व; परगासिआ – प्रकाशमान झाले; अंजनो – अंजन; निरंजनि – मायारहित, निर्लेप; नदरि – कृपादृष्टी; पतीणे – तृप्त होणे, शांत होणे; विरले – फार क्वचित.

भावार्थ : माझे मन प्रिय प्रभू परमात्म्याच्या नामरंगात रंगून गेले. तो सत्यस्वरूप प्रभू परमात्मा सान्या सृष्टीचा स्वामी आहे. तो आद्य पुरुष आहे. अपार आहे. सर्व जीवांचा तो आधार आहे. तो अगम्य आहे. अदृश्य आहे. परब्रह्म आहे. सर्वोच्च आहे. जेव्हा काहीही नव्हते तेव्हाही तो अस्तित्वमान होता. युगाच्याही आधी होता, आजही आहे. भविष्यातही तोच असणार आहे. हे मना ! त्याच्याशिवाय अन्य सर्व खोटे आहे. असत्य आहे. हे जीवा, सर्व कर्मांचे, सर्व धर्मांचे जे मूळ आहे. त्या प्रभू परमात्म्यास जाणल्याशिवाय मुक्ती कशी प्राप्त होणार. नानक सांगतात, सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करून तू शब्दब्रह्म जाणून घे व सदैव प्रभुनामाचे स्मरण कर. ॥१॥ माझे मन रामनामरूपी सखा प्राप्त झाल्याने तृप्त झाले आहे. हे रामा ! आता माझे मन अहंकार, माया, ममता यांच्याकडे कधीही वळणार नाही. अरे जीवा, माता-पिता-बंधू, पुत्र, पत्नी, संपत्ती काही काही शेवटी तुझ्याबरोबर येणार नाही. सागरपूत्री लक्ष्मीचा मी त्याग केला आहे. तिला पायदळी तुडवले आहे. त्या आदिपुरुष परमात्म्याने मला असे काही ज्ञान दिले आहे की ज्यामुळे आता मी जिकडे पाहतो तिकडे मला तो प्रभू परमात्माच दिसतो. नानक सांगतात, आता मी प्रभुभक्ती कधीही सोडणार नाही. जे काही सहजासहजी होईल ते होऊ दे. ॥२॥ सत्यरूप प्रभू परमात्म्याचे नाम हृदयात दृढपणे धारण करून ठेवल्यामुळे माझे मन निर्मळ व पवित्र झाले आहे. मी आता माझ्यातील अवगुण घालवून सतगुणांचा संग्रह वाढवत त्यातच जीवन व्यतीत करत आहे. जो मनुष्य अवगुणांचा त्याग करून श्रेष्ठ कर्मांचे आचरण करतो, त्यास सत्यरूप प्रभू परमात्म्याच्या दारी सत्याचारी म्हणून मान प्राप्त होतो. जो सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करून मूळ तत्त्वाचे, प्रभुरूपाचे चिंतन करतो, त्याची जन्ममरणाच्या चक्रातून मुक्तता होते. हे प्रभू, तूच माझा साजण, तूच माझा सखा, तूच माझा सुज्ञ मित्र आहेस. तुझ्यामुळेच, तुझ्या सत्यरूप नामामुळेच जीवास मोठेपणा प्राप्त होतो. नानक सांगतात, मला प्राप्त झालेल्या सतगुरूच्या उपदेशामुळेच माझ्या हृदयात नामरूपी रत्नाचा प्रकाश पसरला. ॥३॥ सत्यरूप प्रभूचे नाम हे एक असे अंजन आहे की जे प्राप्त केल्याने म्हणजे सतत नामस्मरण केल्याने मन निरंजन प्रभू परमात्मा रामामध्ये रममाण होते. जगाला जीवन देणाऱ्या दात्या प्रभुरामात मन तल्लीन होऊन जाते. अशा या जगजीवन रामामध्ये मन तल्लीन झाल्याने सहजभावाने प्रभू परमात्मा प्राप्त होतो. साधूंच्या सभेत, संतजनांच्या संगतीत, प्रभू परमात्म्याच्या कृपादृष्टीने आत्मिक सुख प्राप्त होते. प्रभुभक्तीच्या रंगात रंगून गेल्याने मनातील मोहमायेची तृष्णा नष्ट होऊन मन मोहमायेपासून विरक्त होते. नानक सांगतात, अहंकारास मारून मोहमायेपासून विरक्त होऊन प्रभुनामात लीन झालेले प्रभुभक्त फारच विरळे असतात. ॥४॥३॥

॥ रागु आसा महला १ छंत घरु २ ॥

१ ओअंकार सतिगुर प्रसादि ॥

(ईश्वर एकच आहे. तो ओंकारस्वरूप आहे. सतगुरुकृपेने तो प्राप्त होतो.)

तूं सभनी थाई जिथै हउ जाई साचा सिरजणहारु जीउ ॥
सभना का दाता करम बिधाता दूख बिसारणहारु जीउ ॥
दूख बिसारणहारु सुआमी कीता जा का होवै ॥
कोटकोटंतर पापा केरे एक घडी महि खोवै ॥
हंस सि हंसा बग सि बगा घट घट करे बीचारु जीउ ॥
तूं सभनी थाई जिथै हउ जाई साचा सिरजणहारु जीउ ॥१ ॥
जिन्ह इक मनि धिआइआ तिन्ह सुखु पाइआ ते विरले संसारि जीउ ॥
तिन जमु नेडि न आवै गुर सबदु कमावै कबहु न आवहि हारि जीउ ॥
ते कबहु न हारहि हरि हरि गुण सारहि तिन्ह जमु नेडि न आवै ॥
जंमणु मरणु तिन्हा का चूका जो हरि लागे पावै ॥
गुरमति हरि रसु हरि फलु पाइआ हरि हरि नामू उर धारि जीव ॥
जिन्ह इक मनि धिआइआ तिन्ह सुखु पाइआ ते विरले संसारि जीव ॥२॥
जिनि जगतु उपाइआ धंधै लाइआ तिसे विटहु कुरबाणु जीउ ॥
ता की सेव करीजै लाहा लीजै हरि दरगह पाईऐ माणु जीउ ॥
हरि दरगह मानु सोई जणु पावै जो नरु एकु पछाणै ॥
ओहु नव निधि पावै गुरमति हरि धिआवै नित हरि गुण आखि वखाणै ॥
अहिनिंसि नामु तिसै का लीजै हरि ऊतमु पुरखु परधानु जीउ ॥
जिनि जगतु उपाइआ धंधै लाइआ हउ तिसै विटहु कुरबानु जीउ ॥३ ॥
नामु लैनि सि सोहहि तिन सुख फल होवहि मानहि से जिणि जाहि जीउ ॥
तिन फल तोटि न आवै जा तिसु भावै जे जुग केते जाहि जीउ ॥
जे जुग केते जाहि सुआमी तिन फल तोटि न आवै ॥
तिन्ह जरा न मरणा नरकि न परणा जो हरि नामु धिआवै ॥
हरि हरि करहि सि सूकहि नाही नानक पीड न खाहि जीउ ॥
नामु लैन्हि सि सोहहि तिन्ह सुख फल होवहि मानहि से जिणि जाहि जीउ ॥४ ॥१ ॥४ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४३८)

शब्दार्थ : सभइ – सर्व; याई – ठिकाणी, स्थानी; बिसारण हारु – दुःख निवारण करणारा; कीता – केलेले; सि – तो; जिन्ह – ज्याने; तिन्ह – त्याने; नेडा – जवळ; कबहु – कधीही; आहु – तो; सोहहि – शोभायमान; परणा – पडणे; सूकहि – सुकणे, वाळणे.

भावार्थ : मी ज्या ज्या ठिकाणी जातो तेथे तेथे सर्व ठिकाणी तो सृष्टीनिर्माता प्रभूच भरून राहिलेला आहे असे मला दिसते. तो प्रभू परमात्मा सर्व जीवांना सर्व काही देत असतो. तो ज्याच्या त्याच्या कर्माप्रमाणे त्यास फळ देतो. तोच जीवांचे दुःख नष्ट करतो. तो दुःखहर्ता प्रभू परमात्मा जे काही करतो तेच होते. जीवाने केलेली काही कोटी पापे तो एका घटकेत नष्ट करतो. तो प्रभू हंस कोण आणि बगळा कोण म्हणजे खरा भक्त कोण आणि ढोंगी भक्त कोण हे बरोबर ओळखतो व त्यास तसाच न्याय देतो. मी जेथे जेथे जातो त्या सर्व ठिकाणी त्या सृष्टी निर्माणकर्त्या प्रभू परमात्म्याचा वास असतो. ॥१॥ ज्याने ज्याने एकाग्रचित्ताने त्या एकमेव प्रभू परमात्म्याचे ध्यान केले, त्याने त्याने आत्मिक सुख प्राप्त केले. पण असे जीव ह्या संसारात फारच विरळे असतात. सतगुरूकडून प्राप्त झालेल्या उपदेशाप्रमाणे आचरण केल्याने यम त्यांच्या जवळपासही फिरकत नाही. असा जीव कोणत्याही कामात पराभूत होत नाहीत. जे प्रभुनामाचे सदैव स्मरण करतात, ते जीवनात कधीही पराभूत होत नाहीत. यम त्यांच्या जवळही येत नाहीत. जो प्रभुचरणी लीन होतो, तो जन्ममरणाच्या चक्रातून मुक्त होतो. जे सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करून प्रभुनामरूपी अमृत प्राशन करतात, प्रभू परमात्मरूपी फल प्राप्त करतात, हरिनाम हृदयात धारण करतात, एकाग्रचित्ताने प्रभू परमात्म्याचे स्मरण करतात, त्यांना आत्मिक सुखाची प्राप्ती होते. पण असे लोक ह्या संसारात क्वचितच असतात. ॥२॥ ज्या प्रभू परमात्म्याने हे जग निर्माण केले, सर्व जीवांना काहीना काही उद्योगात अडकवून टाकले, त्या प्रभू परमात्म्याची सेवा कर. प्रभुसेवेचा लाभ प्राप्त करून घे व प्रभू दरबारात सन्मान प्राप्त कर. ज्यांनी त्या एकमेव प्रभू परमात्म्यास जाणले त्यांनाच प्रभू दरबारात सन्मान प्राप्त होतो. ज्याने सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करून प्रभू परमात्म्याचे नामस्मरण केले, हरीच्या गुणांचे वर्णन केले, गुणगान केले त्यांना सर्व नऊ निधी प्राप्त होतात. हे जीवा ! त्या हरीचे, त्या उत्तम पुरुषाचे, त्या सर्वश्रेष्ठ प्रभू परमात्म्याचे रात्रंदिवस नामस्मरण कर. ज्याने ही सृष्टी निर्माण केली, जीवांना आपापल्या उद्योगास लावले त्या प्रभू परमात्म्याच्या चरणी मी माझे सर्वस्व अर्पण करतो. ॥३॥ जे सदैव प्रभुनामाचे स्मरण करतात ते प्रभू दरबारी शोभिवंत होतात. त्यांना आत्मिक सुखरूपी फल प्राप्त होते. जगात सन्मान प्राप्त होतो. तो जीवनात यशस्वी होऊनच परलोकी जातो. जे प्रभुसेवक प्रभुसेवेने प्रभू परमात्म्यास प्रिय होतात. त्यांना कितीही युगे लोटली तरी काहीही कमी पडत नाही. जो प्रभू परमात्म्याचे नामस्मरण करतो त्यास म्हातारपण येत नाही, मरणही येत नाही किंवा नरकातही पडावे लागत नाही. नानक सांगतात, जो सदैव प्रभुनामात तल्लीन होतो तो सदैव प्रसन्नचित्त असतो. टवटवीत असतो. कोणत्याही पीडेचा त्यास त्रास होत नाही. जो सदैव प्रभुनामाचे उच्चारण करतो तो जगात शोभायमान होतो. त्यास आत्मिक सुखाची प्राप्ती होते, सन्मान प्राप्त होतो व तो आयुष्याचा खेळ जिंकूनच ह्या जगातून निघून जातो. ॥४॥१॥४॥

॥ आसा महला १ छंत घरु ३ ॥

१ ओअंकार सतिगुर प्रसादि ॥

(ईश्वर एकच आहे. तो ओंकारस्वरूप आहे. सतगुरूकृपेने तो प्राप्त होतो.)

तूं सुणि हरणा कालिआ की वाडीऐ राता रामा ॥

बिखु फलु मीठा चारि दिन फिरि हावै ताता राम ॥

फिरि होइ ताता खरा माता नाम बिनु परतापए ॥

ओहु जेव साइर देइ लहरी बिजुल जिवै चमकाए ॥

हरि बाझु राखा कोइ नाही सोइ तुझहि बिसारिआ ॥

सचु कहै नानकु चेति रे मन मरहि हरणा कालिआ ॥१॥

खंड ३ [२३७]

भवरा फूलि भवंतिआ दुखु अति भारी राम ॥
 मै गुरु पूछिआ आपणा साचा बीचारी राम ॥
 बीचारि सतिगुरु मुझै पूछिआ भवरु बेली रातओ ॥
 सूरजु चड़िआ पिंडु पड़िआ तेलु तावणि तातओ ॥
 जम मगि बाधा खाहि चोटा सबद बिनु बेतालिआ ॥
 सचु कहै नानकु चेति रे मन मरहि भवरा कालिआ ॥२॥
 मेरे जीअड़िआ परदेसीआ कितु पवहि जंजाले राम ॥
 साचा साहिबु मनि वसै की फासहि जम जाले राम ॥
 मछुली विछुंनी नैण रुंनी जालु बधिकि पाइआ ॥
 संसारु माइआ मोहु मीठा अंति भरमु चुकाइआ ॥
 भगति करि चितु लाइ हरि सिउ छोडि मनहु अंदेसिआ ॥
 सचु कहै नानकु चेति रे मन जीअड़िआ परदेसीआ ॥३॥
 नदीआ वाह विछुंनिआ मेला संजोगी राम ॥
 जुगु जुगु मीठा विसु भरे को जाणै जोगी राम ॥
 कोई सहजि जाणै हरि पछाणै सतिगुरु जिनि चेतिआ ॥
 बिनु नाम हरि के भरमि भूले पचहि मुगध अचेतिआ ॥
 हरि नामु भगति न रिदै साचा से अंति धाही रुंनिआ ॥
 सचु कहै नानकु सबदि साचै मेलि चिरी विछुंनिआ ॥४॥१॥५॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. ४३९)

शब्दार्थ : हरणा कालिआ – काळे हरिण, विषयासक्त जीव (मन); वाडीए – फुलबाग, जगातले सुखोपभोग; विखु – विषयविकार; ताता – तापदायक; खरा – अत्याधिक; माता – मस्त झाला; परतापए – दुःखदायक; जेव – जसे; साइर – सागर; बाझु – विना, शिवाय; चेति – स्मरण कर; आपणा – आपल्या; मगि – मार्ग; बाधा – बद्ध; ब्लोलिआ – बेताल, असंतुलित; जीअड़िआ – जीवा; किंतु – कशाला; पवहि – पडतोस; जंजाले – जंजाळात; विछुंनी – वियोग; नैण – डोळे; रुंनि – रडली; अदेसिआ – शंका, संशय; मेला – मिलन; पचहि – दुःखी; अचेतिआ – बेसावध; धाही – धाय मोकलून, जोरजोराने; रुंनिआ – रडतो; चिरि – अनंत कालपासून; विछुंनिआ – वियुक्त झालेले.

भावार्थ : हे विषयासक्त जीवा (काळ्या हरणा) तू ह्या संसाररूपी पुष्प वाटिकेत कशाला रमतोस ? ह्याची (विषयविकारांची) फळे चार दिवस गोड लागतील पण नंतर त्यामुळे तुला जन्मभर दुःखच भोगावे लागेल. ज्या भौतिक सुखात तू मस्त झाला आहेस तेच तुला आत्यंतिक तापदायक ठरणार आहे. प्रभुनामाशिवाय सर्वकाही दुःखदायकच आहे. जशा सागर लहरी किंवा आकाशात चमकणारी वीज क्षणात नष्ट होते तसा हा संसार सागर क्षणात नष्ट होणारा आहे. त्या एकमेव प्रभू परमात्म्याशिवाय अन्य कोणीही तुझे रक्षण करणारा नाहीये. पण त्यासच तू विसरून बसला आहेस. नानक सांगतात, हे जीवा ! तू प्रभू परमात्म्याचे स्मरण कर नाहीतर ह्या विषयविकारामुळे तुझे मरण निश्चित आहे. ॥१॥ विषयविकाररूपी फुलांभोवती रुंजी घालणाऱ्या जीवा तुला अत्यंत दुःखच भोगावे लागणार आहे. ज्याचे विचार सदैव सत्यच असतात त्या माझ्या सतगुरूला विचारले आहे, की संसारातील ह्या सुखोपभोगात रममाण झालेल्या जीवाचे काय होणार ? सतगुरूने

सांगितले की जीवनरूपी रात्र संपल्यावर सूर्य उगवल्यावर म्हणजे परलोकी गेल्यावर त्यास अत्यंत दुःख भोगावे लागणार आहे. ज्या प्रमाणे कढईत तेल उकळताना त्या तेलास ताप सहन करावा लागतो. त्याप्रमाणे जीवास आंत्यतिक ताप सोसावा लागणार आहे. प्रभुनामाचे स्मरण न करणारा जीव आपल्या बेताल वर्तनाने मृत्यूच्या मार्गाने जातो व वारंवार ठोकरा खातो. नानक तुला खरी गोष्ट सांगतो, की हे जीवा ! तू आपल्या मनात प्रभू परमात्म्याचे चिंतन कर नाहीतर हे विषयविकार तुला मारून टाकतील. ॥२॥ हे मोहमायेत भटकणाऱ्या माझ्या जीवा का उगाच ह्या विषयविकारांच्या जंजाळात फसतोस ? अरे सत्यरूप प्रभू परमात्मा मनात वसल्यावर यमाचे पाश जळून जातात. कोळ्याने टाकलेल्या जाळ्यात फसून मासा पाण्यातून बाहेर येतो व त्या माशावर रडत बसण्याची पाळी येते, त्या प्रमाणे मोहमायेत फसलेल्या जीवास अंति दुःख होते. त्यास कळून येते की चार दिवस गोड वाटणारा संसार केवळ भ्रम आहे. हे जीवा, तू प्रभू परमात्म्याची भक्ती कर. प्रभुभक्तीने मनातील सारे संशय दूर होतील. नानक सत्य सांगतात, की हे इतस्ततः अन्य मार्गावर भटकणाऱ्या जीवा तू आपल्या मनात सदैव प्रभू परमात्म्याचे स्मरण कर. ॥३॥ नदीपासून दूर गेलेला पाण्याचा ओघळ क्वचितच परत नदीस मिळतो. त्याप्रमाणे मोहमायेमुळे प्रभूपासून दूर गेलेला जीव क्वचितच प्रभुमार्गी होतो. जो जीव प्रभुचरणी लीन होतो तो हे जाणतो की युगानुयुगे गोड वाटणारा हा संसार वास्तविक विषवत आहे. ज्याने प्रभू परमात्म्याचे स्मरण केले तो सहजावस्था प्राप्त करून प्रभू परमात्म्यास जाणतो. मूर्ख लोक प्रभुनामाचे स्मरण न केल्यामुळे ह्या संसाराच्या भ्रमात बेसावधपणे अडकून दुःखी होतात. ज्यांच्या मनात हरिनाम भक्ती नाही ते अंती धाय मोकलून रडतात. नानक सत्य कथन करतात, की तो सत्यस्वरूप प्रभू परमात्मा युगानुयुगे दूर गेलेल्या जीवास प्रभुनामाच्या माध्यमातून आपल्याशी एकरूप करून घेतो. ॥४॥१॥५॥

॥ आसा महला ३ छंत घरु १ ॥

१ ओअंकार सतिगुरु प्रसादि ॥

(ईश्वर एकच आहे. तो ओंकारस्वरूप आहे. सतगुरुकृपेने तो प्राप्त होतो.)

हम घरे साचा सोहिला साचै सबदि सुहाइआ राम ॥
 धन पिर मेलु भइआ प्रभि आपि मिलाइआ राम ॥
 प्रभि आपि मिलाइआ सचु मंनि वसाइआ कामणि सहजे माती ॥
 गुर सबदि सीगारी सचि सवारी सदा रावे रंगि राती ॥
 आपु गवाए हरि वरु पाए ता हरि रसु मंनि वसाइआ ॥
 कहु नानक गुर सबदि सवारी सफलित जनमु सबाइआ ॥१॥
 दूजडै कामणि भरमि भुली हरि वरु न पाए राम ॥
 कामणि गुणु नाही बिरथा जनमु गवाए राम ॥
 बिरथा जनमु गवाए मनमुखि इआणी अउगणवंती डुरे ॥
 आपणा सतिगुरु सेवि सदा सुखु पाइआ ता पिरु मिलिआ हदूरे ॥
 देखि पिरु विगसी अंदरहु सरसी सचै सबदि सुभाए ॥
 नानक विणु नावै कामणि भरमि भुलाणी मिलि प्रीतम सुखु पाए ॥२॥
 पिरु संगि कामणि जाणिआ गुरि मेलि मिलाई राम ॥

अंतरि सबदि मिली सहजे तपति बुझाई राम ॥
 सबदि तपति बुझाई अंतरि सांति आई सहजे हरि रसु चाखिआ ॥
 मिलि प्रीतम अपणे सदा रंगु माणे सचै सबदि सुभाखिआ ॥
 पडि पडि पंडित मोनी थाके भेखी मुकति न पाई ॥
 नानक बिनु भगती जगु बउराना सदै सबदि मिलाई ॥३॥
 सा धन मनि अनदु भइआ हरि जीउ मेलि पिआरे राम ॥
 सा धन हरि कै रसि रसी गुर कै सबदि अपारे राम ॥
 सबदि अपारे मिले पिआरे सदा गुण सारे मनि वसे ॥
 सेज सुहावी जा पिरि रावी मिलि प्रीतम अवगण नसे ॥
 जितु घरि नामु हरि सदा धिआईए सोहिलडा जुग चारे ॥
 नानक नामि रते सदा अनदु है हरि मिलिआ कारज सारे ॥४॥१॥६॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४३९)

शब्दार्थ : सोहिला – स्तुति गीत; सुहाइआ – शोभिवंत केले; धन – स्त्री, कामिनी; पिर – पती, प्रभू; कामणि – कामिनी; माती – लीन झाली; सोगारी – शृंगारली; सवारी – सावरली, रक्षण केले; सफलित – सफल झाला; सबईआ – सर्व, सारा; दुजडै – द्वैतभाव; इआणी – अडाणी, अज्ञानी; झूरै – दुःखी होते; विगसी – विकसित झाली, प्रफुल्लित झाली; सरसि – आनंदित झाली; सुभाए – प्रेमाने; जाणिआ – जाणले; तापति – ताप; माणे – उपभोगते; सुभाखिआ – शुभवचन; भेखी – बाह्यवेश; बुराना – बावचळला; साधन – जीवस्त्री; सारे – श्रेष्ठ; सोहिलडा – स्तुतिगान; कारज – कार्य.

भावार्थ : माझ्या हृदयमंदिरात सत्यरूप प्रभू परमात्म्याची स्तुतिस्त्रोत्रे प्रभूनामाच्या रूपाने माझा आत्मा आनंदित करत आहेत. प्रभू परमात्म्याच्या कृपेने जीवात्मा स्त्रीचे परमात्मरूपी प्रिय पतीशी मिलन झाले आहे. प्रभू परमात्म्याने स्वतःच हे मिलन घडवून आणल्याने जीवात्मा स्त्रीच्या मनात सत्यरूप प्रभू परमात्म्याचा वास झाला व ती कामिनी सहजावस्थेत मग्न झाली. अशी स्त्री शब्दगुरूच्या माध्यमाने आपले शरीर शृंगारते. सत्याचरणाने आपले मन इतस्ततः भटकण्यापासून सावरते व सदैव प्रभुपतीच्या प्रेमात रममाण होते. जेव्हा जीवस्त्री आपल्या मनातील अहंकाराचा त्याग करते, तेव्हाच तिला प्रभू परमात्मा पती म्हणून लाभतो व तिच्या मनात प्रभू प्रेमाचा वास होतो. नानक सांगतात, ज्या जीवस्त्रीने प्रभुनामाने आपले जीवन सुंदर केले आहे तिचे जीवन संपन्न झाले. ॥१॥ जी जीवस्त्री द्वैतभावात रममाण झाली ती मोहमायेत भ्रमत राहते. अशा जीवस्त्रीस प्रभुपती प्राप्त होत नाही. अशी ही आत्मिकगुणविहीन जीवस्त्री आपला जन्म वाया दवडते. अशी ही जन्म व्यर्थ गेलेली स्वेच्छाचारी जीवस्त्री आपल्या अज्ञानाने, अवगुणामुळे दुःख भोगते. जी जीवस्त्री आपल्या सतगुरूने दाखवलेल्या मार्गाने जाऊन प्रभुपतीची सेवा करते तीच चिरसुखाची प्राप्ती करते व प्रत्यक्ष प्रभुपतीसही प्राप्त करते. तो प्रभुपती आपल्या अंतःकरणातच असल्याचे पाहून ती जीवस्त्री आनंदविभोर होते, व प्रभुनाम हाच तिचा स्वभाव बनून जातो. नानक सांगतात, जी जीवस्त्री पूर्वी प्रभुनामास विसरल्याने कुमार्गी झाली होती, तिच जीवस्त्री प्रभू आपल्या अंतरात असल्याचे जाणते. प्रभुनामाच्या माध्यमातून आपल्या अंतरातच प्रभुपती प्राप्त झाल्याने अशी जीवस्त्री सहजावस्था प्राप्त करते. त्यामुळे तिच्या मनातील भवतापाचा अग्नी विझून जातो. प्रभुनामामुळे मनातील विकाराग्नी विझून गेल्याने तिचे मन शांत होऊन ती सहजावस्थेत हरि नामामृत प्राशन करते. आता ती जीवस्त्री आपल्या प्रियतम प्रभुपतीशी सदैव प्रेमरंगात रममाण होते व

मुखाने प्रभुस्तुतीची सुंदर वचने बोलते अनेक पंडित धर्मग्रंथ वाचून, मुनीजन तपश्चर्या करून थकले. त्यांना प्रभुप्राप्ती झाली नाही. बाह्य देखाव्याने, बाह्य अवडंबराने मुक्ती प्राप्त होत नाही. नानक सांगतात, प्रभुभक्तीविहीन सारे जग मोहमायेने बावचळून गेले आहे. मोहमायेत गुंग झाले आहे. प्रभुनामाचेच सत्यरूप प्रभू परमेश्वर प्राप्त होतो. ॥३॥ ज्या जीवस्त्रीस प्रभुपती प्राप्त झाला ती आनंदित झाली. अशी जीवस्त्री सतगुरूकडून प्राप्त झालेल्या प्रभुस्तुतीपर शब्दाच्या माध्यमातून प्रभूच्या प्रेमात रंगून जाते. त्या अपार प्रभुनामाने प्रभुपतीशी जीवस्त्रीचे मिलन होते व तिच्या मनात श्रेष्ठ आत्मिक गुणांचा वास होतो. जेव्हा जीवस्त्रीचे प्रभुपतीशी मिलन होते तेव्हा तिची हृदयरूपी शय्या सुशोभित होते. तिच्यातील सारे अवगुण, मोहमायेची ओढ नष्ट होते. ज्या हृदयात प्रभुनामाचे सतत स्मरण केले जाते तेथे युगानुयुगे आनंदाचा वास होतो. नानक सांगतात, प्रभुनामात रत झाल्याने चिरआनंदाची प्राप्ती होते व प्रभुपतीशी मिलन झाल्याने सर्व कार्ये सिद्धीस जातात. ॥४॥१॥६॥

॥ आसा महला ३ छंत घरु ३ ॥

१ ओअंकारा सतिगुर प्रसादि ॥

(ईश्वर एकच आहे. तो ओंकार स्वरूप आहे. सतगुरूकृपेने तो प्राप्त होतो.)

साजन मेरे प्रीतमहु तुम सह की भगति करेहो ॥
गुरु सेवहु सदा आपणा नामु पदारथु लेहो ॥
भगति करहु तुम सहै केरी जो सह पिआरे भावए ॥
आपणा भाणा तुम करहु ता फिरि सह खुसी न आवए ॥
भगति भाव इहु मारगु बिखड़ा गुर दुआरै को पावए ॥
कहै नानकु जिसु करे किरपा सो हरि भगती चितु लावए ॥१॥
मेरे मन बैरागीआ तूं बैरागु करि किसु दिखावहि ॥
हरि सोहिला तिन्ह सद सदा जो हरि गुण गावहि ॥
करि बैरागु तूं छोडि पाखंडु सो सहु सभु किछु जाणए ॥
जलि थलि महीअलि एको सोई गुरमुखि हुकमु पछाणए ॥
जिनि हुकमु पछाता हरी केरा सोई सरब सुख पावए ॥
इव कहै नानकु सो बैरागी अनदिनु हरि लिव लावए ॥२॥
जह जह मन तूं धावदा तह तह हरि तैरै नाले ॥
मन सिआणप छोडीए गुर का सबदु समाले ॥
साथि तैरै सो सहु सदा है इकु खिनु हरि नामु समालहे ॥
जनम जनम के तेरे पाप कटे अंति परम पदु पावहे ॥
साचे नालि तेरा गंडु लागै गुरमुखि सदा समाले ॥
इउ कहै नानकु जह मन तूं धावदा तह हरि तैरै सदा नाले ॥३॥
सतिगुर मिलिऐ धावतु थंम्हिआ निज घरि वसिआ आए ॥
नामु विहाझे नामु लए नामि रहे समाए ॥

खंड ३ [२४१]

धावतु थंम्हिआ सतिगुरि मिलिएे दसवा दुआरु पाइआ ॥
 तिथै अंघ्रित भोजनु सहज धुनि उपजै जितु सबदि जगतु थंम्हि रहाइआ ॥
 तह अनेक वाजे सदा अनदु है सचे रहिआ समाए ॥
 इउ कहै नानकु सतिगुरि मिलिएे धावतु थंम्हिआ निज घरि वसिआ आए ॥४ ॥
 मन तूं जोति सरूपु है आपणा मूलु पछाणु ॥
 मन हरि जी तेरै नालि है गुरमती रंगु माणु ॥
 मूलु पछाणहि तां सहु जाणहि मरण जीवण की सोझी होई ॥
 गुर परसादी एको जाणहि तां दूजा भाउ न होई ॥
 मनि सांति आई वजी वधाई ता होआ परवाणु ॥
 इउ कहै नानक मन तूं जोति सरूपु है अपणा मुलु पछाण ॥५ ॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. ४४०)

शब्दार्थ : प्रितमहु – प्रियकर; सह – स्वामी, प्रभू; करेहो – कर; लेहो – प्राप्त करा; आपणा – आपल्याला; भाणा – आवडले; बिखड़ा – अवघड; किसु – कोणास; बैरागु – वैरागु; सिआणप – चतुराई, चलाखी; नालि – सह, बरोबर; गंडु – गाठ; इउ – अशा प्रकारे, असे; थंम्हिआ – थांबते; विहाझे – विकत घेणे; दसवा दुआर – दशमद्वार; वाजे – वाद्ये; सरूपु – स्वरूप; पछाणु – ओळख; सोझी – जाण, समज, ज्ञान; वजी वधाई – मंगलवाद्ये, यशाचा डंका.

भावार्थ : हे माझ्या प्रियकरा, हे साजणा ! तू सदैव प्रभू परमात्म्याची भक्ती कर. तू आपल्या सतगुरूची सेवा कर व त्याच्याकडून प्रभुनामाची प्राप्ती करून घे. तू प्रभू परमात्म्यास प्रिय होईल अशी भक्ती कर. जर तू तुझ्या मनाला वाटेल तशी भक्ती करशील तर तो स्वामी प्रभू परमात्मा तुझ्यावर प्रसन्न होणार नाही. हा भक्तीमार्ग फार अवघड आहे. क्वचित कोणी सतगुरूकडे तो प्राप्त करतो. नानक सांगतात, ज्याच्यावर प्रभू परमात्म्याची कृपा होते. त्याचेच मन हरि भक्तीत रममाण होते. ॥१ ॥ हे माझ्या मना ! तू विरक्त असल्याचा देखावा का करतोस ? जे प्रभू परमात्म्याची स्तुति स्तोत्रे गातात, त्यांच्यावर तो प्रसन्न होतो व ते सदैव प्रभूचे गुणगान गातात. तू खरेखुरे वैराग्य धारण कर. उगाच खोटे सोंग करणे सोडून दे. तो प्रभू परमात्मा सर्व काही जाणतो. तो प्रभू परमात्मा जळी, स्थळी, अंतरिक्षात सर्वत्र भरून राहिला आहे. सतगुरूकडे त्याची आज्ञा ओळखता येते. ज्याने प्रभू परमात्म्याची आज्ञा ओळखली त्यासच सर्व सुखाची प्राप्ती होते. नानक असे सांगतात, की जो सदैव प्रभू परमात्म्याशी एकरूप झाला तोच खरा विरक्त होय. ॥२ ॥ हे मना ! तू जिकडे जिकडे म्हणून धावतोस तिकडे तिकडे तो प्रभू परमात्मा तुझ्या जवळच उभा असतो. तो तुझे सगळे खेळ पाहत असतो. हे मना ! तू प्रभू परमात्म्यापुढे तुझी चलाखी दाखवणे सोडून दे, तो तुझ्या हुशारीने फसणार नाही. त्या ऐवजी तू सतगुरूने दाखवलेल्या मार्गाने जाऊन प्रभुनामाचे स्मरण कर, असे केल्याने तुझी जन्मजन्मांतरीची पातके नष्ट होतील व तुला परमपद प्राप्त होईल. तू सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करून सदैव प्रभू परमात्म्याचे स्मरण कर असे केल्याने तुझे परमात्म्याशी मिलन होईल. नानक असे सांगतात, की हे मना ! तू जिकडे जिकडे धावतोस तिकडे तिकडे तो प्रभू परमात्मा तुझ्या सोबत असतो. ॥३ ॥ सतगुरूची भेट झाल्यावर इतस्ततः भटकणारे मन स्थिर होते व ते आपल्या मूळ स्वरूपात वास करते. ते मन आता प्रभुनामाचा व्यवहार करून प्रभुनामातच एकरूप होऊन राहते. सतगुरूच्या प्राप्तीमुळे इतस्ततः धावणारे मन शांत होते व दशमद्वारात ब्रह्मरंध्रात स्थिर होते. तेथे मन प्रभुनामरूपी अमृताचे भोजन करते. ह्या अवस्थेत आत्मिक स्थैर्य वाचक ध्वनी अनहत नाद निनादत राहतो व मन शब्दब्रह्मात स्थिर होऊन राहते. त्या एकाग्र अवस्थेत अनेक दैवी वाद्यांचा आनंद प्राप्त होतो व ती वाद्ये ऐकणारे मन प्रभुरूपात लीन होऊन जाते. नानक असे सांगतात, की सतगुरू प्राप्त झाल्याने इतस्ततः धावणारे मन स्वस्वरूपात

आत्मरूपात लीन होऊन राहते. ॥४॥ हे मना ! तू ज्योतिस्वरूप आहेस. आपल्या आत्म स्वरूपास ओळख. आपले मूळ स्वरूप जाण. हे मना ! तो प्रभू परमात्मा सदैव तुझ्याबरोबर आहे. तू सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे वागून प्रभुरूपात रंगून जा. हे मना ! तू स्वस्वरूपास, मूळ स्वरूपास जाणल्याने तुला प्रभू परमात्म्याचे ज्ञान होईल. जीवन मरणाची सत् स्वरूपाची जाण होईल. सतगुरुकृपेने त्या एकमेव प्रभू परमात्म्याचे ज्ञान झाल्यावर अंतःकरणात प्रभुनामाची मंगलवाद्ये वाजू लागतात. अशा जीवास प्रभू दरबारात स्थान प्राप्त होते. नानक असे सांगतात, की हे मना ! तू वास्तविक ज्योतिरूप आहेस, प्रभुरूप आहेस. हे मना ! तू तुझे हे मूळ स्वरूप आत्मस्वरूप जाण. ॥५॥

मन तूं गारबि अटिआ गारबि लदिआ जाहि ॥
माइआ मोहणी मोहिआ फिरि फिरि जूनी भवाहि ॥
गारबि लागा जाहि मुगध मन अंति गइआ पछुतावहे ॥
अहंकारु तिसना रोगु लगा बिरथा जनमु गवावहे ॥
मनमुख मुगध चेतहि नाही अगै गइआ पछुतावहे ॥
इउ कहै नानकु मन तूं गारबि अटिआ गारबि लदिआ जावहे ॥६॥
मन तूं मत माणु करहि जि हउ किछु जाणदा गुरमुखि निमाणा होहु ॥
अंतरि अगिआनु हउ बुधि है सचि सबदि मलु खोहु ॥
होहु निमाणा सतिगुरू अगै मत किछु आपु लखावहे ॥
आपणै अहंकारि जगतु जलिआ मत तूं आपणा आपु गवावहे ॥
सतिगुर कै भाणै करहि कार सतिगुर कै भाणै लागि रहु ॥
इउ कहै नानकु आपु छडि सुख पावहि मन निमाणा होइ रहु ॥७॥
धंनु सु वेला जितु मै सतिगुरु मिलिआ सो सहु चिति आइआ ॥
महा अनंदु सहजु भइआ मनि तनि सुखु पाइआ ॥
सो सहु चिति आइआ मंनि वसाइआ अवगण सभि विसारे ॥
जा तिसु भाणा गुण परगट होए सतिगुर आपि सवारे ॥
से जन परवाणु होए जिन्ही इकु नामु दिडिआ दुतीआ भाउ चुकाइआ ॥
इउ कहै नानकु धंनु सुवेला जितु मै सतिगुरु मिलिआ सो सहु चिति आइआ ॥८॥
इकि जंत भरमि भुले तिनि सहि आपि भुलाए ॥
दूजै भाइ फिरहि हउमै करम कमाए ॥
तिनि सहि आपि भुलाए कुमारगि पाए तिन का किछु न वसाई ॥
तिनकी गति अवगति तूंहै जाणहि जिनि इह रचन रचाई ॥
हुकमु तेरा खरा भारा गुरमुखि किसै बुझाए ॥
इउ कहै नानकु किआ जंत विचारे जा तुधु भरमि भुलाए ॥९॥
सचे मेरे साहिबा सची तेरी वडिआइ ॥
तूं पारब्रहमु बेअंतु सुआमी तेरी कुदरति कहणु न जाई ॥

सची तेरी वडिआई जा कउ तुधु मंदि वसाई सदा तेरे गुण गावहे ॥

तेरी गुण गावहि जा तुधु भावहि सचे सिउ चितु लावहे ॥

जिस नो तूं आपे मेलहि सु गुरुमुखि रहै समाई ॥

इउ कहै नानक सचे मेरे साहिबा सच तेरी वडिआई ॥१० ॥२ ॥७ ॥५ ॥२ ॥७ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४४१)

शब्दार्थ : गारबि – गर्वनि; अटिआ – भरलेला; लदिआ – लादलेला; जाहि – जाशील; जूनी – योनी; भावहि – फिरशील; चेतहि – स्मरण करणे; अगै – पुढे, प्रभू दरबारात; माणु – अभिमान, ताठा; जाणदा – जाणतो; निमाणा – विनम्र; सचि सबदि – सत्य उपदेश; लखावहे – फुशारकी मारणे; भाणै – आज्ञेत; सहु – प्रभू; विसारे – नष्ट झाले; दिडिआ – दृढ केले; इकि – कैक, अनेक; जंत – जीव; वसाइ – ताब्यात; अविगति – अधोगती, दुर्गुण; खरा – खूप; कुदरती – शक्ती.

भावार्थ : हे मना ! तू अहंकाराने भरलेला आहेस आणि हे जग सोडून जातानाही गर्वनि भरलेलाच राहशील. मोहमायेने तुला पुरेपूर भारून टाकले आहे. आणि ह्या मायामोहाने तू वारंवार जन्मरणाच्या चक्रात फिरत राहिला आहेस. हे मूर्ख जीवा, तू अहंकारापोटीच सारी कर्मे करत आहेस पण अंतकाळी तुला याचा पश्चात्ताप करावा लागेल. तू अहंकार व मोहमायारूपाने पीडित होऊन आपला जन्म वाया घालवत आहेस. हे स्वेच्छाचारी मूर्ख जीवा ! तू जराही प्रभू परमात्म्याचे स्मरण केले नाहीस. तुला पुढे परलोकी गेल्यावर पश्चात्ताप करावा लागेल. नानक असे सांगतात, की हे मना ! तू गर्वनि काठोकाठ भरलेला आहेस व हे जग सोडून जातानाही गर्वनि भरूनच जाणार आहेस. ॥६ ॥ हे मना ! तू गर्व करू नकोस की मी सर्वकाही जाणतो, मी ज्ञानी आहे. तू सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करून विनम्र होऊन राहा. तुझ्या अंतःकरणात अज्ञानाचा अंधकार आहे. अहंकाराचा मळ आहे. प्रभुनामाचे स्मरणाने तो धुवून टाक. हे जीवा ! तू सतगुरूपुढे सदैव विनम्र होऊन राहा. त्याच्यापुढे आपला तोरा मिरवू नकोस. सारे जग आपल्याच अहंकारात जळते आहे तू तरी तसा होऊ नकोस. तूही त्यांच्याप्रमाणे अहंकार करून स्वतःचा सर्वनाश करून घेऊ नकोस. तू सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण कर. सदैव सतगुरूच्या आज्ञेचे पालन कर. नानक हेच सांगतात की हे मना अहंकार सोड, सदैव नम्रतेने वाग तरच तुला सुख प्राप्त होईल. ॥७ ॥ खरोखर तो सुमूर्त धन्य होय जेव्हा मला सतगुरू भेटला कारण त्याच्यामुळे मला प्रभू परमात्म्याचे स्मरण करण्याची बुद्धी झाली. मला सहजावस्था प्राप्त झाली व परमानंद झाला. माझे तन-मन सुखी झाले. जेव्हापासून मी प्रभुनामाचे स्मरण करू लागलो, तेव्हापासून तो प्रभू परमात्मा माझ्या हृदयात वास करू लागला व माझ्यातील सारे अवगुण नष्ट झाले. जेव्हापासून मी त्याच्या आज्ञेत वागू लागलो, तेव्हापासून माझ्या अंतःकरणात दैवी गुण प्रगट झाले. सतगुरूनेच माझे जीवन सुंदर केले. ज्या जीवाने आपल्या अंतःकरणात प्रभुनाम दृढतापूर्वक धारण केले, त्याचाच प्रभू परमात्म्याकडून स्वीकार केला जातो. त्याच्या मनातील द्वैतभाव नष्ट होतो. नानक हेच सांगतात, की धन्य तो सुमूर्त की जेव्हा मला सतगुरू प्राप्त झाला व त्याच्यामुळे प्रभू परमात्म्याने माझ्या हृदयी वास केला. ॥८ ॥ अनेक लोक ह्या जगात मोहमायेच्या जाळ्यात सापडून कुमार्गी होतात. वास्तविक त्यांना प्रभू परमात्म्याने स्वतःच कुमार्गी केले आहे. ते द्वैतभावाने भटकत राहतात व अहंकारात बुडून कर्म करतात. हे प्रभू ! तूच स्वतः त्यांना मोहमायेत गुंतवून कुमार्गाला लावलेस, त्या बिचाऱ्यांच्या हाती काहीही नाही. ज्याने ह्या सृष्टीची रचना केली तोच त्यांची गती, अधोगती सारे काही जाणतो. तुझ्या आज्ञेचे कोणीही उल्लंघन करू शकत नाही. क्वचित कोणी सतगुरूच्या कृपेने हे जाणतो. नानक हेच सांगतात, की तो प्रभू परमात्मा स्वतःच जीवांना मोहमायेच्या भ्रमात भुलवतो. ते बिचारे जीव तरी काय करणार. ॥९ ॥ हे माझ्या प्रभो ! तू सदैव अस्तित्वमान शाश्वत पुरुष आहेस. तुझा महिमाही शाश्वत आहे. तू परब्रह्म आहेस, अनंत आहेस. हे प्रभो ! तुझ्या सामर्थ्याचे कोणीही

वर्णन करू शकत नाही. ज्या जीवाच्या मनावर तुझी ही महानता ठसली, तो सदैव तुझे गुणगान करतो. ज्याने तुझे गुणगान गावे असे तुला वाटते तेच तुझे नामस्मरण करतात. ज्यांना तू आपल्या स्वरूपात विलीन करून घेतोस ते सतगुरूच्या मार्गदर्शनाप्रमाणे आचरण करून तुझ्याशी समरस होऊन राहतात. नानक असे सांगतात, की हे माझ्या प्रभो ! तू सदैव अस्तित्वमान आहेस, शाश्वत आहेस, तुझी महती अपार आहे व शाश्वत राहणार आहे. ॥१० ॥२ ॥७ ॥५ ॥२ ॥७ ॥

॥ रागु आसा छंत महला ४ घरु १ ॥

१ ओंअंकार सतिगुर प्रसादि ॥

(ईश्वर एकच आहे. तो ओंकारस्वरूप आहे. सतगुरूकृपेने तो प्राप्त होतो.)

जीवनो मै जीवनु पाइआ गुरमुखि भाए राम ॥
हरिनामो हरिनामु देवै मेरै प्रानि वसाए राम ॥
हरि हरि नामु मेरै प्रानि वासाए सभु संसा दूखु गवाइआ ॥
अदिसटु अगोचरु गुर बचनि धिआइआ पवित्र परम पदु पाइआ ॥
अनहद धुनि वाजहि नित वाजे गाई सतिगुर बाणी ॥
नानक दाति करी प्रभि दातै जोती जोति समाणी ॥१ ॥
मनमुखा मनमुखि मुए मेरी करि माइआ राम ॥
खिनु आवै खिनु जावै दुरगंध मडै चितु लाइआ राम ॥
लाइआ दुरगंध मडै चितु लागा जिउ रंगु कसुंभ दिखाइआ ॥
खिनु पूरबि खिनु पछमि छाए जिउ चकु कुम्हिआरि भवाइआ ॥
दुखु खावहि दुखु संचहि भोगहि दुख की बिरधि वधाई ॥
नानक बिखमु सुहेला तरीऐ जा आवै गुर सरणाई ॥२ ॥
मेरा ठाकुरो ठाकुरु नीका अगम अथाहा राम ॥
हरि पूजी हरि पूजी चाही मेरे सतिगुर साहा राम ॥
हरि पूजी चाही नामु बिसाही गुण गावै गुण भावै ॥
नीद भूख सभ परहरि तिआगी सुंने सुंनि समावै ॥
वणजारे इक भाती आवहि लाहा हरि नामु लै जाहे ॥
नानक मनु तनु अरपि गुर आगै जिसु प्रापति सो पाए ॥३ ॥
रतना रतन पदारथ बहु सागरु भरिआ राम ॥
बाणी गुरबाणी लागे तिन्ह हथि चड़िआ राम ॥
गुरबाणी लागे तिन्ह हथि चड़िआ निरमोलकु रतनु अपारा ॥
हरि हरि नाम अतोलकु पाइआ तेरी भगति भरे भंडारा ॥
समुंदु विरोलि सरीरु हम देखिआ इक वसतु अनूप दिखाई ॥
गुर गोविंदु गोविंदु गुरू है नानक भेदु न भाई ॥४ ॥१ ॥८ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४४२)

शब्दार्थ : वसाए – वसविले; संसा – संशय, शंका; अदिसटु – अदृश्य; अगोचरु – इंद्रियातीत; मुए – मेला; कुसुंब – कुसुंब (एक फूल); संचहि – संचय; निरधि – तृद्धी; बिखमु – विषम, कठीण; सुहेला – आनंदाने, विनाक्लेश; नीका – सुंदर; अथाहा – अथांग, अगाध; चाही – इच्छा करणे; साहा – सावकार, स्वामी; बिसाही – विकत घेतो; वणजारे – व्यापारी, खरीदार; माती – तऱ्हेचे, प्रकारचे; लाहा – लाभ; चडिआ – प्राप्त होतो; निरमोलकु – अमोल; अमोलकु – अतुलनीय; विरोलि – मंथन, घुसळण; अनूप – अनुपम, अद्वितीय.

भावार्थ : मी जेव्हा सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करू लागलो तेव्हा माझ्या मनात प्रभू परमात्म्याविषयी आवड उत्पन्न झाली व मला आत्मिक जीवनाची प्राप्ती झाली. सतगुरूने क्षणोक्षणी मला हरिनामाचे दान दिले. माझ्या प्रत्येक श्वासात प्रभुनाम वसवले. माझ्या प्रत्येक श्वासात हरिनामाचा वास झाल्याने माझ्या मनातील सान्या शंका, सारे संशय दूर झाले. सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे मी त्या अदृश्य, अगोचर प्रभू परमात्म्याच्या नामाचे स्मरण केले. त्यामुळे मला परमपद (मोक्ष) प्राप्त झाले. सतगुरूच्या वचनाचे जेव्हापासून स्मरण करू लागलो, तेव्हापासून माझ्या अंतःकरणात अनाहत ध्वनी निनादू लागला. नानक सांगतात, त्या प्रभू परमात्म्याच्या कृपेने मला नामरूपी दान प्राप्त झाले. प्रभुनामस्मरणाने माझी आत्मज्योत प्रभू परमात्म्याच्या परमज्योतीत सामावून गेली. ॥१॥ स्वेच्छाचारी जीव माझे माझे म्हणण्याने आत्मिकदृष्ट्या मृत होतो. हे बंधू! ही माया, धनसंपदा क्षणात येते, क्षणात जाते पण स्वेच्छाचारी मात्र ह्या दुर्गंधीयुक्त शरीरावरच प्रेम करतो. हे शरीर, ही माया कुसुंबाच्या फुलासारखी आहे. कुसुंबाच्या फूलाचे रंग काही काळ फार आकर्षक दिसतात पण ते अगदी थोड्या अवधीत नष्ट होतात. त्या प्रमाणेच, हे बंधू! हे शरीर ही माया क्षणात नष्ट होणार आहे. ज्याप्रमाणे सावली कधी पूर्वेस पडते तर थोड्या वेळाने ती पश्चिमेकडे दिसू लागते. त्याप्रमाणे किंवा कुंभाराचे चाक सदैव फिरतच असते त्याप्रमाणे या संसाराचे चक्र सतत फिरतच असते. ते सदैव अस्थिर असते. ह्या संसारात स्वेच्छाचारी जीव सदैव दुःखच भोगतो दुःखाचाच संचय करतो त्यामुळे त्याचे दुःख वाढतच राहते. पण नानक सांगतात, जो जीव सतगुरूस शरण जातो, तो हा कठीण संसारसागर आनंदात सहजपणे तरून जातो. ॥२॥ माझा स्वामी, प्रभू परमात्मा, सुंदर आहे पण तो अदृश्य आहे. अगोचर आहे. इंद्रियांद्वारे त्यास जाणता येत नाही. हे प्रभुरूपी सावकारा! मी तुझ्याकडे नामरूपी पुंजीची याचना करतो. जो जीव हरिनामाची पुंजी मागतो, हरिनामाचाच व्यापार करतो तो सदैव प्रभू परमात्म्याचे गुणगान करतो. असा गुणी जीव आपल्या सद्गुणांमुळे प्रभू परमात्म्यास प्रिय होतो. असा भक्त मोहमायारूपी निद्रा, विषयविकारारूपी भूक आदी सर्व गोष्टींचा त्याग करून त्या निराकार शून्य प्रभुरूपाशी एकरूप होऊन जातो. अशाप्रकारे जेव्हा प्रभुनामाचे व्यापारी एकत्र जमतात तेव्हा ते प्रभुनामाचा लाभ प्राप्त करतात. नानक सांगतात, मीही माझे तन-मन सतगुरूचरणी समर्पित करतो. ज्याच्या भाग्यलेखात लिहिले असेल त्यासच प्रभुनामाचा सौदा प्राप्त होतो. ॥३॥ हा मानवी देह हा अनेक रत्नाने भरलेला समुद्र आहे. तो रत्नाकर आहे. जो सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे सदैव आचरण करतो त्यासच ही गुणरूपी रत्ने प्राप्त होतात. जो सतगुरूच्या उपदेशात लीन होऊन राहतो त्यासच प्रभुनामरूपी अमोल रत्न प्राप्त होते. अशा भक्ताच्या अंतःकरणात भक्तीचे भांडार निर्माण होते व त्याचे हृदय हरिनामाच्या अतुलनीय रत्नांनी भरून जाते. हे बंधू! जेव्हा मी माझा हा शरीररूपी समुद्र घुसळला म्हणजे मी प्रभू परमात्म्याची प्रखर भक्ती केले, तेव्हा मला हे प्रभुनामरूपी अनुपम रत्न प्राप्त झाले. नानक सांगतात, हे बंधू! सतगुरू हाच प्रभू परमात्मा आहे व प्रभू परमात्मा हाच सतगुरू आहे. दोघात यत्किंचित ही भेद नाही. सतगुरू व प्रभू परमात्मा एकरूप आहेत. ॥४॥१॥८॥

॥ आसा महला ४ ॥

झिमि झिमे झिमि झिमि वरसै अंग्रित धारा राम ॥

गुरमुखे गुरमुखि नदरी रामु पिआरा राम ॥

खंड ३ [२४६]

राम नामु पिआरा जगत निसतारा राम नामि वडिआई ॥
 कलिजुगि राम नामु बोहिथा गुरमुखि पारि लघाई ॥
 हलति पलति रामनामि सुहेले गुरमुखि करणी सारी ॥
 नानक दाति दइआ करि देवै राम नामि निसतारी ॥१ ॥
 रामो राम नामु जपिआ दुख किलविख नास गवाइआ राम ॥
 गुर परचै गुर परचै धिआइआ मै हिरदै रामु रवाइआ राम ॥
 रविआ रामु हिरदै परम गति पाई जा गुर सरणाई आए ॥
 लोभ विकार नाव डुबदी निकली जा सतिगुरि नामु दिडाए ॥
 जीअ दानु गुरि पूरै दीआ राम नामि चितु लाए ॥
 आपि क्रिपालु क्रिपा करि देवै नानक गुर सरणाए ॥२ ॥
 बाणी राम नाम सुणी सिधि कारज सभि सुहाए राम ॥
 रोमे रोमि रोमि रोमे मै गुरुमुखि रामु धिआए राम ॥
 राम नामु धिआए पवितु होइ आए तिसु रूपु न रेखिआ काई ॥
 रामो रामु रविआ घट अंतरि सभ त्रिसना भूख गवाई ॥
 मनु तनु सीतलु सीगारु सभु होआ गुरमति रामु प्रगासा ॥
 नानक आपि अनुग्रहु कीआ हम दासनि दासनि दासा ॥३ ॥
 जिनी रामो राम नामु विसारिआ से मनमुख मूड़ अभागी राम ॥
 तिन अंतरे मोहु विआपै खिनु खिनु माइआ लागी राम ॥
 माइआ मलु लागी मूड़ भए अभागी जिन राम नामु नह भाइआ ॥
 अनेक करम करहि अभिमानी हरि रामो नामु चोराइआ ॥
 महा बिखमु जम पंथु दुहेला कालूखत मोह अंधियारा ॥
 नानक गुरमुखि नामु धिआइआ ता पाए मोख दुआरा ॥४ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४४२)

शब्दार्थ : झिमिझिमे – झिमझिम; निसतारा – पार करणारा; बोहिथा – जहाज; लघाई – घेऊन जातो; हलति – इहलोक; पलति – परलोक; सुहेले – सुखी; करणी – कर्म; सारि – श्रेष्ठ; दाति – दान; दइआ – दयापूर्वक; देवै – देतो; किलविख – पाप; परचै – परिचय; खाइआ – वसवले; जीअ – जीवन; सुहाए – सुंदर; रोमेरोमि – रोम रोमात; पवितु – पवित्र; सिगारु – शृंगार; प्रगासा – प्रकाशित; जिनी – ज्यांनी; तिन – त्यांच्या; चोराइआ – पराडूमुख होणे, दूर जाणे; बिखमु – कठीण; दुहेला – दुःखदायी; कालूखत – कलंकित.

भावार्थ : हे बंधू! जेव्हा माणसाच्या हृदयरूपी धरतीवर प्रभुनामाच्या अमृतधारेचा झिमझिम असा हळुवार शिडकावा होतो, तेव्हा सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करणाऱ्याला त्यातून प्रत्यक्ष प्रभू परमात्म्याचे दर्शन होते. सर्व जीवांना संसारसागरातून पार करणाऱ्या प्रभू परमात्म्याचे नाम अशा भक्तास प्रिय वाटू लागते. रामनामामुळेच त्याला मोठेपणा प्राप्त होतो. ह्या कलियुगात गुरुमार्गी भक्तांसाठी प्रभुनाम हे संसारसागरातून तारून नेणारे जहाज आहे. जे प्रभुनामात रंगून गेले व जे सतगुरूच्या मार्गदर्शनाप्रमाणे श्रेष्ठ आचरण करतात, ते इह-परलोकी सुखी होतात. नानक सांगतात, ज्या जीवास प्रभू

परमात्मा कृपापूर्वक नामाचे दान देतो, तो जीव रामनामाच्या साहाय्याने हा भवसागर पार करून जातो. ॥१॥ जे सदैव प्रभुनामाचे स्मरण करतात त्यांचे सारे दुःख, सारे पाप नष्ट होते. सतगुरूकडून प्राप्त झालेले प्रभुनामाचे मी माझ्या हृदयात सदैव स्मरण करतो. जेव्हा मी सतगुरूस शरण जाऊन माझे मन प्रभुनामात एकाग्र केले तेव्हा मला परमगती प्राप्त झाली. जेव्हा सतगुरूने माझ्या मनात प्रभुनाम दृढ केले, तेव्हा लोभ आदी विकारात बुडून जाण्यापासून त्याने मला वाचवले. जेव्हा पूर्णगुरूने मला प्रभुनामाचे दान दिले, तेव्हा माझे मन प्रभूशी जोडले गेले. नानक सांगतात, सतगुरूला शरण गेल्यावर प्रभू परमात्मा स्वतः कृपावंत होऊन प्रभुनामाचे दान देतो. ॥२॥ रामनामाचे श्रवण केल्याने माझे सर्व कार्य सिद्धीस गेले व मला माझे काम सुंदर वाटू लागले. सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करून मी रोमरोमातून प्रभुनामाचे स्मरण केले. त्या निर्गुण निराकार प्रभू परमात्म्याचे स्मरण केल्याने जीवन पवित्र होते. जेव्हा प्रभुनाम हृदयात दृढ झाले, तेव्हा मनातील मोहमायेची, तृष्णा व विषयविकारांची भूक नष्ट झाली. सतगुरूच्या उपदेशाने जेव्हा माझ्या अंतःकरणात प्रभु राम प्रगट झाला, तेव्हा माझे मन शांत झाले, तृप्त झाले. नानक सांगतात, प्रभू परमात्म्याने स्वतः कृपा केल्याने मी त्याच्या दासांच्या दासांचा दास झालो. ॥३॥ ज्यास रामनामाचा विसर पडला तो मूर्ख, अभागी, स्वेच्छाचारी बनतो. त्याचे अंतःकरण मोहाने व्यापले जाते व तो क्षणोक्षणी मायेच्या जाळ्यात अडकतो. ज्याच्या मनास प्रभुनामाची आवड नाही त्या मूर्ख अभागी जीवाचे अंतःकरण मोहमायेच्या मलाने मलिन होते. असा माणूस जे जे कर्म करतो त्यामुळे तो अधिकच अहंकारी होतो व प्रभू परमात्म्यापासून दूर दूर जातो. मोहमायेच्या घोर काळोखात फसल्यामुळे त्याचा परलोकाचा मार्ग अत्यंत बिकट होतो. नानक सांगतात, जो जीव गुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करून प्रभुनामाचे स्मरण करतो, त्यास मोक्षाचे द्वार उघडले जाते. ॥४॥

रामो राम नामु गुरू रामु गुरुमुखे जाणै राम ॥
इहु मनुआ खिनु ऊभ पइआली भरमदा इकतु घरि आणै राम ॥
मनु इकतु घरि आणै सभ गति मिति जाणै हरि रामो नामु रसाए ॥
जन की पैज रखै राम नामा प्रहिलाद उधारि तराए ॥
रामो रामु रमो रमु ऊचा गुण कहतिआ अंतु न पाइआ ॥
नानक राम नामु सुणि भीने रामै नामि समाइआ ॥५॥
जिन अंतरे राम नामु वसै तिन चिंता सभ गवाइआ राम ॥
सभि अरथा सभि धरम मिले मनि चिंदिआ सो फलु पाइआ राम ॥
मन चिंदिआ फलु पाइआ राम नामु धिआइआ राम नाम गुण गाए ॥
दुरमति कबुधि गई सुधि होई राम नामि मनु लाए ॥
सफलु जनमु सरीरु सभु होआ जितु राम नामु परगासिआ ॥
नानक हरि भजु सदा दिनु राती गुरुमुखि निज घरि वासिआ ॥६॥
जिन सरधा राम नामि लगी तिन्ह दूजै चितु न लाइआ राम ॥
जे धरती सभ कंचनु करि दीजै बिनु नावै अवरु न भाइआ राम ॥
राम नामु मनि भाइआ परम सुखु पाइआ अंति चलदिआ नालि सखाई ॥
राम नाम धनु पूंजी संची ना डूबै ना जाई ॥
राम नामु इसु जुग महि तुलहा जमकालु नेडि न आवै ॥

नानक गुरुमुखि रामु पछाता करि किरपा आपि मिलावै ॥७॥
 रामो राम नामु सते सति गुरुमुखि जाणिआ राम ॥
 सेवको गुर सेवा लागा जिनि मनु तनु अरपि चडाइआ राम ॥
 मनु तनु अरपिआ बहुतु मनि सरधिआ गुर सेवक भाइ मिलाए ॥
 दीना नाथु जीआ का दाता पूरे गुर ते पाए ॥
 गुरू सिखु सिखु गुरू है एको गुर उपदेसु चलाए ॥
 राम नाम मंतु हिरदै देवै नानक मिलणु सुभाए ॥८॥१११॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४४३)

शब्दार्थ : इहु – हे; मनुआ – मन; ऊभ – वर, आकाशात; पइआली – पाताळात; भरमदा – भटकते; इकतु – एकमेव, प्रभू; पैज – लाज, प्रतिष्ठा, मर्यादा; कहतिआ – सांगणे; भिगे – भिजले, तृप्त झाले; अरथा – अर्थ, धन; चिंदिआ – चिंतिलेले, इच्छिलेले; दुरमति – दुष्ट विचार; कबुधि – कुबुद्धी; सुधि – जाण, शुद्ध, मान; वासिआ – वास केला; सरधा – श्रद्धा; सखाई – सहा, मित्र, सहायक; तुलहा – नौका; पछाता – ओळखले; मंतु – मंत्र.

भावार्थ : रामनाम हाच गुरू आहे. गुरुमार्गी होऊनच म्हणजे नामाच्या माध्यमातून प्रभू परमात्म्यास जाणता येते. हे मन क्षणात आकाशात तर क्षणात पाताळात फिरत असते. अशा ह्या चंचल मनास हे प्रभो, तू आत्मस्वरूपात स्थिर कर. मन एकदा स्थिर झाले की प्रभुप्राप्तीच्या सर्व मार्गांचे त्यास ज्ञान होते व ते रामनामात रममाण होते. रामनामामुळे प्रभुभक्ताच्या सन्मानाचे रक्षण होते. रामनामानेच भक्त प्रल्हादाचे रक्षण केले. राम सर्वश्रेष्ठ आहे. रामनाम सर्वश्रेष्ठ आहे. त्याचे कितीही वर्णन केले तरी ते अपुरेच आहे. शब्दात त्याचे वर्णन करता येणे शक्य नाही. कितीही वर्णन केले तरी त्या प्रभू परमात्म्याचा अंत लागत नाही. नानक सांगतात, प्रभुनामाच्या श्रवणाने प्रभुसेवक तृप्त होतो व तो नामात तल्लीन होऊन जातो. ॥५॥ ज्याच्या हृदयात रामनाम दृढ झाले त्याच्या सर्व चिंता नष्ट होतात. त्यास धर्म व अर्थ यांची प्राप्ती होते. त्याच्या मनातील सर्व इच्छा फलद्रूप होतात. ज्याने रामनामाचे स्मरण केले, त्याच्या मनाने जे जे चिंतिले त्यानुसार त्यास फल प्राप्त होते. रामनामामुळे त्याच्या मनातील वाईट विचार, कुबुद्धी नष्ट होते. मन शुद्ध होते, पवित्र होते. ज्याने रामनामाचे स्मरण केले, ज्याच्या अंतःकरणात प्रभुनाम प्रगट झाले, त्याचे तन, मन, जीवन सफल होते. नानक सांगतात, ज्या गुरुमार्गी जीवाने रात्रंदिवस सदैव हरिनामाचे स्मरण केले तो आत्मस्वरूपात वास करतो. ॥६॥ ज्याचे मन श्रद्धापूर्वक रामनामात लीन झाले त्याच्या मनात कधीही द्वैतभाव निर्माण होत नाही. तो कधीही अन्य मार्गाकडे वळत नाही. सर्व जग जरी सोन्याचे करून त्याच्या पुढे ठेवले तरी प्रभुनामाशिवाय त्यास अन्य काहीही आवडत नाही. त्याचे मन प्रभुनामातच तल्लीन होऊन राहते. जो रामनामात लीन झाला त्यास परमसुखाची प्राप्ती होते व अंतसमयी प्रभुनामच त्याच्याबरोबर परलोकी जाते. ज्याने प्रभुनामरूपी धनाचा संचय केला तो कधीही भवसागरात बुडत नाही. प्रभुनाम ही संसारसागर तारून नेणारी नौका आहे. आध्यात्मिक मृत्यू त्याच्या जवळपासही फिरकत नाही. नानक सांगतात, ज्याने सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करून प्रभू परमात्म्यास जाणले, त्यांच्यावर प्रभू परमात्म्याची कृपा होते व तो त्यास आपल्यात सामावून घेतो. असा भक्त प्रभुरूप होतो. ॥७॥ क्वचित कोणी गुरुमार्गी होऊन रामनामाद्वारे प्रभुरामाचे सत्यस्वरूप जाणतो. ज्या प्रभुसेवकाने आपले तन, मन, सर्व काही गुरू (प्रभू) चरणी अर्पण केले. तोच खरा (प्रभू) गुरू सेवक होय. ज्याच्या मनात प्रभू परमात्म्यावर अपार श्रद्धा आहे व ज्याने प्रभुचरणी आपले तन-मन अर्पण केले आहे, त्यास प्रभू परमात्मा आपल्याशी एकरूप करून घेतो. तो दीनानाथ प्रभू, सर्व जीवांना जीवनाचे दान देणारा प्रभू, पूर्णगुरूच्या माध्यमातून प्राप्त होतो. सतगुरू हाच शिष्य आहे व शिष्य हाच सतगुरू

आहे. दोघेही एकरूपच आहेत. शिष्यच गुरूची परंपरा पुढे चालवतात. नानक सांगतात, सतगुरूच शिष्याच्या मनात प्रभुनाम मंत्र दृढ करतो त्यामुळेच प्रभू परमात्म्याशी मिलन होणे सहज शक्य होते. ॥८॥२॥९॥

॥ आसा छंत महला ४ घरु २ ॥

॥ १ ओअंकार सतिगुर प्रसादि ॥

(ईश्वर एकच आहे. तो ओंकारस्वरूप आहे. सतगुरूकृपेने तो प्राप्त होतो.)

हरि हरि करता दूख बिनासनु पतित पावनु हरि नामु जीउ ॥
हरि सेवा भाई परम गति पाई हरि ऊतमु हरि हरि कामु जीउ ॥
हरि ऊतमु कामु जपीऐ हरि नामु हरि जपीऐ असथिरु होवै ॥
जनम मरण दोवै दुख मेटे सहजे ही सुखि सोवै ॥
हरि हरि किरपा धारहु ठाकुर हरि जपीऐ आतम रामु जीउ ॥
हरि हरि करता दूख बिनासनु पतित पावनु हरि नामु जीउ ॥१॥
हरि नामु पदारखु कलिजुगि ऊतमु हरि जपीऐ सतिगुर भाइ जीउ ॥
गुरमुखि हरि पडीऐ गुरमुखि हरि सुणीऐ हरि जपत सुणत दुखु जाइ जीउ ॥
हरि हरि नामु जपिआ दुखु बिनसिआ हरि नामु परम सुखु पाइआ ॥
सतिगुर गिआनु बलिआ घटि चानणु अगिआनु अंधेरु गवाइआ ॥
हरि हरि नामु तिनी आराधिआ जिन मसतकि धुरि लिखि पाइ जीउ ॥
हरि नामु पदारथु कलिजुगि ऊतमु हरि जपीऐ सतिगुर भाइ जीउ ॥२॥
हरि हरि मनि भाइआ परम सुख पाइआ हरि लाहा पदु निरबाणु जीउ ॥
हरि प्रीति लगाई हरि नामु सखाई भ्रमु चूका आवणु जाणु जीउ ॥
आवण जाणा भ्रमु भउ भागा हरि हरि हरि गुण गाइआ ॥
जनम जनम के किलविख दुख उतरे हरि हरि नामि समाइआ ॥
जिन हरि धिआइआ धुरि भाग लिखि पाइआ तिन सफलु जनमु परवाणु जीउ ॥
हरि हरि मनि भाइआ परम सुख पाइआ हरि लाहा पदु निरबाणु जीउ ॥३॥
जिन्ह हरि मीठ लगाना ते जन परधाना ते ऊतम हरि हरि लोक जीउ ॥
हरि नामु वडाई हरि नामु सखाई गुर सबदी हरि रस भोग जीउ ॥
हरि रस भोग महा निरजोग वडभागी हरि रसु पाइआ ॥
से धनु वडे सत पुरखा पूरे जिन गुरमति नामु धिआइआ ॥
जनु नानकु रेणु मंगै पग साधू मनि चूका सोगु विजोगु जीउ ॥
जिन्ह हरि मीठ लगाना ते जन परधाना ते ऊतम हरि हरि लोग जीउ ॥४॥३॥१०॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४४४)

शब्दार्थ : जीउ – जीव; कामु – काम, कार्य; असथिरु – स्थिर; मेटे – मिटते, नष्ट होते; सोवै – झोपतो; पडीऐ –

खंड ३ [२५०]

वाचून; बलिआ – प्रदीप्त होणे, प्रकाशित होणे; चानणु – प्रकाश; लाहा – लाभ; मीठ – गोड; वडाई – मोठेपण; निरजोग – निर्लेप; रेणु – धूळ; सोगु – शोक; विजोगु – वियोग.

भावार्थ : हे जीवा ! तो कर्तापुरुष हरी सर्व दुःखांचे हरण करतो. प्रभुनाम पतितांना पावन करते. ज्याच्या मनास प्रभुभक्तीची आवड उत्पन्न झाली त्यास परमगती प्राप्त होते. हरीचे नामस्मरण हे सर्वोत्तम कर्म आहे; म्हणून हे जीवा ! तू ते श्रेष्ठ कर्म आचर. हरिनामाचा जप करून आपले मन स्थिर कर. जो जीव सदैव प्रभू परमात्म्याचे नामस्मरण करतो, तो जन्ममरणाच्या चक्रातून मुक्त होतो व सहजावस्था प्राप्त करून सुखी होतो. हे प्रभू परमात्मा ! माझ्यावर कृपा कर. तुझ्या कृपेमुळे मी माझ्या अंतःकरणात प्रभुनामाचे स्मरण करत राहीन. तो कर्तापुरुष सर्व दुःखहारक आहे. प्रभूनाम पतिताला पावन करते ॥१॥ ह्या कलियुगात हरिनाम हीच सर्वात उत्तम गोष्ट आहे. पण ते सतगुरूकडून प्राप्त करून घ्यावे. सतगुरुचरणी लीन होऊन प्रभुनामाचे स्मरण करावे, श्रवण करावे. प्रभू परमात्माच्या स्मरण-श्रवणाने सर्व दुःख नष्ट होते. हरिनामाचा जप जपल्याने दुःखाचा नाश होतो. प्रभुनामाच्या स्मरणाने परमसुखाची प्राप्ती होते. ज्याच्या अंतःकरणात सतगुरू उपदेशरूपी ज्ञानाचा प्रकाश प्रदीप्त झाला, त्याच्या अंतःकरणातील अज्ञान, अंधकार नष्ट होतो. ज्याच्या भाग्यात पूर्वीच लिहून ठेवले असेल तो प्रभू परमात्म्याचे नामस्मरण करतो. ह्या कलियुगात प्रभुनाम हेच सर्वश्रेष्ठ आहे प्रत्यक्ष सतगुरूचे प्रेम प्राप्त करूनच नामस्मरण करावे. ॥२॥ जेव्हा मनात प्रभू परमात्म्याविषयी प्रेम जागृत होते, तेव्हा परमसुख प्राप्त होते व परिणामी निर्वाणपदाची प्राप्ती होते. ज्या जीवाच्या मनात प्रभू परमात्म्याविषयी प्रेम उत्पन्न झाले त्याचा प्रभू परमात्मा सदैव सहायक बनतो. त्याच्या मनातील मोहमायेमुळे उत्पन्न झालेले भ्रम नष्ट होऊन तो जन्ममरणाच्या चक्रातून मुक्त होतो. प्रभू परमात्म्याचे गुणगान केल्याने जन्म मृत्यू, मायेचे पाप, दुःख सारे काही नष्ट होऊन जीव प्रभुनामात एकरूप होऊन जातो. ज्याच्या भाग्यात प्रभुभक्ती आधीच लिहून ठेवली असेल, तो हरिनामात तल्लीन होतो व त्याचा मानवीजन्माचे सार्थक होते व तो प्रभू दरबारी स्वीकृत होतो. ज्या जीवाच्या मनात प्रभू परमात्म्याविषयी प्रेमभाव उत्पन्न झाला, त्यास परमसुखाची प्राप्ती होते व त्यास निर्वाणपदाची प्राप्ती होते ॥३॥ ज्या माणसास प्रभू परमात्म्याविषयी आवड उत्पन्न झाली, ज्याला प्रभुनाम गोड वाटते तोच खरा श्रेष्ठ पुरुष होय. तोच उत्तम पुरुष होय. अशा लोकांना प्रभुनामच श्रेष्ठ वाटते. हरिनाम हाच त्यांना सखा-मित्र वाटतो. ते सतगुरूकडून प्राप्त झालेल्या नामामृताचा उपभोग घेतात. हरिनामामृत प्राशन केल्याने संसारातील सुख दुःखापासून निर्लिप्त राहण्याची शक्ती प्राप्त होते. भाग्यशाली लोकच प्रभुनामामृत प्राप्त करतात. ते पूर्ण सत्पुरुष महाधन्य, ज्यांनी सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे प्रभुनामाचे स्मरण केले. प्रभुसेवक नानक साधुसंतांच्या चरणधुळीची याचना करतात. कारण त्यामुळे प्रभू वियोगाचे दुःख नष्ट होते. ज्यांच्या मनात प्रभू परमात्म्याविषयी गोडी उत्पन्न झाली तेच लोक श्रेष्ठ होत. तेच उत्तम पुरुष होत. तेच खरे हरीचे भक्त होत ॥४॥ ३॥ १०॥

॥ आसा महला ४ ॥

सतजुगि सभु संतोख सरीरा पग चारे धरमु धिआनु जीउ ॥
मनि तनि हरि गावहि परम सुखु पावहि हरि हिरदै हरि गुण गिआनु जीउ ॥
गुण गिआनु पदारथु हरि हरि किरतारथु सोभा गुरमुखि होई ॥
अंतरि बाहरि हरि प्रभू एको दूजा अवरु न कोई ॥
हरि हरि लिव लाई हरि नामु सखाई हरि दरगह पावै मानु जीउ ॥
सतजुगि सभु संतोख सरीरा पग चारे धरम धिआनु जीउ ॥१॥
तेता जुगु आइआ अंतरि जोरु पाइआ जतु संजम करम कमाइ जीउ ॥

खंड ३ [२५१]

पगु चउथा खिसिआ त्रै पग टिकिआ मनि हिरदै क्रोधु जलाइ जीउ ॥
 मनि हिरदै क्रोधु महा बिसलोधु निरप धावहि लडि दुखु पाइआ ॥
 अंतरि ममता रोगु लगाना हउमै अहंकारु वधाइआ ॥
 हरि हरि क्रिपा धारी मेरै ठाकुरि बिखु गुरमति हरि नामि लहि जाइ जीउ ॥
 तेता जुगु आइआ अंतरि जोरु पाइआ जतु संजम करम कमाइ जीउ ॥२॥
 जुगु दुआपुरु आइआ भरमि भरमाइआ हरि गोपी कान्हु उपाइ जीउ ॥
 तपु तापन तापहि जग पुंन आरंभहि अति किरिआ करम कमाइ जीउ ॥
 किरिआ करम कमाइआ पग दुइ खिसकाइआ दुइ पग टिकै टिकाइ जीउ ॥
 महा जुध जोध बहु कीन्हे विचि हउमै पचै पचाइ जीउ ॥
 दीन दइआलि गुरु साधु मिलाइआ मिलि सतिगुर मलु लहि जाइ जीउ ॥
 जुगु दुआपुरु आइआ भरमि भरमाइआ हरि गोपी कान्हु उपाइ जीउ ॥३॥
 कलिजुगु हरि कीआ पग त्रै खिसकीआ पगु चउथा टिकै टिकाइ जीउ ॥
 गुर सबदु कमाइआ अउखधु हरि पाइआ हरि कीरति हरि सांति पाइ जीउ ॥
 हरि कीरति रुति हरि नामु वडाई हरि हरि नामु खेतु जमाइआ ॥
 कलिजुगि बीजु बीजे बिनु नावै सभु लाहा मूलु गवाइआ ॥
 जन नानकि गुरु पूरा पाइआ मनि हिरवै नामु लखाइ जीउ ॥
 कलजुगु हरि कीआ पग त्रै खिसकीआ पगु चउथा टिकै टिकाइ जीउ ॥४॥४॥११॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४४५)

शब्दार्थ : सतजुगि – सत्ययुगात; पग – पाय; किरतारथु – कृतार्थ; सोभा – शोभा, यश; दरगह – दरबार; तेता जुगु – त्रेतायुग; बिसलोधु – विषवृक्ष; निरप – नृत्य, राजा; धावहि – एकमेकावर धावून गेले; हउमै – अहंपणा; वधाइआ – वाढला; लहि जाइ – नष्ट झाला; दुआपुरु – द्वापार; कान्हु – कृष्ण; तापन – तपस्वी; तापहि – तप करतात; जुध – युद्ध; कलिजुगु – कलियुग; अउखदु – औषध; रुति – ऋतू समय.

भावार्थ : सत्ययुगात धर्म चार पायावर, म्हणजे दया, दान, तप आणि सत्य ह्या चार तत्त्वांवर उभा होता. त्यामुळे सर्व माणसे सुखी व संतुष्ट होती. सर्व लोक तन-मनपूर्वक प्रभू परमात्म्याचे गुणगान गाऊन सुख प्राप्त करत होते. त्यांच्या हृदयात प्रभू परमात्मा वास करत होता व जीवांना त्याचे ज्ञान होते. प्रभू परमात्म्याच्या गुणाच्या ज्ञानाने त्यांचे जीवन कृतार्थ झाले होते. सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे वागण्यात त्यांना धन्यता वाटत होती. त्यांना आत-(हृदयात) बाहेर (बाह्य सृष्टीत), चराचरात सर्वत्र केवळ प्रभू परमात्माच सर्वव्याप्त आहे असे दिसत असे. प्रभू परमात्म्याशिवाय अन्य कोणीही नाही हे ते जाणत होते. ते प्रभू परमात्म्याच्या स्मरणात एकाग्रचित्त होऊन प्रभू परमात्म्यासच आपला सखा मानत असत. त्यांना प्रभू दरबारात सन्मान प्राप्त होत असे. अशारीतीने सत्ययुगात सर्व लोक सुखी व संतुष्ट होते व दया दान, तप व सत्य ह्या चार पायावर धर्म दृढपणे उभा होता ॥१॥ नंतर त्रेतायुग आले. बाहूबलाला शारीरिक शक्तीला महत्त्व प्राप्त झाले. लोक ब्रह्मचर्य, संयम व कर्मकांड ह्या तीन गोष्टींच्या आधारावर जीवन जगू लागले. धर्माचा चौथा पाय गळून पडला. आता धर्म तीन पायांवरच उभा राहिला. लोकांच्या हृदयात क्रोधाच्या विषवृक्षाने आपली मुळे रोवली. लोकांमध्ये मी पणाची भावना वाढीस लागली. त्यातून अहंकाराची वृद्धी झाली. पण ज्यांच्यावर प्रभू परमात्म्याची कृपा झाली त्याने सतगुरूच्या उपदेशाने

प्रभुनामाचा आश्रय घेतला, त्यामुळे त्याचा मनातील विष नष्ट झाले. त्रेतायुग आल्यावर दंडशक्तीचा जोर वाढला व ब्रह्मचर्य, संयम व कर्मकांडाचे लोक आचरण करू लागले ॥२॥ मग द्वापारयुग आले. प्रभू परमात्म्याने जीवांना मायेच्या भ्रमात गुंतवून ठेवले. प्रभूने गोपी व कृष्ण उत्पन्न केले. लोक तपोमग्न होऊन तपाचरण करू लागले. यज्ञ यागास प्रारंभ झाला. नाना प्रकारच्या कर्मकांडास महत्त्व प्राप्त झाले. कर्मकांडामुळे धर्माचा दुसरा पायही अधू झाला. आता धर्म केवळ दोन पायांवरच तग धरून टिकून राहिला. घनघोर महायुद्धे झाली. मोठमोठे महायोद्धे अहंकाराने पेटून उठले व आपसात लढून मेले. पण त्या दीनदयाळ प्रभू परमात्म्याने ज्या साधकांची सतगुरूशी भेट घडवली, त्यांच्या मनातील अहंकाराचा मोहमायेचा मळ नष्ट झाला. अशा रीतीने द्वापारयुगात प्रभू परमात्म्याने सर्व जगास मोहमायेत भ्रमत ठेवले. गोपी व कृष्ण निर्माण केले असा हा द्वापारयुगाचा महिमा ॥३॥ त्यानंतर प्रभू परमात्म्याने कलियुग निर्माण केले. त्यामध्ये धर्माचा तिसरा पायही लुळा पडला. आता धर्म केवळ एकाच पायावर उभा आहे. ह्या कलियुगात शब्दगुरूच्या उपदेशानुरूप आचरण करणाऱ्यास प्रभुनामरूपी दिव्यौषधी प्राप्त होते व त्यांना मनःशांती लाभते. कलियुग हे प्रभू परमात्म्याचे गुणकीर्तन करण्याचे युग आहे. ह्या युगात प्रभुनामाचीच महती आहे. ह्या युगात आपल्या अंतःकरणरूपी शेतात प्रभुनामाचे बीज पेरावे. कलियुगात जो कोणी प्रभुनामाव्यतिरिक्त अन्य कोणते बी पेरील, अन्य कर्मकांडात लिप्त होईल, तो प्रभुकृपेच्या लाभास तर मुकेलच पण आपल्या पूर्वपुण्याईची पुंजीही घालवून बसेल. नानक सांगतात, मी पूर्णगुरू प्राप्त केला आहे. त्याने माझ्या हृदयपलावर प्रभुनाम कोरले आहे. कलियुगात प्रभू परमात्म्याने धर्माचे तीन पाय लुळे केले आता धर्म केवळ एकाच पायावर टिकून आहे. (तो पाय म्हणजे प्रभुनाम) ॥४॥४॥११॥

॥ आसा महला ४ ॥

हरि कीरति मनि भाई परम गति पाई हरि मनि तनि मीठ लगान जीउ ॥
हरि हरि रसु पाइआ गुरमति हरि धिआइआ धुरि मसतकि भाग पुरान जीउ ॥
धुरि मसतकि भागु हरि नामि सुहागु हरि नामै हरि गुण गाइआ ॥
मसतकि मणी प्रीति बहु प्रगटी हरि नामै हरि सोहाइआ ॥
जोती जोति मिली प्रभु पाइआ मिलि सतिगुर मनूआ मान जीउ ॥
हरि कीरति मनि भाई परम गति पाई हरि मनि तनि मीठ लगान जीउ ॥१॥
हरि हरि जसु गाइआ परम पदु पाइआ ते ऊतम जन परधान जीउ ॥
तिन्ह हम चरण सरेवह खिनु खिनु पग धोवह जिन हरि मीठ लगान जीउ ॥
हरि मीठा लाइआ परम सुख पाइआ मुखि भागा रती चारे ॥
गुरमति हरि गाइआ हरि हारु उरि पाइआ हरि नामा कंठि धारे ॥
सभ एक द्रिसटि समतु करि देखै सभु आतम रामु पछान जीउ ॥
हरि हरि जसु गाइआ परम पदु पाइआ ते ऊतम जन परधान जीउ ॥२॥
सतसंगति मनि भाई हरि रसन रसाई विचि संगति हरि रसु होइ जीउ ॥
हरि हरि आराधिआ गुर सबदि विगासिआ बीजा अवरु व कोइ जीउ ॥
अवरु न कोइ हरि अंघ्रितु सोइ जिनि पीआ सो बिधि जाणै ॥
धनु धंनु गुरू पूरा प्रभु पाइआ लागि संगति नामु पछाणै ॥
नामो सेवि नामो आराधै बिनु नामै अवरु न कोइ जीउ ॥

सतसंगति मनि भाई हरि रसन रसाई विचि संगति हरि रसु होइ जीउ ॥३॥
 हरि दइआ प्रभ धारहु पाखण हम तारहु कढि लेवहु सबदि सुभाइ जीउ ॥
 मोह चिकडि फाथे निघरत हम जाते हरि बांह प्रभू पकराइ जीउ ॥
 प्रभि बांह पकराई ऊतम मति पाई गुर चरणी जनु लागा ॥
 हरि हरि नामु जपिआ आराधिआ मुखि मसतकि भागु सभागा ॥
 जन नानक हरि किरपा धारी मन हरि हरि मीठा लाइ जीउ ॥
 हरि दइआ प्रभ धारहु पाखण हम तारहु कढि लेवहु सबदि सुभाइ जीउ ॥४॥५॥१२॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४४६)

शब्दार्थ : भाई – आवडली; मीठ – गोड; पुरान – पूर्ण; सुहागु – सौभाग्य; सोहाइआ – सुंदर केले; मनुआ – मन; मान – एकरूप; सरेवह – सेवा करणे; धोवह – धुतो; लाइआ – वाटला; उरी – हृदयी; आतमरामु – आत्माराम; बीजा – दुसरा; बिधि – विधी, मार्ग; अवरु – अन्य, दुसरा; धारहु – धारण कर; पाखण – पाषाण; तारहु – तार, उद्धार कर; कढि – काढ; चीकडि – चिखल, दलदल; फाथे – फसलेले; निघरत – बुडणारे; पकराइ – पकडणे; लाइ – वाटले, लागले.

भावार्थ : ज्या जीवाच्या मनास प्रभू परमात्म्याची कीर्ती आवडली, त्याला परमगती प्राप्त झाली. अशा जीवाला प्रभू परमात्म्याविषयी प्रेम वाटू लागते. सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे ज्याने प्रभू परमात्म्याची आराधना केली, त्याला हरिनामामृत प्राप्त झाले व त्याच्या भाळी आधीपासून लिहिलेला कर्मलेख पूर्ण झाला. माझ्या सतभाग्यामुळे माझ्या भाळी प्रभुनामरूपी सौभाग्य टिळा लागला व प्रभुनामाच्या आधारे मी प्रभू परमात्म्याचे गुणगण गाऊ लागलो. माझ्या कपाळी प्रभुप्रीतीचा सौभाग्यमणी चमकू लागला आहे, त्यामुळे हरिनामामुळे मी सुंदर दिसू लागले. सतगुरू प्राप्त झाल्याने माझे मन प्रभुपतीशी एकरूप झाले. माझी आत्मज्योत प्रभुपतीच्या परमज्योतीत विलीन झाली. माझ्या मनात प्रभूच्या कीर्तीविषयी प्रीती उत्पन्न झाल्याने, प्रभूवर अंतःकरणपूर्वक प्रेम केल्याने, मला परमगती प्राप्त झाली. माझ्या तन-मनाला प्रभुनाम गोड वाटू लागले. ॥१॥ हरीयश गायल्याने ज्यांना परमपद प्राप्त झाले तेच उत्तम जीव तेच श्रेष्ठ जीव, ज्यांना प्रभू परमात्मा प्रिय वाटतो. अशांची मी चरणसेवा करतो. त्यांचे चरण प्रक्षालन करतो. प्रभू परमात्म्याची गोडी लागल्याने परमसुखाची प्राप्ती होते. त्यांच्या मुखावर आत्मिक तेजाची प्रभा शोभू लागते. सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे ज्याने हरीचे गुणगान केले, त्यास हरिरूप हार प्राप्त होतो त्याच्या कंठी हरिनामाची धारणा होते. तो सर्व जीवांकडे समदृष्टीने पाहतो. सर्वत्र तो आत्माराम भरलेला आहे अशी त्यास अनुभूती प्राप्त होते. जे प्रभू परमात्म्याचे यशोगान गातात, त्यांना परमपद प्राप्त होते. ते जगात उत्तम, श्रेष्ठ प्रभुसेवक म्हणून ओळखले जातात. ॥२॥ संतांची संगत मला आवडते कारण संतसंगत ही प्रभुनाम रसात रंगलेली असते. संतसंगतीने प्रभुनामरूपी अमृत प्राप्त होते. प्रभू परमात्म्याची आराधना केल्याने मन विकसित होते. प्रफुल्लित होते. त्याच्या मनात एकमात्र प्रभू परमात्म्याशिवाय अन्य कोणासही स्थान उरत नाही. ह्या संसारात हरिनामामृतासमान अन्य काहीही नाही. ज्यांनी हरि नामामृत प्राशन केले त्यांनाच त्याची महती कळते. धन्य धन्य पूर्णगुरू! पूर्णगुरू मुळेच मला प्रभू परमात्मा प्राप्त झाला. त्याच्या संगतीतच मला प्रभुनामाची ओळख झाली. हे जीवा! प्रभुनामाचे स्मरण कर, प्रभुनामाची आराधना कर. नामाशिवाय ह्या जगात अन्य काहीही नाही. हे जीवा! हरीनामामृताने भरलेली संतसंगत ज्यास आवडली तोच संतसंगतीत राहून हरि नामामृत प्राप्त करतो. ॥३॥ हे प्रभो! माझ्यावर दया कर. माझे रक्षण कर. माझ्यासारख्या चेतनाहीन पाषाणाला ह्या भवसागरातून तारून ने. प्रभूच्या नामस्मरणाने मला सहजावस्था प्राप्त होवो. हे प्रभो! मी ह्या

खंड ३ [२५४]

संसाराच्या मोहमायारूपी चिखलात रुतून पडलो आहे. मला तुझा आधार दे. ज्याला प्रभू परमात्म्याचा आधार प्राप्त झाला त्यास सुबुद्धी प्राप्त होऊन त्यास सतगुरूचरणाची प्राप्ती होते. असा जीव सदैव प्रभुनामाच्या जपाद्वारे प्रभू परमात्म्याची आराधना करतो. त्यामुळे त्याचे मुखमंडल उज्ज्वल होते व त्याच्या मस्तकी सौभाग्याचा भाग्यलेख लिहिला जातो. नानक सांगतात, ज्याच्यावर प्रभू परमात्म्याची कृपा होते, त्याच्या मनात प्रभुनामाची आवड उत्पन्न होते. हे प्रभो ! माझ्यावर दया कर. माझे रक्षण कर. मी चेतनाहीन दगड आहे. मला सहजभाव प्राप्त होऊ दे. ॥४ ॥५ ॥१२ ॥

॥ आसा महला ४ ॥

मनि नामु जपाना हरि हरि मनि भाना हरि भगत जना मनि चाउ जीउ ॥
जो जन मरि जीवे तिन्ह अंघ्रितु पीवे मनि लागा गुरमति भाउ जीउ ॥
मनि हरि हरि भाउ गुरु करे पसाउ जीवन मुकतु सुखु होई ॥
जीवणि मरणि हरि नामि सुहेले मनि हरि हरि हिरदै सोई ॥
मनि हरि हरि वसिआ गुरमति हरि रसिआ हरि हरि रस गटाक पीआउ जीउ ॥
मनि नामु जपाना हरि हरि मनि भाना हरि भगत जना मनि चाउ जीउ ॥१ ॥
जगि मरणु न भाइआ नित आपु लुकाइआ मत जपु पकरै लै जाइ जीउ ॥
हरि अंतरि बाहरि हरि प्रभु एको इहु जीउडा रखिआ न जाइ जीउ ॥
किउ जीउ रखीजै हरि वसतु लोडीजै जिस की वसतु सो लै जाइ जीउ ॥
मनमुख करण पलाव करि भरमे सभि अउखध दारू लाइ जीउ ॥
जिस की वसतु प्रभु लए सुआमी जन उबरे सबदु कमाइ जीउ ॥
जगि मरणु न भाइआ नित आपु लुकाइआ मत जमु पकरै लै जाइ जीउ ॥२ ॥
धुरि मरणु लिखाइआ गुरमुखि सोहाइआ जन उबरे हरि हरि धिआनि जीउ ॥
हरि सोभा पाई हरि नामि वडिआई हरि दरगह पैधे जानि जीउ ॥
हरि दरगह पैधे हरि नामै सीधे हरि नामै ते सुखु पाइआ ॥
जनम मरण दोवै दुख मेरे हरि रामै नामि समाइआ ॥
हरि जन प्रभु रलि एको होए हरिजन प्रभु एक समानि जीउ ॥
धुरि मरणु लिखाइआ गुरमुखि सोहाइआ जन उबरे हरि हरि धिआनि जीउ ॥३ ॥
जगु उपजै बिनसै बिनसि बिनासै लागि गुरमुखि असथिरु होइ जीउ ॥
गुरु मंत्रु दिडाए हरि रसकि रसाए हरि अंघ्रितु हरि मुखि चोइ जीउ ॥
हरि अंघ्रित रसु पाइआ मुआ जीवाइआ फिरि बाहुडि मरणु न होई ॥
हरि हरि नामु अमर पदु पाइआ हरि नामि समावै सोई ॥
जन नानक नामु अधारु टेक है बिनु नावै अवरु न कोइ जीउ ॥
जगु उपजै बिनसै बिनसि बिनासै लागि गुरमुखि असथिरु होइ जीउ ॥४ ॥६ ॥१३ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४४७)

शब्दार्थ : चाउ – आवड, रुची; गुरमति – गुरुउपदेश; भाउ – प्रेम; पसाउ – प्रसाद, कृपा; सुहेले – सुखी; रसिआ – परिव्यास; गटाक – गटाट; पिआउ – पिणे; लुकाइआ – लपवणे; लोडीजै – शोध घे; करण – करण; पलाव – आवाज, प्रलाप; दारु – दवा; सोहाइआ – आवडणे, सुंदर वाटणे; पेधै – मानवस्त्र; जानि – जातात; रलि – मिळून, एकरूप होऊन; उपजै – उत्पन्न होते; बिनसै – नष्ट होते; चोइ – ठिबकते; मुआ – मृत, मेलेला; जिवाइआ – जिवंत होणे; बाहुडि – परत; टेक – आश्रय.

भावार्थ : प्रभूचे सेवक सदैव आपल्या मनात प्रभुनामाचा जप करत असतात. त्यामुळे त्यांना प्रभुविषयी आवड उत्पन्न होते व ते प्रभुभक्तीत रममाण होतात. ज्या प्रभुसेवकाने आपल्या मनातला अहंकार मारून टाकला, त्याच्या मनात सतगुरूच्या उपदेशाने प्रभू परमात्म्याविषयी भक्तिभाव जागृत होतो व तो प्रभुनामामृत प्राशन करतो. सतगुरूच्या कृपाप्रसादाने प्रभू परमात्म्याविषयी भक्तिभाव निर्माण झाल्याने भक्त जीवनमुक्त होऊन सुख उपभोगतो. प्रभुनामामुळे त्याचे जन्ममरण सुखावह होते. त्याच्या हृदयात सदैव हरी वास करतो. अशा प्रभुभक्ताच्या मनात प्रभू परमात्म्याचा वास झाल्याने सतगुरूच्या उपदेशाने त्यास हरिनामामृत प्राप्त होते व भक्त ते हरिनामामृत गटागट प्राशन करतो. त्याच्या मनास प्रभू परमात्म्याची ओढ लागते. ॥१॥ ह्या जगात मृत्यू हा कोणालाच आवडत नाही. त्यामुळे प्रत्येक जीव स्वतःला यमराजाने पकडू नये म्हणून त्याच्या पासून त्याला चुकवण्यासाठी खटपट करत असतो. बाहेरही सर्वत्र प्रभूचा वास असतो. मृत्यू हाही त्यानेच निर्माण केला आहे. त्यामुळे कोणीही स्वतःस मृत्यूपासून दूर ठेवू शकत नाही. ज्याची वस्तू आहे तो ती घेऊन जाणारच. शरीर ही प्रभूचीच वस्तू आहे तो ती केव्हाही घेऊन जाणारच. मृत्यू अटळ आहे. स्वेच्छाचारी जीव मृत्यूपासून वाचण्यासाठी खूप धडपड करतो. करुणाविलापही करतो. नाना प्रकाराची औषधे घेतो. पण तो मरण टाळू शकत नाही. सतगुरूच्या कृपेने प्रभूच्या सेवकाचा प्रभुनामाच्या साधनेने उद्धार होतो. त्याचा आत्मिक मृत्यू टळतो. मरण कोणालाच आवडत नाही. जो तो मरण टाळण्यासाठी मृत्यूपासून स्वतःस लपवून ठेवण्याचा, मृत्यू टाळण्याचा प्रयत्न करत असतो. ॥२॥ प्रत्येक जीवाच्या नशिबी मरण लिहिलेलेच आहे. पण जे सतगुरूच्या उपदेशाने सुशोभित झाले त्या प्रभुसेवकांचा हरिनामाचे स्मरण केल्याने उद्धार होतो. त्यास प्रभू दरबारात सन्मान प्राप्त होतो. प्रभुनामामुळे प्रभुसेवकास सिद्धी प्राप्त होते. त्यास आत्मिक सुखाची प्राप्ती होते. रामनामाशी जो एकरूप झाला, तो जन्ममरणाच्या दुःखातून मुक्त होतो. प्रभुसेवक व प्रभू परमात्मा दोघेही एकमेकात विलीन होऊन एकरूप होऊन जातात. त्यांच्यात कोणताही भेद राहत नाही ते एकरूप होतात. जन्माला येतानाच प्रत्येक जीवाच्या कपाळी मृत्यू लिहिलेलाच असतो. पण सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करणारे प्रभुसेवक प्रभुनामाचे स्मरण करून उद्धारून जातात. ॥३॥ हे जग उत्पन्न होते. नष्ट होते. हा विनाशाचा क्रम सतत चालूच असतो. पण सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करतो तो स्थिर जीवन प्राप्त करतो. ज्या प्रभू सेवकाने सतगुरूकडून प्राप्त झालेला नाममंत्र आपल्या हृदयात दृढपणे धारण केला, त्यास नामामृताची गोडी कळल्याने तो आनंदित होतो व तो सदैव प्रभुनामाची चव घेण्यात दंग होऊन जातो. तो सदैव प्रभुनामाचे स्मरण करतो. आत्मिकदृष्ट्या मृत झालेला जीवही हरिनामामृत प्राप्त करून आत्मिकदृष्ट्या जिवंत होतो. त्यास परत आत्मिक मरण येत नाही. तो अमर होतो व प्रभुनामात लीन होतो. दास नानक सांगतात, जीवनाचा एकमेव आधार प्रभुनाम आहे. नामाशिवाय अन्य काहीही नाही. जग हे उत्पन्न होते व नाश पावते. जो गुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करतो तोच स्थिर जीवन प्राप्त करतो. ॥४॥६॥१३॥

॥ आसा महला ४ छंत ॥

वडा मेरा गोविंदु अगम अगोचरु निरंजनु निरंकारु जीउ ॥

ता की गति कही न जाई अमिति वडिआई मेरा गोविंदु अलख अपार जीउ ॥

गोविंदु अलख अपारु अपरंपरु आपु आपणा जाणै ॥

खंड ३ [२५६]

किआ इह जंत विचारे कहीअहि जो तुधु आखि वखाणै ॥
 जिस नो नदरि करहि तूं अपणी सो गुरमुखि करे वीचारु जीउ ॥
 वडा मेरा गोविंदु अगम अगोचरु आदि निरंजनु निरंकारु जीउ ॥१ ॥
 तूं आदि पुरखु अपरंपरु करता तेरा पारु न पाइआ जाइ जीउ ॥
 तूं घट घट अंतरि सरब निरंतरि सभ महि रहिआ समाइ जीउ ॥
 घट अंतरि पारब्रहमु परमेसरु का अंतु न पाइआ ॥
 तिसु रुपु न रेख अदिसटु अगोचरु गुरमुखि अलखु लखाइआ ॥
 सदा अनंदि रहै दिनु राती सहजे नामि समाइ जीउ ॥
 तूं आदि पुरखु अपरंपरु करता तेरा पारु न पाइआ जाइ जीउ ॥२ ॥
 तूं सति परमेसरु सदा अबिनासी हरि हरि गुणी निधानु जीउ ॥
 हरि हरि प्रभु एको अवरु न कोई तूं आपे पुरखु सुजानु जीउ ॥
 पुरखु सुजानु तूं परधानु तुधु जेवडु अवरु न कोई ॥
 तेरा सबदु सभु तूंहै वरतहि तूं आपे करहि सु होई ॥
 हरि सभ महि रविआ एको सोई गुरमुखि लखिआ हरि नामु जीउ ॥
 तूं सति परमेसरु सदा अबिनासी हरि हरि गुणी निधानु जीउ ॥३ ॥
 सभु तूंहै करता सभ तेरी वडिआई जिउ भावै तिवै चलाइ जीउ ॥
 तुधु आपे भावै तिवै चलावहि सभ तेरै सबदि समाइ जीउ ॥
 सभ सबदि समावै जां तुधु भावै तेरे सबदि वडिआई ॥
 गुरमुखि बुधि पाईऐ आपु गवाईऐ सबदे रहिआ समाई ॥
 तेरा सबदु अगोचरु गुरमुखि पाईऐ नानक नामि समाइ जीउ ॥
 सभु तूंहै करता सभ तेरी वडिआई जिउ भावै तिवै चलाइ जीउ ॥४ ॥७ ॥१४ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४४८)

शब्दार्थ : वडा – श्रेष्ठ, मोठा; अमिति – अमाप; किआ – काय; कहीआई – सांगणार; नदरि – कृपा; पारु – पार; अंत तिसू – त्याचे; अदिसटु – अदृश्य; सुजाण – पूर्ण ज्ञानी, सुज्ञ; सबदु – शब्द, आज्ञा; वरतहि – व्याप्त; टविआ – रममाण.

भावार्थ : माझा गोविंद, प्रभू परमात्मा हा सर्वश्रेष्ठ आहे. तो अगम्य आहे. सामान्य दृष्टीस न दिसणारा आहे. जेव्हा काहीही नव्हते तेव्हाही केवळ तोच अस्तित्वमान होता. म्हणून तो आद्य आहे, तो मायातीत आहे, निराकार आहे. त्याच्या गतीविधीबद्दल, त्याच्या कार्यशैलीबद्दल कोणीही काहीही जाणत नाही. त्याच्या सामर्थ्याच्या पसान्याचे कोणीही मोजमाप करू शकत नाही. तो अमित आहे. माझ्या गोविंदाचे, प्रभू परमात्म्याचे श्रेष्ठत्व अपार आहे. त्याचे पूर्ण ज्ञान कोणासही नाही. तो अपार आहे. त्याचा महिमा तोच जाणतो. अन्य कोणीही जाणू शकत नाही. हे प्रभो ! ह्या जीवास तुझ्या अपार महिम्याचे काहीच ज्ञान नाही. मग तो बिचारा तुझे काय वर्णन करणारा ? हे प्रभो ! ज्याच्यावर तू कृपा करतोस तोच सतगुरूच्या उपदेशानुसार तुझ्याबद्दल विचार करतो. हे जीवा ! माझा गोविंद अगम्य, अदृश्य, आद्य, मायातीत व निराकार

आहे. ॥१॥ हे प्रभो, आदीपुरुषा ! तू अपार आहेस, सृष्टी निर्माणकर्ता आहेस. तुझा पार कोणासही लागला नाही. हे प्रभो ! तू प्रत्येक शरीरात वास करतोस. सर्वत्र निरंतर भरून राहिला आहेस. प्रत्येक हृदयात वास करणाऱ्या परब्रह्म परमेश्वरा तुझा अन्त कोणास लागला नाही. त्याला ना रूप ना रंग ना आकार. तो अदृश्य अगोचर आहे. सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण केल्यानेच तो अलक्ष्य प्रभू दृश्यमान होतो. ज्यास त्या प्रभू परमात्म्याचे दर्शन झाले, तो सदैव आत्मिक आनंदात मग्न होऊन जातो. हे प्रभो ! तू आदिपुरुष, अपार, कर्ता पुरुष आहेस. तुझा पार कोणाही जीवास लागत नाही. ॥२॥ हे सदैव सत्य, सदैव अस्तित्वमान परमेश्वरा ! तू सदैव अविनाशी व सर्व गुणांचे भांडार आहेस. हे प्रभू ! एवं गुण विशिष्ट असा केवळ एकमात्र तूच आहेस. तुझ्याशिवाय अन्य कोणीही नाही. तूच एकमात्र सर्व काही जाणणारा सुज्ञ पुरुष आहेस. हे प्रभो ! तू सर्वज्ञ सर्वश्रेष्ठ पुरुष आहेस. तुझ्याएवढा महान कोणी नाही. तूच सारे जग व्यापले आहेस. तू जे काही करतोस तेच होते. सर्व सृष्टीत सर्व जीवांच्या ठायी रममाण झालेला तो एकमेव प्रभू सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करून नामस्मरणाने प्राप्त होतो. हे प्रभो ! तू सत्यस्वरूप, सदैव अस्तित्वमान आहेस. तू सर्वगुणांचे भांडार आहेस. ॥३॥ हे प्रभो ! सर्वकाही करणारा तूच आहे. सर्वत्र तुझाच मोठेपणा भरून राहिला आहे. तुझ्याच इच्छेने तूच हा संसाराचा गाडा चालवतोस. तुला वाटते त्या प्रमाणेच सर्व जग चालते. सारे जण तुझ्याच आज्ञेप्रमाणे वागतात. जे तुला आवडतात ते नामस्मरणाने तुझ्या चरणी लीन होतात. तुझ्या नामानेच त्यांना मोठेपणा प्राप्त होतो. सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे वागल्याने सतबुद्धी प्राप्त होते. अहंकार नष्ट होतो व भक्त प्रभुनामात एकरूप होतो. हे प्रभो ! सर्वकाही करणारा कर्तापुरुष तूच आहेस. सर्वत्र तुझीच महानता सामावलेली आहे. तुला योग्य वाटेल त्याप्रमाणेच तू हा संसार चालवतोस. ॥४॥७॥१४॥

॥ आसा महला ४ छंत घरु ४ ॥

हरि अंग्रित भिने लोडणा मनु प्रेमि रतंना राम राजे ॥
मनु रामि कसवटी लाइआ कंचनु सोविंना ॥
गुरमुखि रंगि चलूलिआ मेरा मनु तनो भिंना ॥
जनु नानकु मुसकि झकोलिआ सभु जनमु धनु धंना ॥१॥
हरि प्रेम बाणी मनु मारिआ अणीआले अणीआ राम राजे ॥
जिसु लागी पीर पिरंम की सो जाणै जरीआ ॥
जीवन मुकति सो आखीऐ मरि जीवै मरीआ ॥
जन नानक सतिगुरू मेलि हरि जगु दुतरु तरीआ ॥२॥
हम मूरख मुगध सरणागती मिलु गोविंद रंगा राम राजे ॥
गुरि पूरे हरि पाइआ हरि भगति इक मंगा ॥
मेरा मनु तनु सबदि विगासिआ जपि अनत तरंगा ॥
मिलि संत जना हरि पाइआ नानक सतसंगा ॥३॥
दीन दइआल सुणि बेनती हरि प्रभ हरि राइआ राम राजे ॥
हउ मागउ सरणि हरि नाम की हरि हरि मुखि पाइआ ॥
भगति वछलु हरि बिरदु है हरि लाज रखाइआ ॥
जनु नानकु सरणागती हरि नामि तराइआ ॥४॥८॥१५॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४४९)

शब्दार्थ : अंग्रित – अमृत; भिने – भिजून रंगले जाणे; लोइणा – डोळा; प्रेमि – प्रेमरंग; रतंना – रंगून; मनु – मन; कसवटी – कसोटी, सोन्याची शुद्धता तपासणारा दगड; कंचनु – कांचन, सोने; सोविंना – सुंदर, शुद्ध; गुरुमुखि – गुरुचा उपदेश मानणारा; रंगि – रंगाने; चलूलिआ – रंगलेला; जनु – सेवक; मुसकि – कस्तुरीचा सुगंध; झकोलिआ – सुगंधित झाला; सभू – सर्व; धनु धंना – धन्य धन्य, भाग्यशाली; बाणी – वाणी; मारिआ – मारले, घायाळ केले; अणीआले – तीक्ष्ण, अणुकुचिदार; अणीआ – बाण; जिंसु – ज्याला; लागी – लागली; परि – पीडा, व्यथा; पिरंम – प्रेमाची; सो – तो; जाणै – जाणतो; जरीआ – सहन करणे; जीवन मुकति – जीवनमुक्त; अखीऐ – म्हणतात; मरि – मरून; जीवै मरिआ – अहंकार मारून जगतो; मेलि – मिलन; दुतरु – दुस्तर, अवघड; तरीआ – तरून गेला; मुगध – मुग्ध, अजाण, मूर्ख; सरणागती – शरणगत; रंगा – नाना लीला करणारा, आनंददायक; मिलु – भेटावा; गुरि पूरै – पूर्णगुरु; पाइआ – प्राप्त झाला; इक – एक; मंगा – मागणे, मागतो; सबदि – नामाचे, प्रभुनामाचे; विगासिआ – विकसित झाले, प्रफुल्लित झाले; अनत – अनेक, अनंत; तरंगा – सुख; दीन दइआल – दीनांवर दया करणारा; सुणि – ऐक; बेनती – विनंती; हउ – मी; मागउ – मागतो; सरणि – शरण, आश्रय; भगति वछलु – भक्तवत्सल; बिरदु – ब्रीद; रखाइआ – राखतो.

भावार्थ : हे बंधो ! माझे डोळे आध्यात्मिक जीवन देणाऱ्या हरिनामाच्या प्रभू परमात्म्याच्या नामामृताने चिंब भिजले आहेत. माझे मन प्रभू परमात्म्याच्या प्रेमरंगात, रामरायाच्या प्रेमरंगात पूर्णपणे रंगून गेले आहे. प्रभुरामाने माझ्या मनातील प्रभुभक्ती कसोटीवर घासून पाहिली. त्यात माझी प्रभुभक्ती बावनकशी सोन्याइतकी शुद्ध व सुंदर असल्याचेच दिसून आले. सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण केल्याने माझे तन-मन प्रेमरंगाने लालीलाल झाले आहे. नानक सांगतात, हा दास प्रभुनामरूपी कस्तुरीच्या सुगंधीने सुगंधित झाला आहे. दास नानक आता भाग्यशाली झाला आहे व त्याचे संपूर्ण जीवन सफल झाले आहे.॥१॥ एखाद्या तीक्ष्ण बाणाने हृदय विदीर्ण व्हावे, त्या प्रमाणे प्रभुचरणाचे प्रेम उत्पन्न करणाऱ्या सतगुरूच्या वाणीने माझे मन विद्ध झाले. ज्या भक्ताच्या मनात प्रभुप्रेमाची पीडा उत्पन्न झाली तोच ही व्यथा कशी सहन करावी हे जाणतो. जो भक्त मोहमायेपासून विरक्त होऊन आत्मिक जीवन जगतो, जगातील सर्व व्यवहार करत असताना मायेच्या बंधनापासून मुक्त असतो त्यासच जीवनमुक्त म्हणतात. नानक सांगतात, हे प्रभो ! मला सतगुरू भेटव. त्याच्या प्राप्तीमुळे हा दुस्तर भवसागर मी पार करू शकेन.॥२॥ हे अनंत लीला करणाऱ्या प्रभू परमात्मा गोविंदा ! मी मूर्ख, अजाण आहे. मी तुला शरण आलो आहे. मला पाव. दर्शन दे. माझे मन रामरायाच्या नामात रंगून जाऊ दे. मी सतगुरूकडे प्रभुभक्तीची एकमेव याचना करतो कारण पूर्णगुरूद्वाराच प्रभू परमात्मा प्राप्त होतो. सतगुरूकडून प्राप्त झालेल्या प्रभुनामरूपी शब्दाने अनंत तरंग निर्माण करणाऱ्या प्रभू परमात्म्याच्या नामस्मरणाने माझे तनमन प्रफुल्लित झाले आहे. नानक सांगतात, संतसज्जनांच्या संगतीतच प्रभू परमात्म्याची प्राप्ती होते. ॥३॥ हे दीन दयाळा, हे प्रभू परमात्मा, हे रामराया ! माझी विनंती ऐक. हे हरी ! मी तुला शरण येऊन तुझ्याकडे तुझ्या नामाची याचना करत आहे. तुझ्याच कृपेने मी माझ्या मुखाने तुझे नाम उच्चारतो. हे भक्तवत्सला ! तुला शरण आलेल्या भक्तांची लाज राखणे, हे तुझे अनादीकालापासून चालत आलेले ब्रीद आहे. तुला शरण आलेल्या भक्तांना तू ह्या भवसागरातून तारून नेतोस. ॥४॥८॥१५॥

गुरुमुखि ढूंढि ढूढेदिआ हरि सजणु लधा राम राजे
कंचन काइआ कोट गइ विचि हरि हरि सिधा ॥
हरि हरि हीरा रतनु है मेरा मनु तनु विधा ॥
धुरि भाग वडे हरि पाइआ नानक रसि गुधा ॥१॥

पंथु दसावा नित खडी मुंध जोबनि बाली राम राजे ॥
 हरि हरि नामु चेताइ गुर हरि मारगी चाली ॥
 मेरै मनि तनि नामु आधारु है हउमै बिखु जाली ॥
 जन नानक सतिगुर मेलि हरि हरि मिलिआ बनवाली ॥२॥
 गुरमुखि पिआरे आइ मिलु मै चिरी विछुंने राम राजे ॥
 मेरा मनु तनु बहुतु बैरागिआ हरि नैण रसि भिंने ॥
 मै हरि प्रभु पिआरा दसि गुरु मिलि हरि मनु मंने ॥
 हउ मुरखु कारै लाइआ नानक हरि कंमे ॥३॥
 गुर अंम्रित भिंनी देहुरी अंम्रितु बुरके राम राजे ॥
 जिना गुरबाणी मनि भाइआ अंम्रितु छकि छके ॥
 गुरि तुटै हरि पाइआ चुके धक धके ॥
 हरि जनु हरि हरि होइआ नानकु हरि इके ॥४॥९॥१६॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४४९)

शब्दार्थ : गुरमुखि – गुरूकडून; ढूंढि ढूंढे दिआ – शोध घेता घेता; सजणु – मित्र, सखा; लधा – प्राप्त झाला; कंचन – सोने; काइआ – शरीर; कोटगड – गडकोट; विचि – मध्ये; सिधा – प्रगट; विधा – विद्ध झाले, घायाळ झाले; धुरि – प्रभूच्या दरबारातून; भाग – भाग्य; पाइआ – प्राप्त झाला; रसि – प्रभुनामरस; गुधा – भिजून गेले; पंथु – पथ, मार्ग; दसावा – दाखवा; नित – नेहमी, सदैव; खडी – उभी; मुंध – मुग्धा; जोबनि – यौवन, जवानी; बाली – अज्ञानी; चेताई – आठवण कर; मारगि – मार्ग; मेरै – माझ्या; हउमै – अहंकार; बिखु – विष; जाली – जाळते; बनवाली – वनमाळी, प्रभू; गुरमुखि – गुरूकडून, गुरूच्यामुळे; पिआरे – प्रिय; चिरी – अनंत काळापासून; विछुंने – विभक्त, वियोग; बैरागिआ – उदास, व्याकूळ; नैपा – नयन, डोळे, नेत्र; भिंने – भिजले; दासि – दाखवा; मिलि – मिळाला, प्राप्त झाला; मंने – मग्न; कारै – कार्य, काम; लाइआ – लावले; कंमे – कामास. अंम्रित – अमृत; भिंनी – भिजले; देहुरी – देह; बुरके – थेंब, तुषार; जिना – ज्याच्या; भाइआ – भावला, आवडली; छकि छके – पिऊन तृप्त झाला; तुटै – तुष्ट होणे, संतोष पावणे; चुके – चुकली; धक धके – धकाधकी, जन्ममरणाचे फेरे; जनु – सेवक; हरि होईआ – हरीशी एकरूप झाले; इके – एक.

भावार्थ : सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करून प्रभू परमात्म्याचा शोध घेता घेता मला माझा सखा प्रभू रामराया माझ्या अंतरातच प्राप्त झाला. माझ्या अंतरात प्रभू परमात्मा प्रगट झाल्यामुळे माझे हे गडकोटासारखे शरीर स्वर्णमयी झाले आहे. आता माझ्या अंतःकरणातच गुरूकृपेने प्रभुनामरूपी रत्न, नामरूपी हिरा वास करत असल्यामुळे माझे हृदय प्रभुनामाने भरून गेले आहे. माझे हृदय आता पूर्वीसारखे कठोर राहिले नसून ते आता मृदू व स्थिर झाले आहे. नानक सांगतात, आदिप्रभूच्या परमकृपेने, माझ्या महाभाग्याने मला प्रभू परमात्मा प्राप्त झाला. माझ्यातील अहंकार, अहंभाव नष्ट झाला व मी प्रभुनाम रंगात भिजून चिंब झालो. ॥१॥ हे सतगुरू ! मी अजाण मुग्ध यौवना, माझा प्रभूपती रामराया प्राप्त करण्याचा मार्ग आपणास विचारत आहे. हे सतगुरू ! मला माझ्या प्रभुपतीची सदैव स्मरण करत राहण्याची बद्धी द्या म्हणजे मी प्रभुप्राप्तीच्या मार्गावर चालत राहीन. माझ्या तन-मनाचा प्रभुनाम हाच एकमेव आधार आहे. हे सतगुरू ! तुमच्या कृपेने, प्रभुनामाच्या आधारे मी माझ्या मनातील अहंकाराचे विष जाळले आहे. दास नानक सांगतात, मला सतगुरू प्राप्त व्हावा कि ज्या सतगुरूचे वनमाळी प्रभू परमात्माशी मिलन झाले आहे. ॥२॥ हे प्रभो ! अनंत काळापासून मी तुला पारखा झालो

आहे. अशा ह्या चिरवियोगाने व्याकूळ झालेल्या मला तू सतगुरूच्या माध्यमातून येऊन भेट. माझे तन-मन तुझ्या वियोगाने खूप उदास झाले आहे, डोळे भरून आले आहेत. हे गुरुदेव माझ्या प्रियतम प्रभूशी भेट घडव. त्याच्या दर्शनाने माझे मन प्रसन्न होईल. नानक सांगतात, मला मूर्खाला प्रभू परमात्म्याने प्रभुभक्तीच्या कामास लावले. ॥३॥ सतगुरूचे हृदय प्रभुनामाच्या अमृताने सदैव ओलेचिंब भिजलेले असते व सतगुरू आपल्या शिष्यांवर त्या नामामृताचा शिडकावा सदैव करत असतो. ज्यांना सतगुरूची वाणी, सतगुरूने केलेला उपदेश आवडला, त्यांची अंतःकरणे ही नामामृताचे प्राशन करून तृप्त झाली व त्यांना आत्मिक जीवनाचा लाभ झाला. नानक सांगतात, सतगुरू तुष्ट झाल्यामुळे मी प्रभू परमात्मा प्राप्त केला व दुनियेच्या धकाधकीतून, जन्ममरणाच्या चक्रातून मुक्त झालो. हरीचे सेवक प्रभुनामामुळे प्रभूशी एकरूप होतात. नानक सांगतात, आता (मी) सेवक व प्रभू परमात्मा एकरूपच असतात. ॥४॥११॥१६॥

हरि अंग्रित भगति भंडार है गुर सतिगुर पासे राम राजे ॥
 गुरु सतिगुर सचा साहु है सिख देइ हरि रासे ॥
 धनु धनु रणजारा वणजु है गुरु साहु साबासे ॥
 जनु नानकु गुरू तिन्ही पाइआ ॥
 जिन धुरि लिखतु लिलाटि लिखासे ॥१॥
 सचु साहु हमारा तूं धणी सभु जगतु वणजारा राम राजे ॥
 सभ भांडे तुधै साजिआ विचि वसतु हरि थारा ॥
 जो पावहि भांडे विचि वसतु सा निकलै किअ कोई करे वेचारा ॥
 जन नानक कउ हरि बखसिआ हरि भगति भंडारा ॥२॥
 हम किआ गुण तेरे विथरह सुआमी तुं अपर अपारो राम राजे ॥
 हरि नामु सालाहह दिनु राति एहा आस आधारो ॥
 हम मूरख किछुअ न जाणहा किव पावह पारो ॥
 जनु नानकु हरि का दासु है हरि दास पनिहारो ॥३॥
 जिउ भावै तिउ राखिलै हम सरणि प्रभ आए राम राजे ॥
 हम भूलि विगाइह दिनसु राति हरि लाज रखाए ॥
 हम बारिक तूं गुरु पिता है दे मति समझाए ॥
 जनु नानकु दासु हरि कांढिआ हरि पैज रखाए ॥४॥१०॥१७॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. ४५०)

शब्दार्थ : अंग्रित – अमृत; भगति – भक्ती; भंडार – भांडार; पासे – जवळ; साचा – खरा; साहु – सावकार, परमेश्वर; सिख – शिष्य; रासि – खजिना; वणजारा – व्यापारी; वणजु – व्यापार; साबासे – शाबासकी; जनु – दास; तिन्ही – त्याने; पाइआ – प्राप्त केला; जिन – ज्याच्या; लिखतु – लेख; लिलाटि – ललाटी, भाग्यात; लिखासे – लिहिलेला असतो; धुरि – आधीच, मुळापासून; सचु – सदा स्थिर राहणारा; साहु – सावकार, परमेश्वर; धणी – धनी, मालक; सभू – सर्व; भांडे – जीव, शरीर; जगतु – जग; तुधै – तूच; साजिआ – उत्पन्न केलेस; तिचि – आतमधे; वसतु – वस्तूनाम; थारा – तुझी; पावहि – प्राप्त करतो; सा – तोच; किआ – काय; कोई – कोणी करे; वेचारा – बिचारा; बखसिआ – बक्षीस दिले, प्रदान केले; भगति – भक्ती भंडारा; किआ – कसे; विथरह – विस्तार; अपर अपारो – अपरंपार; सालाहह – स्तुती; एहा – हेच; आस – आशा; आधारो – आधार; किछुअ – काहीही; न जाणहा – जाणत

नाही; किव – कसे; पावह – प्राप्त करू, जाणू; पारो – अंत; पनिहारा – पाणक्या; जिउ – जसे; भावै – आवडते; तिउ – त्याप्रमाणे, तसे; राखिलै – ठेव, रक्षण कर; भूलि – चुका; सरणि – शरण; विगाडह – वाया घालवणे, बिघडवणे; रखाए – राख; बारिक – बालक; मति – उपदेश; समझाए – समजाव; काढिआ – ओळखला जातो; पैज – लाज.

भावार्थ : प्रभू परमात्म्याचा भक्तिरूपी खजिना सतगुरूपाशी आहे. सतगुरू हा प्रभुभक्तीचा खरा सावकार आहे. तो ते धन आपल्या शिष्यांना देतो. हाच नामाचा श्रेष्ठ व्यापार आहे. तोच माणूस श्रेष्ठ व्यापारी आहे जो प्रभुनामाचा व्यापार करून सतगुरूकडून शाबासकी मिळवतो. दास नानक सांगतात, त्यांनाच सतगुरू प्राप्त होतो. ज्यांच्या कपाळी तसा लेख आधीच लिहिलेला असतो.॥१॥ हे प्रभो ! तू सदा स्थिर असणारा सावकार, आमचा मालक आहेस. सर्व जग, सर्व जीव तू दिलेल्या तुझ्या नामाचा व्यापार करत आहेत. जगातले सर्व जीव तूच निर्माण केले आहेस. त्यात तू आत्मा घातला आहेस पण ते स्वतः काहीही करू शकत नाहीत. त्यांना तू जे गुण-अवगुण दिले आहेस तसेच ते आचरण करतात. सेवक नानकाला प्रभू परमात्म्याने कृपापूर्वक प्रभुनामरूपी भक्तीचे भांडार दिले आहे.॥२॥ हे प्रभो ! मी तुझ्या कोणकोणत्या गुणांचे विस्तारपूर्वक वर्णन करू ? तू तर अपार आहेस, अनंत आहेस. हे प्रभो ! मी रात्रंदिवस तुझेच गुण गात असतो. तूच आमची आशा आहेस. तूच माझ्या जीवनाचा आधार आहेस. मी तर मूर्ख अज्ञानी आहे. तुझ्या गुणांचा पार कसा काय जाणणार ? हा नानक तर तुझा दास आहे, तुझ्या दासांचा दास आहे. ॥३॥ हे प्रभो ! तुला अनन्यभावे शरण आलो आहे. तुला जसे योग्य वाटेल तसे माझे रक्षण कर. हे प्रभो ! माझ्या हातून रात्रंदिवस अनेक चुका होतात अनेक वाईट गोष्टी घडतात. त्यापासून रक्षण करून तू माझी लाज राख. तू माझा पिता मी तुझा बालक. मला उपदेश करून चांगली बुद्धी दे. मी नानक स्वतःस तुझा दास म्हणवतो ह्या दास नानकाची लाज राख. ॥४॥१०॥१७॥

जिन मसतकि धुरि हरि लिखिआ ॥

तिना सतिगुरु मिलिआ राम राजे ॥

अगिआनु अंधेरा कटिआ गुर गिआनु घटि बलिआ ॥

हरि लधा रतनु पदारथो फिरि बहुडि न चलिआ ॥

जन नानक नामु आराधिआ आराधि हरि मिलिआ ॥१॥

जिनी ऐसा हरि नामु न चेतिओ से काहे जगि आए राम राजे ॥

इहु माणस जनमु दुलंभु है नाम बिना बिरथा सभु जाए ॥

हुणि वतै हरि नामु ना बीजिओ अगै भुखा किआ खाए ॥

मनमुखा नो फिरी जनमु है नानक हरि भाए ॥२॥

तू हरि तेरा सभु को सभि तुधु उपाए राम राजे ॥

किछु हाथि किसै दै किछु नाही सभि चलहि चलाए ॥

जिन्ह तुं मेलहि पिआरे से तुधु मिलहि जो हरि मनि भाए ॥

जन नानक सतिगुरु भेटिआ हरि नामि तराए ॥३॥

कोई गावै रागी नादी बेदी बहु भांति करि नही हरि हरि भीजै राम राजे ॥

जिन्हा अंतरि कपटु विकारु है तिना रोइ किआ कीजै ॥

हरि करता सभु किछु जाणदा सिरि रोग हथु दीजै ॥

जिना नानक गुरमुखि हिरदा सुधु है हरि भगति हरि लीजै ॥४॥११॥१८॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४५०)

शब्दार्थ : जिन – ज्याच्या; मसतकि – मस्तकी; धुरि – आधीच दैवाने; लिखिआ – लिहिले आहे; तिना – त्याला; मिलिआ – मिळाला, प्राप्त झाला; अगिआनु – अज्ञान; अंधेरा – अंधार; काटिआ – नष्ट झाला, केला; गिआनु – ज्ञान; घटि – हृदयात; बलिआ – चमकले, प्रकाशले; लधा – लाभले; बहुडि – परत, दुसऱ्यांदा; आराधिआ – आराधना केली; आराधि – आराधना केल्यामुळे; मिलिआ – मिळाला, प्राप्त झाला; जिनी – ज्याने; ऐसा – असा मौल्यवान; चेतिओ – चिंतन करणे; से – ते; काहे – कशाला; आए – आले; इहु – ह्या; दुलंभु – दुर्लभ; बिरथा – वृथा; हुणि – आता; वतै – योग्य वेळ; बिजिओ – पेरणी केली; अगै – पुढे, परलोकात; भुखा – भुकेलेला, उपाशी; किआ – काय; फिरी – परत; भाए – आज्ञा, इच्छा; सभु – सर्व; तुधु – तूच; उपाए – उत्पन्न केलेस; किछु – कोणाच्या; हाथि – हातात; किसै – कोणाच्याही; दे – देतोस; चलहि चालए – चालवतोस तसे चालतात; जिन्ह – ज्याला; मेलहि – एकरूप करतोस; पिआरे – प्रिय; से – ते; तुधु – तुला; भेटिआ – भेटला; तराए – तरून जातात; कोई – कोणी; गावै – गातात; रागी – रागदारीत; नादि – वाद्यांच्या नादात; बेदो – वेदादी धर्मग्रंथांद्वारे; बहुभांति – नाना प्रकारे; भीजै – प्रसन्न होतो; जिन्हा – ज्याच्या; अंतरि – अंतःकरणात; कपटु – कपट; विकारु – विकार; तिना – त्यांना; रोड – रडणे; किआकीजै – काय कामाचे; करता – कर्तापुरुष; सभू – सर्वकाही; जाणदा – जाणतो; रोग – दोष; सिरि हाथु दीजै – आधार देतो; हिरदा – हृदय; सुधु – शुद्ध, स्वच्छ; लाजै – प्राप्त करतात.

भावार्थ : ज्या जीवाच्या मस्तकी आदिप्रभू परमात्म्याने आधीच भाग्य लिहून ठेवले असेल, त्यासच सतगुरू प्राप्त होतो. त्या सतगुरूच्या कृपेने अज्ञान, अंधकार दूर होतो व अंतःकरणात सतगुरूकडून प्राप्त झालेला आध्यात्मिक प्रकाश प्रदीप्त होतो. हरिनामरूपी रत्न प्राप्त होते व मग जीवास परत जन्ममरणाच्या चक्रात अडकून पडावे लागत नाही. दास नानक सांगतात जो जीव प्रभुनामाची आराधना करतो, त्यास त्या आराधनेमुळे प्रभू परमात्मा प्राप्त होतो व हरि नामात एकरूप होऊन जातो. ॥१॥ हे रामराया ! ज्या जीवाने अशा मौल्यवान प्रभुनामाचे चिंतन केले नाही ते ह्या जगात जन्मास तरी कशाला आले ? हा मानवजन्म अत्यंत दुर्लभ आहे. प्रभुनामस्मरणाशिवाय ते व्यर्थ आहे. जर माणसाने ह्या मानवजन्मात योग्य वेळी अंतःकरणात प्रभुनामाचे बीजारोपण केले नाही तर पुढे परलोकात काय खाईल ? कोणते फल प्राप्त करील ? नानक सांगतात, स्वेच्छाचारी जीवास परत परत जन्म घ्यावा लागतो. हे सारे प्रभू परमात्म्याच्या इच्छेप्रमाणेच घडते. ॥२॥ हे प्रभू परमात्मा ! तू एकमात्र धनी आहेस. सर्व काही तुझेच आहे. हे रामराया ! सर्व जीवांना तूच उत्पन्न केले आहेस. अन्य कोणाच्या हाती काहीही नाही. सर्वजण तू चालवतोस तसेच चालतात. तुझ्या इच्छेबाहेर कोणीही काहीही करू शकत नाही. हे प्रिय प्रभो ! तू ज्यांना आपल्यात सामावून घेतोस, जे तुला आवडतात तेच सदैव तुझ्यात लीन होऊन राहतात. दास नानक सांगतात, प्रभुकृपेने ज्यांना सतगुरू भेटतो तो त्यांना प्रभुनामाशी जोडतो, त्यांना भवसागर पार करून नेतो. ॥३॥ हे रामराया ! सर्वचजण आपापल्या परीने तुझी स्तुतीस्तोत्रे गात असतात. कोणी रागदारी गाऊन तुला आळवतात. तर कोणी वेदादी धर्मग्रंथांच्या वाचनाने तुला स्मरतात, तर कोणी वाद्ये वाजवून तुला भजतात. हे हरी ! हे जीव नाना प्रकारे तुझ्या गुणांचे स्तवन करतात. पण ह्या कशानेही तो प्रभू प्रसन्न होत नाही. ज्यांच्या अंतःकरणात कपट आहे, ज्यांची हृदये विषयविकारांनी लडबडलेली आहेत अशांच्या भक्तीचा रडण्या भेकण्याचा काय उपयोग ? तो प्रभू परमात्मा सर्व काही जाणतो. तुम्ही तुमचे दोष, पाप कृत्ये कितीही झाकून ठेवण्याचा प्रयत्न केलात, तरी प्रभू परमात्म्यापासून काहीही लपून राहत नाही. नानक सांगतात, ज्याचे हृदय शुद्ध आहे, पवित्र आहे. त्याचीच भक्ती प्रभू परमात्मा स्वीकारतो. ॥४॥११॥१८॥

जिन अंतरि हरि हरि प्रीति है ते जन सुघड़ सिआणे राम राजे ॥
 जे बाहरहु भुलि चुकि बोलदे भी खरे हरि भाणे ॥
 हरि संता नो हारु थाउ नाही हरि माणु निमाणे ॥
 जन नानक नामु दीबाणु है हरि ताणु सताणे ॥ १ ॥
 जिथै जाइ बहै मेरा सतिगुरु सो थानु सुहावा राम राजे ॥
 गुरसिखी सो थानु भालिआ लै धुरि मुखि लावा ॥
 गुरसिखा की घाल थाइ पई जिन हरिनामु धिआवा ॥
 जिन्ह नानकु सतिगुरु पूजिआ तिन हरि पुज करावा ॥२ ॥
 गुरसिखा मनि हरि प्रीति है हरि नाम हरि तेरी राम राजे ॥
 करि सेवहि पूरा सतिगुरु भूख जाइ लहि मेरी ॥
 गुरसिखा की भूख सभ गई तिन पिछै होर खाइ घनेरी ॥
 जन नानक हरि पुंनु बीजीआ फिरि तोटि न आवै हरि पुंन केरी ॥३ ॥
 गुरसिखा मनि वाधईआ जिन मेरा सतिगुरु डिठा राम राजे ॥
 कोई करि गल सुणावै हरि नाम की सो लगै गुरसिखा मनि मिठा ॥
 हरि दरगह गुरसिख पैनाइअहि जिन्हा मेरा सतिगुरु तूठा ॥
 जन नानक हरि हरि होइआ हरि हरि मनि वुठा ॥४ ॥१२ ॥१९ ॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. ४५१)

शब्दार्थ : जिन - ज्याच्या; अंतरि - अंतःकरणात; सुघड़ - स्वच्छ मन असलेले; सिआणे - शहाणे; बाहरहु - बाह्यात्कारी, बाहेर; भुलि चुकि - चुकून, अजाणता; बोलदेभी - वेडेवाकडे बोलले तरी; भाणे - आवडतात; होरु - अन्य; थाउ - स्थान; माणु निमाणु - बलहीनांचे बळ आहे, तुच्छ व्यक्तींना सन्मान देणारा; दिबाणु - न्यायालय; ताणु - ताकद, शक्ती; सताणे - शक्तिशाली; जिथै - जेथे, ज्या ठिकाणी; जाइ - जाऊन; बहै - बसतो; तो - ते; थानु - स्थान; सुहावा - सुंदरा; गुरसिखी - गुरुच्या शिष्यांनी; भालिआ - शोधून काढले, शोधले; लै - घेऊन; धुरि - धूळ; मुखिलावा - सेवन केले; घाल - मेहनत, कष्ट, परिश्रम; याइ पइ - प्रभूच्या दरबारात मान्य झाली; धिआवा - ध्यान केले; पूजिआ - पूजन केले; पूज करावा - पूजा करतो, सन्मान करतो; मनि - मनात; हरि - करतो; सेवहि सेवा पूरा - पूर्ण; भूरव - मायेची भूक; जाइलाहि - लयाला जाते, नष्ट होते; होर - अन्य; तिन - त्याचे; पिछै - नंतर; घनेरी - अनेक, पुष्कळ; पुंनु - पुण्य; बिजिआ - पेरले; फिरि - परत; तोटि - तोटा; पुंनकेरि - पुण्याची; गुरसिखा - प्रभुभक्त; मनि - मनात; वाधाईआ - आनंद, आत्मिक उत्साह; जिन - ज्यांनी; गल - कथा, गोष्ट; सुणावे - ऐकवली; सो - तो; लगै - लागते, वाटते; मिठा - गोड; पैनाईअहि - मानवस्त्र देतात, सन्मान करतात; जिन्हा - त्यांना; तुठा - संतुष्ट झाला, प्रसन्न झाला; डिठा - केले, पाहिले; वुठा - दृढ झाले.

भावार्थ : ज्या जीवांच्या अंतःकरणात प्रभुभक्ती भरून राहिली आहे. तेच खरे सुसंस्कृत व शहाणे होत. ते चुकून माकून एखादवेळी बाहेर वेडेवाकडे बोलले, तरीही खरे काय ते प्रभू जाणतो. ते प्रभू परमात्म्यास आवडतात. हरि भक्तांना प्रभू परमात्म्याशिवाय अन्य थारा नाही. तो प्रभू परमात्मा बलहीन माणसास बळ देतो, तुच्छ माणसास सन्मानित करतो. नानक सांगतात, प्रभुसेवकास प्रभू परमात्मा हेच एकमेव असे ठिकाण आहे, की जेथे ते आपल्या मनातील व्यथा सांगू शकतात.

तो प्रभू परमात्माच आपल्या भक्तांना मोहमायेशी, विषयविकारांशी दोन हात करण्याची ताकद देतो. ॥१॥ नानक सांगतात, जेथे माझा सतगुरू जाऊन बसतो ते स्थान सुंदर होते, पवित्र होते. सतगुरूचे शिष्य ते स्थान शोधून काढतात व तेथील धूळ आपल्या मस्तकी धारण करतात. जे सेवक प्रभू परमात्म्याच्या नामाचे ध्यान करतात, त्यांचा त्या मेहनतीचा प्रभू दरबारात स्वीकार केला जातो. नानक सांगतात, ज्यांनी सतगुरूचे पूजन केले त्यांचा प्रभू परमात्मा आदर करतो. ॥२॥ सतगुरूच्या शिष्याच्या मनात प्रभू परमात्म्याविषयी प्रेम निरंतर टिकून राहते, प्रभुनाम टिकून राहते. जो आपल्या सतगुरूला परिपूर्ण मानून त्याने दिलेल्या उपदेशाचे परिपूर्ण पालन करून त्याची मनोभावे सेवा करतो, त्याची विषयविकाराची, मोहमायेची भूक लयाला जाते, नष्ट होते. त्याच्या सान्निध्यात येणाऱ्या अनेकांचीही मोहमायेची भूक नष्ट होते व ते प्रभुभक्तीकडे आकृष्ट होतात. नानक सांगतात, एकदा अंतःकरणात पुण्यमय प्रभुभक्तीचे प्रभुनामाचे बीजारोपण झाले की पुण्याला कधीही कमतरता येत नाही. ॥३॥ ज्या प्रभुभक्तांनी माझ्या सतगुरूचे दर्शन घेतले. त्यांना आत्मिक समाधान लाभले. कोणी जर येऊन प्रभू परमात्म्याची कथा सांगेल तर प्रभुभक्तांना ती गोड लागते. ज्या प्रभुभक्तांवर प्रभू परमात्मा प्रसन्न होतो, त्यांचा प्रभू परमात्म्याच्या दरबारात सन्मानवस्त्र देऊन सन्मान केला जातो. नानक सांगतात, अशा प्रभुभक्ताच्या अंतःकरणात प्रभू परमात्मा सदैव वास करतो व तो प्रभू परमात्म्याशी एकरूप होऊन जातो. ॥४॥१२॥१९॥

जिन्हा भेटिआ मेरा पूरा सतिगुरू तिन हरि नामु द्विडावै राम राजे ॥
 तिस की त्रिसना भुख सभ उतरै जो हरि नामु धिआवै ॥
 जो हरि हरि नामु धिआइदे तिन्ह जमु नेडि न आवै ॥
 जन नानक कउ हरि क्रिपा करि नित जपै हरि नामु हरि नामि तरावै ॥१॥
 जिनी गुरमुखि नामु धिआइआ तिना फिरि बिधनु न होई राम राजे ॥
 जिनी सतिगुरू पुरखु मनाइआ तिन पूजे सभु कोई ॥
 जिन्ही सतिगुरू पिआरा सेविआ तिन्हा सुखु सद होई ॥
 जिन्हा नानकु सतिगुरू भेटिआ तिन्हा मिलिआ हरि सोई ॥२॥
 जिन्हा अंतरि गुरमुखि प्रीति है तिन्ह हरि राखणहारा राम राजे ॥
 तिन्ह की निंदा कोई किआ करे जिन्ह हरि नामु पिआरा ॥
 जिन हरि सेती मनु मानिआ सभु दुसट झख मारा ॥
 जन नानक नामु धिआइआ हरि राखणहारा ॥३॥
 हरि जुगु जुगु भगत उपाइआ पैज रखदा आइआ राम राजे ॥
 हरणाखसु दुसटु हरि मारिआ प्रहलादु तराइआ ॥
 अहंकारिआ निंदका पिठि देइ नामदेउ मुखि लाइआ ॥
 जन जानक ऐसा हरि सेविआ अंति लए छडाइआ ॥४॥१३॥२०॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४५१)

शब्दार्थ : जिन्हा - ज्यांनी; भेटिआ - भेटला, प्राप्त झाला; तिन - त्यांनी; द्विडावे - दृढपणे धारण केले; तिस - त्याची; त्रिसना - तृष्णा; भुख - भूक; उतरै - नष्ट होते; धिआवै - ध्यान करतो, स्मरण करतो; नेडि - जवळ, निकट; जन - दास, सेवक; कउ - वर; क्रिपा - कृपा; नित - नित्य, नेहमी; तरावै - तरून जातो; जिनि - ज्याने; गुरमुखि -

गुरुद्वारा; धिआइआ – ध्यान केले; तिना – त्याला; फिरि – परत; बिधनु – विघ्न, अडथळा; न होई – होत नाही; पुरख – कर्तापुरुष; मनाइआ – प्रसन्न केला; पिआरा – प्रिय; सेविआ – सेवा केली; तिन्हा – त्याला; भेटिआ – भेटला; मिलिआ – मिळाला, प्राप्त झाला; जिन्हा – ज्याच्या; अंतरि – अंतः करणात; तिन्ह – त्याची; राखण हार – रक्षणकर्ता; किआ – का; पिआरा – प्रिय; सेति – सह, बरोबर; मानिआ – मनन केले, एकरूप झाले; दुसट – दुष्ट; शब्दार्थ : जुगु जुगु – युगानुयुगे, प्रत्येक युगात; उपाइआ – उत्पन्न केले; भगत – भक्त; पैज – लाज, प्रतिष्ठा, पत; रखदा – राखली, रक्षण केल; आइआ – आला आहे, येऊन; हरणाखसु – हिरण्यकश्यपु; दुसटु – दुष्ट; मारिआ – मारला; प्रहलादु – प्रल्हाद; तराइआ – तारला; अहंकारीआ – अहंकारी लोक; निंदका – निंदा करणारे; पिठि देइ – उपेक्षा केली, पाठ फिरवली; मुखि लाइआ – सन्मान केला, मोठेपणा दिला; सेविआ – सेवा केली; ऐसा – अशा सामर्थ्यसंपन्न; अंति – शेवटी; लए छडाइआ – यमपाशातून, जन्ममरणाच्या चक्रातून सुटका करतो.

भावार्थ : ज्यांनी पूर्ण गुरू प्राप्त केला आहे ते सतगुरूच्या मार्गदर्शनाने प्रभू परमात्म्याचे नाम आपल्या मनात दृढ करतात. जे हरिनामाचे ध्यान करतात त्यांची मोहमायेची तृष्णा व विषयविकारांची भूक नष्ट होते. जे सदैव प्रभुनामाचे स्मरण करतात, यमराज त्यांच्या आसपासही फिरकत नाही. दास नानक सांगतात, जे सदैव प्रभुनामाचे स्मरण करतात त्यांच्यावर प्रभू प्रसन्न होतो व त्यांना नामाचा आधार देऊन भवसागर पार करून नेतो. ॥१॥ जो भक्त सतगुरूच्या मार्गदर्शनाप्रमाणे प्रभुनामाचे ध्यान करतो, त्याच्या जीवनात कोणताही अडथळा येत नाही. विघ्न येत नाही. ज्याने सत्यसमर्थ सतगुरूला प्रसन्न केले, त्याचे सर्व लोक पूजन करतात, त्याचा आदर करतात. जो सतगुरूने सांगितल्याप्रमाणे प्रिय प्रभूची सेवा करतो, तो सदैव सुख प्राप्त करतो. नानक सांगतात, ज्याला सतगुरू प्राप्त झाला त्याला साक्षात प्रभू परमात्माच प्राप्त होतो. ॥२॥ सतगुरूने दाखवलेल्या मार्गाने चालून ज्याच्या हृदयात प्रभू परमात्म्याविषयी प्रीती उत्पन्न झाली, त्याचा तो प्रभू रक्षणकर्ता होतो. ज्यांना प्रभू परमात्म्याच्या नामाविषयी प्रेम निर्माण झाले, त्याची निंदा कोणीही करू शकत नाही. कारण त्यांच्या जीवनात कोणतेही दोष राहत नाहीत. ज्या भक्ताचे मन प्रभू परमात्म्याशी एकरूप झाले, त्याची केवळ दुष्ट प्रवृत्तीचे लोक टीका करण्याचा व्यर्थ खटाटोप करतात. दास नानक सांगतात, जे भक्त हरि नामाचे स्मरण करतात, त्यांचे तो सर्व समर्थ प्रभू परमात्मा रक्षण करतो. ॥३॥ तो प्रभू परमात्मा प्रत्येक युगात भक्तांना जन्माला घालतो व त्यांच्या पतप्रतिष्ठेचे रक्षण करतो. हे असे युगानुयुगे चालत आले आहे. त्या प्रभू परमात्म्याने दुष्ट हिरण्यकश्यपुस मारून प्रल्हादास तारले. त्या प्रभू परमात्म्याने नामदेवांची निंदा करणाऱ्या अहंकारी लोकांची उपेक्षा करून नामदेवास महत्त्व प्राप्त करून दिले. दास नानक सांगतात, अशा समर्थ प्रभू परमात्म्याची सेवा करणाऱ्या भक्तांना तो प्रभू परमात्मा यमपाशातून मुक्त करतो. त्याची जन्ममरणाच्या चक्रातून सुटका करतो. ॥४॥१३॥२०॥

॥ आसा महला ४ छंत धरु ५ ॥

१ ओअंकार सतिगुर प्रसादि ॥

(ईश्वर एकच आहे. तो ओंकारस्वरूप आहे. सतगुरुकृपेने तो प्राप्त होतो.)

मेरे मन परदेसी वे पिआरे आउ घरे ॥

हरि गुरू मिलावहु मेरे पिआरे घरि वसै हरे ॥

रंगि रलीआ माणहु मेरे पिआरे हरि किरपा करे ॥

गुरु नानकु तुठा मेरे पिआरे मेले हरे ॥१॥

मै प्रेमु न चाखिआ मेरे पिआरे भाउ करे ॥

खंड ३ [२६६]